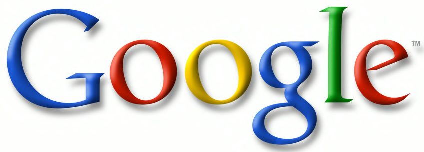
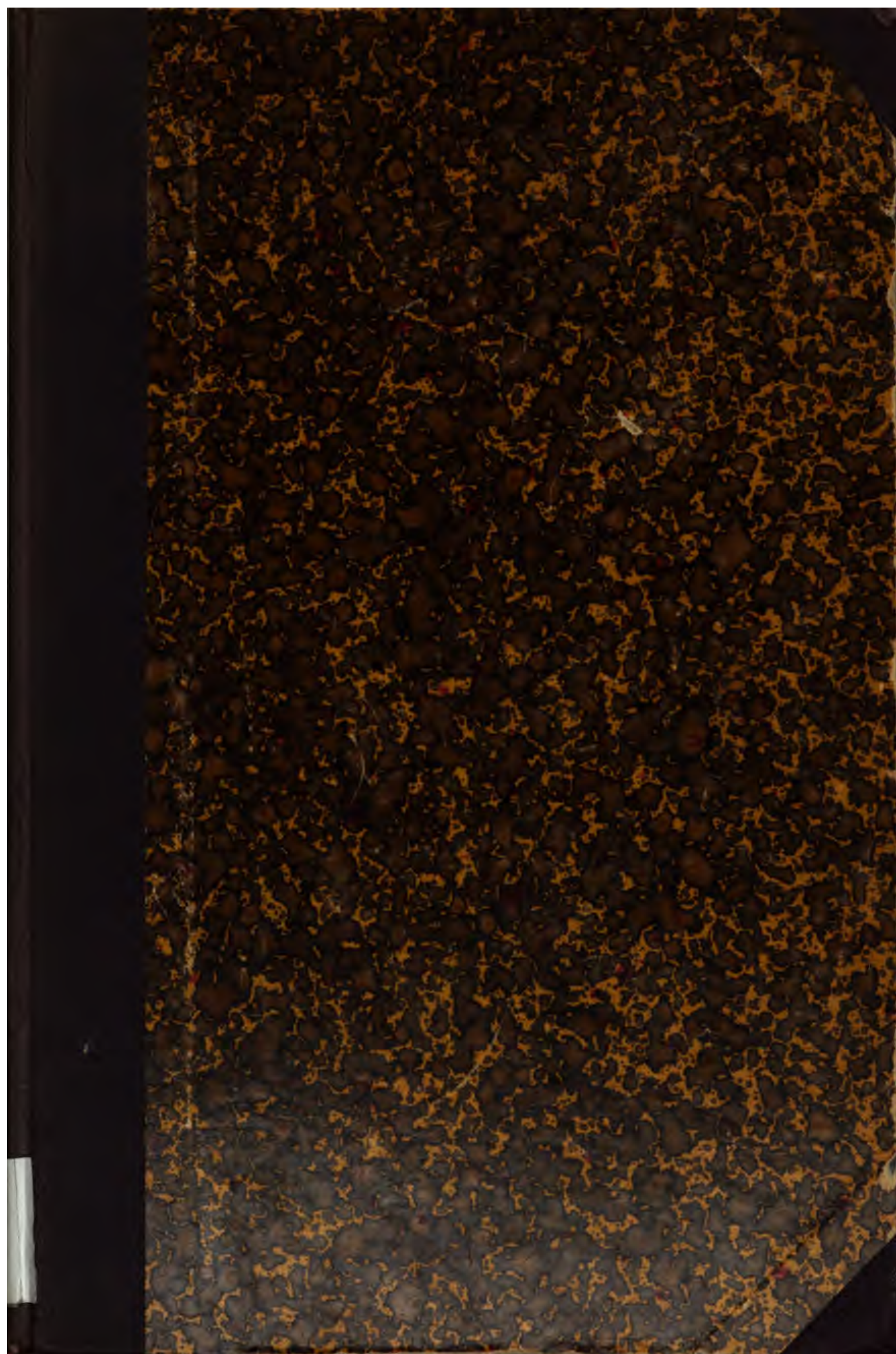
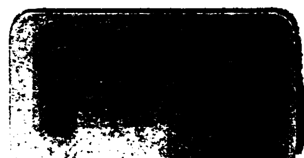

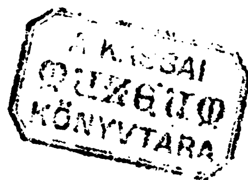

KÖLCSEY FERENCZ

NAPLÓJA.

1832—1833.

BUDAPEST,

Dobrossinál.

1848.

Pozsony, december 11-dikén 1832.

Köpcsényben szekerembe fogott a sváb, s nem a legjobb uton döczögtetett Pozsony felé. Sürü köd boritá a hólepte vidéket, s homályon keresztül busan emelkedék előttünk a királyi vár puszta falaival; s akáratom ellen tolakodott a kérdés lelkembe: ha mindennek, a mi az utczai por felett magasan áll, rominá kell-e válnia? Nekem legalább ugy látszik: épület a mi lenn áll, és ember a ki lenn mász, meglehetősen virágzik; de a fennemelkedőt sok minden rongálja, de a fennemlkedőre sok minden görbén néz. És nem méltán-e? Hiszen már csak az, hogy reá alolról felfelé nyakmeresztéssel lehet tekinteni: büntetést érdemlő helyezet. Miért nem vonja magát öszve? miért csinál a mindennapi termeteknek alkalmatlanságot?

Ez idvezséges gondolatokkal mulatkozám, midőn a dunaparti lombtalan fák mellett szekerem a töltésre felkanyarodék. Kocsisom megállott, s a kárpiton bizonyos szőke fej tolá be magát, s németül kérdé nevemet. Vélitek talán, hogy megütköztem? Nem, édes barátim! Mikor életemben először magyar ruhát szabattam, németül alkudtam a szabóval; mikor először magyar versecskét nyomattam, németül írtt kötelezést íratott alá nyomtatóm; mikor először magyar leányba szerelmes valék, németül kellett hozzá édes szavakat firkálnom: s mind ezek után mi különös van benne, ha a magyar vármegyei követ az országgyülés küszöbén németül kérdeztetik-ki? És hogyan is volna okunk panaszra, hiszen az emberek mindent tesznek, a mi városukat a magyar képviselői testnek kedvessé tegye. Való, hogy a Quarterium diaetale czeduláján minden nyelv van, csak magyar nincs; való, hogy uton utfelen arcz, termet, és hang idegen országi; való, hogy magyarságod Törökországból jött tüneménynek nézetik, s több efféle; de még sem tagadhatod, hogy sváb forspontosod kék mentéje egészen magyar, s a pozsonyi utczák nevei magyarul is irva vannak; s nem elég haladás-e ez egy századra?

December 12d. 1832.

Itt ülök magyar utczában, 495 szám alatt; s szobámból, hol egy puszta ágy, egy fenyő asztal s két szalmaszék vártanak reám, nézem az utczán tolongó sváb népet. Imitt amott egy-egy követ érkezik s komoran száll hideg szekeréből a még hidegebb szobába, jégkeblü emberektől fogadtatva, s bár e sok hidegség, mellyhez még minden bizonnyal több is fog járulni, ártalmas befolyással ne legyen lelkére. Még követtársaim közül nem láték mást, mint Péchy Ferenczet Álmosdon, Bőthy Ödönt Pesten, amazt Pest, ezt Bihar vármegye követét; és még a zempléni párt Dókus Lászlót, és Szirmay Antalt.

Elhagyatva érzém magamat. Mert valljátok meg: ha lehetséges-e a költőnek, ki élete minden napjaiban részvétért, barátságért és szeretetért epedett; ki lángolva és olvadozva fűzte magát azon kevesekhez, kik őt értették; kinek minden pillanatban ápoló kézre és meleg kebelre vala szüksége, hogy a mindennap keménysége és hideg volta ellen őríztessék; kit lélekboru lepett meg, valahányszor idegen szem közelített ahhoz, a mit ő szentnek, illethetetlennek hitt, s a miről a sokaság álmodni sem tudott; ha lehetséges-e a költőnek illy messze a nékie kedvesektől, illy messze mind azoktól, kik lelkébe pillantottak, kik lelkét ismerték és értették, szorongás nélkül élnie? Elválásom órájában háznépem a tiszaparton forró könnyeket sírt érettem; barátim a dunánál néma fájdalommal nézték távozásomat: s ime kiért másutt szívek dobognak, kinek pillantatit, kinek ajakmozdulatit figyelmes részvétel kisérte; most itt áll, nem ismerve, nem keresve senkitől.

De boldog az, kinek van valakije bár távolban is, hogy a magány óráiban érte sohajtson; hogy a messzeségbe hív emlékezettel kísérje! El van ő távozva kedveseitől; de nem elszakadva. O, az a láncz, melly lelkeket fűz együve, csak akkor pattan el, midőn szeretet, barátság és erény elsülyednek; s ezek tiszta kebelben nem sűlyednek el! Szerencse nektek, ha mondásimat teljes mértékben mind érzitek, mind értitek; s ha nem értitek, fordítsátok el e lapot, melly minden esetre kevéshez szól.

December 13d. 1832.

Még a nádor nincs itt; az egymás után érkező követek téli lakaikat rendelgetik; s én szobámba zárkozva gondolkozom a hazáról, mellynek nevében jöttem munkálni, és minden bizonnyal — küzdeni.

Ime ez a haza, melly gyermekségem álmaiba, melly ifju és férfi korom érzelmeibe lángvonásokkal szövé szent képét! ez a haza, mellynek dicsőségeért meghalni olly régi, s olly szép gondolata vala lelkemnek; s mellynek háromszáz évü sebeit szivem alatt ezerszer érzém megujulni! Ez a haza, melly, Plutarch hő-

seit olvastomban egyetlen egy ideála volt az ifjunak; mellynek nevével öszveolvadt kebelemben minden, a mit hit és remény, hűség és szerelem; minden, a mit az emberiség legforrobb és tisztább érzelmei nyujthatnak. És e hazáért szenvedett Hunyady hálatlanságot és üldözést; a hazáért rohant Szondi a halálba; e hazáért patakzott a Zrinyiek vére, e hazáért választott sok nemes önként számkivetést, szerelemből fosztván meg magát attól, a mihez élte minden boldogságát kötötte.

S te mit fogsz érette tenni? Mit fogsz tenni most, midőn álmok helyett, való pálya nyílik előtted? Lesz-e erőd létre hozni az ideákat, mik 20 év óta boronganak kebledben? Lesz-e bátorságod szembeszállani minden akadállyal, mik uj, az ismeretlen pályázó utát ezer felől elzárják? Fogsz-e tűrni rettentést, ki barátság és szeretet karjából léptél ki? Fogsz-e tűrni jéghidegséget, kit forró kebel ápolt mind eddig? Fogsz-e tűrni hálátlanságot és félreértést, kiért a szenvedés óráiban meleg könnyek hullottak, s kinek szeszélyeit is kedvező pillantások szeliden fogadták?

De fogsz-e ostromot is állani a kisértések közt? Fogsz-e hiven maradni, ha tántorodásodra bér tétik? Fogsz-e szél és hab ellen küzdeni, ha minden elhágy; ha bűnnek mondatik a mit angyalod kebled mélyén sugall, ha minden való és jó, minden szép és nagy legyőzetve sülyedez? O jól érzem én, mit és mennyit kellene tennem; te pedig ott fenn, vagy itt benn, ki mind eddig tisztán megőrzéd e kebelt, adj segédet mind végiglen!

December 16d. 1832.

Tegnap és tegnapelőtt megyém dolgait szedém rendbe, ma pedig, az országgyűlés előre hirdetett határnapján, a törvényes megjelenést kelle véghezvinnem. Egyedül valék; mert a velem egy napon választott követ még otthon létemben lemondott, s az, ki helyette későbben választaték, mind eddig nem érkezett meg. Magányosan ültem azért szekérre, s a personálishoz hajtaték. Nem lelém szállásán; s nem lelém a cancellárt sem, kit Bécs felől csak délére vártanak; s így az ország háza felé fordultam, udvarlást tenni a nádornak, kinek ajtaját már egy zajgó sereg állotta el. Sokáig kelle várnom, de nem vártam unalommal. Ismerős arczok tűnének ki a sokaságból; és nehány ismeretlen közelitett felém részvétel jeleivel, kik az iró Kölcsey irant mutatták figyelmöket. Azonban a várakozás a legkedvezőbb körülmények közt is csak várakozás; s én ott hagyám az előszobát, hogy az addig haza érkezett personalisnál megbizó levelemet bemutassam. Méreyt másformának lelém, mint képzeltém. Tisztán szólott magyarul, holott azt terjegeté a közhir, mintha a magyar nyelvet nem birná. Említette miképen egykor ő is literatori pályát futandó vala, s én a jegyzést tevém, hogy mostani állásában a pályázás helyett a pályázók pártfogolását gyakorolhatja. Igenlé, s egyszersmind hazafiusá-

gárol szólott, s kért: nehéz helyzetét venném tekintetbe, s lennék hozzá bizodalommal. E mondás, ugy hiszem, egyike azon communis locusoknak, mellyek minden országgyűlésen, egy vagy más fordulattal, ezerszer szoktak ismételtetni. De a bizodalom nem locus communis következése. Szivből szívbe ömlik az; lélekről hat lélekre, és sokan, kik a szót ajkaikon hordják, sem nem értik, sem nem érzik azt.

Meghajtám magamat; ő jobbját nyujtá; fogadám s jövék. Előszobájában hagyám az ifju Báro Eötvöst, az alcancellar fiját; s a szeretetre méltó lelkes gyermek viszonlátása tevé, hogy vidám lélekkel mentem ujolag, a nádor előszobájában a várás nagy mesterségét gyakorlani.

Es higyjétek el, a várás mestersége léleknek és testnek idvezséges. Még is várni tudni, és magától jövő alkalmat megkapni, legritkább két birtok a világon. Ha némelly író munkája kiadását egy kicsinyt halaszthatná; ha némelly leányka szívével annyira nem sietne; ha némelly speculans gazdagodni olly hamar nem akarna; ha némelly elméskedő az alkalmas időt megvárhatná, s több effélék: mennyi minden gonosz esetek nem fognának történni! vagy azt vélitek talán hogy a várakozás, ha minden másutt kivánatos is, de az előszobákban nem sok hasznot hajt. De hát nem elég haszon e, ha az ember csendesen várakozván legalább taszigálást nem szenved. Az 1830-diki országgyűlés elején a nádor előszobája szokás szerint tömve vala. Sokan nem akarának várakozni; nem gondolván a jókorabb jövet rendével, egymást taszigálva befelé tolakodának. Nézé ezt Antunovics Albert, a bácskai colossalis termetü követ, s urak — szólt hideg nyugalomban — sort várjatok! Mert ha taszigálásra kerül a dolog: én egytöl egyig kitaszigállak; s a legelső ajtónyílás enyém.

Aztán ha későn is, eljön az ideje mindennek. A torontáli pár lépett be, s most, mondák, Szatmáron a rend; és egy nehány minutumok után beléptem a négy ablaku terembe, minek közepén huszáröltözetében állott a nádor ősz fürteivel. Beszédem elején nevezém magam; de fejintéssel és szóval jelenté, hogy ismer. Hiszen september 8-kán két lépésnyire tőle mondám el a keserü emlékbeszédet Kazinczyról. De akkor hidegen komoly volt ez arcz, melly most előttem mosolygó vonással derült fel. Ismét említé, hogy ismer; említé munkáimat; kérdé, mi dolgokat folytat Szatmár vármegye? és én keveset felelvén kijövék; s hasonlítva hozzá boldognak mondám magamat. Mert vártam ugyan az előszobában, de most sétálva, majd ülve és fecsegve: az 56 évü férjfiu pedig reggel óta állott, s egyik idegen arcz után mását várt betolakodni; és keresett szavakat, mik a Bendeguz unokájinak képviselőjit szelídítsék.

Minden boldogságom mellett fáradva ülök itthon; és nincs, ki részvéttel kérdje: miért e lankadás? És nincs kinek feleljem:

mert kénytelen valék hangokat adni, mikbe érzésemet nem önthettem; szavakat szólani, mikbe értelmet tenni nem akartam; s bezárva tartani keblemet, mit olly örömest mindig nyitva szeretnék láttatni!

December 17d. 1832.

Nem, én ceremoniák embere nem vagyok. Hosszu mentét ölteni, és aranyos övet és sárga kardot kötni fel, sarkantyus csizmában lépegetni, kimérve tenni meghajtást, tiszteletröl beszélni, s az ég tudja, miről gondolkozni: mind olly dolgok, a miket olly talált fel, kinek szív és fej soha dolgot nem adtak; ki előtt ismeretlen a lélek-szükség, melly érzést és gondolatot magányban érlelni és papirosra önteni ellenállhatatlan erővel kényszerít.

Ezekből gondolhatjátok, hogy én ma is látogatásokat űztem; de hogy azokról bővebben szóljak: azt ugyan megnyerni nem fogjátok. Annyi jut eszembe, a főcancellár azt állítá, hogy két Kölcsey van író, s hogy a kettőnek egyike az én apám volt. Szegény apám! Te sokkal boldogabb voltál, mint fiad; mert az írói szerencsétlen talentumot rád a sors nem mérte. A szerető nő több vigasztalást nyujtott neked, mint fiadnak a Helikon minden szűzei; s házi nyugalmad hasonlatlanul többet ért azon parányi ragyogásnál, mit a fiu álmatlan éjeken vásárolt meg, hogy miatta nyugalmát veszesse el.

December 18d. 1832.

Ismét látogatni menék, s utamba ejtém Somsichot az alnádort, ki minden bizonnyal lelkes férjfiu, és cons. Szerencsyt kivel szoltam vala. Épen ez utolsónak kapuja alatt mentem be, midőn hátam megett valaki hangosan kiáltá nevemet. Megfordultam, s íme gróf Széchenyi, az akademia alapítója, uti köntösébe burkolva állott előttem, s kezemet fakadozó örömmel ragadá meg. A nemes keblü ember látása electromként jára el ereimet; s tőle elválván, nevekedett béketűréssel folytatám utamat a helyekre, hova nem t i s z t hívott, csak tisztelkedés.

Pirkert látám, a magyar praelatust, és német költőt. Ott állott a magas, száraz férjfiu szobája közepén; nevemet hallván kezemhez nyult, s arczán figyelem látszott elömleni. Mondá, hogy nevemet ismeri; azonban csak igen mindennapiságon kezdé a szót. Hamar felkelék; s nem szólottam hozzá, mint művészhez, egy szót is. Nem azért, mintha a kritikai lapok irójával együtt tartanék, s haragudnám az emberre, ki érzelmeit németül önté apirosra. De azért, mert nekem complimenteket szórni nem szokásom. Másként ki veheti igazsággal rosz neven, ha valaki azon nyelven ír, mellyet leginkább sajátává tett? S ki veheti rosz neven mindenek felett a költőnek, ki a leginkább sajátává lett nyelven is csak ugy fejtheti ki magát, ha azt uralkodói hatalommal

kormányozhatja? Vagy azt kívánjuk, hogy hallgasson? Nem, uraim! a kivánat pogány. Az érzésnek, melly a keblet teliden tele tölti, ki kell folyni; különben utat repeszt magának.

Délután vala, s délelőtti látogatásaimat piheném kifelé; midőn a szörnyölöknek szörnyölő fija szobámba lép, s idvezletét megdördité. Ez is egyike a leglelkesebbeknek, kik olly igen igen kevesek. Regalist oda haza nem kapott, és mégis feljött; erős keblet és aczélszívet hozván az helyett. Itt adák tudtára, hogy regalisa harmadnap előtt küldetett el. Szándékos feledségből jött-e ezen késedelem? Én nem tudom; s tudni nem akarom. És boldog volna az ember, ki egész életében semmit sem volna kénytelen tudni, csak a mit akar. De fel kell tennetek, hogy ne akarjon mást, mint a minek tudása lelket-boldogít. Mert hányszor száll az emberi szívbe szerencsétlen kivánság, azt tudni meg, a mi tör gyanánt fogja általjárni; a mi gyógyulatlan sebként fog égni benne, mig el nem hamvad!

Estve lett s B. Wesselényi és én Pozsony utczájin bolyongánk, s keresénk házat, mit nem tudánk, hol van; és keresénk embert, kit nem tudánk, hol lakik. S ezen ember a Pozsony vármegyei második követ — Benyovszky Péter — vala, kinél estvénként néhány követek gyülnek öszve. Bolyongásunk hijában lőn; s elvégre cons. Somborynál toppantunk be, hol az oppositio férjfijai közül hármat lelénk: Jusztot a thuróczi, Bernátot az ungi, és Szinyeit a sárosi követet. S ezekkel együtt még ma a nyitrai Ocskayt látogattuk meg. Tisztujitásokról s követválasztásokról folyt a beszéd nagy része; s említés tételék Ragályi Tamásról, ki a mult országgyüléseken az oppositiónak nagy oszlopa volt. Pártforralás zárta el a jeles férjfi utát; s két országgyülésen ragyogva futott pályájának béreül zárta el. De a derék nem szolgál bérért, nem szolgál háláért; vagy ha azért szogál, bizonyosan csalatni fog; s csalatásának, s onnan következő lélekfájdalmának oka ki leszen?

December 19d. 1832.

Ma reggel kilencz órakor vala első kerületi ülésünk. De az idő rövid volt, tiz órára országos ülés levén határozva, nem tételék más határozás, hanem hogy, ha a personalis a naplókönyvröl fog szólani, az arról leendő tanácskozást kerületre kérik. Maga az országos ülés nem igen vala egyéb kölcsönös tisztelkedésnél a két tábla közt, mellynek végével az altábla termében az ülés jobb rendbe hozásáról készült tervek adattak ki, hogy kerületi tanácskozás alá vétessenek.

S e tervek forgottak épen szó közt, midőn a nap estvéjén Benyovszkyhoz beléptünk. Néhány követek valának jelen, és többen közöttök, kiknek a táblánál alkalmatlan helyeik voltak, tüzesen vitatták, hogy az ülési renden javítani kell. Voltak, kik a régi

mellett maradni nagyon idvességesnek tartották; s veleményöket azon félelmen alapíták, miszerint az ülésekkel kezdendő reform az országgyűlés rendbeszedését vonná maga után, a mi illy korán nem ohajtható. Hévvel folyt a szó s öszveegyezés nélkül végződött. Ugy látszik, e székváltozás egyike lesz a visszavonás almácskájinak, mik ez országgyűlésen különben sem kevés számmal fogtak volna lenni.

December 20d. 1832.

Ismét pompa-nap. Vegyes ülés vala; s az egész országgyülési test a tegnap megérkezett királyhoz ment, ki az érseki palotában thronusán megjelenvén, a királyi feladásokat általadá. Lágyulóban volt az idő; lég és utcza nedvesedni kezdének, és én néhanyad magammal a főrendek palotájában nyugton maradtam, mig az elment sokaság visszajött. A feladások elolvastattak; s olvastatásokat harsogó éljen rekeszté be, a mivel rendes ellentételben fognak állani azon ostromló vitatások, azon változtatást kérő felírások s isten tudja még mik, a miket a feladásokban szabott rendnek a követi utasításokkal ellenkezése okozand; s még inkább okozand azon gyanuskodás, mellyel az opositio emberei mindent a mi a ministerium utján jön, gonosz czélzásunak tekintenek. Méltán-e vagy nem? azt csak az itélheti meg, ki a sziveket és veséket vizsgálja. Nem azért, mintha a ministerium az illy gyanuskodásokra okot, és sok okot nem szolgáltatott volna; hanem azért, mert az opositio illy nagy része dicsőséget keres az örökös gáncsban és ellenküzdésben. Hibák után lesködnek, hol nincs is; cselt látnak, hol arra szükség nem volt; a bötü kurtább vagy hosszabb szárában titkot keresnek; s mivel a prés a colont nem jól nyomta ki, a polgári alkotvány eldöntését rettegik. S mire vezet mind ez? Néhány merész kifejezéssel tömött beszédre, hogy tapsot kapjunk, és székeinkre egész méltósággal visszaereszkedvén nyert borostyánunkon pihenjünk. Uraim, isten bizonyságom, roszul őrzitek a hazát. Tapsért szólotok, nem a magyar nemzetért; s míg nyelv és ajakmozgás után hírt arattok, semmi tettre nem hevültök fel ott, hol való szükség volna reátok.

* * *

Asztalt bontott a cancellar, s felkelénk. Gróf Széchenyi vont magához; s mi rövid bucsu után lejöttünk a lépcsőn, s egy pozsonyi sváb üveges szekerébe hágtunk fel, hogy a gróf lakásához mehessünk az academia dolgairól tanácskozni. Örömmel hallám, miképen a lelkes férjfiu a tudós társaság mostani fekvéséről a legjózanabb ismeretet szerezte magának. És nem rettenetes dolog-e? Férjfiak, mint Vörösmarty és Kisfaludy szakmányban dolgozzanak? s dolgozzanak véleményt lelketlen kéziratokrol, s birálatot idő-

vesztő nyomtatványkák felett? Mi gondolat vala az, egy csoport embernek öszveülni, és alkotványt szerkeszteni olly társaság számára, melly még nem született? Mi gondolat vala, ez alkotvány alá némelly részben genialis irókat gyüjteni, hogy kik saját szeszélyeik szerint szökdelleni szoktak, most jármot huzván, mászszanak? Mí gondolat vala, ez írókat parókás consiliariusokként tribunalba ültetni, hogy a kritikai vaspálczát a magyar parnassus felett hordozzák, s ez által vagy literaturai despotákká vagy gyűlölt gáncsgyurókká legyenek? A mi aristokratiai pedántságunkat itt sem tagadhattuk meg; s azt hittük, hogy a zseninek is kimért formák szerint, parancsolat után kell mozognia; hogy a literatura, mint valamelly mulató sátor, pénzért egy intésre öszvealkottatik; hogy irót és olvasó közönséget Párisból és Londonból lehet rakással hozatni, mint szakácsot és vendéget.

Megvallom, illy körülmények közt aggódtam az academiáért, látván, hogy a jobb fejek sínlenek; hogy a birálatok rosznál roszabbak; s egy felől lethargia, másfelől szégyenbe jutás leszen a ki nem kerülhető vég. Széchenyi megvigasztalt, igérvén mindent végbe vinni, hogy az a birálatok tára ki ne adassék, s az írók azzal a napszámos munkával ne terheltessenek. Isten engedjen jó kimenetelt; talán ha ez megtörténik, megtörténhetik az akademiai alkotvány több hibáinak is elenyészése, legalább kevesedése. Talán majd akkor lemondanak azon roppant kiterjedésről, mi szerint az academia két annyi írói világnak, mint e miénk, minden individumait el fogná nyelhetni; talán czélirányosabban teszik ki a jutalmakat; talán az elölülésre s tanácskozásokra nézve több demokratiai szabadságot hoznak be. Mert bizony a tudományok országában akár a monarchia, akár az oligarchia helyén kivül van; s helyén kivül leszen mind örökké.

* * *

Visszaültünk a szekérbe s követeket menénk látogatni. Benyovszkynál ismét sokan gyülének együvé, s vitatás lőn a királyi feladások első tárgyáról az urbariumról. A tolnai követek, s a baranyai Sicskovics — Helmeczy növendéke — liberalis gondolatokat fejtettek ki; de többen nagyon idegennek mutatkoztak minden concessióktól. Széchenyi sok szépet mondott a proprietas jó következéseiről; az alkotványi jogoknak az egész népre kiterjesztéséről; majd a Pest és Buda közt épülendő hidról szólott; s a dunai hajózásra ujolag készülő két gőzhajóról. Az emberek nem nagyon látszottak őt érteni. Semmi! Ember, mint gyermek előbb szavakat hall, azután ideákat tanul, s a maga periodján keresztül menvén, végre tettre is emelkedik. Igy volt ez másutt; s így leszen nálunk is.

Ez nap minden bizonnyal egyike Pozsonyban töltött legszebb napjaimnak. Estvéli négytől tízig szünetlen a derék férjfi társaságában valék, s általa ismerkedém meg gróf Eszterházy Mihállyal, gróf Andrásyval, s az országgyülés két hiresével Pázmándyval és Somsich Miklóssal. Az a sors még sem épen olly kegyetlen, mint a költő velünk örömest elhitetné! Évekig tartott szenvedésekért ollykor ollykor vét egy szép estvét. Kevés! azt mondod. Elhiszem; de minden csak azzal érje be, a mije van.

December 21d. 1832.

Kilenczedfél órakor a kerületek öszvegyűltek, mert tízkor koronaőr-választás vala tartandó. A tanácskozás (minek alapja mult estve Benyovszkynál vetteték meg) ugy látszott, fontos menetelt vett. Nekik azt mondák, nem elég, hogy a főtáblánál valami elolvastatik; ők saját táblájoknál akarnak mindent megvítatni, s kivánják, hogy mind a királyi feladások, mind a koronaőrségre candidáltak neveik ott felolvastassanak. E kivánság bejelentetett; s a personalis öszvehivá a táblát; s a feladásokat elolvastatá. Vártam, most a választásról leszen szó: de mind azt, a mit a kerületben mondottunk, itt elfelejtettük; és a főtáblához általmenvén, örömujongatás közt a választást véghez vittük. És elszíveltük, hogy a koronaőr köszönő beszéde bár magyarul kivántatott, mégis latinul mondatott el; holott az első országos ülésben a főrendeket köszöntő szónok latin beszédeért tele torokkal kiabáltunk.

Ez estve Péchy Ferencznél gyűltünk öszve. Szó volt a feladásokról, s az urbariumról. Vitatást és széllyelmenést láttam; de fejlést és pontra felé indulást még nem. Mi sokaság vagyunk; s mi tarthat bennünket együvé, mi vezethet bennünket egy felé? az még találni való.

Széchenyi tegnap Andrásynál kezdett valami pontra vonódásról, valami czélszerénti dolgozásról szólani; s én felfogtam a tárgyat, s előterjesztvén e külön, e központ nélküli lételben, mint nem fogunk semmire mehetni, kértem organizálna valami egyesületet. Én tudom, rajta nem mulik; de mulik az egyesület tagjain, kik találtatni, vagy találtatván mind végig állandók maradni nehezen fognak.

December 22d. 1832.

Reggel, kilencz órakor kerületi ülés. Jegyzőket kelle választani, s a naplókönyv iránt tenni rendelést. Dunán innen Borsiczkyt kiálták ki, de magát nem ajánlván, a pozsonyi követ Fekete Ferencz választaték. Dunán tul Sicskovics baranyai követ nevezteték. Tiszán innen Palóczy ohajtott volna lenni, de azok, kik Ragályi kimaradásaért haragudtanak, az ungvári Bernátot kiálták ki. Tiszán tul Kölcsey volt már sokaktól megszólítva, de

vágytársa neki is vala; azonban a választáskor ennek semmi nyoma nem mutatkozott; s a dolog visszálkodás nélkül ment véghez.

A naplókönyv jövén szóba, nagy vitatások lettenek,

1.) hogy a napló országos ülésben hitelesíttessék-e meg? vagy, mint eddig, censorok által vizsgáltassék?

2.) ha censorok vizsgálják, a városiak közül is fognak-e azok választatni vagy nem?

Sem az ülésben leendő meghitelesítést, sem a városiak közül is választhatást kivinni nem lehetett. Maradjunk a régi mellett! e volt a legerősb ok.

Quae juvenes didicere, senes perdenda fateri!

E kerületi ülésben árvízként szaporodtak a beszédek. Tíz óra tájban az elölülő már a végzést kimondá, s még tizenkét órakor is egymás után keltek fel a szónokok, egyik a másik mondását ismételvén. A gyors írók leírtak mindent; de állítások szerint a jegyeket rendes írásba általtenni, négy napra van szükségök. Mit használ így az egész mesterség? vagy jobban kellene dolgaikhoz érteniek, vagy nagyobb számmal lenniek. Mind eddig csak gróf Andrásy által van kettő; s a mint mondják Temes vármegye is küldött, de hányat nem tudom.

December 23d. 1832.

Tegnap délután öt órakor a naplókönyv ügyelőire volt scrutinium. A szavazatok beszedetvén, de olly rövid idő alatt meg nem számláltatván: a kerületek szélyeloszoltak. A scrutinium következésében ma 11. fél órakor kerületi ülésben a választottak kineveztetének. Választattak pedig mindenik kerületből nyolczan, öszvesen harminczketten; kik váltolag négyenként három-három országos ülésre fognak ügyelni, magok is jegyzenek, a királyi tábla tagjaival, minden ülés naplóját három nap alatt általnézik; melly általnézés után, a többé semmi változtatás alá nem jöhető napló huszonnégy óra alatt a sajtó alól kijön. Ez ülésnek hamar vége lőn, s a naplókönyv magyar nyelven készülését már nagyobb részint állva, kalapjaikkal kezeikben végzék el. Morogva ment ki a sokaság nagy része; mert peroratiókat nem tarthatott.

Gróf Andráshyhoz menénk, b. Wesselényi, Pázmándi, Somsich, Czindery és én. A követek nagy része utasitást hozott, hogy országgyülési ujságot eszközöljön. Ez ujság javaslata az 1830-diki diaetán gróf Andrásytol, mint tornai követtől, tételék, de függőben marada. Most már az a kerdés: mint kell e tárgyat ugy kezdeni, hogy belőle valami lehessen? Wesselényi az egész dolgot időelőttinek hiszi; de a többek nem akarák a gondolatot elereszteni, s abban állapodának meg, hogy Bertha Sándor (ki a mult országgyülés történeteit kivonatban elkészíté, de munkáját a helytartó tanács maga elébe kivánván, mind eddig ki nem adhatá) nyujtson a holnapi kerületekhez folyamodást, s a kerületi tanácskozások kiadha-

tását kérje; s kérése elfogadtatván, kezdjen dologhoz, s kéziratát vigye nyomtatás alá. Nem fog a nyomtatás engedtetni? akkor a KKat és RRet a pártfogásért szolítsa fel, kik a czél eléréseért mindent el fognak követni.

Ebben állapodánk meg; s délutáni öt órakor több másokkal léptünk fel Benyovszkynál, hol Pázmándy az előbbieket elmondá. Az embereknek kedves dolog volt ismét perorátiokat tarthatni; s addig beszélének, mig végre mindenik egyebet akart a másiknál. Végre Wesselényi is szóra kéreték, s ez a dologgal járó nehézségeket adván elő, mindnyájan elszörnyűlködtek. S így végzésünk az lőn, hogy e tárgy a holnapi kerületben még fel ne vétessék.

E szerint holnap a KK. és RR. teremében az ülés jobb elrendeléséről leszen szó, s a censorokra nézve tett szabályok olvastatnak fel.

December 24d. 1832.

Délelőtt öszvegyűltek a kerületek, s az uj székosztás javaslata előadatott, melly szerint még több asztal jön a terembe, s minden harmadik ember az uj asztalokhoz megy ülni. Vitatás szerencsére nem volt; de talán csak azért, hogy a következők felett annál nagyobb legyen. A censorokat illető szabályokat a tegnapi ülés írásba rendelé foglaltatni. A dunántuli jegyző felolvasá az elkészült irományt; s most két kivánat ütötte ki magát. Egyik, hogy az dictaturára adassék; másik, hogy mindjárt helyben megrostáltassék. Nagy lőn a tusa; most egyik majd másik fél győzött, míg végre egy harmadik állott elő, állítván, hogy e tárgynak írásba tétetni nem kellett volna. Nőtt a zavar; míg végre e szélvészben a jegyzői szegény mív mindenestöl hajótörést szenvedett.

Nem vala egyéb hátra, mint felkelnünk, s ebédre oszlanunk. De felállott Majtényi, s nagyon meglepőleg az ujsági tárgyat hozta elő. Égnek minden szentei! Most kezdenek a peroratiók omlani; számtalanok emelék szavaikat, s hosszu phrasisokkal kezdék mutogatni, hogy nekik kell. De mi kell? azt nem lett volna könnyü kitalálni. Gróf Andrásy oda nyilatkoztatván ki magát, hogy neki mindegy, bár ujság, bár havi írás, bár valami más legyen, csak a dolog egyszer kezdessék meg; ettől fogva a haza atyjai tétova majd ujságról, majd kerületi naplóról beszéllettek. Nagy Pál azt mondá: nem érti mit akarnak; s hogy az egész gondolatot elrontsa, feszítve vonta fel a hurt, s mind naplót, mind ujságot, még pedig szabadon itélhetőt, dicset és gáncsot tartalék nélkül kijelenthetőt javaslott. Pázmándy fogott szót, s elmondá, miképen keveset kell akarni, s beszéde folytában a gróf Andrásynál megállított principiumot kifejté. De mit nekünk e kifejtés? A mi czélunk nem a volt, hogy valami pontban öszvejőjünk; hanem az, hogy sorban mindnyájan expectoráljuk,

vagy magyarosan, kimellyesszük magunkat. Kézzel fogható igazság vala, hogy ma semmi végzés lehetséges nem leend. S ez annyival különösebbnek tetszett; mert a kérdésben forgó tárgyat a legelhatárzóbb többség kivánta. Hijában! A kivánat csak bizonyos mód által vala kivihető; s hogy e módról szó tétessék, arra nem értünk. Illy környülmények közt semmit inkább ohajtani nem lehetett, mint azt, hogy széket bontsunk. Az elölülők akarták is ezt; de Török — Aradból — hatalmasan szólamlolt meg, s kivánt több időt; s ekképen délutáni két óráig valánk szerecsések az ékesszólás műveit hallgathatni; s bár még akkor is többen maradának beszélhetés nélkül, az ébredező étvágy erőt vett, és mi — legalább én — olly érzések közt szabadulék ki, mint Nero zárt auditoriumából a hosszu órák után kieresztett hallgatók.

* * *

Éjfél van, haza írt levelemet végzém be, s könnyet hullattam a gyermekért, ki távozásomat még most is siratja. Milly örömektől fosztám meg magamat! s miért? Hogy itt én is sor szerént keljek fel, s pathetikus szavakat zengjek az ujsági száraz tárgy felett? O isteni Plato! O lángerejü Demosthenes! Ime a pálya, mellyen el fognátok sülyedni.

December 25d. 1832.

Hála az égnek ma legalább kinyugvám magamat! Lassan mozdultam ki ágyamból, s otthoni kényelemmel öltöztem fel, és lelkem egy pillantatig csendes kezde lenni; midőn a kerületi elölülő délutánra conferentiát izen. Az az átkozott ujság! Az fogja tehát elrontani e napomat is, mellyet olly örömmel fogtam volna szebb gondok közt tölteni.

Követtársam jött, s együtt indulánk Wesselényihez, kit a misericordiánusok épületében leltünk meg. Az ujságról esvén szó, s azon akadályokról miket a nyomtatásra nézve a kormány részéről fogunk szenvedni, W. a Landerer kőirási intézetének megvételét tanácslá. Ugy hittem igaza van. Mert mit kell tenni? Kezdeni; még pedig idegen befolyás nélkül. De ha nyomtatót keresünk, kétségkivül nem kezdünk. Kezdeni akarás nem kezdés. Akarni fogunk nyomtatni? Ki leszen a nyomtató, hogy merje? Miként fogjuk a dolgot idegen befolyástól megmenteni, ha a kormány intéseitől függő intézet után kezdjük meg? De kőirási eszközöket pénz által sajátunkká tehetünk, s dolgunkat valóságos nyomtatás által megkezdhetjük. Nem fog a kormánynak tetszeni? Jó, hát ereszszen ki parancsolatot; a tárgynak országgyülés elébe kell adatni, s fogunk tusázni és — folyvást nyomtatni. Vagy talán erő fog ellenünk fordíttatni; s hatalomszó fogja sajátunkat

elvenni? — Uraim, meg ne ijedjetek, egy ürügy alá nem rejtezhető igazságtalan tett, a tevőnek többet árt, mint a szenvedőnek.

Hagyd el a bölcselkedést jó legény! Mert tudnod kell, az estvéli conferentia mind ezeket hinni nem fogja. És mi okon higyjenek neked, ha senkinek sem hisznek? Pázmándy okos férjfi, több országgyűlésen volt már jelen, és mégis a mai conferentián véleményét ismét hijában mondá el. S mi conferentia is az, mi ennyi sok fejből áll? Mit csinálnak? mit mást mint perorálnak, és mig sok száj sorban perorál, elvész az idő, és a tárgy. Azonban ma mégis a többség végzéshez jutott. Fogunk a kerületi üléseknek naplót tartani, fogjuk e naplót dictaturára ereszteni, s kézírati másolatokban haza küldeni, s fogjuk e naplónak szerkesztőül adni Kölcseyt. Köszönöm uraim! azt hiszitek talán, én egy intéssel teremtem elő a betüket, mint isten a világot — a chaos méhéből?

És az ujság? — tudja a jó ég!

December 26. 1832.

Olly formán, mint a gondokkal keveset, a tegnapi vacsora emésztésével pedig eleget vesződő senator, léptem ma a kerületbe; s ködös fővel ülék helyemre. Már folyt a dolog; harsogott a beszéd s fejérre és feketére é l j e n roboga. A kérdés a kerületi naplón forgott; mivel az ujság kérdése már tegnapelőtt elhatározottnak lenni jelenteték. Ugy t. i. hogy a hol e tárgy a mult országgyűlésen elmaradt, most ott kezdessék, azaz valaki folyamodjék a maga utján.

Mind e mellet a két tárgy egyre másra vítatásba fogatott; sokan kivánván, hogy a napló is, ujság is szerkesztve legyen, azonban nyomtattassék. Nagy Pál felállott; s örvendő várakozás leste minden szavát. Tegnap naplót és ujságot kivánt feszült hurokon; ma naplót ohajtott nagy volumenbe kötve és a könyves boltban áruba eresztve; az ujságot pedig illy országban, hol nem egyetemi, hanem csak privilegiumokon alkotott szabadság van, czeliránytalannak vallá. Beszéde sebesen rohant, az első szótol az utolsóig csufondáros volt; s szónoki mestersége abban állott, hogy a nem popularis állítást a kormány és németek ellen oda vetett szabdalásokkal popularitas szinébe öltöztette. Az ifjuság mai és tegnapelőtti beszédét nem hasonlítá, csak elharsogá éljeneit: de a követekre nem csinalt behatást. Ezek már 1825 óta gonosznak tartják, s most, minekutána gróf Pálfi zárgondviselőjévé nevezteték, még inkább nem szeretik. Azonban általán fogva charakteri vonásnak látszik a mostani országgyűlés emberein, hogy senki után nem hallgatnak; s még eddig legalább semmit a mi más által javasoltatik, nem pártfogolnak. És ez mindenfelé divergentiákat szül; s valami pontravonulás eszközlését lehetetlenné teszi.

Ma, minekutána a lithographia-szerzés ideaja tegnap elvette-

tett, kettő közt fordult meg a dolog: diktálás és nyomtatás közt. Nyomtatás után, lehetett látni, még csak kezdethez sem jutunk; a diktálás pedig legalább semminél több valami :így ez bár nehezen, végzésbe ment. Az ifjuság, ugy mondják, haragszik; s ugy hiszem, e leírni nem szerető világban ez uton elakadunk; s akkor talán a kőirás kedvezőbb pillantatban fog javasoltathatni.

És van e tehát már kerületi napló? — — — —

Ugy véltem, e fog kérdésbe jőni, mert delutáni ötre minden megyei követek a megyei terembe öszvehívatának. De a királyi feladások jövének szóba, t. i. kell e azokba ereszkednünk vagy nem? s ha kell, mi rendben? sokan azt mondák: az előleges sérelmeken kell kezdeni; s míg azok orvosolva nem lesznek a feladásokról nem is hallani. Ezek utasításaikra hivatkozának; s attól látszanak félni, hogy máskép minden sérelem orvoslatlan marad. De hát mi lesz a haszon? hogy a sérelmek ez uton orvosoltatni fognak: arra fogadást tenni nem mernék. Nem kezdünk azért a rendszeres munkákba? hiszen azok nemzeti kívánatok; s nem csak kívánatok, de szükségesek. Magunkat fogjuk e büntetni? minden óhajtásainkat megsemmisítjük e, mivel némellyeket el nem érhettünk? de a sérelmek! igen is, a sérelmeket orvosoltatni kell, a sérelmek orvoslására a kormányt kényszeríteni kell, de nem a magunk, hanem az ő kárával. Alkotványunkban a kulcs, kezeink vagynak; csak nyulni kell hozzá; s apáink Rudolf ellen az 1583dik évi I. törvényczikkellyel jó példát adtak. Tagadjuk meg az adót! adó és katona-adhatás és megtagadhatás az alkotvány két őrangyala; s jegyezzétek meg —, mind a kettő által az adózó nép nagy masszája érdekeltetik. Tiz millio lélek figyelmét kapni meg — egy probácskát csak érdemel!

Rudolph Decr. 3. 1583. 157. c l a r e h o c sua Mti i n d i c a n t e s, quod si sua Mtas veterem ipsorum libertatem integre non restituerit, s e c o n t r i b u t i o n e m i n f u t u r u m o f f e r r e n e q u a q u a m p o s s e.

Minden követ felszólítatott; és sorban mondák el vagy utasításaik tartalmát, vagy öngyőződésüket. Több husz megyénél kívánta a sérelmeket, de némellyek közülök a rendszeres munkákkal egyetemben felvétetni; s ha ezen két értelmet külön választjuk: a többség a feladások mellett volt. Ugy látszik, az urbarium a szavazati erőt birni fogja; s így nagy tusa talán nem következnék. Azonban a jövendő, mond Homér, az istenség térdein fekszik; s boldogok mi, ha nem egészen váratlan alakban toppan egykor elő!

December 27d. 1832.

Még is keserves dolog, mikor nem csak a testnek, de a szívnek is vagynak szükségei! S csak még ezen felül azon szükségek olly sokfélék ne volnának. A Brutusok, Deciusok egyetlen egy szívszükséget éreztek: imádni a hazát. Ez imádás hajthatlan

erővel kötteték egybe, ábrándozásnak s az elágyulás édes-keserü órájinak helyet messziről sem enged vala. De mi jelenkor kis emberei nyugtalan szenvedelemmel függünk a hazán, az emberiségen, barátainkon; mi olly örömest sírunk a szép nő keblén, olly olvasztó érzelemmel fogadunk minden örömet, olly tépő fájdalommal minden bánatot, bár mint embert vagy hazafit, mint barátot vagy férjet és atyát érdekeljen az!

Jól tudom én uraim, ti nem mindnyájan vagytok e szerencsétlenségben. Nem azért, mintha Brutusok és Deciusok volnátok, hanem azért, mert vagy annyira meghizlaltak benneteket, hogy szíveitekhez a kövérség miatt semmi nem fér, vagy bizonyos versenyekre addig idomították, mig testben és lélekben elszáradtatok. Én, mint minden más versfirkáló, mikor világról és emberekről szólok, legtöbbnyire csak magammal vesződöm. És valljátok meg: nem keserves érzet-e? Hazát és szabadságot életemnek minden napjaiban forró szerelemmel kapcsoltam magamhoz, de e szerelem, mint szerelem a lyányka iránt, ideális képekhez szövé magát, s valahányszor mindennapi, hideg valósággal találkozott: mindannyiszor sebes fájdalommal égetett. Mit gondoltok? Annak, ki a hazaszeretet szép gondolatát először Plutarch mellett álmodta, kinek élet és halál a hazáért varázsszínekben tűnt fel egykoron, ki a római tanácsot istenek gyűlésének képzelé, kit Rákos partjain a magyar hősgyülekezet emléke lyrai lángba kap vala: annak mit kellett szenvednie, mikor a kerületi ülésbe lépvén, látott és hallott, s poetai fellengéséből egyetlen egy pillantatban hullott le? Ekkor kelének fel a szív ezer meg ezer szükségei, egy ömlengő levélke az én Kálmánkám anyjához, egy sorírás Szemerének és Bártfaynak, — s mennyi zaj a kebelben csendesednék le! És napok telnek, s ezekre nincs idő, s azt kivánjátok még is, hogy én lelkesült erőben álljak itt, s nektek lángbeszédeket tartsak, mig körülem jéghidegséggel várjátok a rátok kerülő sort?

Ma is tehát (mert tudni fogjátok, hogy délelőtt kerületi ülés vala) sorban íraták fel az emberek magokat, s a királyi feladások felett beszédeket tartának. A következés nem egészen az lőn, mit a tegnapi conferentia sejdíttetett. Az előleges sérelmek ugyan a rendszeres munkákkal együtt határoztattak felvétetni, de a rendszeres munkák közt nem az urbarium nyert első helyet, hanem a kereskedési tárgy az urbariummal, s a biztossági munkálattal egybekötve. Hijában uraim! a tegnap estvéli conferentia s a mai kerület között tizenhat óra folyt el, s ha a török közmondásként sok történik mig az alma földre esik: mennyivel több történhetik tizenhat óra folytában. Igen jól jut eszembe, az abauji követ tegnap az urbarium elsőségét keresett okokkal támogatá, ma pedig a diadalmat nyert részhez tartozott. Az a taps, mondhatom pedig, nagyon csekély bér.

A sérelmek öszveszedésére küldöttség rendeltetett, s már osz-

lani kezdének, midőn Nagy Pál a küldöttség számára némelly meghatározóbb rendeléseket kért, s ez alkalommal, minthogy az elölegesek sorában a nyelvre nézve tett kívánat helyet foglal, e kívánatrol is szó tételék. Természetes vala, hogy a nyelv pártfogókat talált, csak Nagy Pál ellenkezett. Forrani kezde a vita, de sokan már előre kimenvén, minden félbeszakadt s az értelmek olly rend nélkül adattak elő, hogy meghatározólag felfogni nem nem lehetett. De jól megértém a mi a jegyzőkről végezteték, mert ugy mondának: négy jegyző uraimék, a régi szokás szerint irjanak négy nunciumot, mikböl vagy a legjobb elfogadtassék, vagy a négyböl egy öszveférczeltessék. — Exemplaris mód uraim! esküszöm, én így nem teszek.

December 28d. 1832.

Bereg vgye részéröl, még az első országos ülésben — tehát időt és helyet nem várva kívántaték, hogy ifjabb királyunknak a gyilkos kezeiből történt szabadulasáért, közöröm jelentessék. Később e tágyban reám bizatott a felirás, s épen töröm fejemet, mit és miként kellene kezdenem: midőn izenet érkezik, hogy a király beteg, s délelötti tizkor érette miséznek. Haldoklónak, gondolám, örömirás nem fog kelleni, félbe hagyám a fejtöréstsa a dunáninneni jegyzőhöz indulék. Sicskovics és Bernát a mult estve szitkozódva jövének hozám a végzésért, hogy a jegyzők nunciumversenyre szálljanak, s ma ismét e miatt gyülének Feketéhez. Elvégeztük, hogy egymással vetélkedésre nem ereszkedünk, s hogy minden tárgyban csak egy dolgozzék, munkáját a többivel mindenkor közölvén.

Tudnotok kell: ez egyezés nem csak szerénységből eredett, de elővigyázásból is. Kerületi jegyzőnek lenni, terhes helyezet, de kitetsző: azért sokan vagynak, kik áhítják. Igy áhítá most a borsodi követ Palóczy, így Temesből Dezsewffy. S mi történt. Eljön az első alkalom, s a jegyző az izenetet megirja. A jegyzőségre vágyott és el nem juthatott férjfiak kész izenettel zsebjeikben jőnek ülésbe, s pártosaikkal együtt a szegény jegyző művének esnek, s mineknntána széllyel törték és rontották, a magokéit veszik elő, s igyekeznek azt győzödelmesen felállítani. Legyen már most mind a négy jegyzőnek külön müve, s következöleg külön pártja: milly könnyen fog egy ötödik párt diadalt nyerhetni? Azért, uraim, mi okosak valánk, s megegyezénk egymás közt, hogy versenyt nem futunk. Ne gondoljátok azonban, mintha e csel a kritikát megtompíthatná. A literatura tövises mezején bizonyosan sem annyi kritikus, sem annyi kritikusi dorong nem vár ránk, mint itt a jegyzői munkára. A mi legfőbb elvünk: bölcs az, ki hangot adhat! mert tudnotok kell, sok van, ki szavakat, azaz: tiszta szavakat mondani nem képes, és mégis félig elharapott hangjaival is feláll, s csendességre és kihallgatásra épen ugy számot tart, mint

Brougham. De mondjátok meg az istenért, nem irigylésre méltó sors-e, illy környülményekben jegyzőnek választatni?

Vége lőn a tanakodásnak, s a terembe menénk, hol a kerületek már csoportoztanak. Három vala a kérdés: mint fogjuk az előlegeseket felterjeszteni? mi okot adunk a feladási rendtől eltávozásnak? s mit fogunk a magyar nyelv előbblépésére ismét kezdeni? Oratoraink az előlegesekhez akarják adatni a magyar katonaságnak az austriaitól elválasztását, és a lengyel nemzet felsegélését. Egyébiránt magyar nyelvünket a világ négy sarkaig kivánták volna terjeszteni, s nehány kevesek hajlandók lettek volna, hogy az 1805. 4 ellenére mindjárt magyarul irjuk a felterjesztést is. Balog, a barsi, kezdé a sort, s követői között Tisza és Palóczy valának kitetszőbbek. Parentatiókat hallék a szegény lengyelek felett, mik éljent és tapsot eleget nyerének, de három nem volt, a mi kellett volna, idő, hely és erő. Idő és hely, mert az árva lengyel nép nem az előleges, de a majd később jövő sérelmek sorába tartozónak mondatott. Erő, mert az a harmincz ezer borsodi nemes, kiket Palóczy emlegetett; s az a hétszáz ezer, kiket az egész országban számlálhatunk parányi sergeskét fognának adni, mihelyt nem szó, hanem tett kivántatnék. Barátim, nem jól ismerjük egymást! ha mellyet látsz, nem következik, hogy benne szív is van.

Végzés lőn: hogy csak az 1825. és 30-dik évi előlegesek terjesztetnek fel; hogy a magyar nyelvnek a főrendek táblájánál, s az udvari cancellárián is divatba jövetele kivántassék, hogy a feladások rendváltozata az 1825-diki megállapodással s az adózó nép onnan eredő hasznával támogattassék, s pótolékul, hogy az országgyülés Pestre vitele kérettessék.

Kérés elég, kár hogy teljesíthetni más fogja!

És ha én most egy egy varázsgyűrűvel bírnék, és egyetlen intéssel vihetnék mindent végbe! mint ömlene végig a magyar hang minden ajkon, s mint tolonganánk a pesti utczákon, s a roppant híd felett, mit angol művészek az oriás dunán emelnének! s nem veszélyes állapot illy messze, illy idegenben ülni és küzdeni? S miért? Mert a fészek tizennégy postával közelebb áll a németek fővárosához. Megvallom nektek, jámbor, istenes lélek vagyok, de némelly gondolat mellett gonosz kívánságok szállnak meg.

Csendesség és türelem, édes jó uram! Nem köszöni kegyed, hogy követtársai legalább olly buzgó magyarok? hogy Just és Almásy ősz hajakkal tanulták, s bár tördelve is beszélik a magyar szót, hogy a kerületből kijövet Guzmicscsal és Mayerrel találkozhatott? Mit fognátok tenni, ha Lincz — — Elég, elég recensens ur, inkább csak türök.

* * *

Délután öt órakor ült öszve legelőszer az első izenetek és előterjesztések készítésére kirendelt küldöttség. Tárgyai közt az előleges sérelmek s a királyi feladások rende legfontosabbak valának, s ugyan azért kérdés alá ezek vétettek. A kérdés vége a volt: mind ezeket miképen kell előadni, azaz megírni? Szólottak Nyiczky, Pázmándy, Dókus, Just Bernát, Siskovics és a nagyszombati káptalan követe, de minthogy sok fej sokféleképen gondolkozik, írni pedig csak egyféleképen kellett: igen természetes, ha a dolgot a jegyzőre biztuk, és haza oszlottunk, alkalmasint teljes meghatározással, hogy a mi íratni fog, azt addig javítjuk, mig többé sem rosz sem jó nem leend.

December 29d. 1832.

Fejtörés és semmi más, azaz: olly napokon, midőn száz okos ember számára kielégítőleg akarunk dolgozni, rendszerint semmit sem teszünk. Feketének jutott a keserü munka, hogy az előleges sérelmeket előterjeszsze, s ma minden idejét az országgyűlési naplók közt tölté. Kétszer jártam hozzá, nem tudván, miért. E czéltalan járás elrontá napomat, s kérjetek, vagy fenyítsetek — naplómban a mai lap üresen marad.

December 30d. 1832.

A ki egész éjjel actákat forgat, s reggelre két nyomorúlt lapot a M. kamara függetlenségéről s a nyelv tárgyában fennálló kivánatról félálomban végez el, az nehezen fog más nap valamelly társaság első rendü csillaga lehetni. Nem tudom, ha eléggé jól kifejeztem-e magamat? Képzeljetek egy fekete bőrpamlagot, s a pamlag felett viseltes szürke prém közűl kitünő fejet szakál és haj nélkül, ránczolt szemöldökkel, álomtól nehéz héjakkal, s alkalmasint savanyu vonáskával a száj körűl, olly forma alakban, mint a pultavai csatát vesztett hős — és félig meddig tudni fogjátok: milly forma valék a reggel, midőn követtársam s kevéssel utána Wesselényi szobámba léptenek. Az utolsó tegnap estve conferentiára hívatott, nem jelenhetvén meg, ma hallám, hogy Pázmándy, gróf Andrásy, s több mások közt az a Kossuth is megjelent nála, ki valamelly nap, mint távollevők követe, a kerületi napló nyomtatását sürgette. E napló fordult fel mostan is. Kossuth az eddigi ülésekről tett jegyzékeit felolvasá, tetszést nyert, és azonnal egyezés lőn, hogy a napló alkotása reá, Oroszra, s a két gyors íróra bízassék, s fáradozásaikért a fizetés aláírás útján gyűjtessék.

Dimidium facti qui coepit habet. ...... És ime mi, az országgyűlés tizennegyedik napján, még mindig a kezdet előtt vagyunk. Mert mind ezen tanakodások mit tesznek mást, mint hogy azt a módot keresik, a mi szerint a dologhoz kezdenünk lehessen?

Nem ugy van-e? A mód bizonyosan tegnap sem találtatott ki. Estvéli ötkor küldöttségi gyűlés vala, s gróf Andrásy kérdeztet-

vén általam, K..... személyét gyanusnak mondotta, s így a naplónak szerkesztője még ma sincs.

Egyébiránt a küldöttség lassan megy elő, s mai ülésünkben nem nyertünk egyebet, hanem hogy a jegyzői dolgozást újolag dolgoztatni rendeltük. Azok a gonosz praeferentialék! Mikor olly nehezen lehetett megegyezni: ha a felirás szövedékében fejtessenek-e ki, vagy csak ragasztékban adassanak! Hála az égnek, ma az utolsóra csakugyan meghatároztuk magunkat, s egyszer csak mégis véget érünk.

December 31d. 1832.

Mig Fekete az előlegesekkel ismét és ismét vesződik, én a mult éjjel a kevésbé szövevényeseket dolgoztam fel: három izenetet, egyet a főtábla magyarrá léte, másat a felirások és törvények hazai nyelven készülhetése, harmadikat az országgyűlés Pestre vitele iránt, s a két utolsó tárgyban két felirás.

Estvéli ötkor a küldöttség ismét öszvejött, a dolgozások diktálva nem levén — pipázni. Megvallom nektek, a dolgok menetelét, vagy inkább nem menetelét unni kezdem. Azért töltünk-e most kevéssel sok időt, hogy majd továbbad soknak nagyon kevés maradjon?

* * *

Végső nap az évben. Boldog ki önérzéssel tekinthet vissza a napokra, mellyek elfolytanak. Még boldogabb, ki előtt a jövő szép reményekkel nyílik meg. Legboldogabb pedig, kit a jelenlét örömei a mult és jövő gondolatától elvonnak.

Nekem a költő sorsa jutott osztályrészül: epedni a mult után. És mi az a mult? Homályos viszérzése a fejlő ifjuság sejdítéssel tölt álmainak, melly fátyolként lebeg az emlékezetben, melylyen keresztül annyi magas, annyi forró, szent érzelem, név és alak nélkül, varázsszínekkel felülöntve sugárzik. És minden olly szép, minden olly öszvehangzó, még az ellentételben is! Messzevágy és honszerelem, szabadság és szívlekötés, lángerő és olvadozás, és minden a mi az emberi keblet majd titkos cserében, majd ismeretlen vegyületben birja: együtt alkotják a magyarázhatatlan egészet, a költői örök távolban álló, de mindig magához kecsegtető hazát.

Ti nem értitek e szavakat. És igazatok van. Mert a mit a lélek hoszu szép álmok által tett sajátává, a mi érzelmi homályból gondolati tisztaságra soha fel nem derül, a mi a látszó világ alakjait azért olvasztja össze, hogy a képzelet erejében ideállá váljanak: azt érteni nem lehet. Érezni pedig —, o, barátim, azt az édes-keserü, azt a sötét-világos, azt a szívet és ideget keresztül rezgő, azt a lélekben olly tisztán álló, és mégis olly ismeretlen valamit érezni, nem dolga mindennek.

Imádjátok a gondviselést! Ez érzelem nélkül az öröm ideálját nem ismeritek ugyan; de az ideállá emelkedő fájdalmat sem. Mert a fájdalom is felveszi a szépség alakját; s mint a márvány Niobe szívet és lelket vívhatlan erővel ragad meg; hogy mindig ifju szerelemmel függjünk rajta; s öszvedült kebellel is jobban jobban fűzzük magunkhoz; minden vigasztalást kerülvén, ne hogy az imádott bájképet tőlünk elragadja. Illy fájdalmat képzelt a festő, midőn a szenvedő Mária isteni arczát vásznára önté; illyet az olvadó Raynold, midőn Elizának emléket állított; és, ah, illyet érez vala a lyánykák legszebbike, midőn szerelmében lassan elhervada. Ősz gyermek, mit akarsz ez epedéssel? Azért léptél-e fel polgári pályára, hogy ifjuságod álmait ismét elálmodjad?

Uraim, a lélek: mint a hur. Majd szenderitő lágy hangot ád, majd megrázó hangokkal riaszt fel. Isten bizonyságom, azokat az örökre egyhangu lelkeket soha sem szerettem! Azokat csak egyetlen oldalról érdekelhetni; s mit kell tennem, ha épen ez egyetlent érdekelni kedvem nincs.

Januar 1-ső 1833.

Délelőtt a küldöttség öszveült, s a királyi feladásokra készűlő válaszszal s az elölegesekkel bajlódott. Ezerszer mondám el életemben, a mit La Bruyertől tanultam, egy ember jobb könyvet ír, mint negyven. Tegyétek hozzá: egy ember könnyebben ír negyven könyvet, mint egyet negyven. És minő baj, egyik így alkotja öszve fejében a gondolatot, a másik ugy; s mindenik a benne élő alkotványt szeretné papirosra önteni; s mivel mindenikét, mint Pandora szelenczéjében egy halmazba önteni nem lehet: a dolog, természet szerint, igen elevenen ugyan, de nem messze halad. Mind ezekből gondolhatjátok, hogy mi még ma sem vagyunk készen, és bizonyosan holnap sem leszünk.

* * *

A főpohárnok mester ebédénél, az abauji öreg követtül politikai avult okfőket hallani: nem volt előttem váratlan. Olly sok ifju követet és nemkövetet láttam életemben, kik Wladislaw idejébe, mikor a Dózsa parasztait, maradékostól együtt örök szolgaságra kárhoztatták, igen illő alakok lettenek volna. De, midőn az új szók ellen kezdődött a beszéd, ugy érzém magamat, mintha istenben boldogult superintendens B. urnak asztalánál ülnék. Jutott eszembe: az országban valaha az ujitás miatt nagy pör folyt, de mióta mind a két fél hősei az atyákhoz költözének; mióta a háború kezdetétől már harmadik generatio lépett fel: megvallom azóta többnyire minden szó uj voltát elfeledtem; legalább azokét, a mik 1790-dik évtől fogva 1810-ig termettenek. Ezeket az újszó gyülölőjit olly formán képzeltem, mint azt, kinek historiai tudo-

mánya a tatárfutásig hat; s mig a hirlapok a reformról kürtölgetnek, ő a borsai oláhok csatájáról regél.

Estvelgett, s Wesselényi jött hozám, s Erdélyröl tőn szót. A lelkes férjfi forrón ohajtja a kis haza visszakapcsoltatását; s az ő sürgetésére szólítá fel Szatmár vármegye két év előtt e tárgyban az egész országot; s most engem szólított fel: e czikkelyt dolgoznám ki. Általvevém adatait, s estvétől fogva reggeli hat óráig dolgozám.

Hiszitek-e, hogy diplomatikai, száraz munka mellett a lélekre poetai hevület szállhat? Pedig ugy van! Míg a szerződéseket évről évre jegyezgetém; mig a törvényczikkelyekből erősségeket szedék, s az országgyűlési naplókat rendre forgatám: a történetek szép koszoruja fűződött emlékezetemben. Előttem állott a mohácsi nap és Zápolya; előttem Martinuzi, Báthori, Bocskay és Bethlen, s a mint képzeletem két század alakjain végig röppent, fájdalmasan akadt meg az örökre elbujdosott sergecskén. Kezem akaratlanul nyomódott mellyemhez. És tudjátok-e ti, mit teszen a szó: távozni, és vissza többé nem jőni? távozni, és ellenségi kezek közt hagyni mindent — hitvesét, és gyermekeit?

Mondom nektek: e kínt egészen általgondolni nem merem.

Szegény, szép kis Erdély, a te gyermekeid idegen parton hamvadnak; ki fog onnan egy maroknyi port hozni? hogy ha talán egy köny fakadna még látására, egy forró szent könyü, melly a szíveken fekvő jeget felolvaszthatná!

Januar 2d. 1833.

A küldöttség kétszer tartott ülést; Fekete már két ízben írta meg a felírást; de nem ment. Ma Bernát állott elő eggyel, a jegyzői szerződés ellenére ugyan; de az övé is számtalan tusát és fejtörést okoz.

Jó éjszakát! az én időm öldököltetik. Még csak leveleket sincs ürességem írni. És mi miatt? Ülés miatt. Mert csak ülök napálló napestig, és hallgatom a kritika élő leczkéjit.

Az az igitur! meg az az etiam!

Ki kell törleni!

De itt igen szép lenne egy tam.

O ez a tam felséges!

Igen; de a másik sorba quam kellene.

Jó! tam és quam: gyönyörü párhang.

De uraim, én ezt a paragraphot előbb szeretném.

Az érdemes követ igen bölcsen mondja; azonban csekély itéletem szerint, talán utóbb kellene helyhetni.

Tökéletesen egyet értek! csak szeretném, ha ketté szakasztatván fele előbb, fele pedig utóbb tétetnék.

A gondolat jó! s így a vitatást is elkerülhetjük; mert a paragraph elől hátul lesz.

Kérem, már nagyon sok időt vesztünk.
Uraim, a sietés nem jó; meg kell fontolni minden szót.
Holnap, mert a vacsora veszélyben forog.
Tek. küldöttség, nekem egy szép ideám volna.
Maradjon a mint írva van.
De csak kérem, azt a másikat diktáljuk.
Már sokan elmentek; hagyjuk el.
Ad revidendum!

Januar 3d. 1833.

Felolvasám (mert délelőtt ismét ült a küldöttség) az Erdélyről szóló czikkelyt; meghagyák, fordítsam deákra; s jegyző társaimat Beöthyvel és Dókussal együtt hozzám rendelék, hogy diplomatikai adataimat vizsgálnák meg. Jöttem, a küldöttség még ott maradt, s egy valahonnan újolag került felírást vett kézhez. Felírás tehát már volna négy.

Estve nem jelentem meg a küldöttségben. A névtelen felírás jött szóba. Nehányan, úgy beszélik, nagyon pártolták; de nagy tusa után, a Bernát két egész nap tépett és foltozott felírása maradt meg, hogy a kerületi ülésben ismét üstökrángatásokat szenvedjen.

Januar 4d. 1833.

Fél nyolczra az alküldöttség gyűlni kezdett szobámba, s a mult éjjel latinul dolgozott erdélyi czikkely kutfejeit megvizsgálta. Együtt mentünk tíz tájban a főküldöttség ülésébe; s a dolgozás felolvastatott.

Ime tehát készen vagyunk, azaz, írtunk, vagy inkább férczeltünk:

Egy felírást és izenetet a feladásokra,
Egyet a nyelv ügyében, hogy az 1805: 4 eltöröltessék,
Egyet a diaeta Pestre viteléről,
Egy izenetet a főrendekhez, hogy magyarul írjanak:
S ezeken kivűl az előlegesek is szerkesztve vagynak.

Tehát holnap kerületi ülés fog tartatni; hogy mind ezek egymás után megtépásztassanak. S mondják, nagy a kritikai készűlet. Isten adjon nekik annyi bölcseséget, a mennyire szükségök van.

Januar 5d. 1833.

Ha kerületi ülést soha sem láttatok, ugy nem tudom, mi által tegyem azt előttetek képzelhetővé. Az ország határain belől semmi sincs, a mivel azt jól lehetne hasonlítani. Közgyűléseinken sok ember jelenik meg, de előszer a beszélők a sokasághoz képest kevesek; másodszor az előlülőség törvényes tekintettel bír, ki a tisztiügyésznek inthet, s ez a 2: 69. czímet mozgásba teheti. A kerület az ország választottaiból áll; s ezek vagy jól készült lelkes férjfiak; vagy jól készült lelkes férjfiaknak kellvén lenniek,

magokat ollyanok gyanánt mutogatók. Ez vagy amaz; minden esetre a beszélők száma annyi, a hány a gyűlési tag. Tedd hozzá, hogy itt sem törvényes elölülőség, sem tekintet, sem tiszti ügyész, sem 2: 69 nincs. Egy kis convenientián alapul minden rend; s illy gyenge alapról mi könnyü lehullani!

Az írnok egy pillantatot vet a megye kapuján kifüggesztett czédulára, s jön: tizenegykor circulus! A követ nyakába kavarítja köpönyegét, s a megye nagyobb termében az asztalnál széket fog; egymás után gyűlnek társai, s velök együtt a hallgatni, — sajátképen lármázni jövő ifjuság; mellyel imitt amott vegyesen minden karu és rendü férjfiak ülnek vagy állanak. Tömve a terem; most a két elölülő, vagy sajátképen elölálló jön, mert tiszteletből a kerületek iránt magyar ruhába öltözve, kardosan jőnek, s egymás mellé állván kezdik és vezetik a tanácskozást. Alig állának helyre, s még a tanácskozási tárgyat ki sem jelenték; s már mindenfelől emelkedés, intés, és kérés. Husz, harmincz iratja fel nevét; mert szólani akar. Ez az egyetlen, de természet szerint sokszor megsértetni szokott rend, mellyre egy kis vigyázat van. Most kimondatik a tárgy; s ki szerencsés volt előszer feliratni, felemelkedik, és a magáét elmondja. Boldog ő, mert a szülés kínain hamar általment; de a kire három óra mulva jön a sor; a ki nagy nehezen pőrölyözött beszédecskéjét háromszor huszonnégy óra alatt nem kis fejtöréssel megmemorizálván, azt, minekelőtte szóhoz jöhetne tizenkilencz követtől hallja több vagy kevesebb különbséggel elmondatni — — az, édes barátim minden keresztyén lélek szánakodását megérdemli. Azonban mind egyre jár! Kinek mi van begyében, azt előadja; néhányan ásítnak vagy fejeiket vakarják, egy két gyorsíró, s egy két curiositást kedvelő, vagy a végre küldött ifju vagy ha nem épen ifju is, jegyezget; az irnoki sokaság legnagyobb része pedig lesi a szót; s minden tele szájjal mondott phrasis után harsogja: éljen. És ezt harsogja édesre, ezt keserűre, a mint jő, s mind e mellett is e harsogás nagy becsben tartatik. Nem egyszer látnál ősz fejeket, kik a mult estve barátaik közt meggyőződésből származott itéleteiket kimondák, s a kerületi tapsért más reggel ellenkezőleg nyilatkoztak ki. Meg kell vallani, erős talpon építjük a haza boldogságát.

De, ha egy illyen orátori ülés nevezetes, mit fogtok mondani ha egy kritikait láthattok. Oratorinak nevezem azt, mellyben a tanácskozás az elölülők által feladott tárgy felett ékesszólással foly, kritikainak, midőn valamelly jegyzői munkáról van kérdés. S egy illy nevezetes ülés volt a mai.

Sokáig dolgozott a küldöttség, s e heverő napokban a követek a diktaturából kijött izeneteknek estek, s halmaz javítgatásokat hozának zsebeikben. Enyém lőn a szerencsétlenség dolgozásaimmal legelőszer fellépni. A főrendeket felszólító izeneten kelle kezdenem, s ime omlott a kritikának zápora. Ez azt akará

így, az ezt; egyik czikkelyenként kivánta újra olvastatni; másik akará, hogy maradjon, mint van. Nagy Pál gyorsítani akará a dolgot; s ohajtá, ne vívnának szavak miatt. Benyovszky haragosan költ fel, mert nekik kedvek van vívni, s parancsolatot senkitöl sem fogadnak el. Az izenet zugás és lárma, ellenküzdés és javalat között egy is pótolékkal elfogadtatott.

A magyar nyelv ügyében küldendő felírás izenete még nagyobb lármát okoza. A mármarosi követ egy magyar, az arvai egy latin pályamunkát olvasott fel: mindegyik elveszté a versenyt. Iszonyu bajjal jutánk egy kis igazitáshoz, mi mellett a tusa elcsendesedék.

Most jött az országgyülés Pestre vitelét tárgyazó üzenet. A Pest városi követ szerencsétlenségére megköszöné a RR. hajlandóságát városa iránt; s igért részéröl minden jót. Szaván fogák, faggatni kezdék, s kivánák: e nyilatkoztatás a felírásban említetnék meg. Megemlíttetni rendeltetett; s minden más javítgatások félrevettetvén: a roppant nehézségü munkának vége lön. Van tehát három izenetecskénk félnapi küzdéssel.

Tantae molis erat romanam condere gentem!

* * *

Siskovics és a szatmári követ keserü panaszokat tevének egymásnak e hátramaradt, ez elöre nem törekedő, e sötét elvekkel teljes, e leghívebb emberei iránt hálátlan nemzet fölött; midőn ötöt vert az óra, s indulánk Wesselényihez. Itt leltük Dubraviczkyt, a tolnai párt, Ocskayt és Ötvest, s keves időre jöttek utánunk Pázmándy és Somsich. A kérdés nem vala kicsiny. December 27-dikén a kereskedési tárgy nyert elsőséget; e végzésen épült a felírás is melly holnap olvastatni fog. Mit teszünk? Az országos ülésben az urbarium elsősége miatt tusa lesz; s hihetőleg az urbarium nyér; s nem fog e a kerületekre impopularitás színe ragadni, hogy keblökben az adózó nép ügye hátra tétetett. Vagy az országos ülésben is erősek leszünk? Jó! de leszünk e akkor is, ha majd a főrendek visszaküldik a felírást? s a legnagyobb erő esetére, leszünk-e akkor is, ha a felírás mind a két táblán keresztül menvén, a cancellaria fog dolgozni? Az udvar láttassék e liberalisnak, mert a feladásokat az urbariumon kezdé? s a nemesség a parasztok ellenségének, mert e látszólag igen emberi kezdetet el nem fogadá? De mit tenni? A végzés kimondatott, azonban azóta néhány követek az urbariumnak kedvező utasítást nyerének. Nem jó volna-e, ha ezek a kérdést ismét megujítanák? Hihető, hogy a többség készen lesz.

Ez vala a tanácskozás; s Pázmándy ígéretet tön, hogy a győri követet, ez egyik az uj utasítást nyertek közül, a dolog megkez-

désére felszólítja. Wesselényi Borsiczkynak, ki holnap elölülő leszen, értesítését vállalá föl.

Januar 6d. 1833.

Kilenczkor reggel Pázmándyhoz mentem; s nála lelém Wesselényit, Dubraviczkyt, Balogot, Palóczyt, Bernátot és a győri követet. A religio ügye forgott fel. Beöthy jött; s ezt, minthogy a római szertartásuak közül van szemlélték ki amazok, hogy az ügyre nézve az indítványt megtegye. Hajlandó, vagy inkább igen kész vala; anyivalinkább, mert az 1790: 26 czikkely önkényes magyarázataira nézve committenseitől gravament hozott. Ez menni fog; de az urbarium? Bernát és Beöthy tüzesen szólának a kereskedési tárgy elsősége mellett; Wesselényi vakará fejét; s fejét vakarni annál több oka volt; mert sokan ohajtják sziveikben az urbarium előtételét, a nélkül, hogy a minapi végzés változtatására nézve javaslatot tenni mernének. A győrmegyei követ pótoló utasítást nyert ugyan, s ebben az urbarium van elsőnek állítva: s az inditványra még sem határozá el magát.

A kerületi elölülésre ma Borsiczky és Bernát köretkezének. Wesselényi reggel jókor amazzal szólott; s az urbariumhoz hajlónak leltc. Most Bernát tüzeskedését hallván, kilopózott Pázmándytol, hogy a Borsiczkyhoz induló Bernátot megelőzze, s az ennek lehető kinyilátkozása által történendő meglepésnek elejét vegye. Pázmándy, Bernát és én kevés idő mulva utána indulánk, s már Borsiczkytól visszajőve az utczán találkozott velünk.

Borsiczkyt magyar ruhájában lelők, készen a personálishoz menetelre. Közép termetü, száraz ember; beszéde sebes és nyers, társasági körben és gyüléseken kormányt és papirendet vagdalni szerető, egyébiránt charakteri vonásait több országgyüléseken keresztül állandólag megtartó. Könyves polczán országgyülési iromanyokon s naplókon kivül statustudományi könyveket láték.

* * *

Elkezdődött a kerületi ülés; s a magyar nyelv ügyében, és az országgyülés Pestre vitele miatt készült felírásokat olvasám fel. Nagy volt a kritikusi hév, s a parányi két irománynyal két egész órát tékozoltunk el, mig utoljára is változatlan maradtak. Most fogtunk a feládásokra készült felíráshoz; s minekutána a két első czikkelyről széltében szólottunk volna; minden végzésnélkül ebédelni eloszlánk.

A jó étvágy még is sok csomót ketté vág.

Megvallom, e maximara sok szép gondolat tolakodik fejembe; s miért ne tennélek beneteket olly szerencsésekké, hogy szép gondolatokat olvassatok?

A dunai vízmérőt vevén hasonlatosságul, a jóllakás állapota

leszen az 0. Illyenkor az étvágy a nullán állván, az ember teljes erejében érzi magát, örömest hall s még örömestebb beszél, s vitatásokra kedvvel ereszkedik. Ez alatt a nulla észrevetlen elmerül, a lépcsők lassan lassan emelkednek, s a nélkül, hogy tudnók, bizonyos homályos érzet támad bennünk, s vágyunk el felé. Egy is más is órájához nyul, észre kezdi venni, hogy a beszédek hosszuk, hogy ollyanról is foly szó, a mi sajátképen nem ide tartozik. Egy egy ásitás, egy egy könyökölés, egy egy morgáshoz hasonló hang kezdődik, lassanként nyilvános békétlenség üti ki magát, s végre félharagban ugrálnak fel székeikről, köpönyeg és kalap után kapkodva.

Tegyük már, hogy valamelly gyülésnek olly elöülője van, kit ott hagyni nem szabad; mi felszámíthatatlan hasznát veheti ez a lépcsők emelkedésének? Akar kivinni valamit? hagyja az emelkedés főpontjára, s bizonyosan nyer. Sok embert sem kulcs, sem pántlika, sem sarkantyu, sem kereszt nem hajt, azaz, nem sok embert, de némellyt, hanem szeretném látni a hőst, ki ez étvágy főpontján is győzelmet vehetne. Ott diplomatia, hazafiság, oppositio s isten tudja mi minden hajósűlyedést szenved, és az ember a haza jogait a szó betü szerinti értelmében — egy tál pépért adja el.

Aztán, édes barátim —— zörren az ajtó s Wesselényi belép.

Az a felírás a feladásokra nemde a botránkozásig rosz?

Való, és hogyan is lehetne az jó, a mi férczeltetik?

Andrásynál valék, s ismeretlen szerzőtöl olvasánk valamit —

S lehetne azt látni?

Papirost huza ki zsebéböl, s olvasott hasonlatlanul jobbat annál, a mit a Bernátébol a küldöttség foltoza. Pázmándyék már elfogadák azt, holnap a kerületeknek javaslatképen előadják.

Wesselényi ma reggeltöl estig követtöl követig járt, s proselitusokat keresett az urbarium elsőségére. Estve tizkor jött hozzám, a holnapi többség bizonyos reménye ömlött el arczán. De még sem találkozott, ki az indítványt magára vállalja, s így az indító én leszek.

Januar 7d. 1833.

A ki reményt bír, az éleményre számot ne tartson.

E maximát még Schillertöl tanultam, s ma sajat tapasztalásommal bizonyosodék be. Előfogók a felírást, Giczy felolvasá a Wesselényi sorait, el nem fogadák. S én indítványt tettem az urbarium iránt, és hasonlóul el nem fogadák. Mert ugy mondának, a mit a kerületek egyszer végeztek, azt az országos ülésen kivül megváltoztatni szokásban nincs. Tehát hova lőn a többség, mellyel tegnap Wesselényit biztaták? Siskovicson, Czinderyn, és a két tolnain kivül alig szólott valaki. Pázmándy maga is hallgatott. Mit jelent ez? Erőt és merész lelket bizonyosan nem.

Az adresse tehát izeneti formájában meg van állítva, s esküt mernék tenni, hogy e három év alatt egész Europában nyomorultabb adresse nem készült.

Januar 8d. 1833.

Tegnap előtt ebédnél az aristokratia és demokratia közt folyt a pör. E két szó most nálunk divatban van, de a sokaság egyiket sem látszik érteni. Beszélének róla sokat, a miket Sicskovics hallván felém hajolt s lassan sohajtva mondá: szegény haza, mi hátra vagy!

Bizony, bizony mondom nektek e mondás az aranymondások közé tartozik, s ha szívünk szerint gondolkoznánk róla: reményünk lehetne, hogy még valami válhat belőlünk. De mi erről nem csak gondolkozni, de hallani sem akarunk. Mi átkoztuk a Csokonai recensensét, mert ítélete szerint még a poezis mezején kicsiny plánták vagyunk, mi átkoztuk a Hitel íróját, mert ítélete szerint a statustudomány és gazdálkodás mezején még kisebb plánták vagyunk, s ennyi sok átok következéseül várhatunk e áldást magunkra?

A kővel öszvehajigált propheta utoljára elnémul, s kiáltó szó a pusztában sem leszen.

Ezért nem szabad kikiáltani, hogy hátra vagyunk; s olly igen hátra, hogy a jót a felette rosztul megválasztani nem tudjuk. Ez állítás bizonyságául sok mindent fogtok még e naplóban olvasni.

Az országgyűlési irományokban a tegnapi izenet ki lesz nyomtatva. Hasonlitás nem árt, s hogy legyen mit hasonlítnotok: íme a Wesselényi által hozott s figyelemre nem érdemesített három periód.

§. A KK. és RR. ez országgyűlésre (mellynek határnapja 1831-diki évi october 2-ra törvény által állapittaték meg) ő királyi Felsége idéző levelével meg hívatatván, nem képesek azon fájdalommal teljes érzelmet elfojtani, mit a közelebb mult években duló ismeretlen nyavalya, s annak igen nyugtalanító következései gerjesztének, számos munkás polgártársaik alig pótolható veszte, s a törvényesen megrendelt országgyűlés elhalasztása pedig még keserübbé tevének.

§. vígasztalást lelnek azonban ő királyi Felségének azon kijelentett szándékában, melly szerint azokat, a mik a hazai belső boldogság alapjának megerősítése, s a külön osztályu hazafiak közt a rokonság szorosb öszvekötésére legnagyobb fontosságuak s foganátuak, atyailag-királyi gondjainak főtárgyává tevé.

§. Nevelik az ettől gerjesztett reményt amaz atyai szavak, mellyekkel felszolítatnak, hogy eldődeiktől öröklött polgári alkotványoknak (a mennyiben szükség) gondos törvényekkel javítása s erősítése által, annak dicsőségét unokáikra gazdagabban s tökéletesben szállítsák.

S íme azok, kik olly örömest villogtatják a kritikai pálczát, kik olly örömest tesznek szó helyébe szavat a tegnapi izenet eleje mellett, e felülállókat figyelemre méltónak nem tarták!

A mult nap, ugymond Wesselényi, gyásznap vala. Én is ugy hiszem. Az által, hogy az urbarium elsőségét el nem fogadók,

hogy előbb a kereskedési tárgynál fogva saját zsebeinkről akartunk gondoskodni, letörlöttük magunkrol a liberalitas szinét, s a popularitás minden vonásait, fogják kérdeni: ezek e a férjfiak, kik 1825 előtt az adó. miatt commissiókat szenvedni készek valának? ezek e a férjfiak, kik 1830-ban a parasztot katonának adni nem akarák? feleljük: ezek! commissiókat szenvedének, s az adót fizetteték, mint parancsolva volt. Intést és ígéretet nyerének, s a parasztot katonának adák, mint kívánva volt. És most — — de várnotok kell. Ha majd a kerületi végzés egykor csakugyan megváltozik, e czikkelyhez szép toldalékot fogok ragasztani.

* * *

A mai kerület igen engedelmes vala; a tegnapi izenetből fordított felírás olvastaték fel, s kis változással elfogadtatott. Következtek az előlegesek. Az első pontot Fekete olvasá, s utána én állottam fel az Erdélyt és a részeket illető dolgozással. Behatást csinált s elfogadtatott. Bár így fogadtatnék mindenütt! Én fél erdélyi vagyok, s valahányszor e földről gondolkozom, poetai hév ömlik el keblemen. Eszembe jut a hős, ki mindenét elvesztette a népért, melly őt csábító szavakra elhagyá, eszembe jut a barna szép hölgyecske, ki engem ott szerelme zálogául mutatott be férjének — az én anyám! O ha ti csak egy szikrát, csak egyetlen egyet kapnátok a lángbol, melly keblemben ég! Akkor mienk lenne Erdély, a szép haza; válhatatlan örök kapcsolattal a miénk. Mit nem adnék érette, s milly örömmel adnám a nyert tapsokat, s a mondott köszönetet érette, csak egyszer vethetném le magamat a földre hol születtem, s rebeghetném: visszanyertelek.

Jámbor, és te ismét reményt ölelsz? — Hagyjatok engem! vagy nem tudjátok talán, hogy a remény nem épen olly semmit jélentő alak: mint philosophjaitok gondolják? Vágy és eped a szív, s belőle forró, szép érzelem fejlik ki, a képzelet varázs szinekkel áll lélekben, lassan közeledik az érzelemhez, s ha majd egészen egyesűlnek, ha egyik a másikban olvad fel: e vegyületből származik a remény. Ezért van, hogy lelket és szívet tölt, ezért, hogy szerelemmel tudunk rajta függeni, ezert, hogy olly késön, olly nehezen, olly kinosan válhatunk meg töle. És hányszor a megnyert ohajtás, nem olly kecses, mint a remény vala! Hagyjatok engem reménylni; s higyjétek el, ez a boldogságnak egy neme.

Januar 9d. 1833.

Mai kerületben az előlegeseknek akaránk adni pótolékot. Bezerédi kivánά, hogy az 1826-diki előlegesek sorából a nemesi felkelés tárgya, s királyunknak az országban lakása a mostaniakhoz kapcsoltatva sürgettessék. Elsőre felelék, hogy az különös munkálatban levén feldolgozva, maga idejében fog felvétetni; a másodikat külön felírásba foglaltatni rendelék.

Most Beöthy álla fel; s megyéjének a vallási törvényczikkely (1790, 1791: 26.) megsértése miatt fenálló nehézségeit adá elő; s kérte, hogy a sérelmek vizsgálatára és szerkesztésére küldöttség rendeltessék ki. Beszéde férjfiasan szép vala, azaz: szép, erős és merész. Említé a bécsi és linczi szerződéseket; rövid pillantást vetett a Mária Theresia korára; a II. József által kihirdetett türelmet (mivel az a tartozott, teljes szabadság csekély pótoléka vala) sértésnek vevé; majd általment a kérdéses törvényczikkelyre, s annak sok rendbeli megrontásáról panaszkodott.

Harsogó é l j e n követé a beszédet; s higyjétek el, ez országgyűlés folytában az é l j e n illy méltólag egyszer-egyszer nem harsogott.

Elölülőink a küldöttséget kirendelék; s a már régen czélba vett, s mind eddig nem teljesített székosztást vették elő. Már egyszer egyezés történt, hogy a papság a királyi táblával egy osztályba huzódván, a tőlök üresen maradó asztalhoz a más kettőtől minden harmadik követ menjen által. Most két mód hozaték kérdésbe: vagy, hogy e régibb egyezés maradjon; s a követek három asztalnál — s a harmadiknál dunai és tiszai megyékből együtt — üljenek; vagy, hogy három helyett négy asztal álljon, s a külön víz mellettiek külön asztalhoz jussanak. Ez utóbbi terv a nádortól jött; s úgy látszott a hallgató ifjuság kizárására czéloza; melly akkor legalól a kemenze és ajtó körül rosz helyzetbe tétetnék. Mi — hála Istennek — a köznyilvánságnak általános ellenségei nem vagyunk; tehát e tervet el sem is fogadók.

De a három asztal? O, a három asztal gáncs alá nem jöhető gondolat; a kár csak az, hogy a kiknek oda menni kellene, nem akarnak. Azt mondák, a kerület már egyszer elvégzé; s azt megváltoztatni nem illik. Ez okoskodás, mi által tegnap előtt az urbariumi kérdés elvetteték, jó lovagolni való paripa, de némellykor menni nem akar. Néhány követ kinyilatkoztatá, hogy a hely nem övé, hanem megyejeé levén, nem engedi; s következőleg nem mozdúl. Ez csomó vala, mit oldani vagy vágni kellett. Kezdődék a tusa; Bernát és Hertelendy fulánkos szavakat váltának; s végre kitalálták: mennénk helybe, s magában az országos teremben intéznők el a bajt. De mikor? délután. Nem, nem, most mindjárt.

Felugráltunk, s indulánk

— — — zugva és kiabálva madárként,
Zugások valamint történ darvaknak az égen,
Mellyek futván a telet és a fellegi záport,
Okeanosz hullámi fölött ők zugva röpülnek —

és mentünk és értük az országházát, és beléptünk a kapun, és felmenénk a lépcsőken, és találtuk az ajtót — bezárva, és fordulánk haza.

* * *

Végig sétáltam a keresztfolyosót, mellyen hajdan a Trinitáriusok járdalának, s a templom melletti teremben a küldöttséget együtt lelém. A vallási czikkely tárgyában a törvényhatóságok sérelmei még beadva nem voltak; és így nem tehettünk egyebet, hanem széllyeloszlánk, azon határozással, hogy a követek a sérelmek miatt holnap felszólíttassanak. És mivel ez nap a nemvégezés napja volt, tehát Wesselényinél is, hol ma conferentia tartaték, pipázásnál, és Zrinyiként, a g g s z ó k o v á c s l á s n á l maradánk.

Januar 10d. 1833.

Megvallom nektek, a mult estve kinos estvém vala. A következő országos ülés, a királyi feladások rende, s erről az urbarium iránt 7-dikben tett indítvány, s azoktól, kik miatt az indítványt tevém, elhagyatásom jutának eszembe. Küzdöttem magammal; mert — az ég tudja miért — a gondolat illy eleven fájdalommal még nem hatott reám.

Ki tegyen valamit ha nincs kiben bíznia? ha nem lehet bíznia azokban, kik saját elveik, saját ohajtásaik szóbahozására kérték fel? Bizodalom saját erejében, és serge hűségében teszi a hőst; de ha vitézei adott jelre kardot nem rántanak, s hidegen nézik őt az ellenség soraitól körülvétetni: mondjátok meg, mi érzelemmel kezd majd uj csatát?

Jámbor! küzdés a pálya; s hol van megírva, hogy az embereket mindig kivánságod szerint találod? Ezeknek ősei hagyák el a Giskra elleni csatában Hunyadyt, és Hunyady holtig nem csüggedett. Ezeknek ősei hagyák el a szabadság harczán Rákóczyt, és Rákóczy hazáját áldva hunyt el idegenben. Nagy példák vagynak előtted, te parányi ember tűrj és törj előre!

* * *

Még a székosztás baja folyt, midőn a karok termébe léptem, és Almási — a tótok úgynevezett királya — kötött belém, s a deák nyelvet vette oltalmába. Hosszú leczkézés után, én, ugymond, tudok egy példabeszédet: f a l r a b o r s ó t h á n y n i, é s v e l e d b e s z é l n i, m i n d e g y. Még jó ízűn nevetém az öreg évődéseit, midőn a personalis saját helyén megjelent.

Elmondá az új évi köszöntést, általvevé a kerületi munkálatokat, s rendelé, hogy az országgyűlés Pestre vitele iránt készült irományok olvastassanak fel.

Prónay felállott, és az itélőmestert megelőzvén a diaetai ujságot hozá említésbe; mellyhez Dubraviczky még azt adá, hogy a főrendi tábla naplótartásra szólíttassék fel. A legnagyobb résztől pártfogoltattak, s minekutána sokan szólottak: Mérey felállott és felelt.

Életemnek minden napjaiban elölülői székből roszabb feleletet nem igen hallottam. Diarium, ugy mondá, van; újság nélkül nyolcz századig állott az alkotvány; két év óta a míveltség nem lehetett olly magassá, hogy arra kerülhetetlen szükség legyen, a napló 1825-ben is csak nyolcz forint volt, az újság pedig félévenként tizenkettő, stb. Kikelések lőnek ellene, s még csak az is elmondatott, hogy az 1825-ki napló ára nem nyolcz forint volt, hanem több mint száz negyven. — Hatalmasan akart visszafelelni s mond: valljuk meg őszintén, hogy az újságok a könyvvizsgálás alá tartoznak, s ezen könyvvizsgálás a fejedelem jussa. E kimondást tenni, és darázsfészket bolygatni, egy vala. Egyik követ másik után ugrált fel, tagadták azon just, a gyakorlást bitorlásnak nevezték, s több effélék. Mércy le vala sujtva; pártfogói igen igen kevesen valának, s a követek e napot nyert csatának nézték.

Valóan-e? minden tekintetben állítani nem merném. Való, paczkáztak rajta, s nimbusát feje körül elvesztette; de ha ezt nyereségnek veszitek; van-e más nyereseg ezen kivűl?

Mi a végzet? Az, hogy Pázmándy javaslataként, a naplóból készült kivonat, s az irományokból az érdekesebbek adassanak ki, s ez iránt, valamint a főtáblai napló iránt is, izenet keszűljön. A főtábla bizonyosan meg nem egyez; s akkor mi leszen? Vagy az újság iránt nem is kell a főrendeket tudósítani? Jó, kezdjünk hát dologhoz! Redactor és redactio iránt tétessék rendelés. Ime itt az első ív készen! Azaz, ugy készen, hogy a nyomtatáson és széllyelküldésen kivül semmi más híja nincsen. Mondjátok már most a nyomtatási intézetek, s a posta ki hatalmában vagynak. Annyi bizonyos, hogy a tietekben nincsenek. Mi tevők lesztek tehát? Kőírásra tesztek szert? S az így készűlő példányokat hívatalos boritékáitok alatt külditek széllyel?

Ezek valának a kérdések, miket ma estve Wesselényinél egymásnak tevénk, hol épen e miatt gyűltünk együvé. S minekutána kérdést tettünk ugyan, de feleletet nem adtunk, széllyel oszlánk, mint a Fáy varjai, feltevén magunkban, hogy holnap végezzünk.

Januar 11d. 1833.

Egy országos ülés, miben végzés nem történt! A felírások, királyi válaszok és törvényczikkelyek magyarul készűlhetése felől szóló izenet és felírás a főrendeket magyar izenetirásra felszólító izenet nyomban olvastattak fel. Néhányan szólának (s többek között a horváthországi követ a deák nyelv mellett), de az irományok változatlan meghagyattak. Most a királyi feladásokra készűlt izenet jött sorba.

Nagy kérdés vala: az országos munkálatok közül, mellyiknek kell legelőszer felvétetnie? Az izenet a kereskedési tárgyat tette elől, de ugy, hogy az urbariumi s biztossági tárgy mindjárt

utána felvetessék, és királyi erősítés alá mind a három együtt terjesztessék. Voltak, kik az urbarium elsősége mellett állottak, s így a kereskedés és földbirtok közt elkezdődött a nagy csata.

Mi a hazafiúság? Ha nem egyéb, mint ellenkezés a kormánynyal: a hazafiak a kereskedés mellettiek valának. Ha pedig hazáfiuság, és a haza, s a haza emberei iránt egyenes, tiszta, forró vonzódás egy jelentésüek, a hazafiak most a földbirtok mellett találtattak. Ugy intézni az urbariumi tárgyat, hogy az adózó nép nagy tömege egyszer már a polgári alkotványba belépjen; s ez által az alkotvány hétszáz ezer puhaság és szegénység által elaljasodott lélek helyett, tíz milliom felemelkedhetőt nyerjen: olly gondolat, mi csak egy a hazát forrón szerető emberben támadhatott. Azonban ne higyjétek, mintha minden urbarium-pártos ezen okfőből indult volna ki. Sok ember csupa keresztyéni jámborságból állott azon tárgy mellé, mi a királyi feladásokban is elsőnek tételék; szeme előtt tartván Jézus Krisztus ama tanítását: adjátok meg a császárnak, a mi a császáré.

Hosszu tusában már husz megye szólott az urbariumért, a kereskedés mellett pedig huszonhárom. Soprony, Nyitra, Szatmár, Krassó és Pozsega még hallgattak; s minekelőtte kedvek jött volna felszólamlani: a personalis ülést bontott, azon nyilatkozással, hogy az eddig hallgatásban maradt megyéknek idejök legyen holnap értelmeiket kimondani. — Az óra kettő vala; az ébredő, vagy inkább teljesen felébredt étvágy a felkelést javaslá; s mi (a nélkül, hogy az elölülői székbontó szavakra észrevételeket csináltunk volna) széllyeloszlottunk.

Komoran keltem fel székemről. Sok, igen sok történt ez ülésben, a mi lelkem egész valójával ellenkezett. Sokan szólának az adózó népről olly forma hangon, a millyet csak egy Nabobtól lehetne várnunk; s az illyenek tapsokat nyerének. Tehát az ifjúság is Nábob, mert Nábobtól származott. Mit lehet a jövőtől remélni, ha a jelenben elszórt mag már hibás? Ez tehát a hazafiúság? Örökre külön korlátoljuk-e magunkat? Kaszthoz ragadt lélekkel magasból alá nézünk-e mindig? Soha sem fog-e lelkünkben felviradni a gondolat, hogy a választó falakat végre döntsük el, s különválás helyett egyesületben keressünk erőt?

Nem! ezen gondolat még csak egyes fejekben mutatkozik; s mivel csakugyan mutatkozik: annál erősebb ellentételt okoz azoknál, kik e gondolatot általérteni nem tudják. Ime ma, miután számos megyék szólottanak, némelly városok is kezdék magokat hallatni. S minő neheztelés nem támada, hogy addig, míg minden megye magát ki nem beszélette, sorba mertek állani! Somsich, ki az adózó nép ügyét ma melegen védelmezé, s már több országgyüléseken követséget viselt, e neheztelést más országgyüléseken nem látta. O uraim, mi jól haladunk előre; s ezen

az uton ma holnap oda jutunk, a honnan egész Europa, Luther és a harmincz évü háboru óta siet el felé.

Naplós uram, és kegyed talán haragszik? Igen is, de haragszom a fájdalom haragjával, s ha értitek e szót, nem fogjátok ismét kérdeni: miért nem mondád ma ki értelmedet?

* * *

Tehát érdemes követ urak mi lesz az újságból? Ezt kérdé ismét Wesselényi midőn estve néhányan hozá mentenek. Sicskovics azt kezdé ajánlani, hogy szerkesztessenek és nyomtattassanak az ívek, s a pozsonyi német vagy latin újság mellé kapcsoltassanak. Egy két szó esett már az ajánlásra; s íme Borcsiczky és Ebergényi belépnek a Párisban tartózkodó lengyelektől jött levelekkel. Trencsinmegye nagy részvétellel volt a lengyel nemzet ügyében, midőn az a szabadság harczát vívta; s kétségkivül innen ered a bizodalom, mellyel a lengyel comité a trencsini alispányhoz viselteték. Kettő volt a levél: egy, melly neki magának latinul íratott s gróf Borcsiczkynak, Trencsin vármegye főispányának czímeztetett; más, melly magyar és latin nyelven egyenesen a magyar nemzethez szól. A tüzes és merész lelkü ember tüstént diktáltatni akarta e másodikat; de barátai féltek, hogy ez által a közfigyelem a folyásba indult tárgyaktól elvonatik; s kérék: várna addig, mig a lengyel ügy, megyei utasításoknál fogva, szóra nem hozatik. Engedett; s míg tehát a lenne, e két levél titok, ha ugyan az, a mit több mint tíz ember tud, titok maradhat.

Sicskovics olvasá fel a szerencsétlenek sorait; mikben forró hálát mondanak a magyar nemzet részvételeért sorsokban, s kérnek pártfogást. — Férjfiai az elsülyesztett hazának; mi sziveinkben hordjuk fájdalmatokat; mi merész, ragyogó beszédeket fogunk érettetek tartani; mi talán felírásunkkal is fogjuk a fejedelem részvétét felhívni: s mind ezekből mi lesz a nyereség? Ha Filep Lajos, és népe le hagytak benneteket merülni; ha a Wilson hazájában egy kar sem fegyverkezett mentségtekre: mit várhattok e nemzettől, melly kardot csak pompanapon s köszörületlen hord?

Az óra kilenczre jár; jó éjszakát! De még az újságról valamit! Hogyan fog az lehetséges lenni?

A kérdés nehezebb, mint gondolnók; azért a felelet ma is elmaradt. — Meg kell vallani, azon a 10-diki gyűlésen fontos dolgot vívtunk ki! Nem de?

Igen is! a baj csak az, hogy fontosabb, mint sem elbírnók.

Januar 12d. 1833.

Élet vagy halál! Ma az urbariálisták és commericalisták közt a harcznak dőlni kell. Már folyt a vitatás, midőn Nagy Pál felállott; s minekutána utasitása következéseül a zászlóaljak fontos

voltát elő adta, az urbarium mellé kapcsolá magát. Beszéde nem szokott folyammal rohant; s némelly szabadabb kifejezéssel élvén a nemesség felől: zudulás lőn ellene.

Míg egy is, más is tüzesen vív, a hátra maradt megyék kijelenték magokat; s az urbarium győzedelmesnek mondatik. Vala tehát végzés; de, — a mí megfoghatatlan — lőn egyszersmind engedelem, sőt kihívás a personalistól, hogy kinek kedve ered, szóljon tovább is. Mi kellett egyéb? A commercialisták busult gerjedezésben keltek fel; s a personalisnak a tárgy máru halasztását szemeire hányták; az országgyülés bal jövendőjét e mai végzésből magyarázták; s az urbarium pártosait sértegetni kezdék. Az urbarialisták pedig győzelmi büszkeséggel folytaták a nyert pör melletti erősségeket. Ez keseredést nevelt Nagy Pál, Balog és Siskovics ellen, s utoljára mind azok ellen, kik valaha a magyar népnek valami hibáját felfedezték, tüzes kikelések történtek. De minthogy tüzeskedés rendre nem viszen, hirtelen olly zaj, olly zavarodás állott be, a millyent csak szerepjeiken öszvezajdult színjátszónék közt lehetne gondolni. Tenger volt, és a tengeren hajó, és a hajó felett szél; de kormány és kormányos nem. Végre Nagy Pál segitett a dolgon; mert két vagy három ízben a commercialista patrióták ellen hijában mentvén magát: hirtelen az igazgatásnak esett, s annak a biztossági és kereskedési tárgy körül véghez vitt bűneit rajzolgatván az egész sokaságot köztapsra bírá. — Nem lehet tagadni, gyönyörü egy fordulat! De mit is tegyünk? Azokat kik puszta szavak miatt vagdalkoznak, legjobb szavakkal kielégíteni. Éljen az ügyes!

Az urbarium tehát első leszen; de a kereskedési s biztossági tárggyal egyesítve marad. Ez az egyesítve maradás nem egyéb azon nevezetes junctim-nál, mi a felírásban áll. De minden junctim mellett maradás mellett is, kérdés: ha az urbarium első, mi leszen második? E kérdés eldöntése, s az izenetnek az új végzethez igazitása lesznek a legközelebbi kerület tárgyai.

Hogy szánakozástokat tőlem meg ne tagadjátok, tudnotok kell: a legközelebbi kerület egyik elölülője én leszek. És mi keserves elölülőnek lenni, hol nem az a kérdés — mit tegyünk? hanem az: mi tárgyban akarjunk valamit tenni?

* * *

Uraim, drága collega uraim, mi a patriotismus? Felelet: az oppositio! És mi az oppositio? Felelet: tagadása annak a mit az udvar állít, és a personalis! De ha az udvar történetből igazat állítana? Felelet: azt meg nem engedjük. Az öreg Balog — Isten nyugtassa — huszonkilencz nap vítatott valamit tűzzel és vassal, s ha a personalis végre megadta magát, s a harminczadik nap a

tárgyat elfogadá: az öreg felpattant, s tüstént az ellenkezőbe rohant által. Hijában! a mi felülről jön, a jó nem lehet.

Csalhatatlan egy compasz édes barátim! E szerint legalább mindig tudhatjuk: mit kell tagadni? A patriotismus pedig tagadás levén: annak utáról soha el nem tévedhetünk.

Az urbarialista tehát nem patrióta, hanem udvar embere. És így Pázmándyt, Somsichot, Balogot, Ocskayt s isten tudja még, kit mindent, a hazafiak sorából ki fogjátok törleni? Minden bizonnyal! És még Andrásyt, és Károlyi Györgyöt, Eszterházy Mihályt, Széchenyit; s épen magát Wesselényit is. S miért ne? Hát nem hívatta őt a nádor tegnap előtt? S nem jelentette-e neki örömét, hogy az urbariumnak pártosokat szerez? Tökéletes való! És így — —. O igen is, a következtetés nagyon helyes, felette nagyon helyes! Mert hogy a kormány urbarium által urbariumot akar, Wesselényi pedig és a többek urbarium által nemzetet akarnak, az kicsinység, parányiság; s kicsinység és parányiság miatt ki változtatná meg egyszer kimondott ítéletét?

* * *

Ismét conferentia, ismét kérdés az újság felől; felelet pedig egy hang sem! Tehát tizedikben sokat nyertünk; de nyertünk, mint a carthagói hős, kinek társa így szólott: győzni tudsz Hannibal, de győzelmeddel élni nem!

Holnap kerületi ülés? — Nem uraim, holnap nyugszunk! — De miért? Az szemet szur, az hátra vet; az árt. — Engedelmet uraim, én szegény tiszai követ vagyok, s mivel a dunaiakat a lipcsei napló is elsőknek teszi — — — Mit? mi tiszaiak azt el nem ismerjük — Igen jól van uraim, de a vasi követ a kerületről hallani sem akar — És mi okon? — könyörgök bocsánatért, én csak lyrai költő vagyok, s a lyra az okok alól fel van szabadítva. — Mit? — akarám mondani, vagyunk itt néhányan, kik az okok alól fel vagyunk szabadítva. — —

Januar 13d. 1833.

Leszállott a nap, s az irgalmas barátok falai között öszvegült a parányi társaság, s Bernát kihuzá zsebeiből az irományt, s olvasá. Az B. Meskónak az egyházi és nevelési tárgyban Abaujhoz intézett véleménye vala, s két főideát foglalt magában: a papság reformatióját, s a magyar nyelv iskolai nyelvvé tételét. Ez nem volt tökéletesen kifejtve, de amaz annál bővebben magyaráztatott. A szerzetes élet árnyékos oldalai elevenen valának rajzolva s kívántatott, hogy az ifjuság nevelése szerzetesektől elvétessék; hogy a papi jövedelmek reguláztassanak, a római egyház szolgáji házasságra köteleztessenek, s több illyenek. Nem uj gondolatok, az igaz, de az ég minden szenteiért! mit mondanának a jámborok, kik e

roppant monostort ájtatos lélekkel építették, ha ezeket sépen e falakon belöl olvastatni, s javalló kedvvel fogadtatni hallanák?

— Non hos quaesitum munus in usus!

Ég és föld tudja, hogy én cretnekségben születtem, s azért részrehajlónak láttatni nem akarván: itéletemet e tárgyban visszatartóztatom. Két kis jegyzést minden esetre tennem kell. Egyet, hogy b. Meskó írásmódja lelkes, másat, hogy ezen az egyház tekintetében illy liberalis ember, az urbariumot illetőkben fanyarnak mondatik.

Naplós uram, az nem lehetséges! Hiszen annyi felvilágosodás a mennyi az előbbi irományban — —

Uraim engedelmet, ti jól ismeritek az országot, 's tudjátok, miképen a Báró nem pap, de földesur.

S aztán?

S aztán uraim, az a ki nem pap, nem sokat töri a fejet, mit csinálnának a papok, ha uj helyzetbe tételnének; de az a ki földesur, annyira megelégedve lehet jelen állapotával, hogy minden változástól, ha csak a szokás miatt is, retteg. És — — —

Kegyed, édes naplós uram, sértegetni kezd, s mit fogna tenni, ha párviadalra hivatnék?

Sajnálom uraim, vagdalkozni nem tudok, s lőni sem lőttem soha egy verébfiat is. Azonban egy pár itcze vérrel több vagy kevesebb a világon — — de a való még is való marad.

Januar 14d. 1833.

Délelőtt tíz óra lőn, s az elölülői helyen ott állának: Niczky Vasból, és Szatmár követe Kölcsey. Amaz vidám, eleven, tüzes és szavas; emez borongó csendes, hideg külsejű és néma. És higyjétek, a dolog jól folyt: mint olly házaspár közt, hol a férj a nőnek az uralkodó pálczát szó nélkül engedi.

Napi rend vala az izenetben az urbarium első helyre tétele által szükségessé lett változásokat megtenni. A végzés halmazzal jött. Ime:

Az öszveláncolt három munkálat rende: urbarium, kereskedési és biztossági tárgy.

A három, a mint egyenkint elvégeztetik, egyenkint fog a főrendekkel közöltetni; de királyi válasz és királyi erősítés alá egyszerre adatik.

Ha az elv akár a főrendeknél, akár a királyi válaszban valamellyik munkálatban változás alá vettetnék, a KK. és RR. a többi munkálatot is ujra kezdhessék.

Fijai a bölcseségnek, felszólítalak benneteket: mit mondotok mind ezekre? Vagy talán nem látjátok a dolog fekvését egész tisztaságban? Halljátok tehát.

Miért nem tartá meg a kormány a munkálatok azon rendét, mellyet a KK. és RR. az 1825-ki országgyűlésen megállították?

Azért-e, mert nincs akaratában a kereskedésré nézve engedni? Azért-e, mert szakadást akart az országgyülési testben okozni?

Annyit tudok, annyit látok, hogy a szakadás, és szakadás által a bizatlankodás megszületett. Az oppositio nagy része mihelyt a királyi feladásokat látá, azonnal az 1825-diki rendhez kapcsolá magát. A kormányhoz szító rész a feladások rendét ohajtá. Egy rész maradt még fenn, melly sajátképen az oppositiohoz tartozik; de a melly az adózó nép nemzetté emeltetésén, mint a haza és alkotvány megerősödése egyetlen egy eszközén régen gondolkozik. E rész azt hitte, az udvar kihívás gyanánt tevé az urbariumot előre, hogy a nemességet, ha oppositióba teszi magát, mint az adózó nép ellenségét mutathassa ki. Az 1825-diki rend emberei ezen hitből származó aggodalmat tagadni nem merték; s hogy mind saját kívánságoknak eleget tegyenek, mind az aggodalmat elhárítsák ama nevezetes junctimot gondolták ki; s a junctim alatt öszvekötött három tárgyat ugy rajzolták le, mint a paraszt boldogitására elválhatatlanul megkívántató dolgot.

Mind hijában! a junctim az urbarium embereiben változást nem tett. Vagy áll a junctim a kormány előtt tudniillik, vagy nem. Áll? Akkor megnyerhetitek a kereskedést, bár az adózó nép kedveért az urbariumot elsőnek teszitek is. Nem áll? Akkor elvesztheititek a kereskedést, bár az adózó nép az urbarium hátrább tételével keseríttetik is, s ti pedig Europa előtt önkényü aristokratákként tüntök fel.

A kereskedés mellettiek, minekutána ügyöket elveszték, még inkább megerősödtek véleményökben; a másik fél embereit a kormánytól megvásárlottaknak nézék; s íme itt a szakadás! itt a bizatlanság! itt az ok, mi a sokféle értelmü férfiak közt a már különben is nehéz pontravonódást még sokkal nehezebbé teendi!

Igy állának a dolgok a januar 12-dik napján tartott országos ülésben, midőn az urbarium többséget nyert. Az ugynevezett commercialisták kétségbe estek a junctim felől; s az urbarialista Nagy Pál, hogy mérges megtámadásaikat elmellőzze, a kormány ellen tartott hoszu beszédében azon gondolatot fejtette ki, miszerint a junctim a három munkálatra adandó királyi választ és erősítést is magában foglalja. Szövevényes javaslat! s annyival inkább, mert a következett belőle, hogy mind addig, míg a KK. mind a háromra kedvező választ egyszerre nem nyernek, addig egyiket se ismerjék végzetnek; hanem ujra meg ujra elővévén vég nélkül munkálkodjanak; s természetesen csak azért is vég nélkül, mert a kormány ez ujra meg ujra elővehetést magára nézve is kölcsönösen megkívánhatja.

Hallátok a történteket, s most itéljetek!

Mai kerületben a commerciálisták ismét érezteték fulánkjaikat; pedig az ellenfél engedett nekiek. Mert ki az urbariumot ohajtá elsőnek, nem épen azon okból kellett volna-e a biztossági tárgyat

mindjárt másodiknak tennie? Azonban kevésen nyilatkoztaták így magokat, s a kereskedési tárgy másodiknak megmaradt. Ám legyen! Nekem ugy látszik, ez a kereskedés nekünk nádparipánk, s minekutána minden embernek, minden népnek, minden kornak a maga nádparipája megvan: miért szégyenelnők a magunkét?

* * *

Uraim, elölülő uraim, hát az a kerületi napló, és az az újság gyanánt szolgálni fogó kivonat?

A kérdés használt, s elvégezteték, hogy kik azon naplót és azon kivonatot szerkeszteni ohajtanák, az elölülőknél ma estve öt órakor jelenjenek meg. És megjelenének Berta, Munkácsi és a két gyors író Hajnik és Borsos a naplóra, s némelly irástudatlan férjfiak a kivonatra ajánlkozván.

Januar 15d. 1833.

Nyílik az ajtó s Niczky és a szatmári követ a nádor elébe lépnek vala.

Uraim, monda a herczeg, sokan sokfélét beszélnek; ohajtanám hitelesen tudni, a tegnapi kerület végzése sajátképen mi lett legyen?

Társam felelt, elmondván a tegnap történteket; de a mint a junctim szoros magyarázatára jött, a nádor mosolyogva tett némelly ellenvetéseket. Majd a kerületi napkönyvre s a kivonatra menvén által kérdezé: miért ez utólsó?

Serenissime! a köznyilvánság drága dolog; az országos napkönyv vevőket nem lel, mert igen sulyos. —

A tekintetes KK. és RR. okai sulyos voltának; mert miért szónokoskodnak olly sürüen?

Gondolánk, ezen szokásról mi olly hamar le nem teszünk, s még néhány szókat váltván az urbarium felett: a munkálatok miképen leendő felvételéről kezdődék a beszéd.

Niczky conferentiákat kezde emlegetni, mikben az utasítások többségét meg lehetne tudni, s mik ő cs. kir. főherczegsége elölülése alatt tartathatnának.

Azt én örömmel fognám tenni, monda a nádor.

De én nem örömest látnám tétetve, gondolám magamban. S mit? Nem fogná-e azon mód a mi kerületeinknek nyakát szegni? S ez itt leírt gondolatból láthatjátok, hogy a példabeszéd nem mindig való. S például az nem mindig való: a k i h a l l g a t m e g e g y e z.

* * *

Kerületi ülésünkben Bernát a tegnapi végzet szerint megigazított izenetet olvasá föl; s minekutána ezt sok üggyel bajjal

megállítottuk: bucsut mondánk a hallgatóknak, hogy magunk maradván, a kerületi napkönyvre szükséges alapításról egész csendességben tanácskozhassunk.

Emberismeret (nem az, a mi a dramai költő keblében él; hanem a mi a mindennapi életben mozgó embert állítja elönkbe) csak tapasztalás által szereztetik. A tapasztalás ma kettöre tanított. Egyre, hogy a törvényhozó test tagjai magokban maradva lármásabbak: mint hallgatójik közt. Másra, hogy constitutionalis ország emberei mindent örömestebb adnak: mint pénzt; s még akkor is, ha az a pénz saját vágyaik kielégítésére szükséges.

. Háromszáz negyvenhat forintot kért havonkint a napkönyvet szerkesztö társaság; olly summa, miből ha száz részvényes találkoznék, egyre tíz huszas fogna számláltatni. És ezen tíz huszas olly bajt indított, mi miatt nem voltam kisebb gondban Oxenstirnánál, midőn a nagy király elhullta után, a német birodalmi rendeket segedelemért szólítá fel.

Kértem, könyörögtem, de végtére szóra sem lehetett jőni. Oldalcsoportokra oszlottak, s idegen tárgyakkal mulaták egymást, vagy gáncsot kerestek a napkönyv tárgyában, a szerkesztésben, a leírás módjában, s az ég lakóji tudják még: miben. És azon kivűl, hogy semmire mennünk nem lehetett, még a honti követ az országgyülési terem uj rendbe hozatalát említé, s kivánt a követek és hallgatók közé verőczéket rakatni; s Nagy Páltól támogattaték. Ez csatajel vala; azok, kik a hallgatókat kizárni nem szeretnék, tüzesen keltek fel; s nekünk, szegény, izzadt homloku elölülőknek, mit vala tennünk, mint köszönni, és végzet nélkűl haza indulni.

Uraim, igazságtalanság nélkűl nem várhatjátok, hogy nektek jó étvágyat kívánjak! Az enyémet ugyan elrontottátok; s csuda-e, ha átkozódva és magamból kiforgatva mentem el: mint országgyülésről a subsidiumot nem nyert minister?

* * *

Felnyitám a levelet; s a hang fájdalmával eltelve futék Wesselényihez, hol Prónayn és Pázmándyn kivül még más nem vala. Ezek a junctim kelleténél nagyobb kiterjesztése felől beszélének; s fájlalák azt, hogy a három munkálat királyi válasz alá is egyszerre kivántatott terjesztetni; s fájlalák, hogy ez s az illyek által a dolgok kezdete mind inkább inkább hátráltatik.

S valóban ugy látszik, sokan azt igyekeznek kivinni, hogy minden zavarba hozatván, az országgyűlés végzet nélkűl oszoljon el. Erre figyelmezteté maga a nádor ma Prónayt. Az urak közül, mond, egy nagy rész minden dolgot akadályoztatni akár. Olvassa uraságod az 1764-diki országgyűlés irományait; nem azt cselekszik-e most, a mit akkor tettenek? Vigyázzatok uraim! Minthogy

a 64-diki diaeta tenni nem akart: a kormány tett önkényesen. Most sem akartok? Nem fog-e a kormány egész Europa színe előtt megigazulni, ha ismét önkényre hajlik?

Szavak édes barátim! de szavak, mik glossa nélkül bizonyosan nem szükölködnek.

Ez elmélkedések kétség kivül elég komollyá tették a társaságot; s midőn a magammal hozott levelet fölolvasám, semmivel sem lehetének vígabbak. A történet így következik.

1830-ban az országgyűlési újságról sok szó volt; s jól tudta a kormány, hogy a tárgy e jelen diaetáról sem fog elmaradni. Ki tudja, ha az emberek lecsendesítésére nem találták-e jónak, a fennálló hírlapoknak egy kicsinyt több szabadságot engedni? A diaetai újság, ha életre fogna jöhetni, bizonyosan nem fogná a könyvvizsgáló hivatal felsőségét ismerni; következőleg sokkal ministerialisabb gondolat lenne, censura alatt nyögő újságokkal elégíteni ki a hazát: mint censura alatt nem állóval küzdeni. Bár hogyan lett légyen, annyi való, hogy a folyó év kezdetével a pesti két magyar újság nem megvetendő híreket közölt az országgyűlésről; s ugy tetszett, mintha az egyiptomi sötétség, melly rajtunk és körülünk fekszik, derülni kezdene.

Esküszöm nektek, nem mindig van annak igaza, ki elnyomatásról panaszkodik. Temérdek esetben maga a panaszló okozza a bajt; s jól esik neki ha mást vádolhat. Kinek van több panasza, mint nekünk? Mi magányos, és köz helyeken átkozzuk a censurát; mi azt e hónap 10-dikén törvénytelennek nyilatkoztattuk, bitorlásnak neveztük; mi sajtószabadságról beszélünk, sajtószabadságot akarunk állítani: s még is mit tettünk? A pesti újságokban egy két szó másképen adatott, mint mondva vala; a beregi követek, s Beöthy előadásaik hibásan közöltettek. Természetes, ugy gondolám, hiszen mennyi hibát nem követnek el az újságlevelezők az egész földkerekségen szerteszéllyel; aztán sokszor készakarva is mond és ír egyik ember a másikról gonoszságot. Mit nem követ el az angol tory újság a reformistákon és viszont? Olly dolog, mit az, ki a sajtószabadság gondolatjával megbarátkozott, bizonyosan különösnek nem fog találni. De, édes barátim, nagy a különbség: valamit mondogatni, és valamit érteni, érzeni. Mondogatjuk mi a sajtószabadságot; de hogy sem nem értjük sem nem érezzük, bizonyság a felhevülés, mivel a pesti ujságokban közlött hibácskákat vevők. A beregi követek személyesen mentek a nádorhoz panaszra; a tizediki ülésben pedig, s épen azon ülésben, miben a censura bitorlásnak neveztetek, három vagy négy követ szólott a hirlapok ellen. Mi következett természetesben, mint az, hogy a nádor kapott az alkalmon, s hirtelen praesidialist küldött consiliarius Komáromyhoz: ne engedjen a pesti újságoknak egyebet annál, a mi a pozsonyi latin és német lapokban s a bécsi újságokban közölve lesz.

E praesidialis a beregi követek panaszára még januar 3-dikán költ; s a 10-diki ülés természetesen nem adott alkalmat, hogy visszavétessék.

Ezt olvasám az említett levélből. A kevesek, kik Wesselényinél öszvegyültek, fájlalták az esetet; de nem valának-e kénytelenek megvallani, hogy a gonosznak oka saját keblünkben él?

Nem uraim, még mi a sajtószabadságra meg nem értünk; és az éretlenül szakasztott gyümölcs vajmi fanyar, s vajmi romlandó!

Januar 16d. 1833.

A kerület napi rende ma a tegnap felolvasott izenetből készült latin felirás vala. Pázmándy felkelt, s még egyszer próbát tőn a junctimnak a királyi válaszra lett kiterjesztése ellen. Voltak, kik pártját fogák; de többen, kik más értelemben maradtak. E más értelmüek két felekezetből forrtak együvé. Mert némellyek [a junctim emberei valának életökben és halálukban; némellyek pedig e drága szavacskáról semmit sem tartottak; hanem a kerület méltóságát viselték szíveikben. E méltóság, ugy mondának, sértve lesz, ha a kerületi végzet kerületben bontatik fel. Uraim, az istenért! És ha ez által a kerületi méltóság szenved: nem fog szenvedni, ha országos ülésben, a personalis elölülése alatt bontatik fel? — És az a ti kerületetök méltósága! Erős méltóság volna az, mi annyi lárma, annyi figyelmetlenség, annyi rendetlenség, annyi mikrologia, annyi következetlenség, s a szentek tudják még mi közt tetőtöl talpig öszve nem roskadna.

Egy szó mint száz: a junctim egész dicsőségében marad; s nincs egyéb baj, mint a latin felírás szavait rakosgatni, és igazgatni, és cserélgetni. Mi juthatott Nagy Pál eszébe, hogy a Bernát munkájának még otthon neki feküdt, és részint igazításokkal, részint újra dolgozással felkészülve jött a gyűlésbe? Ohajtanám, a nagytehetségü ember egyébbel töltötte volna idejét! Ugy legalább a Bernát dolgozásával negyedrész nappal hamarabb elkészülénk vala; a helyett, hogy most, mig a Nagy Pál igazításait, s azok által hasonlókra felhevült száz másokéit arczaink izzadásában, több mint keresztyéni türelemmel végig lestük és vártuk, kétség kivül homlokainkra egy két ránczczal, és fejeinkre egy két ősz hajjal többet nyerénk. Ki nem tudja pedig, hogy ránczokkal és ősz hajakkal az ország szépségei előtt nem nagy szerencsét lehet csinálni?

Azonban nincs veszély vég nélkül; így vége lőn e mainak is; s minekutána a római nyelv lexiconának két harmadát előszedtük, és egymás helyére rakogattuk volna: szerencsésen elkészítők az érczнél (t. i. ha országos ülésben, vagy a főrendeknél fél hét alatt meg nem semmisíttetik) tartósb művet; s eloszlánk.

* * *

A napkönyv! a kerületi napkönyv! a szegény kerületi napkönyv! — De mit tegyünk? Tegnap kudarczot vallánk, valóságos constitutionalis kudarczot, ha a szót ugy értitek, mint én. — És ma? Ma, édes jó uraim, annyira elunatkozánk a latin grammatika miatt, hogy a napkönyvhez türelmünk nem maradt. — Hát mit kezdjünk? — Itt ülnek az urak, tek. conferentia, (és valóban Wesselényi, Pázmándy, Prónay, Somsich, Siskovics, a két tolnai, Eötves, K. Horvát, és a zempléni pár ott ültenek); s én uraságtok bölcseségétől várok minden jót. — Vonjuk kisebbre a fizetést, mond Wesselényi, s talán lehetségesb lesz a kivitel. — Ebben megegyezénk, s a báró magára vállalá, hogy Bertával e czikkely iránt végezni fog.

És a kivonat? Bizony az a kivonat parányi maradvány a szirtekbe ütközött nagy hajóból, mit diaetai újságnak hivának vala; és e parányi maradvány is minden nélkül szűkölködik, a mi mozgásban tartására, vagy inkább mozgásba hozatalára kivántatnék. Hol a szerkesztő? jelenteni ugyan, többen jelenték magokat; de nyelvtudomány, s irói tehetség nélkül való emberekre bízzuk-e a parányi kezdetet, hogy nevetséges legyen? És ha szerkesztő találkozik is, mennyi minden marad még hátra? — Lassan édes naplós uram! hiszen apródonkint majd eligazodunk; s holnap mindjárt küldöttség neveztessék ki, melly a kivonat szerkesztőjének, s az azt hitelesitő követeknek utasítást készítsen. — És aztán? — Hát aztán lesz küldöttség, és talán utasítás is. — S a kivonat? A manó gondoljon egyszerre olly sokat! — Fel, uraim! a játékszín órája üt.

Januar 17d. 1833.

Végre tehát rá mentünk, hogy a kerületet a napkönyven kezdhettük. Voltak, kik a tegnapelőtti jelenést szivökből sajnálták; s ezek segedelmével ujra indítottuk a dolgot, felszólítván a kerületeket, hogy a tegnap estve tett egyezés következésében 250 forintra szállított hónapi fizetést ajánlanák meg. Tartottak beszédeket; s mivel Niczky, szándékom ellen, a napi rend kimondásakor a napkönyvet és kivonatot együvé kapcsolta: a beszédek mind a két tárgyat hoszan fejtegették; s restkelnem kelle, hogy a hoszas fejtegetés szokás szerint újabb bonyolodást okozand. S annyival inkább, mert a honti követ a kivonatról szólván, annak az újság-levelekhez kapcsoltatását kivánta; okul adván az országgyűlési híreknek a pesti újságokból lett kimaradását. S ő ugyan ugy szólott, mintha az újságirók az ellenök tett panasz miatt kedvetlenülvén el, készakarva hallgatnának; de Péchynek oldalát furta annak tudása, hogy a hallgatást a kormány parancsolta; s nem vehetett magán erőt, hogy ezt el ne mondja. Beöthy pedig tulvágott Péchyn is, egyenesen kimondván, hogy ő a hallgatást parancsoló praesidialist szemeivel látta. Pedig ő nem látott s nem lát-

hatott egyebet, a praesidialis nálam levő másolatánál; s mivel ez hiteles bizonyságot nem tehet: minden következés nélkül hozott fel olly dolgot, mitől csak a kérdésben forgó napkönyv sorsának újabbi veszélyeztetését várhattuk. Szerencsére csendesedni kezdénk; s nagy nehezen mind a napkönyvről, mind a kivonatról végzéshez jutánk. Ugyanis a napkönyvre 119 részvényes ajánlkozván, a pénz beszedésére Havas neveztetett ki. A kivonat tárgyában pedig küldöttséget neveztünk. Amabból tehát talán talán lesz valami; emez pedig — — — küldöttség kezeiben van; s így legalább sictséggel elrontva nem lesz.

* * *

Bernáttal együtt tértem ebédről vissza; s mind ketten Sískovicshoz mentünk, hol Pázmándy és Wesselényi már jelen valának. Öszvejövetelünk semmi következést nem vont maga után. Bernát egyike a jóknak; de tanácskozásra használni nem lehet. Ő sem nem vezet, sem nem vezettethetik. Jó szívü és elmés; de makacs és különcz. Most a kerületi napkönyv ellen pörelt; lehetlennek állítá, hogy az országgyülési testhez nem tartozó ember a kerületi tanácskozás fonalát jól felfoghassa; nem akará szenvedni, hogy szavai szerkesztessenek, s több effélék. S azzal rekeszté be, hogy kerületnek napkönyv nem kell; mivel a kerület nem egyéb puszta tanácskozásnál. A ki azt hiszi, felelt Wesselényi, az az orránál nem lát tovább.

Én is azt hiszem. A kerület a maga kezdetében nem vala más magányos conferentiáknál, az való; de e magányos conferentiákból a történet valami ollyat tett, miről az emberek előre nem is álmodtanak. Magányos conferentiákból elébb olly gyülések lettek, mikben minden kerület külön gyült együvé; majd egybekapcsolák magokat a kerületek; s most már nem csak a KK. és RR. egész táblája a királyi táblán és personalis kivül együtt ül; nem csak nyilvánsággal tartatnak a tanácskozások: hanem az elölülők és a personalis közt néminemü viszony áll; az inditványi jog ott gyakoroltatik; kicsiny és nagy kérdések az ott nyert alakban vitetnek az országos ülésbe; s ezen országos ülés, ha a KK. és RR. saját erejekkel élni tudnak és akarnak, nem egyéb a kerületi drama utolsó jelenésénél, melly az előbbiekből önként foly. Szóval a kerület a KK. és RR. táblája ministerelölülő nélkül; hol sem ostrom, sem székrontás félelme a szónok ajkait be nem zárhatja. Mi nem lehetne abból, ha valaha bölcseséggel és hévvel teljes követék fognának egymással találkozni!

Januar 18d. 1833.

A förendeket könyvtartásra kérő izenet javaslatával kezdők a mai kerületet; s az hamar végbe menvén, nyugtalankodtunk két ok miatt.

Először, mert gyanu támadt a personalis ellen, mintha a már keresztül ment izeneteket és felírásokat azért nem küldötte volna a

főrendekhez, hogy a királyi előadásokra készült irományok is készen lehessenek, s együtt küldetvén által, amazok félretételével ezek vétessenek fel. Azonban e bajt a holnapi országos ülésre hol a personális felszólítatni fog, lehetett háritani.

Másodszor, mert a junctim ellenségei még egy utolsó merényt valának teendők. A körülmények így állanak.

Tegnap estve Benyovszkynál nagy conferentia tartaték, hol a junctim baráti az ellenfelet egyezkedésre hívták fel. Ezek látván a viszályt, melly az urbarium győzelme óta káros következéssel rettent, készek valának a lehetségig; s alku után ígérték magokat, a junctimot az országos ülésben nem ostromlani; kijelentvén egyszersmind, hogy ők a kedvező királyi választ ha csak egyes pontokra nyerik is, elfogadják: mint a régiek, kik illyen egyes kedvezésekből alkották öszve törvényczikkelyeiket. Ez vala tehát a pont, a min öszve nem egyezhettek, mert a junctim ellenei a felírás azon kitételét, hogy a királyi válaszból, hanem ha az mind a három munkálatra egyszerre adatik, törvényanyagot meríteni nem lehet, veszedelmesnek tartani meg nem szüntek. E kitétel ellen költ fel ma gróf Andrásy; de az anchora sacra, hogy t. i. a kerületi végzést kerületben változtatní nem lehet, ismét győzött; Pázmándy, Bezerédy, Dubraviczky s mások hijában szólamlottak meg. A junctim tehát most egyszer hatalomban áll, s alku szerint az ország-gyűlésen is állani fog, azután pedig mi történik vele, ő lássa.

* * *

Gróf Andrásy ebédjétől egyenesen mentünk Somsichhoz, hol az urbarium miképen leendő felvételéről esett szó. Kell-e egyetemi elveket előre felállítani? Kell-e a czikkelyeket logikai rendbe szedni, mi előtt vizsgálat alá jőjenek?

Ugy hittük, ha mi elvek felöl kezdünk szólani: bizonyosan eltévedünk. Vegyük az országos küldöttségi munkát; s czikkelyről czikkelyre kisérvén, próbáljuk a pályát. Igy is nehezen fog menni, az tagadhatatlan, de ki is látott törvényt hatszáz embertől alkottatni?

* * *

Azt hiszitek e, hogy az emberben csak egy lélek van? Nem uraim, az én előttem megfoghatatlan. Midőn én a ti junctimotok, a ti urbariumotok hangjától olly formán érzém magamat, mintha ereimben vér helyett bodzabél tartózkodnék: akkor bizonyosan más lélek mozgatá az erőművet, mint mikor estve a magyar játékszinben az ének hangjai rám hatának. Az a vérzajdulás, az a kebelszorongás, az a gondolattelj, az a melegség és érdek, mit ollyankor minden szó nyer, s az a hajlékonyság mivel minden szótag dallá alkotná magát, az édes barátim, amaz elsőtől egészen külön-

bözö lélek munkája. Vagy azt mondjátok, hogy a lélek egy, csak az állapot más? Ti lássátok! Én részemről a prózai és a poetai helyzet közt olly hasonlatlanságot lelek, a mit egy forrásra képtelenség nélkül vinni nem lehet.

Mit? hiszen ez a Manes kárhozatos tudományával egyre megy! Mert ha két lélek, azaz két principium egy erőművben: ugy két lélek, azaz, két principium a világ egyetemében. És ezt állítani!

No, no uraim! ugy tesztek, mint a ti öseitek tettenek. Mindent, a mi katechismustokban nem áll, kárhoztattok. Azonban én már negyedrész század előtt megtanultam, hogy veletek vitatásba eredni nem tanácsos. Azért jó éjszakát!

Januar 19d. 1833.

Ma országos ülés; s e miatt utolsó kerület e héten tegnap vala. Ki soha elölülő hatalmat, tekintetet, és kimélést nem ismerő sokaságban nem volt, az meg nem foghatja: mi öröm, egy héti keserü hányatatás után, a kerületi kormányt letenni. S ime itt látjátok a bölcs mondás valóságát újolag megerősítve: szenvedésböl ered az öröm.

Minden esetre ki kell mondanom: „drágán vásárlott öröm."

A gyülési termet változva leltük. A kerületben elfogadott terv szerint a királyi tábla verőczeji a terem közepéhez jóval közelebb jöttek s a királyi tábla asztalán kivül, az egyház férjfiait is is két asztal mellett magokba vevék; a lenn álló, de a verőcze kijebb jöttével megrövidült három asztal a világi képviselőknek ugy maradván, hogy az eddigi helyeikkel elégedetlenek, a harmadikhoz járuljanak.

Helyeinket elfoglalók, de az egyháziak nem szerették az uj helyzetet, s nehányan hallaták panaszaikat. Végig hallgatók; s a dolog maradt, mint intézve volt.

Egyébiránt az ülés meglehetős csendességben tartatott. Mert hogy Máramaros és Bereg a naplókönyvben saját kimondásaikra nézve igazítani valót leltek; hogy Hont a kereskedési tárgy másod helyre tétele miatt, az országgyülést eloszlatni kívánta, s még némelly apróságok következés nélkül hangzottak el. Elölülönk kétszeri felszólítás után a már helyben hagyott irományokat a förendekhez végre általküldé. Az előlegesek s előadások tárgyában megigazitott izenet és felirás olvastatni kezdett, s azon, a mi az előlegeseket illeti, s magokon az előlegeseken a hatalmas „maradjon" oltalmában szerencsével keresztül mentünk; az előadásokat, s a nevezetes, a szép, az arany junctimot magában foglaló rész közelebbi ülésre hagyatván.

És mivel a junctim most ismét előjött, lehetetlen lelketek épületére meg nem mondanom; miképen e folyó országgyülés lexiconában három kiváltképen nevezetes szó él és mozog.

Egyik a csak imént említett junctim; másik a korszellem; harmadik, per exerpta.

Junctim, ez pythagorási titkokkal teljes, szent szó. Mert hármat adunk, és hármat akarunk venni, hármat egybekötve adunk, és hármat egybe kötve akarunk venni; háromért egybekötve élünk és halunk, s hárombol különszakasztva egyetlen egyet is elfogadni nem akarunk, ha mindjárt a parasztnak, kiért mind ezeket munkáljuk, éhen kellene is meghalni. Ezt öt éves kis emberben hívnák makranczosságnak; negyven éves férfiban mondják állhatatosságnak.

Korszellem, ez egy valóságos parvenu. A szellem szó épen huszonnégy esztendős, kor-ral összetéve alig husz; és íme országgyülési rangot nyert annyi sokaknak felette, mik már a tizenhetedik században születtek. Mind ez a demokratiai veszedelmes csapongástól ered; melly sem régiséget, sem születést, sem jogokat nem tisztel. Azonban mégis csak valljuk meg: a szó mágiás erővel bír; s gyakran mindent kipótol, a mit csak az ékesen szólás megkiván. Mért való, a mit állítok? mert a korszellem javallja. — Mért kell tenni, a mit kívánok? mert a korszellem parancsolja. — Mivel értesítsem a hinni nem akarót? Korszellemmel. — Mi által indíthatom szánakozásra a kemény szívűt? Korszellem által. Tulságokat mondok? Korszellem. — Időre, helyre, környülményre nem vigyázok? Korszellem. Ohajtom, hogy minden legyen, de munkám s költségem nélkül? Korszellem. — Tanítok, de tanulni nem akarok? Szólok, csak hogy a napkönyvben álljon? Más beszédét elvárom, hogy egészen különbözőről tegyek szót? Tisztádon tiszta korszellem!

Per excerpta, ez a per excerpta, édes barátim, olly dolog, a mit egy dialoggal fogok megmagyarázni.

Ministerium. (Hajtáskával és szemüveggel) Vegyétek uraim, a királyi előadásokat! Ezeknek egyedüli czélja a ti boldogságtok, (köhent). Ezeknek feküdjetek. Per excerpta semmivel időt ne töltsetek. (szippant). Hiszen mind a kilencz munkálatot majd megcsináljuk. (Orrát megtörli) A két elsőt végezzétek el. A házi tárt, meg az országgyülési napi bért (gondolkozik) a ti nagy lelketek bizonyosan saját zsebeitekből sajnálni nem fogja. (Félre néz és mosolyog).

Oppositio. (Vastag bajuszszal, attilásan, pantalonban). Mit? előadások? O, a mi előleges sérelmeink előbb valók! Házi tár? napi bér? Valóságos per excerpta! (mutató ujjával pipájába nyul). Hm, per excerpta semmit! (köp). Az előlegesek! azok kellenek. Meg a nyelv! (füstöt ereszt). Az iskolákról kell gondolkozni; napkönyve legyen a főrendeknek; Miklós császár ellen insurrectio; (egyengti magát). Jamajkával s déli Karolínával szabad kereskedés (hunyorg); meg mi magunk akarnánk Konstantzinápolyban követet tartani (kalpagját megnyomja); aztán

teringettét! mi nem fogjuk a felírás alá tenni a szót: jobbágy (szomszédja mellé ül és suttog).

A nép. Vivát! •

Ministerium. (sántikálva lépeget). Méltóztassanak meggondolni: ha nem egészen per excerpta dolgoznak-e? (megáll). Menjünk az egészbe. (hátra lép). Majd elő jön minden a maga rendén; a napi bér. — — — —

Nép. (zugni kezd).

Oppositio. Per excerpta nem kell! (mellyét megüti). Én a constitutióért, ha kell, meg is halok.

Nép. Vivat!

Ministerium. Kérem, értsük meg egymást. (tobákkal kínálkozik). A szó: per excerpta azt teszi. —

Nép. Per excerpta semmit!

Oppositio. (tobákot vesz) Igen jó tobák! (prüsszent).

Ministerium. Kedves egészségére!

Nép. Milly emberség tudó! Vivat!

Oppositio. (az excellencznek mélyen meghajtja magát).

Nép. (suttogva) Meghajlott; meg van vásárolva.

Ministerium. Per excerpta édes jó uraim, azt teszi, mikor a Karok és Rendek egyebet akarnak: mint az előadásokban vagyon. (fejét magasan tartja).

Oppositio. (feláll, és sarkantyúja megakadván tántorog).

Nép. (nevet).

Oppositio. Szedtevettét! mindjárt elvesztem a tapsot. (nagyon) Mit? per excerpta az, mikor valaki egyebet kíván, mint én akarok; én pedig csak a törvényt akarom (a nép felé int).

Nép. Vivat!

Ministerium. (haragosan) Én nem engedek; a királyi jog szent! Az urak per excerpta nekem nem dolgoznak. (egyet toppant).

Nép. (suttog).

Oppositio. (szomszédihoz) Mit teszünk urak?

Egyik szomszéd. (lassan). Hiszen ministerium csak ugyan per excerpta beszél.

Második. De ugyan oppositio nem épen ugy teszen-e?

Harmadik. Egyeztessük a dolgot uraim!

Oppositio. Nem bánom! mienk maradjon; ministeriumé veszszen. (széllyel néz).

Közelállók. Vivat!

Ministerium. A gyűlésnek mára vége! (Oppositiohoz lassan) Jó uram, egy kis ebédre! Lesz pezsgő is.

Oppositio. (bajuszát megtörli) Teszem udvarlásomat.

Egy a népből. Ugyan édes urak, mi az a per excerpta?

Prókátor. Az, édes barátom, olly csudálatos lény, melly van és nincs, áll és nem áll, jó és rosz, igaz és nem igaz.

Előbbi. Már azt értse a manó!

Prókátor. Csak így! Van, ha más teszi; nincs, ha én. Áll, ha én teszem; nem, ha más. Jó és igaz nálam; rosz és nem igaz másnál.

Közelállók. Vivat!

* * *

Holnap tehát kerületi conferentia, hol t. i. minden megyei követ jelen legyen, nem tartatik. S miért is? Apró conferentiákban sincs még eddig egyesület; s nagyokban fognók azt feltalálni? Holnap után álljon be a kerületi ülés, s kezdjük az urbariumi munkát, ha ugyan a demosthenesi szónoklatok engedni fogják.

Ennyit végzénk a ma estvéli conferentián; és minekutána a londoni conferentiák szinte esztendeig alig végeztek többet: miért ne volna ez elég egy estvére.

Januar 20d. 1833.

Beléptem; s csoportokra osztva lelém a jelen sokaságot. Borsiczky hangját ismerém meg egyik csoport közt s arra tértem.

A lengyelektöl jött levél többé nem vala titok; maga Borsiczky uton utfélen hirdette a történetet, s nem csuda, ha az végre a nádor előtt is tudva lőn. Köz tudomány, hogy a nádor a szép Alexandra Pawlovna miatt, még most is viszonyban áll a pétervári udvarral s attól évenkint két száz ezret von. Természetes, ha a lengyelek végett teendő inditványok öt közelröl érdeklik, ha nem ohajtja, hogy a magyarországi gyülésröl, saját elölülése alól a lengyel nép mellett az orosz udvar előtt kedvetlen felírás küldessék. Hívatá azért a merész trencsinit s ez a közöttök folyt beszélgetést épen most hirdeté.

Mi levél az, kezdé a nádor, mellyet az urnak a lengyelek küldének?

Folyamodás felel a követ, a magyar dietához pártfogásért.

Uraim, a lengyel ügy diplomatiai alku alatt van. Reménlni lehet minden jót; de egy felírás az uraktól gyanut hozhatna az orosz udvarba, és neheztelést. S a kár a lengyeleké!

Serenissime, de sok megye adott utasítást; s így a felírást kikerülni nem fogjuk.

Nem, én azon felírást alá soha nem írom.

Herczegségednek alá kell írni, mihelyt a többség akarja.

Mit! s több mint harmincz évi szolgálataim nem fognák érdemelni, hogy ez erőszakos helyzettöl megkiméltessem!

A mi engem illet, én még türhetek. Ime itt a levél! Irok a számüzötteknek, ha e most kijelentett diplomatiai alkutól akarnak e várni? vagy kivánják e hogy levelök az országgyüléssel haladék nélkül közöltessék? Azonban, ha más követ a dolgot előbb

felhozza, mint sem válaszom érkeznék: kénytelen leszek a levelet viszszakérni és elömutatni.

A nádor ígerte a visszaadást; s Borsiczky jött.

Tehát tekintetes conferentia, a lengyel ügygyel mit kezdünk? Nem halasztjuk? De saját dolgaink sürgetnek; hetek óta ülünk itt, s még magához a dologhoz nem kezdettünk. Halasztjuk? az ügy érdeke gyengülni fog; száz meg száz apróságos sérelmek közt jelen meg; s azokkal egyképen vétetvén elö: a megyék szándékának megfelelve nem leszen.

E kétségek fejtegetésében e megállapodásra jutánk.

Ha lehet, várjunk, míg az elöadások tárgyában készült fel-írásra válasz jön; s mihelyt jön, tegyük az inditványt. De ha a sérelmek öszveszedésére jókorabb rendeltetnék küldöttség, ez legyen a várakozás határa. Mert akkor ki kell jelentenünk; hogy a királyi lakás, az 1790: 26. törvényczikkely dolga, s a lengyel ügy három olly tárgy, miket a többi sérelmek sorából kiemelni, s külön felírásokban akarunk elöterjeszteni.

Januar 21d. 1833.

Ismét országos ülés, miben a tegnapelött kezdett izenet és felírás végig olvastatott, s a maga kerületi alakjában egészen megmaradt, s a förendekhez általküldetett. A KK. és RR. eloszlának; s mi általmenénk a másik tábla vitatásait hallgatni. A nyelv ügyét tárgyazó irományok már olvasva voltak, s gróf Eszterházy Mihály már állott és beszédét tartotta. Kivánta, hogy a förtábla válaszai magyarul legyenek; kívánta, hogy felírások és törvényczikkelyek a haza nyelvén készüljenek. Gróf Károlyi György követé; kit Wesselényi és Széchenyi

δυω κοσμητορε λαων

váltának fel.

E pillantat lelkesítö vala. Ott állék a lelkes Somsich mellett, közelemben a szeretetre méltó, lángvérü gyermek, az én Eötvös Pepim; s illy kedvezö helyzetben végig nézni és hallgatni a haza lélekkel teljes fijait, olly élemény, millyet a sors csak igen ritkán enged.

Eszterházy a magyar nyelvet teljes mértékben nem birja; de érzései és gondolatai a vezekényi hösek unokájához méltók valának. Károlyinak minden beszédén nagy elömenetel látszik; szavai czélra sietök; s a honért buzgó szép ifjunak a nevéhez kötött bus emléket olly örömest elfeledjük. A murányi bajnok maradéka középtermetü, de széles és vastag izmu férfiu. Hangja erös és dörgö; s alkalmas egy tengeri zajos csatában, vagy a populus rex legcsapongóbb gyülésében fülen és keblen uralkodni. Beszédét elvröl elvre szokta vezetni; egyszerre nem önti ki magát, hogy másod és harmad izben ismét újakkal állhasson fel; kifejezései erösek, de sokszor czifrák, s nem ritkán metszök. Széchenyi áradoz-

ní és csapongani szokott, sajátságai között leguralkodóbb a szeszély. Tárgyról tárgyra röppen; nevetésre ragad, majd ismét egy pillantatig komolyságba vonz. Egy szerencsés népszónok!

S más környülmények közt, s egyesült erővel két illy szónok, mint amaz erős s eme szeszélyes, mit nem fognának tehetni! De nálunk saját kifejletlenségünk, s szövevényes állásunk miatt egy tiszta, bizonyos meghatározott oppositio nem lehetséges. Illy oppositio csak akkor állhatna elő, ha a népérdek teljesen körülírva, s idegen befolyástól elválasztva mutattatnék fel. Köztünk azonban népérdek név alatt legalább három különböző érdek él, miket egymással megegyeztetni, egymásba olvasztani még nem tudunk, meg nem is igen akarunk: a nemesség, a polgárság, és a parasztság érdeke.

Az első az udvarral küzd alkotványi erőért, a másodikat nyomja; s a harmadikon pedig pártfogói felsőséget gyakorolván, azt maga alatt tartja.

Másik, ugy a mint áll, nem való érdek; mert a városi oligarchia érdeke az, a mi él, és szóra jön; a polgárság érdekei némák s tapodva vagynak. S mig ez hallgat, amaz az udvar előtt fejet hajt, s a nemességgel viszálkodik.

Harmadik a maga kiterjedésében még soha ki nem mondatott; s kimondatni még most is nehezen fog. S mind addig míg az első ezt lenéző pártfogás helyett együtt küzdő testvérnek fel nem veszi: mind addig az udvar olly csudálatos színt vehet magára, mintha e harmadikat ez első ellen ő védené. S ez a csudálatos szín valóban I. Ferdinand óta tart; s az e miatt okozott csalódás teszi, hogy a nemesség elsőji közül sok emberbarát a nemesség municipalis érdekeit rosz oldalról tekinti; s a helyett, hogy ezt a parasztság érdekével a legrövidebb uton egyesíteni törekednék: az udvar felé hajlik; s így akarja az elnyomottat védeni. S védve lehet ugyan, de felemelve ez uton sohasem!

Ezekből lehetne talán megmagyarázni, hogy Széchenyi az altábla oppositiójával nem tart; s Wesselényitől egészen különböző uton jár. Isten adjon nekik és nekünk értelmi egységet azon pontban, a miben a mi üdvességünk egyedül van!

És az a pont? Találjátok ki uraim; mert mindaddig míg csak mástól halljátok, érthetetlen hang lesz füleitekben.

Januar 22d. 1833.

Kerületi ülés. Elölülők: Nógrád és Szabolcs. Napi rend: a király lakása az országban; az 1790: 26-dik czikkely sérelmei; és — — az urbarium.

A két elsővel hamar készen valánk; mert elég vala megtudnunk, hogy azokra nézve a munka foly. De az urbarium! Az urbarium, édes barátim, nagy kérdés.

Kell-e elébb az elveken öszveegyeznünk?

Kell-e a rendröl, miszerint dolgozni fogunk, tanácskozni?
Kell-e elébb a napi bér felöl rendet szabnunk?
Kell-e a lengyel ügyet elöre bocsátnunk?
Kell-e megvárnunk, mig a junctim felöl királyi válasz jön?

Ezek valának a tekergős utak, miket elébb keresztül kellett futkosni; míg félnapi tusa és szónokság után elvégezhettük: elvekkel nem veszödünk; napi bért és lengyel ügyet továbbra hagyunk; s az urbariumnak, mint az országos küldöttség bötüji feküsznek neki megyünk, s minden szónál, a mi utasításainkban vagy fejeinkben és sziveinkben van, elmondjuk.

S még ma?

Nem uraim! ma ebben maradunk, hogy holnap fogunk.

* * *

A förendek magyarul fognak válaszolni; ezt tegnap végzék. Ma pedig a magyar felirás és törvényczikkelyek felöl szóló izenetet visszavetették.

S ezt a magyar förendek tevék? Magyarnak tehát magyar királyhoz magyarul szólani, s magyar népnek magyar törvényt hozni nem szabad; söt erre nézve még kérelmet nyujtani sem szabad? S ez alkotványi szabadság? Ez törvényhozó nemzet? Midőn az 1825-diki diaeta a nyelv miatt küzdött, egy Pozsonyon keresztül jött angol Pesten, az arany sasnál, így szóla: A ti szabadságtok, uraim, nevetség. Hiszen azért küzdetek, hogy saját szavaitokon szólhassatok! S mellyik vad népnek nem ád erre jogot maga a természet? S mi az, kitöl e jog megtagadtatott?

S kegyed e szavakat hallá?

Ugy van, édes uraim!

És e gyalázatot az angoltól elszenvedé? nem vont kardot? nem töltött puskát?

Nem, édes uraim!

Az isten fiaért! hát mit tett kegyed?

Lassan az ajtó felé vonúlék, és kinyitám, és sebesen haza suhanék, nehogy valaki meglásson.

És?

És mai napon e gonosz anekdoton ismét eszembe jutott!

* * *

Ma délután a független regalisták conferentiát tartának. Széchenyi a királyi elöadásokra nézve az udvar-pártján van; s szónoksága erejével s lelki hatásával a nagyobb részt magához csatlá. Wesselényi, úgy mondják, kemény harczot vívott e párt ellen; szemökre hányta, hogy a Karokat elhagyják, hogy keskeny kört vonnak magok körül, hogy oligarchiai elveket követnek; s ti, szóla,

viadalra szálltok a Karokkal? levetettétek a keztyüt; jó! én veszem fel. De oligarchák, emlékben tartsátok e délutáni órát, s emlékben tartsatok engemet, ha majd kényszerítve lépéseitektől a számosabb nemesség az adózó népet kapcsolja magához, s javaitok nagy kiterjedésén azzal együtt osztozik!

Ugy beszélik: e szónoki merény komoly eszméletet szült.

Januar 23d. 1833.

Ma tehát az első kerületi ülés, miben az urbariumi tárgy elkezdetett. De minekelőtte dologhoz kezdénk vala, kérdés téteték: nem lehetne-e a kerületi tanácskozást rövidebbé, könnyebbé, s czélirányosabbá képezni?

Siskovics véleménye volt, a tanácskozást a szavazástól elválasztani.

De hogyan? Hiszen mi mindent tudunk, csak különböztetni nem. Mit szoktunk tenni? Tartunk szónoklatokat! S mik ezen szónoklatok? A mi véleményeink czifrán előadva. Mit fogunk tenni ha tanácskozunk? Tartunk czifra beszédet. S ha szavazunk? Hasonló czifrát. És a nyereség? A nyereség uraim az, ha a sok czifrában a tárgy örökösen el nem vész.

Mind ezeknél fogva a kérdést abba hagytuk; s elkezdők az olvasást.

Nagy lőn a baj. Mert a liberalisok a szabad költözhetést, mivel az első czikkely kezdődik, igen kevésnek hivék; s akarták az adózó nép személyes szabadságát törvény által kimondatni. Minden veszekedés után is arra jutánk, hogy a dologból semmi sem lett; s az elősorok, s az első §. megmaradván; a második pedig parányi toldalékot nyervén: az ülés eloszlott.

* * *

A főtábla az országgyülés Pestre tételét elfogadá; az előlegesekre némelly jegyzeteket tőn; és — o fájdalom — a munkálatok sorát, s az üdvesség-tartó junctimot megsemmisíté.

E sorokra, ugy hiszem, Minelliusi jegyzeteket nem vártok.

Januar 24d. 1833.

Gyengébb valék, mintsem ágyamból felkelhettem volna; s így tanúja nem leheték a mai szélveszes kerületnek, miben az urbariumi első czikkely harmadik és negyedik §§-i iszonyító lármában, és rendetlenségben végeztettek el.

Fél nap, és két §! Uraim, a kilencz munkálat ez uton hány évtizedet fog kivánni?

De az a lárma! Az a vészes viselet! El akarunk-e sülyedni?

S valóban sokan megiszonyodtak; s ma estve a tolnai Csapó

szállásán legalább is harminczan gyültek együvé, orvoslásról tanakodni szándékozván.

Tekintetes conferentia! A dolog nem jól megy.

Való, nem jól megy!

Sokat beszélünk, s az idő vész.

Tehát kevesen szóljanak!

De csak megyei követ százon felül; s ki veheti el a szólási jogot?

Válaszszuk el a tanácskozást és szavazást.

Nem kivihető!

Adjunk az elölülőknek több hatalmat, hogy a félre beszélőket vissza igazithassák.

Ki fog engedelmeskedni?

Zárjuk ki a hallgatókat.

Folyó hónap 15-dikén eleresztők a hallgatókat; s a lárma két annyi lett.

A jegyzők üljenek az elölülővel sorban.

S az be fogja-e az urak száját kötni?

A jegyzők hamarabb tegyenek igazitási javaslatot, mint eddig.

S ha félnapon által épen semmi igazitásról sincs szó?

Hát tudja a manó!

És valóban a manó tudná; mert a conferentián olly lárma indult, hogy szóra jönni többé nem lehetett. S így az urbariumi első czikkely 7-dik §-ról sem végezhettünk, bár szóba hozatott, semmit is.

Januar 25d. 1833.

A mai kerület valamivel csendesebb volt; de végzés nem több. Ismét csak két §-on gázoltunk által, mindeniken valamit változtatván. E két §., az ötödik és hatodik valának; s így következik a hetedik, melly a jobbágy-telek haszonvételének szabad eladhatásárol tanít.

Mivel ez sarkalatos; mivel ez olly alap, mellyen az adó-fundus bizonyos volta a paraszt felemelkedésének első lépcsője, a felmentés rendszere, s a tulajdoni jog épülnek: szükség előkészülettel nyúlni hozája.

A tegnapi lármás conferentia minden alkalmat elzárván, ma Wesselényinél huszonhárom megyei követ jelenlétében tétetett a kérdés: mit kezdjünk a hetedik §-sal, hogy el ne sülyedjen?

Szavak és ideák jövének sorba: szabad adásvevés, felmentés, tulajdoni jog, s birhatóság.

De mi leszen, ha mind ezek említésbe jőnek? Egyik a beszédből nem fog kigázolhatni; másik a soktól öszverezzen, s keveset sem ád. Elvégzők azért: maradnánk a szabad adásvevésnél; s mig ezt megállítva nem látjuk, minden egyebet hallgassunk el.

Egyet nem lehet azonban nem említeni. A §-ban földesurnak és községnek telket venni tiltatik. S miért? Természetesen az adó-

fundus fogyasztásának elkerüléseért; nehogy a telek ez uton vagy majorsággá vagy köz földdé változzék. A czél igazságos. De földesurtól, de nemestől veszünk-e el jogot, mit adózónak kivivni akarunk? Wesselényi azt gondolá: engedjük meg a vételt kifogás nélkül; de feltétellel.

S e feltétel?

A földesur a vett telket egész kiterjedésében megnépesíteni köteleztessék.

De így a földes ur a vételből mi hasznot veszen?

Lesz népes telke.

Azaz, jobbágy telke, mint eddig volt.

Természet szerint.

Lesz esze, hogy azért, a mie már van, pénzt nem ád.

Nem.

Tehát venni nem fog.

Nem.

Tehát a törvény annyi, mintha nem is hozatnék.

Nem épen; mert a földesur kirekesztve nem lesz; és még sem veszen; s így a földhöz ragadt teher kérdése elmellőztetik.

Ezt a német Spitzfindigkeitnak hívja.

Igen is; de meg kell jegyezni: egy latnyi német Spitzfindigkeit még is tűrhetőbb, mint száz mázsányi magyar zavargás, mi különben következnék.

Januar 26d. 1833.

Kerületi conferentia volt, mellyen meg nem jelenék. Ugy mondják, az adás-vevés elve nagy többséget bir. E szerint valami jót csak reménylhetnénk, ha az alapot bölcsen fogjuk használhatni.

* * *

Félegyre országos ülés, mellyben a főtábla a magyar válaszokat által küldé. Azok diktáltatni fognak, hogy néhány kerületi ülés fejtörő tárgyaivá legyenek.

Januar 27d. 1833.

Ma és tegnap szobámban ültem; s míg mások a mult éjjel száz lámpa csillogásnál a tánczolók sorai közt bolyongának: én nyomorult betüket irék, miknek hasznát talán könyvárusom sem fogja vehetni.

Uraim, nélkülezni valóban hérosi szó; s jaj nektek, ha azt csak a szótárból ismeritek! De nélkülezzetek több haszonért, mint én! azaz, a gyönyörtől elvont órában ne csak nyomorult betüt írjatok; de tegyetek valamit, a mi tett ne csak legyen, de maradjon.

Januar 28d. 1833.

Mikor az ember az éjnek felét bötümázolással elrontotta; s nagy nehezen aludván el, az ajtót zörgető cselédtöl a szük álomból felveretik; akkor nem csuda, ha komoly némasággal lép ki ágyábol, s a kerületi óra eljöttét s a politicai pálya minden ösvényeit magában átkozza.

Illy forma érzés közt költem ma fel; s kedvetlen arczczal léptem a kerületi terembe, hol székem már elfoglalva lelém; s kénytelen huztam meg magamat egy pad végén, erősen feltévén, hogy némaságomat feloldani semmi sem fogja.

A főtáblának azon válasza olvastatott fel, melly elöleges sérelmek, s a királyi előadások tárgyában készült felírásra adaték. Ez vala az első válasz, mit a főrendek magyar nyelven készítének; szerkesztésre, s logikai folyamatra figyelmet érdemlő, de grammatikai tudomány, s syntacticai hibátlanság nélkül. Semmi, ugy mondanak, csakhogy magyar! Jól van uraim; de a Révai fiainak füleik vajmi kényesek! Azonban a nyelvtudós mosolyogva fogja az első magyar izenetben a táblától, melly mellett Cziráky ül, a gyülésböl, melly századok óta mindenben a régit védi, több uj szavakkal együtt a rényt is olvasni. Mondjátok meg: mikor e szó legelőszer Daykában megjelent, sejdítettétek e, hogy huszonkét év mulva politicai pályát járandó leszen?

Hat pont vala, miben a főtáblai válasz a Karok értelmétöl különbözék.

Nem akará, hogy az epemirigy, s annak színe alatt az országgyülés elhalasztása, említtessék.

Kívánná az elöleges sérelmeket a királyi előadásokra készült felírásbol külön vétetni.

A munkálatok sorát megváltoztatá, az urbarium után a büntető törvénykönyvet csusztatván be; s a kereskedési tárgyat a biztossági után rendelvén.

A junctim ellen, a kedves, és olly sok bajjal kivívott junctim ellen zászlót emelt.

A kereskedési tárgyban az örökös tartományok részéröl biztosságot kérni, mivel az udvar a vámokat magához váltotta, nem javalt.

S végre a már egyszeri végzéstöl fentartott visszalépést kárhoztatta.

S ennyi sok helyben nem hagyás mint fogadtatott?

Hatalommal! Az az ellenmondás szelleme, gonosz egy szellem. Ime e férfiak, kiket eddig pontra vonni nagy mesterséggel sem lehetett, most minden összebeszélés nélkül olly egyesülve állanak, olly erővel maradának saját elveik mellett, hogy én meglepetve komoly eszméletben ültem ott és kérdém magamtol: mi ez? s mi leszen ez?

Megvallom nektek kétséges várakozásban vagyok; s nem tudtam még elvégezni: örüljek-e e jelenetnek, vagy nem? Nem hajlani, az erő; de hajlani, a sem mindig gyengeség. Sőt vagynak esetek, midőn az hajlás több erővel van egybekötve mint a nem-hajlás. Nem hiszitek? Hasonlítás, ugymond az iskola, nem bízonyít; ime még is egy.

A százados tölgy dereka nem hajlik, de azt nem is fogja rendkivüli orkánnál egyéb ketté törni. Az ujjnyi vastag veszsző, ha kiszáradt, nem hajlik, de könnyen törik. A hasonló vastag nyers veszsző hajlik, de nehezen törik.

Uraim, érdemes collega uraim, ha én azt tudnám, hogy ti százados tölgy erejével birtok, bizony a vérzésig csattogtatnám most kezecskéimet. De mikor nem tudom, ha — — —. Engedelmet kérek: a tartozó tiszteletet majd elfeledtem!

Tehát az epemírigy helyén marad; az elölegesek el nem választatnak; s a munkálatok sora változatlan. Három pont van még hátra; s minden arra mutat, hogy a holnapi kerület semmivel sem lesz engedelmesb, mint a mai.

Januar 29d. 1833.

Hagyd lobogjon a zászló! hajthatatlan, vívhatlan sereg vagyunk, íme a főtáblai választ öszvetiportuk.

Már tegnap óta a zalai Deák s az országgyülési nestor, a hetvenes Almásy ülnek elől. Ez egy vidám öreg; amaz csendes komolyságu, próbát állott charakterü férfiu; s épen az, ki mult országgyülésen az udvartól önként ajánlott tanácsos czímet el nem fogadá. Ez különben a Verbőczy által kijegyzett natio embere, s a nagy néptömegre kedvező pillantatot nem vetett, de előttem még is igen becses. Arczában van valami Himfyhez hasonló, van valami a mi költőt sejdíttet; s hallottam említtetni, fiatalabb éveiben regéket írt.

Az első választ, az elöleges sérelmekre tett észrevételek követték. Ezekből is olly kevés fogadtatott el, hogy említést nem érdemel. A tárgyak ugyan egész erejökben meghagyattak. Erősek vagyunk, büszkék, melegek; s az ég tudja, ha nem fogunk-e még országokat hódítani?

Ne olly tüzesen, édes követ ur! egy pillantat nem örökkévalóság. Ki tudja, még mi történik?

Jósló uram! kegyednek igaza lehet; de feledi, hogy a napló csak egy egy napra szól.

Januar 30d. 1833.

És igazság-e jót és roszat, édeset és keserüt, örvendetest és boszantót ugyan azon egy boríték alatt küldeni; hogy az, kinek küldöd, alig tudja kitalálni: vigasztalni akarod-e, vagy vérét csapolni?

Illy forma helyzetbe hozának a főrendek bennünket, midőn határozásokat, hogy a Karoknak hazai nyelven írnak,. s hogy a nyelv ügyében felírást el nem fogadnak, ugyan azon válaszban adák tudtunkra.

Méltóságos uraim, mi ez? Negyvenhárom év óta küzdünk a nyelven történt igazságtalanság orvoslásaért; s még mindig csak parányi cseppenként kapjuk a gyógyszert, mintha az a molucci szigetekből, tengeren keresztül angol hajókon hozatnék. Mit fösvénykedtek azzal, a mit isten ingyen ád? Hosszú kórság, kiszáradást okoz; s ti talán a közönséges kiszáradás alatt hízottan akartok maradni?

Egy szót uraim! Vigyázzatok! különben a közvélemény korbácsa kegyetlenül fog csattogni. Azt vélitek-e, hogy az nem fáj?

A kerület, mint illő vala, állandóúl maradt a felírás mellett; s minekutána a főrendi naplót megtagadó, s az országgyülés Pestre tételét elfogadó két rendbeli választ is magának felolvastatta, eloszlott.

* * *

Beléptem, s Wesselényi pamlagán ülve, szemeit üveggel fegyverkezve ült ott, egy iszonyitó foliantot forgatván. A foliant az 1825-diki napkönyv egyik darabja vala; s ő elkezdett a laistrom nemlétéröl panaszkodni, mi miatt órákat kell hijában való kereséssel tölteni, s jelenté, hogy e hijánypótlás szóba hozására, a jelen országgyülés köteteire nézve, már néhány követet felszólított. Még szólott midőn egymás után többen lépének be; s köztök Siskovics, zsebében hozván az 1790: 26. törvényczikkely sérelmeiröl szóló üzenetet; mellyet a küldöttségi ülés ma estve vizsgált meg. Mig erről suttogva szólánk, a terem más végében a vendégek helyet fogának.

Két városi követ jelent meg: Vági Sopronyból, és Pestböl Havas. Amaz öreg, tanult, s beszélni tudó férjfiu; ez közép koru, tudományos pályát futott, lelkes ember, kit a pesti választottság a városi tanács ellenére küldött ide, s ki annál fogva olly helyzetben érzi magát, miben többet kell mernie és tennie: mint a városiak ez ideig mertek és tettek.

De őt is, mint társait, elkedvetleníté azon nem kíméletes bánásmód, mellyet a megyei követek irántok mutatának; s e körülménynél fogva most a megyék és városok közt még nagyobbodni kezdett a távolság. Vagynak, kiknek ez fáj; kik e távolságot közelíteni ohajtanák; kik lépést akarnának tenni a még tisztán elő nem állott, egyetemi népérdek kifejtésére. S hogy ennek meg kellene történni; s hogy ennek megtörténhetését a két rendbeli követek közt támadt idegenség elháritásával kellene kezdeni, erről folyt most a beszéd.

A megyeiek azt állíták, hogy a városok a kamarától függésben levén: követeik az oppositioval nem tarthatnak. Annyival inkább, mert nem a polgárság, hanem oligarchák által választatnak.

Vági tagadá a függést; mert úgymond, ők a kamarával sokszor megvívnak; királyi hivatalokat pedig nem várhatván, nem is keresnek.

Miért hát e szüntelen kormánynyal tartás, aż országgyűlésen?

Otthoni visszavonásért a megyék és kebelbeli városok közt.

Nem ugy! mond Pázmándy, Europa minden tartományaiban a liberalismus, az oppositio a városokban lakik; ez nálunk nem így van; s hogy nem így van, az értelmi tehetség kifejletlenségében kell feküdnie.

Nem uraim! a dolog eredetének másutt kell lennie. Europa tartományiban thronus és nemesség régen egyesült, s egy érdekbe olvadott; s mi lőn természetesb, mint a népérdeknek, az oppositio szellemének a polgárban ébredni fel? Nálunk az oppositio elejétől fogva a nemességben állott. Mert e nemesség páratlan példával, két részre oszlott; s egy (a főrendek) a thrónus felé szivárogván, a más képviselői házat alkotott, s az adófundust is képviselősége alá tartozónak vélvén, a népérdeket magában lenni állította. És a városok? Azok elfoglalva látták a helyet, mi természettől nekik szánva volt; s következőleg azt el nem foglalhatták. De ők is a képviselői házba mentenek; s miért nem fogtak ott kezet? Uraim, hogyan lett volna az lehetséges? Hiszen a képviselő nemesség privilegiumos osztály; következőleg tiszta népérdeket nem fogadhatott el; s annál fogva közötte, s a polgárság közt öszvehangzás lehetséges nem vala. S valóban rendes helyezet! Ha a polgárság a nemességet itt is, mint másutt a felsőházban találta volna: mind vele, mind a thrónussal oppositióban fogna állani. De itt a nemesség nagyobb tömegével egy házba szorult; s természeti opponensét maga mellett pillantván meg, félénken huzódott hátra, s szorultságában a thrónus felé kezdett pillogni.

Mondjátok meg nekem: hogyan csináltok ti e külön elemü képviselői házban egységet? hogyan fejtetek ki egyetemi, tiszta oppositiót? Pedig ennek meg kell lennie, ha mindnyájan elsülyedni nem akartok. Tegyünk próbát uraim! ellenkezni látszanak az elemek; de van egy közérdek, mi alatt azok egyesülhetnek — a fennmaradás, és közös szabadság érdeke. Ti sokat tanultatok, édes barátim, jól tudjátok, hogy La Voisier a vizből tüzet hozott ki, a mit Ovid apánk még képtelenségek képtelenségének hitt. A chemia szép tudomány: az nem csak választani, de egyesítni is tud. Menjetek experimentumot csinálni! s ki tudja nem vezet-e maga a történet olly chemiai rokonság ismeretére, miről most álmodva sem álmodtok.

Januar 31d. 1833.

Sorban állának fel a jegyzők, s egymás után mulaták a kerületeket olvasással. Bernáté vala a felelet a kir. előadások és előlegesek tárgyában költ főrendi válaszra; Fekete és Kölcsey feleltek az előlegesek pontjaira; ismét Kölcsey a magyar nyelv ügyében, s az országgyűlés Pestre tétele iránt; Siskovics a főtábla napkönyvéről írt vissza, s a vallási törvényczikkely sérelmei felől, küldöttségben dolgozott izenetét is előmondotta.

Mind ezek elegendőképen megéljeneztetvén, diktáltatni rendeltettek; hogy diktálás után az éljeneket luggal és sulyokkal mossuk le rólok.

És íme most jámbor olvasó, most elővettük ismét az urbariumot, elő a reménnyel terhes hetedik paragraphot, s kezdők, — — de szükség előbb holmit tudnotok.

A telki haszonvétel szabad eladhatása kétség kivül kicsiny pont ahhoz képest, a mit a paraszt állásával kezdeni lehetne és kellene; de e kicsiny is sokaknak ellenére van. Ennél fogva félni lehetett, hogy ezen tárgy feletti vitatásban kedvetlen nyilatkozások jőnek elő, mik kerületi ülésben néhány száz fül hallattára mondatván el, s levelezés után az ország minden részeire röpíttetvén, e sokféle néposztályozatu országban nem örvendetes viszhangokat fognának szülhetni. Ezért tartattak előbb conferentiák; s minekutána ezekben a szabad adás elve többséggel birni bebizonyíttatott: köz megállapodás lőn, hogy kerületben az elv miatt nem tusázunk, hanem azt szó nélkül elfogadván, egyedül a szerkezetet vizsgáljuk meg.

Deák, az elölülő, nem mulatta el e köz állapodást mindjárt elől emlékezetbe hozni; de Fekete felállott, s e köz állapodás szerint leendő menetelt igen kivánatosnak vallván: azzal egészen ellenkezőleg az elv vitatásához fogott; hoszszan mutogatván, hogy a szabad eladás mind az országos alkotványnak, mind magának a parasztnak ártalmas.

Obstupui, steteruntque comae, et vox faucibus haesit!

Mindent előre gondoltam; de hogy e megtagadást magának a parasztnak hasznával támogassuk — megvallom, uraim, a bölcseség illy magas pontján nem állék.

S mi kár, mi nagy kár, mi megsirathatatlan kár, hogy József császár az örökös jobbágyságot eltörlé! Ha ennek kérdése ma jött volna vitatás alá, tehát Fekete, Nagy Pál, és Lamotte, s a részökön állók épen azon okokkal mutathatták volna meg a jobbágyság eltörléséből a parasztra háramló kárt, mikkel ma a szabad eladás kárát mutogatták. S nem szép dolog lenne-e, ha a vitatást aristokrátiai dicsőséggel megnyervén, minket és unokáinkat a Dózsa letiporásával nyert jogokban továbbra is megtartottak volna? Mit? hát nincs nekünk jogunk az uralkodáshoz, mit őseink a paraszton vérontással nyertek? Mert hogy Zsigmond király óta a

paraszt adót fizet és katonának vitetik; hogy 1715. óta állandó terhet visel, és vérét állandóul ontja: tesz az valamit? Mit ér a paraszt vére? Az a vér, mit eleink Zápolya János boldog emlékü vezérlése alatt a kuruczvilágban elhullattak, három száz év alatt vissza volna fizetve? A világért sem uraim! — Aztán, mi ollyanok vagyunk, mint a Zebaoth isten, ki meglátogatja az atyák büneit a fiakban harmad és negyed iziglen.

Illy istenes elmélkedések támadának bennem, míg a mai vitatások hol ellen hol mellett folynak vala; de sem nekem elmélkedéseimet bevégezni, sem a kerület szónokainak magokat kibeszélni nem lehetett. Az ebéd előérzései kezdének beállani; s mivel a vitatás végét a mai nap reményleni ugy sem lehetett: az ülés eloszlott.

* * *

Emlékező tehetségtek, kegyes olvasóim, igen jó lehet; ti talán most is könyv nélkül tudjátok azon édes, szép levelkét, mit ezelőtt hoszonöt évvel bizonyos még akkor rózsaarczu, de már alkalmasint redős homloku kegyistenné hozzátok írt — vagy legalább a magyar és német levelező könyvböl kiirt: és mégis kételkedem, jut e eszetekbe, hogy a képviselő test előbb ujságot, azután tudja az ég mit, és végre valami napkönyvi kivonatot végzett? s hogy e miatt küldöttség is van nevezve? Igy van! és ma eszünkbe is jutott; és a küldöttség estvéli hatkor öszve is ült; és a jegyző irkált is valamit; és a küldöttség el is oszlott; és a jegyzőt szépen is megkérte, hogy a munkával még néhány napig hallgasson; mert hiszen a nagy sietség jó soha sem vala.

Azaz, uraim (mert az ember hajlandó a gonoszra, s könnyen roszra magyarázhatnátok) a hetedik paragraph még döntetlen, s eldöntésével sietni kell; s nem akarnók, hogy a kivonatról készült parányi dolog által hátráltassék.

Februar 1-ső 1833.

Egy hét óta tudjuk, hogy a szabad adás többséggel bír; hat hét óta tudjuk, hogy utasított követet okkal legyőzni nem lehet; azt pedig talán a mult országgyűlésen is tudták, hogy ki maga beszélhet, az más beszédére nem hajt: s mind ezen roppant tudomány mellett is a mint tegnap kezdők, ma ugy folytatók. Szerencse még is, hogy mindnyájan kiönthettük bölcseségünket; s így elvégre, két napi véd és ostrom közt a szabad adásvevés elve megállott; épen ugy, mint minden véd és ostrom nélkül is, egyedül az utasítási többségnél fogva, megállott volna.

Ez tehát olly vad, miért erdőre mentünk, kopót uszítottunk, kürtöltünk, lövődöztünk, pedig már — a bokorban dögölve feküvék.

Legalább, édes barátim, nem tagadhatjátok, hogy napi béreinkért híven megszolgálunk. Mert ebédig ülni, lármát hallgatni,

beszédre sort várni, s végre torokszakadtig siketeknek beszéleni — semmi esetre nem kis munka. S néhányunknak a martirkoronához már nem is messze az ut; confessorok sorában már is mehetünk.

* * *

Itthon a gróf?

Igenis; de ülést tart.

Annak ohajtanék részese lenni.

Nyilt az ajtó; s midőn beléptem, Széchenyi jött elömbe; s egy más terembe vezetett, hol az academia igazgatóji közül nehányan ültenek. Wesselényi egy roppant öreg székben veté el magát, Andrásy a pamlagon, b. Mednyánszky, s az alnádor és Vághy székeken ültenek. A terem közepén mozgott Széchenyi, s az academia bajairól szólott. S valóban az academia bajai sokak; s leginkább pedig az, mert négy elölülő létében, elölülőség nélkül van; és az, mert olly munkát kénytelen dolgozni, minek mind káros, mind rosz voltárol tagainak legnagyobb része meg van győződve; és végtére az, mert alaprajzában semmi ut nincs kijelentve, melylyen ez s az illy bajokat orvosolni lehetne.

Az igazgató tanács holnapután gyűlést tart, s gróf Teleky az elölülésről lemond. Ki fog választatni helyette? Ujolag választatását sok tekintet javasolja. De nem lakik Pesten; pedig a társasági codex az elölülőt ott lakni kivánja. Szükséges-e e rendszabás? Nem tesz-e a választásokban nehézséget? Bizony e szabály változtatásáról gondoskodni kell. Jó, tehát keressünk utat, a változást megtenni; de ha az elölülő másutt fog lakni., ki fogja a heti üléseket kormányozni?

Egy kérdést, hát az iróknak, azaz, a magyar iróknak nem lehet máskép, mint mindig gyámatyaság alatt lenni? Országunk az igaz, aristokratai lábon áll; de az irók világa mindenütt demokratiát kiván; s ugyan azért nem fognátok már egyszer megengedni, hogy az academia legalább heti üléseire maga válasszon elölülőt magának?

De az udvar?

Jól tudom, az udvar e javaslatot, mindjárt az academia kezdetén visszaveté. Azonban a merényt ismét lehetne tenni. A világ változás alá vettetett; s egyik nap a másiknál hol fösvényebb, hol adakozóbb.

És az a tudós társasági munkálkodás! Az a kritikai tudománytár! nem fog-e ettől, s ennek kárától és szégyenétől a társaság szabadulni?

Ezen ideák forgának az említett férfiak közt, kikhez a tanakodás folytában Nagy Pál és gróf Károlyi György jövének; s darab idei beszélgetés után meghatározott akarattal oszlották szét, hogy holnaputáni ülésökben a lehetséges segédmódot, mi felett most összeegyezni nem tudtak, felkeressék.

* * *

Felnyilt a szekér, s Wesselényi és én kiszállánk, s Csapóhoz bemenvén, ott szokás szerint zajos conferentiát lelénk. Tanakodásuk már végén járt. A híres hetedik paragraphus módosításáról folyt a szó; de mit végeztek róla, és mit nem végeztek? Azt ők alkalmasint jobban tudhatják, mint én; mert ha jobban nem tudják, mint én, akkor épen ugy semmit sem tudnak, mint én.

Februar 2d. 1833.

A kerület ma egész méltósággal a kritikai cathedrába beüle, s Bernátnak a királyi előadások tárgyában készült viszonüzenetét kezdé rostálni-e, vagy vaspálczázni? — a mint akarjátok; szavakkal nem törődöm. De mivel az ünnep miatt az ülés csak 11-kor kezdődött; s mivel az ebéd ideje ma is csak ollyankor állott elő, mint tegnap és tegnap előtt; s mivel mi Pozsonyban dolgozni is ugyan, — ki tagadja azt? — de egyszersmind naponként ebédelgetni is jövénk: igen természetes, hogy a hoszszu munkát végig nem olvashattuk; hanem a kritikai pálczát köpönyeg alá dugván, székeinkböl felállánk, s menénk.

Februar 3d. 1833.

Tizenegykor kerületi ülés; elölülők Liptó és Gömör; napi rend: a tegnap kezdett viszonüzenet.

Ezt látjátok és olvassátok, miképen elég rendben van ide fölirva; de ne gondoljátok, mintha e rend a kerületi ülés rendének symboluma lenne. Mert az ülés ugyan egyike vala a legzajosabbaknak. A viszonüzeneten ugyan végig mentünk; holmit megigazíttatni rendeltünk; de egyszersmind a lárma miatt, kábult fővel jövénk ki; s minthogy magunkat hibásoknak természetesen nem ismerjük, az elölülőket kárhoztatók.

Hiszen, uraim, nem mondom én, hogy minden elölülő Niczky és Deák; de hát olly gyűlés, melly az ország választottaiból áll, nem tudná magát magában is rendben tartani?

Nem!

S ha merem kérdezni: miért?

Mert látja uraságod szemeivel, és hallja füleivel, hogy nem!

No, no! az okoskodás ugyan, a logica szabálya szerint, hibás; de minden esetre kézzel fogható. Ajánlom magamat.

Februar 4d. 1833.

Folyton foly a kritikai leczkézés. Mai kerületben Bernát a tegnapi üzenetnek bizonyos új alakban öntött fejezetét olvasta föl. Majd az előleges sérelmeket, a magyar nyelv ügyét, s a vallási czikkelyt tárgyazó üzenetek rostáltattak meg. Ez utólsó ugyan nem egészen; mert a római egyház szolgái, azaz a káptalani képviselők, ímitt amott felkeltek, és sok mindent másképen akartak. Ebből vívás lőn; s nem vívás a rómaiak és protestansok közt; de vívás a római papság, s a római egyházhoz tartozó világiak közt.

Milly változás! Mikor a linczi békét, s a bécsi szerződést még vérrel kellett kiküzdeni, ki merte volna jövendölni, hogy 1833-ban a magyarországi gyűlésen a Luther és Calvin fijai hallgatva nézik, mig a Pázmán hitének sorsosi, érettek egymással vetekedve szólanak? Uraim, mondom nektek: bohóság véleményért fáradni, véleményt örök alapra állítni akarni! Egy idő, egy körülmény, egy fordulat, s vége mindennek. Mert a vélemény, mint a szél, támad és enyész; a vélemény, mint a ruha divatban van, és kimegy; a vélemény, mint az ásítás, ránk jön és elmul; a vélemény mint az ember, születik és elhal. Azért akármit véltek valónak, nagynak, szentnek, öröknek, mindig gondoljátok meg, hogy véleményteket a dologtol megválaszszátok, azaz, se a véleményt dologgá, se a dolgot véleménnyé ne csináljátok. Mert könnyen és bizonyosan megtörténik: miképen vagy a véleménynyé csinált dolog, mint vélemény, divatozni megszűnik; vagy a dologgá csinált vélemény saját természete szerint egyszer akkor elenyészvén, minden, a mit rá építettél, össze meg összedől. Ti ugyan, meg kell azt vallani, nagy művészek vagytok; és sokszor a véleményt olly állandó alapokhoz tudjátok ragasztani, hogy századokon keresztül saját röpke természetével küzd, s még sem oszlik el. De mégis szálljatok csak magatokba; s valljátok meg, hogy a legerősb alaphoz ragadt vélemény sem egyéb kemény aranyozásnál, melly soká tart, s végre lekopik.

De hiszen, ti hatalmasok vagytok, s ujra rendelitek az aranyozást.

Uraim! a számolás gyarló. A régi aranyozat a maga idejében híres volt a divat miatt; később figyelembe tartatott a szokás miatt. De az új aranyozat egészen más keze által, más modorban, más ízlet és kívánat szerint fogna tétetni; s a következés minden lehetne, csak az nem, a mit ti ohajtanátok.

Mi homályos beszéd! nem tetszenék egy kicsit világosabban?

Engedelmet, én sokszor, és épen most szeretek beszélni ollyanoknak, kik félhomályban is jól látnak.

Édes naplós uram, hisz az ollyanok a Pallas Athene madarával egy fajbol valók.

Ha is, édes, jó barátom! Az Athene madara nem olly megvetésre méltó. Mert széles e világon, most, mint mindig, igen igen sok van, a mit csak sötétben lehet meglátni; mert csak sötétben él és mozog.

Februar 5d. 1833.

. . . .

Februar 20d. 1833.

Lezugtak a farsang zajgó napjai, s a mult éj örömei után az országos ülések napja ismét felviradott. A mai nap egyike vala a

legfontosabbaknak. Mert a főrendek a magyar nyelv ügye, a Karok pedig a vallási tárgy felett tanácskoztak.

A vallást érdeklő kerületi üzenet első pontja jött szóba, t. i. reversalis, melly a protestáns vőlegényektül vétetik, ha a római egyház valamellyik szép lyánkáját teszi menyaszonynyá; s a vegyes házasságból származó gyermekek sorsa. Mint a kerületben, ugy itt is minden protestans hallgatva ült; az egyháziak saját hitsorsosaikkal vívának. És mondhatom nektek, szép nyilatkozások történtek, mik Europa legvirágzóbb népének is díszül fogtak volna szolgálni. Vetekedve keltek fel a követek egymás után; vetekedve mondák el a legtisztább, legjózanabb, a felekezetek közeledését leginkább segítő gondolatokat.. Mondom nektek, olvassátok a mai ülés napkönyvét nem csak szorgalommal, de tisztelettel. Az szép örökség leszen a maradéknak, mellynek segédével valaha a hazafiak közt háromszázad óta fenálló falat le fogja ronthatni. Uraim isten bizonyságom, e lerontás idejét megérni szeretném. Álmaim egyik legszebbike teljesednék be, s mi vigan tapósnám az iszonyu romot! Mint zengeném meg a nemzeti nagy egyesület szent ünnepét! Azonban, jól tudom, ennek megérését nekem a sors engedni nem fogja. Hagyján! Az már annyit nem engedett nekem, s még annyit nem fog ezután is engedni, hogy megtagadását ujságnak nem nézhetem. De eljön az idő; el kell egyszer az időnek jőnie, midőn egy boldogabb embernyom, ha e sorokat olvassa, csudálkozni fog, az irót valami után forró vágygyal, de remény nélkül epedni látván, a mit ő legközönségesb, legtermészetesbb dolognak tart.

Reversalisok tehát nem lesznek; a vegyes házassági magzatok atyjok vallását fogják követni, — ha tudnillik, az a mit a Karok ma végeztek, a főtábla praelatusaiban, s majd az udvarnál győzhetlen akadályokat nem talál.

* * *

És a főrendek a magyar nyelvvel? Ah! barátim, a főrendek! — — azok a főrendek!

Mert tudnotok kell, Wesselényi ugyan felállott, és erős kebelből, erős hanggal erős szavakat dörgött ki; megmutatá az eltörölhetlen igazságot, mi a nyelvügyben fekszik; előszámlálá a bűnlaistromot, mi ez ügyre nézve a magyar magnásság lelkét terheli; de mit ért? Hang, mint az övé, és lélek, mint az övé, bizonyosan a haldokló lélekismeretet is fel-felrezenthetné; de a hol semmi nincs, ott felrezzenteni semmit nem lehet. Azért hijában szólott Széchenyi is három óranegyedig. Szeszélye lobbanásai ajkakat mosolygásra nyitottak ugyan; de szíveket — —. O uraim némelly szívhez kulcsot találni nem lehet, azaz, lehet ugyan; de némelly szív kulcsa ollyan, mellyet a Széchenyieknek kézbe venni nem illik.

S ki mondja meg: miért e nagy ellenkezés a nyelv ügyében? Való lehetne e hogy azok a keresztes és rojtos excellencek, vagy a miknek neveczni jobbnak látjátok, a magyar nyelv teljes jogba tételével a magyar polgári alkotványt eltemettetni képzelik? Legalább ugy mondják, gróf Cziráky kevés napok előtt saját vendégeinek ezt beszélé, s beszélé — — — sírva! Ég és csillagok! — Vagy attól félsz e jámbor gróf, hogy a szent nyelv elveszvén, a Zendavesztát más is megértheti, s a ti Bramin-bölcseségtek oda lesz. Jaj nektek Indiának szentei! Jaj nektek egyiptomi férfiak! Bizony, bizony mondom, a kaszti lélek többé üdvezségre nem vezet. Uraim, tágítsátok meg az elzáró sánczot magatok körül; szük helyet hagytatok magatoknak, minek körében sem lábaitoknak elég sétahely, sem tödőiteknek elég levegő nem találkozik; s ki lesz oka a veszélynek, ha saját zsírotokban kell megfulnotok.

* * *

Hova koszorus barátom? kiáltott egy erős de nyájas hang. Felpillanték, s íme Beöthy mosolygott felém, ki társával együtt Csapóhoz vala menendő. Hozzájok csatlám magamat; s kevés pillantat mulva helyben valánk.

Tehát conferentia? És mi felett? Uraim, saját magunk felett! Bölcs emlékezetben tartjátok, legalább tarthatjátok: miképen kerületi üléseink iszonyu zajjal tartatnak; s kell-e, hogy ez által veszedelmeztessük a szép intézetet? Isten sokat adott nekünk ingyen jóvoltából, minden érdemünk nélkül; s ez ingyen adományok közül nem legkisebb a kerületi ülés. Országos ülésünk a kormánytól neveztetni szokott minister-elölülő alatt nem a legkedvezőbb kinézést igér. Egy jól választott personalis mind azon befolyásaival, miket egyenes, és nem épen egyenes utakon szerezhet magának, mi mindent meg nem akadályozhat? Mi mindent nem eszközölhet? Gondoljatok még egy itélőmestert is mellé, ki ha ért hozzá, mindegyik bötüt keresztül kasul írhatja, s olly értelmet és záradékokat csusztathat be, mint tetszik. Isten a maga népét, bár a nép sok ízben bálványokat imádni kezdett, el nem hagyá; és ada neki personalisos és itélőmesteres országgyülés mellé: kerületet; s annak szerkesztését időről időre annyira vivé, hogy az 1830-diki diaetán, a magyar üzenet kezdetével, az itélőmester kezéből a toll kivétetett; s most már minden irományok kerületben készülvén s rostáltatván meg, egyedül a képviselők lelki erejétől s bölcs öszvetartásátol függ, hogy a tulajdonképen való országgyülés a kerület legyen.

Mind való!

Ha való, tehát becsüljétek meg a kerületet; s ne rontsátok el, mint pajkos gyermek kedves játékát.

Tehát végezzünk!

És végeztünk, azaz, gróf Andrásy, Beöthy, Somsich és Csapó javaslatba tevék, hogy nagy conferentia nyittatván, abból rendeltessék küldöttség, melly a kerület hijányait, s a hijányok orvoslási modját dolgozza.

De Just semmi efféléröl hallani nem akart. Magányosan, ugymond, készítgessük egymást minden jóra; de törvényt magunknak ne irjunk. Ö érzé, hogy a mit történet fejtett ki ennyire, azt történet még jobban kifejtheti, írott törvény pedig és rendszer fejlését a megállapodás által akadályoztatja.

Ezzel maradánk; és így fogjuk egymással elhitetni, ha ugyan hívöket találunk, uton utfélen, parányi öszvejövetelekben, s a hol még tetszik, hogy csináljuk a következöket:

Elölülök a kérdés alatti tárgyakat, rövid vitatás után, tegyék egyszerükké, s szedjenek reájok szavazatot, igen és nem-mel.

Ha valamelly nap minden követ magát ki nem jelenthette, a végzés másnap mondassék ki.

A jegyzö minden ülésben az elöbbi kerület következményét olvassa fel.

Mig elölülök széket nem bontanak, az ülés tart, s jelenlevök végzése áll.

No s uraim?

Jól van, édes naplós uram! Kegyed leírá a pythagorási aranyregulákat, és — — — —

És? mit jelent ez: és?

És azok le vagynak írva! de teljesítve — — —

Uraim, mi gondolat? Nem tetszik emlékezni, miképen itt törvényhozók vagynak jelen; a teljesítök pedig másutt?

Februar 21d. 1833.

Shakespeare mond: sok történik mennyen és földön, miröl a ti iskolás bölcseségtek nem is álmodoz!

Ne gondoljátok, mintha e jelszó után a láthatlan világból akarnék valamit elötökbe regélni; mindennapi történet, a mi következik, azaz, nem mindennapi ugyan, de naponként megeshetö. Azonban ki tudja, ez esetecske mi fordulatot adhat még dolgainknak? ki tudja, ha nem fognak-e belöle olly következmények fejleni, mikröl, legalább még ma, a ti iskolás bölcseségtek csakugyan nem álmodoz.

A mai országos ülés a vallásbeli üzenetnek a hat héti leczkézésröl szóló részével, s a vallási czikkely 13-dik fejezetének eltörlésével bajlódott.

A maradék a 13-dik fejezetet, mit eltörletni ma sem tudánk, a törvénykönyvbül látni s érteni foghatja, de azt a hat héti leczkézést olvasván, törni fogja fejét, s ha valamelly régiség-buvár megmagyarázta, nagyot fog kaczagni. Mert nem méltó e kaczagásra, tizennyolcz évü piros és domboru leánykát, ki hogy calvinista

szomszédának legény fiát férjül nyerhesse, maga is calvin leányai közé fellépni kézzel lábbal, vagy inkább szívvel lélekkel siet, plébanushoz küldeni, s hat hétig, (ha tudniillik a hetekből évek nem lesznek) a római-hittudományban oktatni? Barátaim! az oktatásnak rosz nemét választottátok. Azt vélitek e hogy a szív kótogási mellett, a katechismus szavai meghallatszanak? Jámbor prophetták! mikor Hűon ur a szép Réziét, vagy gróf Gleichen a maga Melechsaláját megtérítette, korán sem a ti legendáitok segédével vitte azt végbe. Azonban a bölcs sok magyarázatot nem vár; csak annyit mondok, hogy az említett hat héti leczkézés esetében a lángszemü szomszéd legény különb missionarius lenne, mint a propaganda minden ferfiai, bár Xaver Ferenznél szentebbek legyenek.

Ezt az örök igazságot a megyei követek jól értették, ugyan azért a leczkézés eltörlését meg is állították; de az egyház fijai! Azok a dolgot más oldalról tekinték, s vívtak és harzoltak.

Mind addig mig az egri kanonok Lonovics, vagy a fejérvári Majer szólottak, nem volt semmi baj. Amaz rhetori simasággal és fordulátokkal tudá észrevételeit közleni; emez pedig mindig valami liberalismushoz hasonlót éreztetett. De midőn Beöthy, utasitása szerint, az oktatással visszaélés példájit említé; midőn elmondá, miképen bizonyos hetven évet élt férfiu ifjuságától kezdve haláláig leczkézés alatt tartatott, holt teste, mint meg nem tért emberé, temetségét nem találhatott: akkor a váradi nagy prépost, Tagen, felkele, s az élőadott történet igaz voltát kereken tagadá.

E kifejezést, hogy Yorichal szóljak, bár mi nyelvre fordítjuk is, az sem többet sem kevesebbet nem tesz ennél: h a z u d s z! És ezt mondani emberség, rend, és törvény ellen van. Beöthy vevé utasítását és állott felelni, s elégtételt kérni szándekozván: Mérey látta, hogy a goromba mondás lángot gerjesztett, öngyengeségét érzé; megijedett s ijedtében a királyi táblától jött szavakat: bontson széket, meghallá; s minden további gondolkozás nélkül széket bonta s ment.

De Beöthyt mindnyájan hallani akarók; százanként emelkedett a kiáltás: Bihar! Bihar! Mérey megfordul; Beöthy szólani kezd; de csendre intetik, más napra utasíttatik; s a gyűlés felbomolván, a derék, a társaitól tiszteletben tartott férfiu hazugnak szidalmazva, s ki nem tisztítva, meg nem vigasztalva tér szállására.

Februar 22d. 1833.

A tegnapi délután forrás és futkosás ideje vala. A váradi prépost és Beöthy közt történt dolog már csak ritkasága miatt is figyelmet gerjeszte; s még inkább annak előrelátása miatt, hogy a prépost ellen legelső alkalommal, az 1727-diki országgyűlés 7-dik czikkelyének értelmében, elégtétel fog kéretni. Pör tehát! De az ember emlékezete óta nem történt; mert mind az 1808-dikban a

nográdi követen Aczél, akkori personalis, által elkövetett sérelem, mind 1764-ben az akkori nádor és Baranyi Gábor közt esett baj engesztelés utján orvosoltatott meg. A főherczeg nádor most is így óhajtotta volna a riadásnak véget tenni; s hívatá Beöthyt, s hívatá Péchyt is, és igérvén, hogy Tagent megkövetésre utasítni fogja, minden más következéseket el akart mellőztetni.

De a mi bajunk nem csak a prépost szavai valának; nekünk az is fájt, mert Mérey az ülést felbontá; s a tüstént elégtételt ezzel elhalasztá. Mi azért elkészültünk két oldalról kérni elégtételt; s kérni erős szavakkal.

Kezdődött az ülés; Mérey a prépost sérelmes szavait említve nyitá meg azt; említé az Ulaszló, s az 1723-diki diaeta ide tartozó czikkelyeit, s olly formán szólott, mint biró, ki azon czikkelyek ha . . . .

Februar 27d. 1833.

A nádor előszobája telve volt követekkel, megyei követekkel tudniillik, kik a leendő tanácskozás tárgyai felett találgatóztak. Ki a Horvátország vallási ügyéről, ki a kerületi ülés s az ifjuság rendbeszedéséről, ki mindegyikről gondolkodott; s mindegyik jobban tette volna, ha azt az óranegyedet, mi a nádor megjelenéseig hátra volt, nyugalomban elvárja, akkor ugy is mindent megtudandó. De az ember szeret a jövő kárpita alá pillongani; s az a kis nyugtalankodás a szív saját éleményei közé tartozik.

Az ajtó nyilik, és a Serenissimus kilépvén, a biboros asztalka mellett széket fog. Minden szem rajta függ, minden hangját nyilt fülek fogadják, a csendet egy lélekzetvétel sem zavarja; s íme az annyi újságkivánattal várt titokról a fátyol fellebben!

De mi tehát?

Egy kis türelmet, uraim!

Az egekre, édes naplós ur! ne hagyjon tovább epedni!

Igen, de a mi conferentián történik, azt kihírleni — — —

O nem, csak sugni! —

Már az más! sugni, igen is lehet. Tehát uraim —

Nos?

A nádor hoszú latin beszédet tartott, miképen az ifjuság magát pajkosan viseli, s miképen a pajkos viselet miatt a gyülések nem jól folynak, s miképen e pajkos viseletet igazítani kell.

Végzé; s a personalis felálla, s árvízként omló római szavakkal az ifjúság kárhozatos tetteit, az ülések e miatti bátortalan voltát, a szavazati szabadság veszélyben forgását előadta; s a gyülési teremben, a galerián, a dictaturán, s az ég tudja még mi mindenen, csendet és rendet eszközöltetni kívánt.

A nádor újra szót vőn, s borosjenői Aczél Antalnak mint előbb, ugy most is szűnni nem tudó fejbillentései közt, a dolgot szíveinkre kötötte; s Czinderynek, ki mint kerületi elölülő meg-

szólamlott, azon jelentése után, hogy a KK. és RR. ezen tárgy iránti tanácskozásaikat folytatni fogják, ezt ugyan félben hagyá; de a rendszeres munkálatokban tett parányi lépéseinket szemeinkre lobbantá; nagyobb gyorsaságot javasla; bíborasztalkája mellől felkele; és eltávozék.

Már most tehát, kedves követtársaim, értitek, hogy vagynak, kik ifjaitokat kalitkába zárni, vagy a teremből épen kiküszöbölni szeretnék; s egyszersmind azt is tudjátok, hogy mivel a Főrendek az üzeneteket visszaküldözgetik, s ez által sok szép időt tanácskozásainktól elrabolnak: tehát a bűn a mienk. Azonban szeretném tudni: ebből mi következik?

Az-e, hogy a főrendi válaszokat hunyt szemmel, s gyors kézzel-lábbal kell fogadnunk; s rögtön tovább mennünk?

Az-e, hogy a Főrendeknek az üzenetek iránt annyi kifogást tenni, s minket az urbarium vizsgálatában akadályozni nem kellene?

Válaszszatok, uraim! én már választottam.

* * *

A kormányos, ki hajóját már egyszer sülyedni látta, nem csuda, ha minden tornyosodó fellegre kebelszorulva néz. Mérey a vallásbeli üzenet miatt meleg napokat álla ki; s ma, midőn a Luther és Calvin fijainak Horvátországba eresztése felöl fogott kérdés lenni, ne borzadjon?

Az üzenet illető fejezete felolvastatott; s Draskovics és a zágrábi káptalan egyik követe a horvátok tartományi jogait védelmezék; s personalis, hogy a nagy sürüséggel felkelő követeket megelőzze: minden vitatást ketté vágni készült, és az üzenetek a főrendekhez általküldését javaslotta. Hijában! a sors játékot üzni látszott rettegéseiből. Az elölülői kijelentésen megelégedett követek leültek ugyan; de az egri káptalan követe felállott s szólani akarván, a követek ismét felugrándoztak. Verőcze és Szerém a protestantismus mellett nyilatkoztak ki; s e részben horvát testvéreiktöl dicséretes példával elszakadtanak; de a turopolyai ispán, a pozsegai követ, Busán, s az egri kanonok ostromolva feleltek. Minden felelet után a győzedelmes m a r a d j o n harsoga; s Mérey az általküldést elöülőiképen kimondván: a zaj csendben látszott végződni. Jön az ítélőmester; s az üzenet rekesztő fejezetét elolvassa. Az elölülő szabadabban kezd pihegni; de Asmody nem nyugszik, s a lélek szenvedései újra kezdődnek.

Tudnotok kell, hogy a pécsi káptalan követe, ki az egész üzenetet, mindjárt első olvasáskor elvettetni kivánta, most feláll; s annak egész tartalma ellen, az egyházi rend nevében protestál.

Majtényi, Barsból, felkél, s nyilvánítja, hogy sem egyházi rend képviselőségét itt nem ismer; sem egyházi rend nevében tett ellenmondást el nem fogad. A pécsi kanonok felel; többen ostro-

molják; Mérey újabb explósióktól retteg; a tárgyat bevégzettnek lenni jelenti; de boldogtalanságára e kérdéshez a horvát municipalis törvények változatlansága is vitatás alá pattan; s ő ismét a 21-dikihez hasonló történetnek irtózva néz elébe. Komlósy fagyos hangja, s Beöthy zengő szózatai már előbb hallatták magokat; most Mayer, a fejérvári lelkes kanonok, s vele ellenkezőleg Perényi, Marczibányi, Siskovics és Czindery és Bezerédy keltek tusára, s ostromaiknak a pécsi kanonok állott elejökbe. Mérey homlokán hideg csepek állának; ujolag kimondja a végzést; ujolag kér csendességet; de Borsiczky a már többszer felszólamlott pécsi kanonokat korbács nélkül nem hagyhatá. Ez ismét csatajel vala; Tisza, Dubraviczky, Szinyei, Perényi egymás után kelnek fel, a világosodás ügyét pártfogolni; míg Busán száll ki velek viadalra, kinek Niczky végső csapást ád; s personalis lelki nyugalmára az ütközet megszűnik; s az üzenet megáll.

* * *

Tízet kondult a torony órája; s félvetkezve, kényelmesen ültem íróasztalomnál, midőn ajtóm megzörrent.

„Az irgalmasoknál többen várják uraságodat.“

A menyköben! hiszen ma már minden bölcselkedés késő.

Igen is; de nálunk a késő bölcselkedés nemzeti.

S mióta?

A mióta a magyar kárán tanul.

Beléptem, s Wesselényit Pázmándyval, Siskovicscsal, és báró Prónay Alberttel együtt találtam.

S miről a szó?

Elfeledted, hogy ifjaink a kizáratás veszélyében forognak?

Uraim, én mind eddig csak a bezáratást tartám rettentőnek. Azonban holnap kerületi conferentia; s fogjuk őket védeni.

De sokan lesznek ellenek.

S miért?

Mert az utczán bizonyos követnek kalapot nem emeltek; mert tetszésöket vivattal jelengetik; mert a követek által indítni szokott zajgást tódítják; mert Pesten azt beszélik, hogy a váradi prépostot kivetették; mert borsodi és szabolcsi hírek szerint az országházat leégették; és leginkább mert — sok követ örömest beszélene olly dolgot, a mit az ifjuság jelenlétében szégyenel. És — — —.

Nem tetszik folytatni?

Egy ok van, a mit megmondják-e? nem tudom.

Bizvást! ma szóhajtás estvéje van.

Ha ugy, tehát — mert az ifjuság ellen mondott vád a februar 25-ki visszamondásnak, s az elölülői gyengeségnek mentő lepel gyanánt szolgál.

O, az az elölülő!

Az, édes barátom, szerencse fija. Ő naponként bizonyos állatokat lő, a miket baknak neveznek; de ha az hiba, a hibát más teszi.
Az ifjuság, és a képviselőség?
És Majláth!
Mit? Majláth? A volt personalis?
Igen; Majláth, a volt personalis.
A statustanácsos?
A statustanácsos!
Bécsben?
Bécsben!
Uram, ezt nem értem.
Én sem; de Bécsben, bizonyos herczegnénél, bizonyos társaság jelenlétében bizonyos ministeri ur *) mondá: Majláth rontá el a Karokat és Rendeket; s Mérey nem mehet velek semmire.
De ha csakugyan semmire nem mehet?
Talán a nagy érdemü férfiat, a magyarországi titkos politzia fejét, felebb póczolják; s helyére mást tesznek.
És kit?
Ezt kérdé az a bizonyos úr, abban a bizonyos társaságban, gróf Zichy Ödöntől.
S a felelet?
Somsich.
Erre egy robogó éljen kell.
Nem; mert a bizonyos ur ugymonda: Somsich a Karokkal tartott mindig; s personalis nem lehet.
Ugy-e? tehát a Karokkal soha nem tarthatni, ez udvari morál?
Ugy látszik.
A szerint personalis?
Bartal — sem lehet.
S miért?
Mert hamis, mond a bizonyos ur.
Hát mit várhatunk?
Ugy mondják szünnapokat, mik alatt az országgyülés Pestre költözzék; s valahonnan valaki a personalisi helyre teremjen; vagy pedig betegséget, melly Méreyt fürdőbe vigye, hogy Somsich, mint alnádor üljön helyébe.

Februar 28d. 1833.

Nincs tarkább dolog az embernél, azaz, hogy jobban megértsetek, az ember ollyan, mint a chaméleon, melly csaknem minden pillantatban más színt vesz magára. S ezt minden emberről el lehet mondani, azon különbséggel, hogy némellyek a színváltásból kereset nemét formálnak; némellyek pedig annyiban váltanak szint, mennyiben azt a lélek csendes vagy indult, vidám vagy sötét állapota szükségesen hozza magával.

---

*) Sagan herczegnénél Sedliczky.

Néhány hét előtt, midőn a kerületi napkönyv, annyi sok forró és szélveszes kivánat és tusa után, a forrón kívánók, és szélveszesen tusázók részéről olly reménytelen akadályt talála, mérgemben és bánatomban szinte kitéptem a ritka hajszálakat, mik még kaponyámon imitt amott látszanak; ma pedig, mikor a szerkesztők lemondásukat jelenték; midőn a diktálás és leírás nehézségei, a követek elégedetlensége, s a havi fizetés előre gondolható elmaradása miatt a bajjal elindított intézet elsülyedését mulhatatlannak állíták: kész lettem volna nevetni, s ha akarjátok, épen kaczagni! Mert valljátok meg, nem a dühödésig nevetséges-e, azt a mit tűzzel vagy vassal, rosz akaróink daczára, győzelmi örömmel építettünk, hidegen ismét elrontani, hogy elleneink csufot űzhessenek belőlünk?

Tehát a kerületi napkönyv?

Veszélyben forog, uraim, a mint hallátok.

S megmentésére semmit sem tesztek?

Meglássuk! — de az intézet már csaknem egy hónapos; és örökre az érczemlék sem tart. Aztán tudnotok kell, nekünk ma fontos dolgaink vagynak, mik illy parányiságról gondoskodni időt nem engednek.

S e fontos dolgok?

Conferentia tartás az ifjuság felett.

És mit akartok azzal a szegény ifjusággal?

Mit? azt kimondani nem merjük, még magunk közt sem. Mert mi sajátképen a teremben tanúk nélkűl ohajtanánk ülni; a galeria deszkáit pedig örömest tűzre hordatnók: hanem most csak a szavazati szabadság megszorítása ellen panaszkodunk, s ifjaink szájaikra lakatot szeretnénk varázsolni. Illy czélból szólalt meg ma Nagy Pál, s azon okból, mert a közvélemény nem az ifjakban, hanem az ország tudós férfiaiban (kik azok? és hány ezren vagynak?) áll; s mert a mult országgyűlésen bizonyos ifjacska bizonyos zsidónak nyolczszáz potom forintért százezrés kötelezést adott: a gyűlési éljent és morajt megtiltani kivánta; s egyszersmind felvigyázó küldöttséget rendelni javaslott. Gondolhatjátok, hogy Torkos, kinek s hasonlójinak a morajjal sok baja van, a javaslat pártolásával hátra nem maradt; de Niczky és Bernát s némelly mások szelidebb magyarázatot adtak a tárgynak; s azonnal újabb meg újabb javaslatok tűnének elő. Az idő mult; társaink egymás után suhanának kifelé; s a kerületi elölülő ezt látván sietett kihirdetni, miképen holnap délelőtt a personalis a képviselőséget újabb conferentiára hívja meg.

Ugy-e, tehát holnap is a tárgygyal fogunk vesződni? S a personalis elölülése alatt? A szerint e mai tanácskozás mire való? Isten hozzátok, uraim, mi távozunk! és távozánk, s kik ott maradának végeztek valamit, a miröl tudni nem akartunk.

De az ifjuság?

Az ifjuság mentve lesz.

S mi által?

Az által, a mi miatt az ifjuságnak pártjára kelünk, — köznyilvánság által. Mert tudnotok kell, ma délután Wesselényinél Pázmándy, Dubraviczky, Siskovics, Szentiványi és Kölcsey elvégzék, a legroszabb esetben a kérdést kerületre vinni, ha nem lehetne országos ülésben felhozni. S bátran tehettek fogadást, hogy a sötétség fijai inkább mindenröl lemondanak, mint a világosságot elszenvedjék.

* * *

Iszonyu dolog, mond Pázmándy, a mint Dubraviczky, kit Csapóhoz conferentiára nem hívatnak, bucsut vett; iszonyu dolog, hogy az országgyűlési középpont ennyi idő után sem formálodik! Nyolczszáz huszonötben már ekkorára felleltük egymást; harminczban pedig mindjárt kezdetben együtt valánk. S most — —

Hijában uraim, a konkoly közöttünk el van hintve. Im halljátok:

Wesselényi első ifjuságától fogva oppositio embere vala. Nem volt elég a megyében hol lakát tartja, közgyűléseken harsognia; de egymás után járá el Erdély minden megyéjit, s mindenik gyűléseit bátor szavakkal hozá lelkesedésbe. Igy tett, midőn Erdélynek commissio utján akarának urbariumot adni: mint egykor Magyarországnak; így tett máskor is, s nem egy ízben; sőt Magyarország megyéit is látogatta; s mind ezek által a bécsi kormány figyelmét régen magára vonta, s kellett vonnia.

Hogy ellene sok rendbeli feladások történtek, azon nem fog senki csudálkozni; de hogy a mult években feje felett a bécsi ministerium tanácsot tartott; hogy az erdélyi katonakormány elfogatása felől parancsolatokat vett: azon minden, ki a férfiut ismeri, meg fog ütközni.

Mit tett? bizonyosan nem egyebet, hanem bátor beszédeket tartott; s mivel nálunk a sajtó minden rabvolta mellett is, a beszédszabadság még fenáll: beszédért üldöztetni, s épen elfogatni, rend elleni történet; s annyival inkább, mert Erdély törvényei a felségsértőt sem engedik elfogatni, mig pörbe idézve, s biróilag elmarasztva nincs.

Őt azonban bizonyos baráti kéz névtelen levélben meginté: vigyázna magára, s még idő van, keresne szabadúlást. De anyja még élt; azt elhagynia, szíve nem engedé; s elhatározá magát a sorsot bevárni; azon esetre, ha az balul ütne, Erdély minden megyéinél, valamint Borsodban és Szatmárban bizonyos pecsételt irományt tevén le, melly esetét a hazafiak előtt felfedezze, s a rajta elkövetett igazságtalanságnak emlékül szolgáljon.

Hála az égnek, a baljóslat még eddig nem teljesedett! De vizsgálatok, s kérdeződések ellene titokban tétettek. B. Vécsey, s szatmári volt alispány Geőcz több izben kénytelenek valának felőle

jelentést tenni; mint Szatmár vármegyéből a mult évek alatt tett felírások Bécsben figyelmet gerjesztének, s azok egyenesen Wesselényinek tulajdoníttattak. S nem ok nélkül. Ő minden bizonnyal azon egy pár év alatt, mig Szatmár nemeseit iránta bizonyos emberek bizonyos pletykák által el nem hidegítették, lelke vala e megyének, s ott, hol oppositio század óta nem volt, egy nem megvetendő középpontot alkota, miből a ministerium előtt helybenhagyást nem érdemlő következmények fejlettek ki. Adjuk hozzá, hogy ő vala, ki ugyan az időben, az erdélyi törvénytelen katonafogást jószágaiban megakadályoztatván, az egész kis hazának merész és következéssel teljes példát mutatott; s képzelhetni fogjuk, hógy a bécsiek őt talán pártosnak, talán támadást indítónak, talán valami titkon szőtt öszveesküvés fejének gondolták, vagy épen hitték.

Mi lehetetlen a gonoszságnak? Én hallottam, hogy Bécsben a Wesselényi merényei felöl írásbeli bizonyítványok vagynak. Ki tudja? Nincs-e nálunk is szerteszéllyel elég ember, ki f a c s i m i l e k e t minden különös fáradság nélkül készíthet? Különben is a titkos politiát, s az oda küldetni szokott feladások hiteles voltát, ki nem ismeri?

Nehány év előtt bizonyos szerencsétlen horvát éhezett; s a zágrábi püspökhöz járult segédért. Uram, mond a püspök, imhol valami kevés költség; s még egy jó tanács!

S az volna?

Végy tollat, s írj Bécsbe árulkodó levelet.

És kinek? és mit?

A püspök nem felelt; az éhező pedig vevé az alamizsnát, s míg benne tartott, az ínség nem kínzá. De ha az egyiptomi hét termés is elfogyott; hogyan tartson a szűk alamizsna örökké? A horvát ismét éhezett; s minthogy az éhség elméssé tesz: eszébe jutott a pásztori tanács, s nem csak eszébe jutott, hanem azt is bölcsen kitalálá: kinek? és mit? Kapá a névkönyvet, s a legelső kanonok felöl, kinek nevét megpillantá, ír; és lelke nagy örömére, kevés nap után dicsérő választ nyer, s a legközelebbi kamarához egy csinos summácskáról utasítványt. Ki volt boldogabb mint ő? Most gondolá, egész jövendőm biztos alapon áll; mert mit? az írás mestersége és a kamara jövedelme kimeríthetetlenek; tehát — — — — —

S dolgunk mint áll, kérdé a püspök.

Méltóságos ur, a tanács csalhatatlan! felelt a boldog.

Ah, de az a szerencse néha gonosz tréfát űz. Horvátunk vígan élt; s erszénye ürültével benéz ismét a névkönyvbe; ismét egy kanonokot kiír, és beárul. Egy postanap más után telik el; és válasz és utasítvány nem jön; az éhség napjai beállani kezdenek; s nincs más mód, mint a régi alamizsnát ismét megpróbálni.

Mint állunk? kérdé a püspök.

Méltóságos úr, a tanácscsal többé sem levél sem bér.

S mit tettél?

Először A......, másodszor pedig B......, kanonokot árultam el.

S ez utolsó nevét hol szedéd?

A névkönyvből.

De nem nézted meg az évszámot; mert tudnod kell: B..... kanonok tizenöt év előtt már nem élt.

E rövid eltérés, uraim, megmagyarázza: milly országos kútfők azok, honnan a politia pletykáji erednek. Illy országos kútfőkből folyhattak a Wesselényi ellen tett árulások is; s ki nem fog a legelevenebb s legméltóbb haragra gerjedni, meggondolván: mint kell becsületes embernek kígyók martalékává lennie, miket, mivel orozva gyilkolnak, sem elkerülni, sem annyival inkább eltapodni nem lehet. S valóban a dolgot annyira vivék, hogy az ember nem tudja, mi csodálatra méltóbb? az-e, hogy illy valamiért valaki pártfogást és bért arathat? vagy az-e? hogy illy valamiért mind ez ideig akasztófára még senki sem került?

Mindenki meg fogná nektek mutathatni itt Posonyban a szegletházat, hol a cancellariának bizonyos titoknoka tart szállást, s hova a Verbőczy nemzetség minden rendü férfiai kereszttel és kúlcscsal, vagy kereszt és kúlcs nélkül, a képviselőtest sok érdemeseit is ki nem vevén, naponkint szorgalommal járúlnak, s Bécsbe küldendő titkos jelentéseket tesznek, azaz, magyar nyelvre fordítva: árulkodnak.

S vélitek talán, e gonosz határai csak addig terjednek? Uraim, a példa varázserővel bir, s tett tettet huz maga után, mint ásítás ásítást. Mások is vagynak, kik illy csatornán szeretnek holmit megtudni; s csatornákat mindenütt kaphatni. Olvassátok a lapokat; s látni fogjátok, mikép az irgalmasoknál, balkézre a templomtól, az emeletben sok barátságos öszvejövet történt; s mind azokban, kivevén az estvét, midőn b. Meskónak az egyházi tárgyban írt véleménye felolvastatolt, egyházi személyekről, s vallásról szó sem tételék. És még is akadt olly szólgálatra kész barát, ki az öszvejöveteknek otthon exemplaris hüséggel jegyzőkönyvet írt; bizonyos egyházi uraknak már februar 1-ső hetében tizenegy ívet töltő beszédeket nyujtott be, mik Wesselényitől és Wesselényinél az egyházi rend ellen — nem tartattak.

Szégyen! azt mondjátok.

A világért sem, édes barátim! Szégyen csak a kopott kalappal és köpönyeggel van öszvekötve; de olly urak, kik bizodalom színe alatt magokat máshoz belopjak, hogy azoknak hazugság és rágalmazás által vermet ássanak, olly urak, mondom, uj kalapra és köpönyegre mindig kapnak pénzt.

Minekutána már mind ezeket hallottátok, halljátok már azt is: illy hiteles és dicséretes utakon végezetre is miket tudott meg a

kormány? kicsinységet gondoltok talán? Nem! a dolog nagy, a dolog fontos, a dolog következéssel teljes.

Mert, jámbor olvasó, nem kevesebb forog fenn: mint Magyarországot Ausztriától örökre elszakasztani; a nádort magyar királylyá koronázni; Wesselényit, ki természetesen e dolgok főrugója, nádorrá választatni, melly esetben a szatmári követ legalább is udvari poeta lehetne.

Képzelem, e rettenetes, e nagy bajjal kipuhatolt, ez Europa nyugalmát öszvedúló titok: mint fog beneteket meglepni! Azonban ugy mondják, van ki ezt hiszi, vannak, kik ezt hiszik, s ez alaptalan hitből származik már most a jelen országgyűlés veszedelme; e jelen országgyűlésen a concentratio nehéz volta.

Ne kaczagjatok uraim; a dolog nevetséges, de következései már is sajnosak.

A nádor és gróf Reviczky, ugy mondják, ellenséges helyzetben állanak egymáshoz. A felebbi titok a nádor ellen az udvarnál barátságos érzelmeket nem táplálhat. Azonban az uralkodó király személyes erkölcsisége, s vallásos volta, s talán holmi más tekintet is egy kis tartózkodást parancsolnak: mit tesznek tehát? mivel ugy mondanak, a nádornak már pártja van, s ez az országgyülésnek veszélyes indulást adhat: ellenpártot kell alkotnunk, melly a nádorinak ellentéve, alkotványi párt legyen. Ugy beszélik, az alkotványi párt középpontjává előbb Gyürky nézeték ki; de magát nem ajánlván, a tolnai követ Csapó lőn azzá.

S íme, édes barátim, a konkoly! és ugy vélem, több magyarázatot nem vártok. De lehetetlen velem együtt nem sajnálkoznotok a nemzet balsorsán. Ime, nem vala elég a visszavonás átka, melly százak óta terhesen fekszik felettünk; egy fantomnak, egy levegői rémalaknak kellett még közbejőnie, hogy egymástól ismét távolabb vettessünk.

Génius, védangyal, vagy a minek neveztetni akarsz, adj nekünk erőt, bátorságot és értelmet.

* * *

Csapónál Siskovics és Pázmándy s a szatmári követ együtt léptenek be, s ott gróf Andrásyt, Bezerédyt, Niczkyt és Palóczyt találák. A főrendi válaszokról lőn szó; s bár az alkotványi párt feje némelly módosításról kezde szólani: a többség a már kétszer megállapított üzenet mellett jelenté ki magát.

Martius 1d. 1833.

Egyike a leglelkesebbeknek, legegyenesebbeknek minden bizonnyal a baranyai követ — Siskovics. Józan fej és bátor szív, nem csak szép, de váratlan tünemény a megyéből, melly máskor a gonosz lelkü Kajdacsit küldé kepviselőül. Hogy messze ne térjek,

tehát Siskovics nyitá be reggel ajtómat, s hívott Pázmándyhoz, hol Palóczyt mi már leltük, s hol Répás bennünket aztán lelt. Rövid öszvebeszélés után (az ifjuság ügyét tárgyazólag) personális Méreyhez, a helytartó tanács egykori palotája felé indulánk.

Ült a conferentia; Mérey bizván azokban, kik a váradi prépost kisétálását követő ülésben az elölülőség oltalmára beszéltek, s kiket ő magának egy és más uton megnyeregetett: megnyitá az ülést, s várt jobbnál jobb javaslatokat. Czinderi, mint kerülati elölülő felállott, s a tegnapi conferentia ugymondatott végzéseit felolvasá: miképen kell az ifjuságot egymástól elválasztani, dolmányt vagy kabátot lehessen e a terembe bocsátani, a galeriára menők hány forintos posztót viseljenek? s végre a diktaturán ki, és millyen arczvonásokkal üljön elöl?

Bernát álla fel; s e már három nap óta folyvást tartó conferentiákat időtékozlásnak nevezé; s elmondván, hogy az országgyülési csend fentartására törvényeink vagynak: minden további rendeleteket hasztalanoknak állított, Dubraviczky sem vala rest magát hasonlólag kinyilatkoztatni; s bár Nagy Pál az ifjuság s a galeria vendégei ellen fiakeri durvasággal harczolt is; bár Aczél a tegnapi conferentia végzését pártolta is: de Majtényi László ellenek szólván, Péchy pedig, s Pázmándy, Bezéredy,és Kölcsey helyeikből felugrándozván: mind Rudics, ki a personális híveiből már állott, mind maga Mérey nagy sebességgel öszvevonák a vitorlát. A mi elölülőnk alatt melegedni kezdett a szék; s nehogy az oppositio goromba tagjai szóra jöhessenek: hirtelen kimondá, miképen semmiből semmi sem leszen, a dolog marad mint volt; s hogy ő magát ajánlja. Még a végszavak nem lebbentek le ajkairól, midőn székéről gyorsan felkele; s ment.

* * *

Higyjétek el levetkeztem minden kritikusi büszkeségemet; szemöldeim a lehetségig simák valának; s áhítatos képpel, mint falusi lyányka a bábszín előtt, állék a parterren, s mit használt? A kárpit fellebbent, a hurok rezgésbe jöttek, vastag és vékony hangok zengének, vadon erdő s sziklák közül tarka alakok szállottak ki, és én — én édes barátim gyönyörködés nélkül állottam ott. Az a Béla futása! a műv roszabb, mint maga a futás; pedig meg kell vallanotok: olly futás, mint a szegény Béláé, bizony rosz futás.

Én tehát, mivel semmi kedves képet nem hozhaték magammal, kétképen mérgelődöm. Előszer, mert pénzemért köhögésnél egyebet nem vettem; másodszor, mert holnap a vallási tárgyban tett felírás elővétetni nem fog.

Martius 2d. 1833.

Hijában vala minden iparkodás! alig volt ember, ki a vallás tárgyát illető felírást kivánta volna. Mi tehát, hogy napról napra

kezdjünk, s félbehagyjunk: az előadásokat tárgyazó főrendi választ kezdők rostálni.

A válasz még most is irgalmatlan. Sem az országgyűlés elhalasztásáról panaszt tenni, sem az előleges sérelmeket előlbocsátani, sem a bennünk már vérré és lévvé vált junctimot elfogadni nem akarja; s egyedűl a sorozás az, miben engedni látszik.

Az országgyűlés elhalasztását, s az előleges sérelmek kérdését győzedelmesen bevégzők; s kerületi ülésünkből eloszlánk.

A főrendek ma sem ülének. A vallásbeli üzenet egyike az országgyűlés legkeményebb falatainak; azt nyelni is nehéz, harapni is, legnehezebb pedig emészteni. Mit is gondoltok? A mi papjainkat, azokat tudniillik, kik az országgyűlésen széket és szavat birnak, ha szinte a seminariumokban, s holmi szűk káplánságban meglehetős kemény falatokkal tartották is, de később káptalani helyeken, s püspöki székekben olly áldott ebédekkel és vacsorákkal hizlalták, s mind e mai napig hizlalják: hogy nem csuda, ha gyomraik egy kissé kényeskék. S a mi a világiak egyik szép részét illeti, ezek is naponként kapnak az evangyéliomi gazdagnak asztaláról nem megvetendő morzsalékokat, miken rágódni bizonyosan kedvesb érzést okoz: mint az az ízetlen, oppositioi szellemet érztető, s épen nem franczia simaságu üzenet. Innen van, édes barátim, hogy azt a főtáblánál olly hamar feltalálni nem lehet.

Hogy bohóskodással ne untassalak: a dolog így fekszik:

Bécsben — ugymondják, mert könnyen fogjátok hinni, mikepen én ministeri titkokba avatva nem vagyok — a vallási tárgyra nézve bizonyos királyi válasz már talán készen is tartatik, azaz, a cancellária kész a vallás ügyében, azt a mit, válaszolni, s következőleg ez ügybeli felírás ellenére nincs. E tekintetnél fogva a nádor ohajtaná, hogy a tárgy a főrendeknél akadályra ne találjon; de de ez ohajtás az infuláknak, bár mint álljanak is a környülmények, igen természetesen ellenökre van. Nincs azért más mód: conferentiázni; s tegnap előtt volt is a nádornál nagy tanácskozás, miben a praelatusok, s nehány dignitariusok részt vettenek; de csaknem mindnyájan az üzenet ellen nyilatkoztak ki.

Látszott, hogy a dolog nehezen megy; azért a nádor eleresztë a tanácskozást s tegnap egyenként hívogatá az embereket magához, probálta őket a türelem utára téregetni, az alatt, mig a cancelláriának itt tartozkodó titoknoka az egyház fejedelmeit házról házra látogatja, s — oh csuda — a Karok és Rendek üzenetének általeresztésére készleti.

Mi lesz belőlünk? a jövő megmutatja. A független magnások külön tartának összejövetelt, s eddig az előttem fekvő jegyzék szerént az egész főtáblától tizennyolcz szó van az üzenet mellet, huszonkilencz ellene. Vagynak függőben állók is, s ha a nádor és a titoknok jól apostolkodnak, talán — — —

Ne jövendöljünk, édes naplós uram! a jóslat lelke a politika mostani folyamatában, vagy inkább szövényeiben hamar téved.

Tudom, uraim, mert kegyetek is a praelatusok asztalainál; s erszényei körül hamar tévednek.

Uraságod e szavakra meg fog emlékezni!

Igen is, egyszer talán a kerületi ülésben!

Martius 3d. 1833.

Tegnap Somogy és Bereg búcsút vőnek; ma Hont és Torna foglalák el a kerületi elölülést: Majtényi Antal és gróf Andrásy.

Amarról nem kell szólanom; Andrásy egyike a magyar academia alapítójinak; egy a mult országgyűlésen köztiszteletben állott hazafi; most az alkotványi, azaz, a personalisi párt egyik oszlopa. Azon kevesek közé tartozik, kik a vallási ügyben sötét elveken jelenték ki magokat, s a közvéleményben ez által sokat vesztett.

Ha tudni akarjátok: mit tettünk ma? Tehát — a tegnap kezdett főrendi választ végeztük el; kemény állhatatossággal maradván előbbi üzenetünk mellett; s ezt végezvén, nagy nehezen, azaz, sokak által akadályoztatva, foghattunk a vallásügybeli felíráson tett igazítások olvasásához. Azonban megtörtént ez is; s nincs egyéb hátra, hanem hogy országos ülés tartassék, s mind a felírás, mind a napkönyvet és kivonatot illető irományok már egyszer felolvastassanak. Mind ezek nagyon sziveinken feküsznek; a felírás, mert félő, hogy azoknak, kik minket, így a mint állunk, nem nagyon szeretnek, az itélőmesterrel íratnak egyet, s kezeinkből a tollat kiragadják, vagy a régi chronika szavaival, kipraktikálják; a napkönyvet és kivonatot illető irományok, mert ezek már olly régen adattak be, s felolvastatások olly régen sürgettették, hogy vétek nélkül lehetne gyanítni, mintha szándékosan történnék a halasztás. Azért —

Uraink, elölülő urak, ő méltóságát üléstartásra megkérni méltóztassanak.

A mint parancsolják a tekintetes KK. és RR.

Aztán a napkönyv ivenkénti ára öt krajczár és nem négy.

Azt is befogjuk jelenteni. Most pedig az ülésnek vége.

Martius 4d. 1833.

Vagynak pillantatok, midőn a lélek, mint a szél által mozgatott hullám, zajlásba jön; midőn a képeket, a gondolatokat, az érzelmeket nem csendesen tükrözi többé vissza, hanem rohanó sebességgel csapkodja széllyel. Ollyankor a szelíd, csaknem félénk arczvonások is, bátorság, dacz és erő szinét öltözik magokra; ajak és nyelv gyorsakká lesznek; képzelet és emlékezet gondolatot és szót áradó folyammal szolgáltatnak; a test minden idegei rezgésbe jőnek; a szív minden ütése melegebb, s minden tekintet, minden mozdulat, minden hang elevenséget és hatóságot nyer.

Ne gondoljátok azonban, mintha az illy pillantatok vagy igen ritkák, vagy szükségesen figyelemre méltó következmények okozóji volnának. Mert mint az előszámlált tüneményeket csalhatatlanul fogjátok láthatni, valahányszor, például, vagy valamelly felboszankodott asszonykát saját férjecskéje, vagy valamelly osztozó sógort ipájának fiai ellen kifakadva szemlélni és hallani alkalmatok van. Az egész dolog csak akkor emelkedik ki a mindennapi esetek sorából, ha az érintett lélekállapot olly embert lep meg, ki a nagyot és nemest mind elfogadni, mind méltóképen visszaadni tudhatja.

Mondhatom néktek, én ma érzettem valamit magamban, a mi ha erősb, s genialisabb lelket talált volna, nevezetes jelentést fogott vala szülhetni. Fájdalom, hogy demosthenesi sajátságokat, azaz, demosthenesi lángot, erőt, tehetséget és nyelvet e pozsonyi boltokban vásárolni nem lehet; bizony napi béremet örömest hajitottam volna el érettök, s kenyéren és vizen hoszu hónapokig sanyarogni kész lettem volna, csak egy órácskáért, csak egy óranegyedért, mi alatt a hires hellen ékesszólásával főn és keblen uralkodhassam.

Tudnotok kell, ma az előleges sérelmekre, s a nyelvügyre adott főrendi válaszok vétettek elő. Szerelmem Erdély s a nyelv iránt egyike legerősb, legrégibb szenvedelmeimnek; mindegyik ugyanazon egy ideában, ugyanazon egy érzelemben ered: a haza iránti szeretetben. Milly kínos vala tudnom, hogy a főtábla még most is akadályt vet ellenök; s midőn az irántok formált kivánat igazságát tagadni nem meri: mellékes utat keres, s puszta ürügyeket ragad meg, miképen azt semmivé tehesse! és mit képzeltek? Lehet-e valami fájdalmasb, mint azt, a mit lelked meggyőződésében a haza boldogságára mulhatatlan, elengedhetetlen szükségnek hiszesz, azt, a minek teljesedése a fejedelem egyetlen egy kedvező pillantása által elérhető; azt, a mi olly közel van, hogy feléje csak kezeidet kell kinyujtani, ellenséges törekedés következésében el nem érhetned, el nem nyerhetned? S úgy állanod előtte, mint Tantal a maga égető, a maga halhatatlan szomjában a víz hullámiban?

Kétszer állottam fel; egyszer Erdély, egyszer a nyelv miatt; s bár a kebel érzeményét hangba méltán önteni nem tudtam: az ügy szentsége lelkesített mindenkit. Kivétel nélkül erősen maradánk kivánataink mellett, s meghatározók, hogy harmadszor is szólitsuk föl a főrendeket: térnének már egyszer magokba, s kivánatainkat hozzájárulással segéljék.

* * *

Az emberek többsége vagy rettegő, vagy nagyon maga körül néző; s ez az oka, hogy mióta Wesselényit a bécsiek erővel titkokkal teljes emberré tették; mióta őt a Magyarország Ausztriá-

tól elválásának főeszközévé álmodták: azóta a követek egymás-után maradtak el conferentiáitól, s még nehány ollyanok is, kik bátorság színében szeretnek láttatni. Ezért, nehogy az oppositio középpont nélkül maradjon, elvégeztük conferentiáinkat Eötvös szállásán tartani, hol ma Wesselényi, Pázmándy, Siskovics, Répás, Borsiczky, Palóczy, Vásárhelyi és a szatmármegyei két követ együvé gyűltenek.

Nyugtalanok valánk. Mert,

1.) A vallásbeli üzenet felírás nélkül vitetett a főrendekhez; s azon esetben, ha az ott felvétetnék, s keresztül bocsátatnék: könnyen a gondolatra jöhetnének, hogy az itélőmesterrel készíttessenek felírást. Borsiczky a personalisnál látott is egyet, a mienktől különbözőt.

2.) A Luther és Calvin fiai, azaz, a nyolcz superintendentia 1828-ban a vallásbeli bajokat folyamodás utján felterjesztették. Meg kell vallani, szolgai egy gondolat! Mert az 1790: 26-dik törvényczikkely megsértése miatt tettek panaszt; a mit nem panaszolni, de szabad nemzethez illőleg a maga helyén törvényesen kivánni kellett volna. A folyamodás természetesen nagyon bevont vitorlákkal ment fel; s korán sem terjedt annyira: mint az országgyűlés kivánatai. Mi kivánatos alkalom az udvar részéről ama szűk határu kérelemre kegyelemválaszt adni, az alatt, míg a mi üzenetünk országos ülés nem tartása miatt hallgatásban fekszik! Kis kedvezések az országgyűlési felirást megelőzni fogó királyi válaszban, a nemzet egész törekedését semmivé tehetnék.

Azonban ugy lehet, mind ezen fejtörések jókor jőnek. Mert leghihetőbb, hogy a főrendek, azon az okon, minélfogva az előlegeseket hátráltatják, a vallási tárgyat is vissza fogják küldeni; s mi itt ő méltóságaikkal szavakat és üzeneteket fogunk váltogatni, a cancellaria egyéb dolgokkal fog bajlódni; s a szép idő folyton foly; kedv és béketűrés fogyton fogy; s a példabeszéd értelmében — magyar tűz szalmaláng — egymás után unatkozunk meg mindentől, s haza megyünk — az ég tudja mivel.

* * *

Uraim, valaha valami kivonatról is volt szó, melly a napkönyvből készüljön, melly nyomtattassék, s nyomtatva újságlevelek mellett széllyelküldöztessék.

O, arról már csináltunk irományt!

És az elég?

Az irományt a personálisnak be is adók.

Nos?

Nos tehát majd egyszer fel fog olvastatni.

És aztán?

Fog készítetni, nyomatni, és széllyelküldöztetni.

S ki által?

Irkáló ember van itt elég.

De ember, kinek módja legyen nyomatni és széllyelküldözhetni, az alig van több egynél.

S az az egy?

A pozsonyi deák újság tulajdonosa, ki az itteni sajtóbirtokosokkal egyesületben áll, s kinek talán az újolag kezdődni akaró intézet előbb fog a hatalmasoktól is engedtetni, mint ismeretlen irkálónak, vagy épen a pesti újsághivataloknak.

Ezeknek, és azoknak, és amannak, és mindenkinek sok szerencsét! De kínos jövendő várja azt, minek teremtőji csak gondolatot és szándékot birnak, hatalmat pedig és teljesitést nem.

Martius 5d. 1833.

A kerületi elölülők jelenték, hogy ő méltósága a personalis, mihelyt elegendő tárgy gyűl öszve, azonnal ülést tartani, s akkor a napkönyvet, és napkönyvi kivonatot illető irományokat is felolvastatni méltóztatik; s egyszersmind üzenteti, hogy a napkönyv egyes ívei ezentúl a KK. és RR. kivánsága szerint fizettetnek.

Ezen diplomatikai szárazsággal mondott, és ide leirt szavak nagy viadalra adának alkalmat.

Napkönyv említteték; de a napkönyvvel sok a baj; mert az ülési beszédek egész kiterjedéseikben vétetnek fel; s ez a könyvet szertelen naggyá, szertelen drágává csinálja; s ollyankor azt is teszi, hogy a követ urak az ülés után, otthon egy pipa vitnyédi mellett egész kényelemben ülvén pamlagaikon, olly dolgokat is írnak le, s küldenek el a szerkesztőhez, miket a gyűlési terem falai vissza nem hangoztattak.

Ezen okokat adák elő Borsiczky, Marczibányi, Benyovszky, s többek; és kivánták: e visszaélésnek vétessék eleje; s a napkönyv ne legyen egyéb a beszédek summás kivonatánál.

Színes okok, de nem alaposok. Nagy és drága a könyv? De hát miért ne? Nem készűl az olvasó könyvnek; repertorium az, minek a publicista, s az országgyűlési követ hasznát vegye. Aztán olly országban, mint ez a mienk, mellyben sajtószabadság nincs; hol a közgyűlési és országgyűlési beszédek és dolgok a jelen nem levő sokaságra nézve tiltott könyv: ott, uraim, igen üdvezséges dolog, ha van legalább egy rakhely, hova a némellykor mondatni szokott liberalis ideák, merész nyilatkozások, szabadszellemü beszédek a tudni akarók számára letétethetnek. És ne csufolkodjatok olly igen a pipa mellett készült beszédekkel! mondjátok meg: azon gondolatokat, mik 1833-dik év januárjának 10-dik napján Pozsonyban a KK. és RR. táblájánál a könyvvizsgálati jus felett élő szóval mondattak, mikor, és hol lehetne a szabad magyar nép közt nyilvánitani? Azért ne vegyétek el, mit semmi más oldalról vissza nem adhattok; s inkább szenvedjetek kis visszaélést; inkább

fizessetek néhány potom forinttal többet: mint sem a királyi tábla urai által ministeri naplókönyvet foltoztatni engedjetek, miben a personalisi erősségek teljes fényben, vagy épen nagyított fényben álljanak, az oppositio bajnokainak beszédei pedig elfacsarva, erejökből kivetkeztetve, csonkán és bénán jelenjenek meg.

Mind ezen tekintetek mellett is restek valánk a fontos tárgyért vívni, csak Dubraviczky, és a kerületben jelen volt Wesselényi által ösztönözve Tisza keltek fel. Mi többiek bünösen hallgattunk. Azonban talán a dolog nem veszett el; mert az otthon készülni szokott beszédek ellen harczoltak ugyan; de azt még sem tagadhatták meg, hogy annak beszéde, ki azt kivánni fogja, egész kiterjedésében vétessék be. A dolog országos ülésben szükségesen előfordaland; s akkor talán a hallgatás bünét lerázzuk lelkeinkről.

Vége lőn a viadalnak; s az urbariumi, vagy ha tetszik, urbéri munkálat harmadik czikkelyének első fejezetét vettük elő, mi már tegnap siker nélkül forgott vizsgálatban. A kérdés fontos; mert nem kevesebb ennél: szabad-e, s minemü irtást szabad a földesurnak a paraszttól ugy elvenni, hogy azt majorsággá tehesse?

Egyfelöl a pozsonymegyei követ azt mondá: uraim húszezer paraszt lázzadott fel nálunk, mert az irtásokat tölök elvenni akarták; s húsz ezer parasztho z csatlakozhatik kétszáz ezer, vagy két millió, s két millióhoz az egész ország paraszt népessége.

Másfelöl többen azt felelték, mit nekünk? A földesurét elvenni nem lehet. A parasztnak, ha fellázzad, igaza nincs; bajonet pedig van.

Ezek az urak a cholerai kurucz háborut szemeikkel nem látták, füleikkel pedig csak messziről, s nem épen üres gyomorral hallották: csuda-e, ha idegeiket az akkori borzasztó jelenetek meg nem rázák vala?

Sokszor jön eszembe a példabeszéd: magyar kárán tanul!

Mind ezekből igen könnyen magyarázhatjátok ki: miért történt, hogy a czikkellyel ma sem mehettünk semmire, s olly igen semmire, hogy a dolog elintézésétől messzebb vagyunk, mint sem annak kimenetelét elgondolni lehessen.

* * *

Csapónál darab idő óta conferentiák tartatnak, de oda minket ritkán, Wesselényit pedig kevés hetektöl fogva soha sem hívják. Ő azonban elég gonosz vala tegnap hivatlan jelenni meg, s ártatlanság alakjában menteni magát, hogy látogatását eddig elhalasztá. Ma Pázmándy, Dubraviczky és én is híva valánk; s Wesselényi ma sem maradt el.

Számosan gyültek öszve; s e már két nap hijában vitatott czikkelyre nézve akarának egyezkedni. De mikor az ember mindent akar, csak azt nem, a mire szükség van; mikor az ember

mindent beszél, csak azt nem, a mit a másik ohajt: akkor egyezkedésről szó sem lehet. Akartak, beszéltek, javaslatokat tettek, tanakodtak és vívtak most is, mint a kerületben; s ugy végzés nélkül oszlának el, mint a kerületből.

Martius 6d. 1833.

Mit tettünk ma?

Kerületet ültünk.

S mit végeztünk ma?

A három nap óta vitatás alatt álló, vagy fekvő harmadik czikkely felett a pört folytattuk.

S ez végzés?

Nem épen; de még is roppant erőködések után szavazatra jöttünk, s a harmadik czikkely első fejezetének első pontját, az országos küldöttség szerkesztése szerint, megállítottuk. Nem óriási munka, az való; de még is valami. Azaz, valami, haladásra a materiában; de haladás a lélekben — semmi.

Jegyzőink a viszonüzeneteket felolvasák; s azok diktaturára küldettek.

* * *

Siskovics oldalán járdalék a Duna partján, midőn az alnádor, leányával sétálva, szembe jött. Megfordulánk; s a lelkes férfi társaságában, visszamértük a már megtett utat.

A personalis beteg, mondá Somsich, és holnap indul Bécs felé.

Ugy mi az alnádor elölülése alatt fogunk tanácskozni.

Ha a nádor engedi.

S a főrendek mikor veszik fel a vallásbeli üzenetet?

Az nekünk sziveinken fekszik.

Bizonytalan! Az üzenetnek sok ellenei vagynak.

Pedig, ugy mondják, a cancellár sokaknak intést küldött: ne szegeznék ellen magokat.

Ki higyje? Egy érsekség sokat ér; s bizony a cancellár intése foganat nélkül nem hangzanék el!

* * *

Estve lőn, s Wesselényi benyitá ajtómat. Ma az üzenetolvasáskor az Erdélyhez kapcsolt részekre nézve gondba jött. Mert ugy vala írva, hogy azoknak épen azon viszonyokba kell visszalépniök, mikben a Magyarországtól lett elválás előtt állottanak. De a só? de a vallási viszony? Örömest változtatnák-e ezeket a Részek? Ez aggodalom megelőzésére gondoltuk a záradékot, melly most az üzenetben áll; s a Részeknek az említett viszonyokra nézve a kirendeltetni fogó országos küldöttséggel érkezésre utat nyit.

Wesselényi nyugodva van, és én; — nincs egyéb hátra, ha-

nem hogy az, a mit olly régen ohajtunk, olly melegen vívunk, olly epedve várunk — megtörténjék! Milly könnyü szó, és még is milly nehéz!

Martius 7d. 1833.

Vívtunk, lármáztunk, s egy résznek kivánatára, más résznek daczára, néhányszor szavaztunk is; s az urbariumi 3-dik czikkely első fejezetét végre bevégzettük — kevés híján.

Annyi idő alatt, annyi sokféle beszéd után, bizonyosan temérdek lön a változás. Nem de?

Nem, uraim, alig változott egy vagy két szó.

És tudnotok kell, akármit veszünk kritikai pálcza alá; annál kevesebbet teszünk vele, mennél tovább, s mennél nagyobb tűzzel csattogtatjuk pálczánkat. S ez természetes; mert elfáradunk, és elfárasztunk, és bebonyolodunk, hogy utójára sem mozogni, sem utat találni nem tudunk. Illyenkor pedig igen kisegítő a felkiáltás: maradjon a redactio!

Martius 8d. 1833.

Hála az égnek, és az ég minden szenteinek! Az a szerencsétlen első fejezet valahára — egészen elvégeztetvén be és megfejeztetett! Nem mondhatni ugyan, hogy az adózó nép könnyebbségére, a liberalismus előmenetelére, s több illyen sokak előtt kárhozatos dolgok virágoztatására fejeztetett be; hanem azt mondhatni, hogy minden ember kedvetlenségére. Mert a sötétség fiainak nagyon sok történt; a világosság fiainak nagyon kevés; a juste-milieunek pedig kevés is, sok is!

És minekutána ennek vége lön, a törvényhozó test a kritikai cathedrába beüle, s olvasatá:

1.) A királyi előadások tárgyában, és

2.) Az előlegesekre nézve készült harmadik viszonüzenetet.

A pálczázás nem vala nagyon irgalmatlan, s meglehetős békeségben széllyeloszlánk.

Martius 9d. 1833.

Hogy megtudjátok, a mi personalisunk Bécsben van, s az elölülés a mai országos ülésben Somsiché. Mérey a maga elölülői helyét gyáván tölti be; s illy ember a Karoknak nem volna épen rosz. Mert a ki vívni nem tud; a ki az oppositiónak keblet mutatni nem tud: az a kerületi végzéseket felforgathatni bizonyosan nem fogja. De az az árúló mesterség! az a titkosan áskálódó hivatal! az az organizált gonoszság! — Nem, édes barátim, illy ember nekünk nem kivánatos. Milly üdvezséges volna ollyat birni helyette, mint Somsich? De hogyan? Nem kellene-e neki valamit engedni, hogy az igazgatásnak hozzá kedve jöjjön? De mit? de hogyan? Már annyiszor állottunk meg az először kinyilatkoztatott akarat mellett, s most lépjünk vissza?

Azonban e kétségeskedés sokaknak keblébe szállott; s azok, kik elejétől fogva a köszönetirásban az epemirigyet nem örömest szívelték, összebeszéltek, hogy a gonosz nyavalya ellen még egyszer szerencsét próbáljanak. Az ülés kezdődött; az előadásokat tárgyazó üzenet felolvastatott; Somsich az epemirigyet ostromlá; pártfogói találkoztak; és sok ideig kétes harcz volt. Azonban végre a már háromszor győzedelmet szerzett párt csakugyan diadalmaskodott, s az epemirigy, a maga oppositiói dicsőségében megmaradt.

De az alatt míg itt a győzedelem így kivívatott, a főrendeknél a vallásbeli üzenet sorsa megveretetés lőn, hijában valának minden előkészületek; Wesselényi, Széchenyi, Eszterházy Mihály, s az ifju lelkes Waldstein hijában szólának; mert bár többen egyesíték velök szavaikat: az üzenet visszavettetett, azaz, elolvastatni sem engedtetvén, a vallási egész tárgy a sérelmekre nézve kinevezetni fogó küldöttségre utasítatott.

Tehát a három millio protestans nyugalma; tehát a Karok kezdeményi joga tekintetet nem érdemelnek? Uraim, gonoszul, s nem csak gonoszul, de hibásan, de férdén veszitek fel a dolgot. Azt képzelitek e, hogy minket ezen az uton lehet meggyőzni? vagy talán a magatok hatáskörét akarjátok a mi táblánk romain kiszélesiteni? Roszul tanultátok meg a magyar nép történeteit. A legegyenesebb utat választottátok, bennünket erőbe tenni. S az nektek használ? s az a ti szemöldökeiteket tiszteletben fogja tartani? Nem alkalmat nyujtottatok-e, hogy táblátok jusait szemügyre vegyük? Nem kényszeritettetek-e, hogy a roszul, s törvénytelenül gyakorlott Veto ellen, tele torokkal kiabáljunk? S mi leszen ebből? Én nem mondom hogy a Karok ez által végtére is nagy hasznot aratandók; de azt mondom: a kárért, a mi következhetik, a jelenkor és maradék előtt, nektek kell számolni!

Martius 10d. 1833.

Kerületi ülés; elölülők Győr és Ugocsa. Napi rend: a nyelvügybeli harmadik üzenet.

Lelkem fájdalmában írtam meg az üzenetet, keményen és keserün. A sötétség és rettegés fijainak szemei kápráztak; s szivei dobogásba jöttek; s igyekeztek az irományt minden erejéből kivetkeztetni. Azonban a jobb rész nem engedte magát egészen meggyőzetni, s kevés, de még is fontos kihagyással az üzenet megmaradt.

Szegény haza, szegény nyelv! Mikor még csak melegséggel oltalmazni sem hagynának! De uraim, pharizeus urak, képzelhetitek-e, hogy kinek idegein keresztül lángfolyam futkos, az nektek száraz, puszta és hideg szavakat találhat fel, s épen akkor, mikor szerelme tárgyáról van kérdés? Vigyázzatok! ezen halvány emberkében electromi szikrák lappanganak; s ha hozzá nyultok, megrázó erővel pattannak ki.

Martius 11d. 1833.

A napkönyvből, tudniillik, az országgyűlési napkönyvből, ha ugyan e zsebkönyvi formatumokhoz szokott korban olly sulyos foliantokat forgatni nem iszonyodtok, láthatjátok: miképen a mai országos ülésben a tegnapelőtt félben maradt üzenet elvégeztetvén, az előlegeseket s a nyelvügyet tárgyazók olvastattak fel. Az erdélyi czikkelyből azon sorok, hol az Erdély nevében adott, de az egyesületnek nem kedvező feleletek érdekeltetnek, kihagyatni kívántattak; egyébiránt a többiek változás nélkül maradának.

E szerint háromszor vagynak a felirások megállapítva; fogják-e a Főrendek még most is visszatartóztatni.

* * *

E két ur, monda Széchenyi gróf Battyány Ivánra s Pálfy herczegre mutatván, legalább negyvenezer jobbágyhely birtokában van, s még is négy év előtt alig tudott valamit Magyarországról; most pedig már alkalmas mennyiséget szívtak be a nemzetiségből. S valóban mind a két mágnás részvétet mutata a hazai dolgok iránt; s magyarul szólani, ha nincs is a nyelv teljes hatalmukban, az együttlét egész ideje alatt meg nem szűntek.

Mondjátok meg uraim, honnan ezen törekedés a nemzetiségre? Egy két lelkesebbnek ösztönéből, s példájából talán? De nem ezt teszik-e az emberek másutt is? Nem ezt teszik-e a csehek is, kik mintha az 1618-dik évet megelőző időszak képe egyszerre felvilágosodott volna lelkeikben, hasonlóul, mint a mi embereink, nemzetiséget keresnek, nemzetiséget mutogatnak? Higyétek el, az emberiségnek vagynak ragadó nyavalyáji: most pestis, majd sárgaláz, petécs és cholera; s hasonlólag most költözködés, kereszthad, újvilágkeresés, majd tudományi, vallási, politikai reform, majd külföldiskedés, majd nemzetiség. S mindegyik nyavalyának vagynak súlyos symptomáji, s keresztülmentök után, ha tudniillik a beteg orvosi kéz alatt örökkévalóságba nem vándorolt, egészséget, s abból származó léleknyugalmat és elevenséget hagynak magok után. De ne gondoljátok azért, mintha a nemzetiség nyavalyája még nagy mértékben volna nálunk. Még csak harapózni kezd az; s ugyanazért az egészségre ügyelő hívatalok elzárásokkal akarják orvosolni. Csak attól függ már most, ha a nyavalya érintés által terjed-e, vagy a légben foly szerteszéllyel; mert ha ez utolsó eset talál lenni, ugy az óvó eszközök, mint a cholera alkalmával, haszontalanok maradnak.

Akármint legyen a dolog; elég hogy embereink a nemzetisedésre hajlandók. Mit nem lehetne velök tenni, kezdé Széchenyi, ha erős lelküek egyesülnének őket vezetni? Én két év előtt, midőn Pesten sok mágnás vala jelen, kértem Wesselényit: tartanánk öszvejöveteket; ő és én egyesülve könnyen vezethetők vala a

többit. De hijában; ő azt mondá; mi ketten egymást megtériteni nem foghatjuk; s azért jobb öszvejöveteket nem is tartanunk.

Uraim, mit mondotok erre? Nem lehetne-e két embernek, kik sok pontról ugyan különbözőleg gondolkoznak; de a főpontban (a haza felemelésében, a nemzetnek a Verbőczy nemzetsége s az adózó milliomok egyesítése által leendő öregbitésében) szívvel és lélekkel egyetértenek, egymással szövetségre lépni? E kérdés minden tekintetben elég fontos: róla néhány pillantatig gondolkoznotok; s kérlek benneteket, intelek, kényszerítlek benneteket, ezt a nehány pillanatot fordítsátok haszonra.

* * *

Ültem, és írtam, midőn ablakom alatt, az estveli alkonyban muzsikai hangok zendültek meg. Nehány jó kedvü ifjacska volt, kik a Czinka Panna és Bihary nemzetségéből származott, s a mindennapi kenyér után indult hangművészektől-e vagy hanggyártóktól kísérve, a szatmári követ füleinek egy kis vigalmat szerezni jövének. Köszönöm uraim; de ha az én beszédeim is illy csikorgók, mint a ti czigányaitok vonóji alól jövő hangok: ugy én és ők szerencsétlen művészek vagyunk. Azonban, ez hazai dicsőség. Isten neveljen bennünket minden jóban!

Martius 12d. 1833.

A kerület a vallásügyben adott főrendi választ olvástatá fel. Néhányan szólának; de Pázmándy javaslatára csak hamar meghatároztatott: küldessék vissza az üzenet, s rövid szavakkal mondassék el: Uraink, Főrendek, ti eltévesztétek a sort; nekünk kezdeményi jusunk van; s dolgotok az, hogy a mit küldünk, olvassátok által, s a dologra feleljetek.

Ezt végezvén, az urbariumi 3-dik czikkely második fejezete vonaték elő; s annak két első pontja, hoszas és sokfelé ágazó vitatás után, az országos küldöttségi szerkesztés szerint meghagyatott.

Martius 13d. és 14d. 1833.

E két nap is az urbariumi munkálat harmadik czikkelyének második fejezetével tölt el. A fejezet ugyan be van végezve; de bizonyosan nem fognátok rajta megismerni azt a korszellemet, a mi ez országgyűlés első heteiben olly sok ajakról con amore zeng vala. Mert ime csak azt sem lehetett kivinni, hogy a paraszt gabonából pálinkát főzhessen! És így egy lépéssel itt is hátrább mentünk, mint a Theresia urbariumával eddig állottunk. Uraim! hiszen ti olly jól tudjátok a német nyelvet; talán jobban is tudjátok mint kellene. Nem jut-e eszetekbe a közmondás, a német közmondás tudniillik: ki előre nem halad, az hátramarad? S ha már

az előre nem haladóról is ez mondatik: mit kell még a visszalépőről mondanunk.

Martius 15d. 1833.

Ismét kerület, ismét urbarium! De most a harmadik czikkely harmadik fejezete jött sorba, melly a legelő különválasztásáról tanít; olly labirinth, vagy tömkeleg, vagy a hogyan hívjátok, miből kivergődni nehezen fogunk. A mi bajunk sok. Az ország részei olly temérdek tekintetben különböznek egymástól! Más helyzet, más természetü föld, más kiterjedésbeli viszony, más népesség, más életmód, s több efFélék; s mind ezekből következő más tekintetek, más gondolkozás, más értelem, más követutasítás. S mind ezekből képzelitek-e, hogy egy értelmi egész, egy törvényhozási tűzpont formáltathassék? Ugyan azért beszélünk sokat, vivunk sokat, találgatunk sokat, míg utoljára is vagy történetes fejlik ki, azaz, inkább bukkan ki valami; vagy az országos küldöttség szerkezete áll.

A mai nap egyike volt a hijában tett merényeknek. Hosszú tanácskozás után messzebb vagyunk a dolog kimenetelétől, mint kezdet előtt; s azok ugyan, kik ajkaikat és nyelveiket, s minden bizonnyal karjaikat is hatalmasan mozgatták, legalább jó étvágyat szerzének magoknak; de mi, kik ültünk, s a tanácskozási zugást füleinkben fájdalmasan éreztük, legfelebb is a hypochondriához nyertünk több hajlandóságot.

Az alatt míg mi e semmit sem csinalást csinálók, a méltóságosak országos ülést tartának: s szívök fájdalmában a Karok értelméhez közeledének. A királyi előadásokra felelő irományra nézve ugyan még a cholera-említésben, s a junctimot előterjesztő szavakban némi változást kívántak; s az előlegeseket, noha már ugyan azon levelen, de az előadások után ohajtják felmutattatni: hanem az előlegesek pontjaira s a magyar nyelvre nézve a tovább ellenzést félbenhagyák. Nem rejték el azonban boszuságukat; nem mulaszták el válaszaikban nyilván kimondani, hogy elveinket el nem fogadják, s csak időnyerés végett egyeznek; sőt az ország bírája hatalmasan szólott azon követ ellen, ki e hónap 4-dikén a kerületi ülésben ezeket mondá: Nemesség és nemesség közt, még pedig egy részről 500, más részről pedig 700 ezer nemesség közt van a kerdés, — — — — — — — — — a 700 ezer kétszer jelentette ki magát; s kérdem: mi jusa van az ötszáznak olly kemény ellenmondást csinálni? — — — —

Mind jól van Méltóságos Uraim! Mi szavakkal nem akarunk törődni, csak tettel ellenünk lenni szűnjetek meg; s akkor azt sem fogjuk többé mondani, a mit a nyelvügybeli üzenetben keserüségből mondottunk, s a mit a Nádor mai ülésben panasz nélkül nem hagyhatott, — hogy a fejedelem és a nemzet közt gá-

tatemeltek. Hiszen mi olly szelidek, olly complimenttel teljesek vagyunk! csak — — —

Martius 15d. 1833.

Kerület, és fél tizenkettőre mind a két táblánál országos ülés. A kerületben épen azt csináltuk; s épen olly keveset, azaz, épen ugy semmit végeztünk: mint tegnap. S minekutána az előretörekedés és nem haladás kínait eléggé szenvedtük: az ország termébe menénk, hol vallásbeli viszonüzenetünk felolvastatván a főrendekhez általküldetett; tőlök pedig a királyi előadások, előlegesek, és királyi lak tárgyában adott választ, irásban, a nyelvügyre nézve pedig élő szóval elfogadtuk.

* * *

Keresztülmentünk a hidon, s a Duna tulpartján fekvő berek lombtalan fáji közt járkálánk. Alkonyra hajlott a nap; a sétálók nagyobb része már haza tért; még egy sereg iskolás gyermek űzé játékait a hely körül, hol Dubraviczky a huszonnégy év előtt elhullott franczia bajnokok sírhalmait mutogatá. Megvallom, e jelenés különös érzést támászta keblemben. Nem a bajnokhalál, nem az idegen földben lelt sír, nem a honmaradtak bánata tűnt elömbe. Napoleon és Europa; s bennek és körülök annyi rendület, annyi törekedés, tett, remény, teljesedés és veszteség: ezek valának gondolataim. De e gondolatok közepében miért kellett a te képednek megjelenni, o Haza? És az a bus látvány; — az omladékos vár a más part fölött! Bár mikor, csak most ne! — Haza, s ti omlott falak, mikor fogtok egyszer épségben állani?

Vissza uraim! e helyet kisértet lengi körül. Azért hívtatok e ki szobám rejtekéből, hogy a mulandóság s bizonytalan jövendő scenájihoz vezessetek?

* * *

Hányszor nem sopánkodánk: a magyar nem becsüli meg saját érdemeseit! S íme most, midőn a szabolcsi első követ lemondott, küldőji nem akarnak helyette a szép pályára lépni; hanem a Borsodból el nem küldött Ragályit keresik fel, hogy képviselőjökké válaszszák! Ha így; ez bizonyosan igen illő tett a megyéhez, melly hoszu időn keresztül Vay Józsefet szokta volt követséggel megtisztelni. De Ragályi fog e a hívásnak engedni? Ohajtanunk kell, hogy fogjon; mert ő az oppositio minden emberei előtt tiszteletben áll; s tekintete, s charakterének erős volta kétség kivül sokat használna. Irjunk neki, mondá Wesselényi, s javallák a többiek; ez mind kedvet adand a követséghez, mind megtisztelés gyanánt szolgáland az országban, hol érdemet, ha csak nyilvános

megismerés által is, jutalmazni nem mindennapi dolog. Nekem jutott a tiszt: írni; s a tisztet elfogadám.

* * *

Két conferentia; egy nagy a sopronyi híres követnél habzó pohár és tele tányérok közt; más kicsiny a szatmári követnél pohárvíz, és pipadohány mellett. Ott a már két nap óta hijában vitatott legelő-elvalasztás, itt a főrendi válasz miatt. A sopronyi követ poharai s tányérai üresültek ugyan, de a legelői nodus gordius bontatlan maradt; a mi a főrendi választ illeti, erre nézve talán valami történendik.

Eszetekbe fog jutni: miképen az alnádort sokan szeretnék a personális helyére emelve látni; s ez ohajtás következésében örömest engednének egy kis győzödelmet nékie. A köszönetírásra adott legújabb válasz már nagyon hajlékony; csupán hármat kíván: hogy az epekórság említésekor a törvénytelenség kifejezése helyett, csak óvás tétessék, miszerint jövendőben, a törvény által határozott eseteken kivűl, országgyűlést elhalasztani ne lehessen; hogy az előlegesek ha már a feladásokkal egy levelen állanak, legalább utóbbi sorba tétessenek; és hogy a junctimról szóló szavakban egy kis változás tetessék. Nem lehetne-e e háromból a két szélsőt Somsichnak engedni? Wesselényi azt monda: igen; s Dubraviczky és Török nem voltak ellene; de Pázmándy a szélsők közűl az elsőre hajlandó nem vala. Azonban a mit a Főrendek kívánnak, az bizonnyal csak szorultsági kívánság; mert a dolog ott marad a hol volt. Pedig dolgot megtartani, s szavakat haszonnal engedni: bizony nem rosz alku!

Martius 17d. 1833.

Felviradott, s Dubraviczky, Répás, Sivkovics, Wesselényi Prónay és Balog egymás után léptek szobámba, s minekutána az epekórság említésekor teendő módosítás elfogadásában megegyeztünk, kerületbe indulánk.

Veszprém és Bihar foglalák el az elölülést, azaz, Cons. Rohonczy és Tisza. Ez jó szivü, nyájas ember; amaz, mint az Ifland húzott tanácsosai, kényelmes és szavas, nem nyilván udvari, de az oppositiónak sem dönthetlen oszlopa; egyébiránt a papságnak, mint rhinoceros az elefántnak, természetes ellensége.

A főrendi válaszokat kezdők olvasni, s legelőszer a királyi lak tárgyában írt jöve sorba. Szavakat kívántak változtatni, s változtatásaikat el is fogadók, egy kivétellel. A válasz ugyanis az atyakirálynak csak némellykori tartózkodását az országban kéré; a Karok pedig mindenkori lakást kívánnak.

Most a királyi előadásokat tárgyazó válasz olvastatott. Az epekórságos czikkely, melly minden alkalommal nagy tusákra he-

víté a haza atyáit, most annyival nagyobb hévvel vételék; mert azokon felül, kik eddig a többséggel nem tartottak, most a Somsich baráti közül is sokan a förendi módosítás mellé állottak. Kétesen folyt a viadal, de végre — bár csak egyetlen egy többséggel — a módosítás győzött.

* * *

Barátim sürgettek: igéretemnek tennék eleget, s Ragályihoz a kívánt irományt készitném el. Ime tehát az éj órájiban írám a mint következik:

Alolírtak, midőn az országgyülésen megjelentünk, fájdalommal vettük észre, hogy Ragályi Tamás köztünk nincs. Olly férfiu, ki magat egészen a haza érdekeinek szentelé, ki pályáját két országgyülésen keresztül, ritka állhatatossággal, s küldöji dicsőségére futá meg, nem csak kivánatos, de szükséges lenne nékünk, hogy Tőle fáradozásainkban kölcsönös tanácsot, segédet, és vigasztalást nyerhessünk. Ugyan azért szép reménynyel lep meg bennünket a váratlan örömhír, mihez képest Szabolcs lelkes Rendei eltökélék magokban felkeresni az érdemest, s képviselőjökké választván megadni őt a mi ohajtásainknak és a hazának. Sietünk e miatt örömünket kijelenteni; mind azért hogy részvétünkből és barátságunk érzelmeiből fonjunk a tiszteletre méltónak koszorut; mind azért, hogy tudtára adjuk a rendületlen bizodalmat, melly szerint hiszszük, miképen ő polgártársai hívását készen fogja követni, s készen fogja magát a házi élet nyugalmából kiragadni, s készen fog velünk együtt munkálni, és küzdeni, nem csak nem bérért, nem csak nem külfényért, hanem ha Isten ugy rendelte, szenvedésért s hálátlanságért is, de minden esetre a magyar nemzetért.

Martius 18d. 1833.

Neheztéltek talán, hogy napkönyvemben sok szárazságot, és szárazság mellett sok aprólékságot leltek? Ha azt teszitek, mondom nektek: csudálatos emberek vagytok! Mert nem kellett volna e meggondolnotok: miképen én csak magam számára írtam e lapokat, koránsem a tietekre?

Micsoda? Tehát mért adtad sajtó alá?

Sajtó alá, uraim? Ti bizonyosan álmot láttok? képzelitek e, hogy illy időben, mikor minden szeglet könyvvizsgálóval és titkos politzia spionival tele van; mikor Széchenyi Stadiumát s Wesselényi Előítéleteit, bár könyvvizsgálói engedelmet nyertek is, a sajtó alól elfoglalták; mikor az igazságtalanságot, mi e két magányost éri, törvényhatóságokkal, például Szatmárral és Biharral is érezteték, s több e félék: hogy illy időben mondom, elég bohó lettem volna sajtóról s olvasó közönségről gondolkozni? — Nem uraim! Mi u-

gyan, azaz én, és Ti, sok bohó lépésekre tévedhetők vagyunk; de még is nem — mindenre.

Elég az, én irok, mert épen kedvem tartja; és ugy irok, a mint épen kedvem tartja; s ha valaha valaki e mázolást, más idő és környülmény közt, közre bocsátandja — ám lássa! Én ezennel protestálok; s minden kritika nélküli kemény itéletet előre nyakába háritok. Jól értsétek! kemény itéletet mondottam; mert a kedvezőt minden esetre magamnak tartom fenn.

Hogy időt ne veszessünk; tehát ma a tegnap olvasni kezdett főrendi válaszszal készen vagyunk; s a junctim előadásban ajánlott szóbeli változást ugyan elfogadtuk; de az előlegesek állására nézve kérlelhetlenek maradánk.

Igy folytak dolgaink a kerületben, míg a Méltóságosak ülésében a vallásügybeli rövid, de kategoriás viszonüzenet olvastaték fel. Makacsvoltunk, mi már a nyelvügyet kivívta, most a vallási sérelmek pontonként elővételét nyerte meg. Igen is, a főrendek meghatározák magokban, azt a mit előbb lenéző diadalommal viszszavetettek, legalább — keresztül olvasni; de nehogy a keresztülolvasás alatt hevület és kifakadások történjenek: elvégeztetett, bízatnék az egész tárgy bizonyos, a Főrendek kebeléből választandó küldöttségre.

A gondolat nem vala épen rosz. Mert a tábla függetlenei minden felől előszólíták barátaikat; s ezek nem csak nagy számban jelentek meg; de, a mi ezelőtt szokatlan vala, sürűen kezdének beszéleni is; s beszéleni, s magyarul beszéleni még azok is, kik (mint herczeg Pálffy és Batthyány gróf) a nyelvet nem birják. E jelenet szemet szurt, s az országbíró keserü szeszéllyel mondogatta: most ennyi mágnás jött a pióczaszekeren, majd annyi a szorgalomkocsin egybezsupolva. Hasztalan, kegyelmes ur! Az idő eljárt; a gonoszúl nevelt generatio őszhajakat és rangot félénk tisztelettel szemlélni nem tanult; s megyéken az öreg táblabíró, s országgyűlésen az öreg dignitarius kénytelen nem csak hallatni magát, de hallgatni is mást. Isten tudja mi lesz a világból, ha már az alig harmincz éves embernek is esze van!

A küldöttség tehát, minekutána a pécsi püspök et consortes az üzenet ujabbi visszavetését tüzesen vitatták, s minekutána Vayék, Dezsewfy Aurél, Batthyány és Eszterházy Mihály nekiek feleltek, csakugyan kirendeltetett. De ezen intézettel az oppositio férfiai nem valának megelégedve; s azt hivék: ez nem egyébre való, mint a dolgot bizonytalan időre elvetni. Mert nem könnyű e a küldöttség elölülőjének, azt öszve nem hívni, s a késedelmet tetszése szerint hónapokra kiterjeszteni? Azonban a meg nem elégedés nyilván ki nem fakadt, s Wesselényi is csak szomszéda fülébe sugá, hogy e módon a vallásügy ad Calendas graecas van halasztva: a sugás mindazáltal olly dörgő organumból elég hangos lőn Czirákynak is fülébe juthatni. A nagy méltóságu ur azért többek előtt

kijelenté magát, W... hamis próféta; s ő a küldöttséget még ma öszvehivni, s az egész tárgyat kevés nap alatt végezni akarja. Sok szerencsét, Nemes Gróf! hiszen mi is azt ohajtjuk; noha — őszintén megvallva — az egész küldöttségi munkálódástól sokat nem várunk.

Martius 19d. 1833.

Az egyszeri asszonyka az egyszeri püspökhöz panaszszal járult; mert, ugymond, ő imádkozni nem tud.

S hogyan? kérdé az egyházi ur.

És ugy akarnék pedig! folytatá az asszony; de valahányszor kezdem, egyszerre elfogódom; s egyebet nem tehetek a sohajtásnál: Oh!

Jó asszony, felelt a püspök, te imádkozni tudsz; és jobban, mint én!

E történetecske jut eszembe most, midőn az est oráiban reggeli érzeményimre visszagondolok.

Halljuk!

Nem! édes barátim! Ma 19dik van; s e nap az én honmaradottimnak szent. Az a mi szent, annak emléke szívben zárva marad; s legfölebb is, mínt hallátok, egyetlen egy sohajtással lebben ki. Azért, uraim, isten hozzátok; ma számotokra szavaim nincsenek.

Martius 20d. 1833.

Tegnap a Karok kerületben ülének, s a királyi előadásokat illető negyedik üzenetet, mit Bernát az utolsó főrendi válaszra írt, nagy, és tüzes, és hoszu vitatás után megállapíták; s azután a legelő különszakasztásáról már kétszer hijában próbált fejezetet vették elő, mint gondolhatjátok, ismét haszon nélkül.

Mert, mit? Vélitek talán, itt egyedül gazdasági nézések forognak fenn? Nem! itt az egész polgári alkotvány, nemesi szabadság, privilegiumok, titulus nonus, articulus octavus, korona és ország és minden mozgásba tétetik.

Minden szentek! mi veszély ez egyszer?

Nagy és sok veszély, jámbor olvasó! Mert ha a paraszt marhájinak külön legelő adatik, hogy földesura birkanyája miatt a köz legelőröl ki ne szorúljanak; ha az ur és paraszt maga földeit külön kimérve kapja meg, hogy egyszer már a maga tulajdonát mindenki ne csak névvel, de valósággal bírhassa; ha az emberek egymás véteseit kedvök szerint el nem gázolhatják; ha a gazda, hol buzát termeszteni akar, oda szomszéda kedveért ledneket vetni nem lesz kénytelen; ha az ugarat, a helyett hogy bogácskóróval nőjjön fel, répával bevetni szabad leszen; ha kopár kaszálóinkat lóherrel bevethetjük stb: akkor ugymond Benyovszky és Marczibányi a constitutiónak vége.

S mi okbol? kérditek.

Megvallom, e kérdésre felelni nem tudok. Én avatatlan vagyok, s nem tehetek mást, mint bennetek az említett két úrhoz útasítani; kiktöl megtanulhatjátok, hogy a magyarországi paraszt a világ minden parasztainál szerencsésebb.

Uraim, egy szót! Virgil azt énekli:

O fortunatos nimium, sua si bona norint

Agricolae!

bizony kár, hogy e versnek itt is mottoúl kell szolgálnia. Mit ér a boldogság, miröl az ember semmit sem tud? Nem volnátok e olly kegyesek, hogy a paraszt szerencsés voltát ne demonstrálni, hanem vele megéreztetni igyekezzetek?

Igy állának dolgaink tegnap; ma pedig országos ülés tartaték mind a két teremben. A Karok a királyi lakot s az elöadásokat illetö üzenetjavaslatokat vizsgálták meg; s minekutána az utolsóbol bizonyos metszö szavakat Somsich kedvéért kihagytanak: mindkettöt a förendekhez általküldék.

Ragályihoz a felszólítás sokaktól, s magától a vele mult országgyülés alatt párviadalra kelni akart Borsiczkytól is aláírva, ma indult utnak. Sok szerencsét! Én a dolognak félörömmel örülök; mert a mint derít annak tudása, hogy a törvényhozó test sok tagjai a factio által elnyomott férfiu érdemeinek igazságot szolgáltattak: ugy elborít a gondolat, hogy Ragályit a szabolcsiak talán csak pártszellemböl hívták meg; s talán az egész tervet ellenpárt fogja megsemmisíteni.

Mit tegyünk? És így megy, és így ment a világ minden népeinél; s törjük-e fejünket, ha a mi Romában és Londonban ezerszer történt, történik — Kállóban?

Martius 21—23d. 1833.

Nagyon kevés a mit mondhatok. Mert hogy 21-dikben a legelöröl annyit végeztünk, hogy a hol lehet, a hol tetszeni fog, a hol akadály nem gördül elö, s az ég tudja még mi minden nem történik — ott a legelö választassék külön: ez mindöszve is kevés. Mert hátra van a kérdés: mint és mennyi választatik külön? Ezen törjük naponkét fejeinket és nyelveinket, s törjük siker nélkül. Egyébiránt mivel a fötáblánál 21-dikben ülés volt, s a méltóságosak, látván, hogy makacs gyermekek vagyunk, kívánságainkat — noha a neheztelés minden jeleivel — végezetre teljesen elfogadták: most nekünk a latin felírások, s az elölegesek magyarra fordításával kell foglalatoskodnunk. Felírásainkat ugyan már több országgyülésröl küldjük magyarul is; de a sérelmek most fordíttattak legelöszer. Egy parányi elölépés; s jaj nekünk, hogy illy parányiságnak is örülnünk kell!

És három napról csak ennyi?

Az egekre uraim! hiszen nem ti berzenkedtek e fel mind-

annyiszor, valahányszor valaki valami nem eléggé szépet mond rólatok? S ha most elmondanám, hogy a kerületi napkönyv, az általatok olly sokáig s olly tűzzel kivívott kerületi napkönyv, a ti nem fizetéstek miatt veszélyben forog; s hogy 22dikben az elölülőség e miatt nyilván felszólalni kénytelen vala: ez minden bizonnyal ismét nem volna eléggé szép. Én pedig nem örömest vesznék belétek; azért engedjetek hallgatnom.

Martius 24d. 1833.

Ha nézitek a kalendáriomot, látni fogjátok, hogy minden nap az előbbinél nehány perczczel hosszabb. Hoszabb napon az ember természetesen többre ér; és még is mi e naponkénti hoszabbodás mellett is igen igen kevésre haladunk. Az az átkozott legelő!

Tudnotok kell uraim, mivel a legelői különségnek már elve is sokaknak ellenére van: ezen sokaknak igen kivánatos lenne, ha a különségi kulcs soha fel nem találtatnék, s mi örökösen ajtón kivül maradnánk. Ez uraknak nem jut eszébe, hogy az ajtó nem csak a maga kulcsával nyílik fel; hanem van tolvajkulcs is, van generalis kulcs is, van lakatos is; minden esetre pedig nehány erős lábrugás, vagy ha az ajtó nagyon kemény találna lenni, nehány bárdcsapás akarhová is nyílást tud csinálni.

Az országos küldöttség kulcsában a határok mennyiségéhez és minemüségéhez képest bizonyos maximum és minimum állíttatik fel, mellyek közt fekvő lépcsőkön, a környülmények szerint, felebb vagy alább szállani lehessen. De ezzel sokan meg nem elégednek, s némellyek földesur és paraszt közt szabad egyezkedést akarnak, mások a törvényhatóságokra kívánnak mindent bízni, ismét mások a rétmennyiséget, meg mások a marhaszámot, Trencsin a földbirtok kiterjedését ohajtják mértékül vétetni. Nagy Pál pedig, minthogy e részben szoros utasítása nincs, s minthogy ő herczeg Eszterházyt örömest megmellyesztené, azt vítatja: tétessék törvénybe minden lehetséges kulcs, hogy minden törvényhatóság tetszésekint választhasson.

Elhiszem, kedves Nagy Pál ur; csak az a kis kétségem van:

1) törvény-e az, melly igy szól; ime ennyi lehetség van a világon, ti lássátok, mellyikkel akartok élni?

2) üdvezséges-e az, ha a törvényhatóságoknak, azaz, kiküldött tábla- és szolgabiró uraknak önkényére bízzuk meghatározni: herczeg Eszterházy ezen falujában ennyit, ama falujában pedig annyit kell elvenni és odaadni?

3) ohajtanunk kell-e, hogy a megyei önkény a helytartótanács önkényét természetesen maga után huzza, s a kormány kezei mindig zsebeinkben maradjanak?

Hogy tovább ne untassalak benneteket, mindezekből általlathatjátok, hogy a legelő nekünk sok bajt ád; s lehetetlen velem együtt nem sajnálkoznotok az elölülőkön, kikre illy veszedelmes

kerdés alatti kormány szállott. Azért jó Siskovics, és Te ősz Sztojka, Isten adjon nektek nem csak bölcseséget, de béketürést is e ma kezdődő héten keresztül. Amen!

Martius 25, 26d. 1833.

Isten, és Révai bünül ne vegyék! A magyar fordításokkal készen vagyunk; s illy fordításokkal ugyan az Academia nyelvtudományi osztályában helyet érdemelni nem lehet. Azonban mind egyre jár, mi kezdők vagyunk; s még gyermek korunkban tanultuk: qui nunquam male nunquam bene! s e szent maxima oltalmában hibáinkkal sokat nem gondolunk; minden esetre azok ellen, kik belénk akadozni szeretnének, fentartván Zsigmond király hősi mondását: Isti lurcones Grammatici!

A mint mondám a mi fordításaink készek, s 25 és 26dikikerületeinkben fel is olvastattak; s felolvastatván országos ülésbe vitettek; mert tudni fogjátok, hogy 26dikon mind a két teremben gyűlés volt. E szerint nincs egyéb hátra, mint felírásainkat tisztázni, és lepecsételni, és reájok a királyi választ böjt és imádság közt várni.

Martius 27—29d. 1833.

Ismét három nap, ismét három kerületi ülés, s ismét semmi végzet. Mert minekutána ugyan azon dolgokat, okokat és szavakat egymás unalmára s boszantására számtalanszor elmondogattuk, végre, azaz 29dikben tettek ugyan az elölülők némelly kérdéseket, s kértek szavazást; de mivel mi, sem a kérdéseket, sem a kérdések felett tamadt vítatásokat, sem társainkat, sem magunkat nem értettük: nem következhetett más, mint az, hogy a szavazásban zavar történt.

Csongrád, Békes, és Csanád a magok határainak nagy kiterjedését tekintvén, több legelőt ohajtottak parasztaiknak adni: mint az országos munkálat maximuma. Már most midőn a volt kérdés: álljon-e az országos munkálat vagy ne? azok, kik igent mondának, egyszersmind az említett három megyére kivételt tenni, nem ellenzék; de sokan, kik e kivételt hasonlóúl nem ellenzék, s egyébkint a munkálat mellett állának, nem-et szavaztak, nem tudván, hogy az igen-esekkel egyetértenek. Igy ugyanazon párt értetlenségből két felé szavazván, azok, kik a munkálat ellen egészen voltak, azt hivék, az ő pártjoké a többség; noha Mozsony és Esztergom, észrevevén a tévedést, mindjárt visszahuzák a nem-et, s ez által az igen és nem közt egyenlőség támadt, s a dolog határozatlan maradt.

Uraim, e bizonytalanságból veszély fog eredni; nem kellett vala e a dolgot még ma, azaz most mindjárt tisztába hozni? vagy talán kedvetek fog telni, ha holnap a tusát ismét elöl kezditek?

A Karoknál tehát a három nap imigy folya le; a Meltóságo-

sak pedig az alatt a küldöttség által készült vallásügyi munkát vették vizsgálatba. És 27dikben, midőn a küldöttség a maga munkáját benyujtá, Széchenyi felszólamlott; s inditványt tőn: ne olvastatnék fel a küldöttségi műv, hanem fogadtatnék el a Karok üzenete; mert, ugymond, a Karok csakugyan nem fognak engedni, s utóbb is csak annak kell meglenni, mitöl most a főtábla vonakodik. Az inditvány igen természetesen tusát gerjesztett, s az egyházi és világi rend oszlopai által hasonlólag igen természetesen visszavettetett. Olvasák tehát a küldöttségi irományt; s annak sorsa különös lőn. Az oppositio ugyanis sanyarunak találta azt, a praelatusok pedig engedékenynek; s így egyszerre két, egymással tővel és hegygyel ellenkező felekezettöl ostromoltaték. A történt meg, a mi sok illy környülmények közt történni szokott: két fél között a harmadik, azaz, a küldöttség nyert. E harmadik fél nyeresége csak hamar is világos lőn; s ezért az oppositio, további nyilatkozásit a Karok viszonüzenetének idejére tartván, a hat héti oktatás pontjánál makacs hallgatásba tette magát; de az apostoli férfiak, s közöttök főleg a pécsi püspök, utolsó cseppig vívtanak. Hijában! a küldöttségi munka győzött; noha mi, azaz, a nemzeti egyesület barátai ohajtottuk volna, hogy ne az előbbi példabeszéd teljesedett legyen rajta, hanem ama másik: két szék közt maradt volna a pad alatt!

Martius 30d. 1833.

Egybegyülének a Karok, s kerületi ülés lőn; és mint előre, jósló tehetség nélkül is, látni lehetett, iszonyu pör támada. A küldöttségi szerkezet ellenségi (fogjátok érteni, hogy ismét a legelőröl van szó) nem akarák hinni, miképen tegnap Mozsony és Esztergom későbbi nyilatkozásaik által a két ellenfél egyformaságba jött; s midőn ma néhány, tegnap elmaradt megyék a szerkezet mellé szavaztak, tüzbe jövének, s épen ugy, mintha a már teljes győzödelem csikartatott volna ki markaikból. Mint fakadtak ki, mint ingerelteték a másik fél, mint folyt a tusa czél és vég nélkül: mind ezeket könnyebb gondolnotok, mint beszélnem. Azért röviden csak azt mondom: veszekedtek, protestáltak, reprotestáltak; s minekutána Nagy Pál dühében a maga zászlóalját conferentiára hívta, minden további megállapodás nélkül eloszoltak. Isten adjon nekik jó étvágyat; de több igazságszeretést, és türelmet!

E nem épen kellemes vonások után, elég legyen még azt mondanom, hogy ma délután, vegyes ülésben, a felírások aláírattak s elpecsételtettek. Mi következik e tettre, az ég tudja. Zörgessetek, mond az evangyéliom, s megnyittatik. A zörgetés ime megtörtént; s ha nem talál megnyittatni? Akkor, uraim, kinn maradunk, mert olly ajtó van előttünk, mellyet betörni — nem szabad.

Martius 31d. 1833.

Harcz és küzdés után tikkadás következik; s így midőn ma

Zólyom és Csongrád az elölülői helyen megjelenvén, s a szó ismét a legelőre esvén, a többséget, a mult héti elölülőség nyomán, a szerkezet mellett állani jelentették — hallgatásban maradánk. Egyfelől, mert a Nagy Pál conferentiája semmit sem végzett; másfelől, mert a sokféle kulcsok lovagjai kardjaikat az országos ülésben készülnek ismét villogtatni. Igy vagy úgy, mi a szerencsétlen fejezetet tovább olvasók; s minekutána a pap és iskolamester legelői illetőségéröl nagy részben szükségtelen szavakat ejtettünk — elszéledénk.

* * *

Omne regnum in se divisum desolabitur! Ez üdvezséges intést (mit a kinek tetszik a Mihálytorony oldalán naponként olvashat; s mire egymást, valahányszor jobb gondolat nem száll fejünkbe, híven szoktuk — bár haszon nélkül — emlékeztetni) a mai conferentiáról is bátran mondhatjátok. Mert Nagy Pálék ma is öszvejöttek; s minekutána szinte két óráig tanakodának, miként segítsék ki a többség győzödelme alól magokat: végre nagy álmélkodással vették észre, hogy egy értelemben nincsenek. Mit lehetett mást kezdeni, mint eloszolni, s a dolgot jó szerencsére bízni? Bucsuzánk azért (mert követtársammal együtt, s nem tudni mi okbol, a conferentiának hivatalosi valánk); s én és társam az Irgalmasokhoz vevők utunkat.

Wesselényit Prónayval beszélve leltük; s a beszéd egy kis figyelmet érdemel. Tehát hallgassátok!

Erdély és Magyarország egybekapcsolásának tüzesebb ohajtója nincs, mint W... De ő nem csak ohajtás mellett marada; hanem mindent, mi az ohajtás teljesedését eszközölheti, munkába vett. Ő indítá Szatmár vgyét, hogy e nagy czélra az egész országot szólítsa fel; ő gyűjté öszve Erdélyben a diplomatikai adatokat, mikből az elölegesek 2 és 3 pontjai készültek; s midőn az ügy e jelen országgyűlésen folyamba jött, ő írt az erdélyiekhez felszólító leveleket, hogy megyénként tanácskoznának, s a magyar diaetát sürgető leveleikkel keresnék meg. A dolog a bérczes hazácskát figyelembe hozta; s annálinkább mert a Részmegyék a magok gyüléseiben a Magyarországhoz viszszamenetelröl kezdének beszéleni; s Erdély igen jól látja, hogy jobb egészen általmenni, mint egy nevezetes részt elvesztve, tovább is külön maradni. Aztán mellyik hazafi az, ki ne lássa: mennyire nincs az Erdélyt tapodó önkény ellen az anyaországhoz kapcsoltatáson kivül más oltalom? Azon kapcsoltatást eddig is csak ollyanok ellenzék, kik hivatalaiknál fogva a különvált állapotban sokkal jobban érzék magokat, mintsem a haza sebei nekik fájdalmat okozhattak volna. Illy helyzetben előre lehetett látni, miképen az erdélyi megyék azt, a mit 1790ben már tettek, ismét tenni fogják; a

mint négyen közülök leveleket is írának a magyar országgyüléshez, s leveleiket gróf Teleki Domokos által Pozsonyba küldötték, hogy itt Wesselényivel együtt azokat illetöleg általadják.

Itt vala már Teleki, midőn W.. több barátaival tanakodni kezdett: mint kelljen a dolgot leghasznosabban kezdeni? A tanakodás következménye e lőn: a leveleket az országgyülés törvényes elölülőjének, azaz, a nádornak kell általadni; de nem elöbb, mint a felírások s velök az elölegesek útnak indulnak.

De fogja e a nádor azokat elfogadni? Ugy hittük, a kilenczvenediki példa, midőn hasonló levelek küldettek, e kérdésre jó fèlelet: azonban W... minden esetre meghatározá magát — jó előre recognoscirozni. A recognoscirozás reménységet látszott nyujtani; mig végre mai napon a nádor Wesselényinek magányos hallgatást adott; s vele a dologról, nem az előre felvett jó reménységgel egyezőleg, beszélgetett. S e beszélgetés már most az, a minek kimeneteléröl, az irgalmasokhoz beleptünkkor, folyt a szó.

Hogy rövid legyek, a nádor a dolog egész folyamatát nem kedveli; a kilenczvenedik esetet az akkori rendetlenségeknek tulajdonítá; s meghatározólag nyilatkoztatá ki: miképen az erdélyi leveleket országgyülési tanácskozás alá ereszteni nem fogja. Az erdélyi megyék követe felelt, hogy ő illy esetben kénytelen lesz leveleit a kerületi elölülönek adni által (mihelyt t. i. az elölülőség illy bizodalmat megbiró férfiura száll), s akkor ki fogja a dolgot akadályozhatni? Nádor erre azt javaslá: adatnának neki a levelek, s' ő azokat királyi testvérével láttatni fogja; s reményt ád, hogy az ügy illy módon inkább fog elömozdíttatni. Én csak akkor hajlottam a levelek átadására, miután a nádor ráállott azon conditio sine qua non-ra, miszerint ő a leveleket nem mint király testvére, hanem mint az országgyülés elölülője veszi által. (Wesselényi kezeirása, rajzónnal.)

Ebben maradt a dolog; s a levelek holnap általadatnak. — És erröl most elég; valaha talán a mi még elmaradt hallani fogjátok.

April 1. 1833.

Emlékezzetek Révaira, kinek e nap szent. De én tudom, ti minden egyébröl gondolkoztok, csak a nagy férfiuról nem, kinek ti és gyermekeitek és unokáitok ezer íziglen olly sokkal, olly kibeszélhetetlen sokkal tartoztok? És tevétek-e valamit, mivel e tartozást, bár kis részben, teljesítettétek volna? Nem, édes barátim, ti mind eddig nem tevétek semmit! S talán épen ábrándozónak vélitek az országgyülési követet, kinek a legelőröl szóló czikkely mellett, a vers- és grammatika-faragó ember is eszébe jut? Isten, és az ő szentei bocsássák meg nektek e vétket; de én azt hiszem, a férfiu, ki vívott a nyelv ellenségeivel, mint Herakles a lernai kígyóval; ki éjeket virasztott, s vándorlóvá lőn e földön,

hogy titeket saját kincsetökkel megismertessen; ki többre becsülte az igazságot, mint élte nyugalmát; ki koszoru reménye s kitűzött díj nélkül küzdött, hogy nektek csillogó pályát készítsen — a férfiu mondom, érdemlené már egyszer: fordítanátok figyelmet reá. Higyétek el, míg azt nem tesziték, míg azokat, kik mindent értetök csinálták, nem tisztelitek, áldás nélkül fogtok maradni: mint a nép, melly profetájit, s megváltóját halálra üldözé. Azonban, ti nem szeretitek az igazságot hallani; ti hamis próféták által el vagytok kényeztetve; vakok akartok maradni saját javatok, s jóltevőitek iránt. Ám lássátok!

* * *

A kerület tehát a legelői fejezetet valahára végig olvastatá, hogy majd másod olvasáskor ismét uj tusát küzdjön felette. Főrendeink az alatt a vallásügybeli válaszokat vizsgálák meg, s a délutáni egykor saját teremökbe gyűlt képviselőknek általküldék; kiknek isten adjon malasztot, és állandóságot, hogy a válaszfeletti tanácskozás alatt előbbi gondolkozások modjáról el ne feledkezzenek! Mert, uraim, az ember gyarló állatocska; s igen sokan hasonlítnak a torony vitorlájához, mit minden szelecske arra fordít, a merre fu. Vajmi erős szelek szoktak pedig itt, a karpat alján, fujdogálni!

April 2. és 3d. 1833.

Azzal a szárazsággal, mivel némelly referens az özvegyek és árvák, szóval minden insolvensek ügyét előadni szokta, jelentem nektek, hogy ismét a vallási tárgy forog szóban.

Kérdés volt: kell-e a főrendi választ kerületre vinni most mindjárt? Vagy kell-e várni, mig a husvéti napok elmulnak?

Egyik mondá: várni kell; mert sok lelkes követ haza ment, kik visszajővén az ügyet sikerrel fogják pártfogolni.

Másik monda: nem kell várni; mert a papság haza menvén, a megyéket fel fogja lázítni, s az ügynek nem kedvező utasításokat eszközlend. S valóban Trencsin vármegyében már ez történt is, hol a sötét fejü Marczibányi részint saját előítéletei, részint Borsiczky ellen viseltető gyűlölsége által indítatva mindent elkövetett, hogy a papság befolyásával olly utasítást készíttessen, melly a szabad lelkü Borsiczkynak minden jót lehetetlenné tegyen. Elérte czélját; s így az ügyet egyik erős oszlopától megfosztá.

Illy helyezetben szükséges lőn a jelenvaló követek erejét megvizsgálni; s több apró öszvejövetelt tartánk, míg végre April elsőjének estvéjére mind azokat, kiktől pártfogást remélni lehetett Beöthy nevével az irgalmasokhoz küldöttük. Husz s egynehány megye jelent meg; kik egymással egyező akaratot nyilatkoztatván ki: a tárgynak mindjárt April 2-dikán leendő felvételét meghatá-

rozták. Igy történt, s két egymás után következő napon az egész válasz eleven ugyan (mert Lonovics és Trstyánszky nem hallgattak), de jó kedvü vitatások közt el is végeztetett; s a kerület, előbbi üzenete mellett, változás nélkül megállott.

Most tehát, uraim, egész husvét utáni napig — a dolgozó jegyzőnek ugyan jó munkálkodást; nektek pedig vig pihenést! Boldog, kinek házi isteni közel vagynak, és saját tűzhelyén néhány nyugalmas pillantást élhet, — ha t. i. életének hű párját az angyalok nem rendkivül pergő nyelvecskével, s nem rendkivüli uralkodni vágyással ajándékozták meg. A mi engem illet, én — mint bajnok a fegyvernyugvás idejét — szűnnapjaimat a tábor zajában vagyok leélendő. Jaj neked, szegény dalköltő! De mi szükség is vala a lantot, a zugó folyam partját, s berkeidet elhagynod? Vélted talán, koszorut a polgári pályán nyerned olly könnyü leszen: mint

„zöld borostyánt barna lyány kezéből!"

Vélted talán, a nyert koszoru itt is olly enyhítő leszen? Szegény te nem tudád, hogy vagynak versenyek, hol pálya és díj egyformán tövissel teljesek? Vagy jól tudád? s önként vetetted magadat szenvedés alá? O, ugy szánakozni rajtad nem fogok! S még ugy sem, ha szenvedés jutalmaul dicsőséget vártál, s nem nyertél. Mert nem kell vala-e meggondolnod: miképen szenvedés juthat minden gyarlónak; de dicsőséget csak az érdemel, ki nemes lelket és erős keblet nagy mértékkel bír?

April 9. és 10d. 1833.

Elröppentek a szűnnapok, azoknak tudniillik, kik a pillantatot élni tudják — mert az unatkozóknak az idő nem röppen — s Fejér és Békés a kerületi elölülést szokott compliment-tétel után, 9-ben elkezdék. Siskovich a vallásügybeli viszonüzenetet felolvasá; s az diktáltatni rendeltetett. Majd az urbéri 3-dik czikkely 4-dik fejezete — az erdőhasználatról — vételék vizsgálatba. Voltak, kik, mint a legelőt, ugy az erdőt is a jobbágytelekhez különszakasztatni kivánák; de a kitetsző többség az országos küldöttségi szerkezetet elfogadván: az egész fejezet szokatlan gyorsasággal elvégeztetett.

10-dikben a lediktált viszonüzenetet vizsgáltuk meg; s a nap estvéjén két igen kedvetlen hír zavará nyugalmunkat. Egyik, hogy Ragályit a szabolcsiak követté nem választák; másik, hogy Erdélybe commissariusok küldetnek, kiket a bán katonai erővel fog erősíteni.

Az első hír megvalósult; s szomoru példája annak, miképen embereink kevés lélekkel birnak. A másik felöl jól esik még kételkedhetni.

Mert, mit? Most midőn a magyar országgyülés Erdély helyezetét figyelembe vette; midőn mind a két haza erdélyi diaetát

kér és vár; midőn a 823-diki commissiók által Magyarországban ébredt visszahatás nyomai mind e mai napiglan intőleg mutatkoznak: akkor lehet e czélirányosnak tartani, ha a kormány, a tíz év előtt nálunk nem elég szerencsével kezdett játékot, Erdélyben folytatni akarná? Azonban minden ember a maga fejével okoskodik, azaz, ha nem épen a maga fejével is, de legalább annak fejével, ki helyette gondolkozni szokott; s így ki tudja: nincsenek-e a kabinetben emberek, kik a dolgot másképen látják, mint mi? S nem természetes-e? Hiszen, a ki magasról néz le, az nem ugy lát, mint az, ki földszint áll. Ha kérdenétek, mellyik jobban a kettő közül? hirtelen felelni nem tudnék. Mert ha az, ki földszint, és sokszor épen a dolog közepében áll, közelébbről tekinthet: a magasan álló ellenben az egészet tisztábban végig láthatja. Csak az a baj, hogy nagy magosságból üvegcső nélkül nem láthatni le; s ki áll jót: az üvegcső nem egyebet mutat-e, mint a való?

April 11. és 12d. 1833.

Nem fogjátok elhinni, ha igen röviden elmondom: miképen 11-dikben országos ülésünk vala, mellyben a vallásügyi üzenet szerencsésen elfogadtatott; 12-dikben pedig délelőtt kerületi tanácskozás tartatik, s az urbariumi harmadik czikkely elvégeztetett. Az nap délután fél egyre a kerületek országos ülésbe mentenek, honnan a tegnap elfogadott üzenet a főtáblához általküldve, s egyszersmind az országos sérelmek s kivánatok öszveszedésére a két tábla elölülőji által vegyes küldöttség kinevezve lőn.

April 13d. 1833.

Tegnapi kerületben, midőn a bolttartási jogról vala szó, Székesfejérvár követe felállott, s lelkes beszéddel mutogatá, hogy e jogot ki kell az urasági haszonvételek közül törleni. Nagy igazság! ezt hitte, ezt érezte, ezt kiáltotta minden, vagy ha nem minden, de a nagy többség. Ma Bernát elhozá az országos munkálat szerkezetén a tegnapi végzéshez képest tett változást; s abban a bolttartás szabad voltát a királyi városokra is kiterjesztette. De ugy látszott a városi urak is ollyanok, mint az emberek sokasága: szeretnének liberalisok lenni — más erszényére. Legalább nagyon kezdének a Bernát szerkezete ellen szólani; s jósló tehetség nélkül ki lehet találni: ők a tapssal fogadott fejérvári javaslatot örömest látnák városról falura vándorló bolttartókra, de nem viszont, alkalmaztatni. E félig nyilvánított, félig titkolt szándék heves vitatást gerjesztett; s a dolog ma függőben maradott.

* * *

Estve lőn, s az Irgalmasoknál kevés jó barátok ülének együtt, midőn Pázmándy jött; s a vallásügyről kezde szólani.

Ezen ügy az egyház férfiait nagyon nyugtalanítja; s annyivalinkább, mert látták a meleg pártfogást, mellyel a képviselő táblánál fogadtaték. Azért fortélyt fortélyra gondoltak; híreket terjegettek; s kéz alatt alkudozásokat kezdettek. Nem fogtok-e felkaczagni, hallván a hírt, melly szárnyallott? Hogy tudniillik Beöthy, ki az indítványt tevé, és Siskovics, ki mint jegyző dolgozott, Luther és Calvin híveitől háromszáz ezret nyertek ajándokul. Illy hírek természetesen már szertelenségök által hitel nélkül maradtak. Jobban gondoltnak látszik a mód, melly szerint a krassói calvin hitü főispány segédével akartak munkálni. Ezen ur már az ügy első felvételekor két ízben vala közbenjárandó; s először azt akará velünk elhitetni, eresztenők a dolgot királyi kegyelem utjára; másodszor pedig arra készüle birni, hagynók a horvátok vallási állapotát, a mint van. S íme most harmadszor szólalt meg, s Pázmándy elébe két javaslatot tett; egyet a fejérvári püspökét, miszerint a vallási felírást az egyháziak nem akadályoztatnák, ha bele tétetnék, hogy az, a főtáblai többség ellenére küldetik; másat, mint állítá, saját magáét, minél fogva a dolgot vegyes ülésbe kellene vinni. Erre, folytatá, a nádor csak azon esetben lenne hajlandó, ha azt a KK. és RR. kivánnák.

Kérdés most: kell-e e javaslatokat elfogadni? Az első, ugy látszik, tekintetet nem érdemel; a másik mellett és ellen sokat mondhatnánk. Mert ha egyfelől a két tábla viszonyainak s a szavazati mennyiségnek elrendelése nélkül vegyest ülni, s a több ezer nemes képét viselő követ szavazatát egyes dignitariuséval egy nyomatuvá tenni, ártalmas; másfelől, ha a többség a KK. és RR. részén maradna, mi lehetne kivánatosb alkalom a főtáblát örökösen, vagy legalább hoszu időre legyőzni? Azonban illy fontos lépésről hirtelenkedve itélni nem jó; azért meghatározók holnap reggel nagyobb számmal egybegyűlni; de a krassói főispánynak nehogy kebleinkbe pillanthasson, minden esetre tagadó választ mondani.

Elszéledének az emberek; s Wesselényi és a szatmár megyei követ ketten maradának. Amannak jegyezései voltak Széchenyi azon panaszára, hogy 1830-ban Pesten vele öszvejöveteket tartani, s vele egyet értve a sokaságra munkálni nem akart. Széchenyi — ezek valának jegyzései — már midőn a Hitelt írta, hajlandó vala a kormánynak, ha csak szép szavakat is, adni; a Világban pedig már nyilván mondá, miképen az udvartól jót várni kell, de 1830-ban épen azt kezdé beszéleni, hogy az oppositiót elhagyván, a nemzetnek magát az udvar karjai közé vetni legtanácsosb. Kettőjük közt levelezés is folyt e felett, s a dolog annyira jött, hogy az a szoros egyesület, melly őket egybeköté, megtágult.

Megvallom, kedvem volna e röviden ide vetett sorokra commentariust írni; s hiszitek e, hogy e commentarius egy lenne a

nemzet mostani állásának legnevezetesb oklevelei közül? Azonban eljön talán a pillantat, midőn e fonalat újra felfogom; addig maradjatok béketűrésben; Ti úgy is Európa legbeketűrőbb népe vagytok!

April 14d. 1833.

Wesselényinél nehányan gyűlének őszve; s Pázmándi tegnapi jelentését rövid beszélgetés alá vévén: nem épen teljes határozattal indulának kerületi ülésbe; hol a kezdődő hétre Esztergom és Csanád foglalának elölülést. A mult ülésben vitatásba vett jegyzői szerkezet felett folyt a tusa; s a tusa folyt hijában. Mert minekutána torokszakadtig kiáltoztunk: azon végezéssel oszlánk haza, hogy holnap szavazat fogja a viadalt bezárni.

* * *

Omlott a zápor; s a város szépeinek, és szép nézőinek még csak azon örömük sem lehetett, hogy az ablakon keresztül valaki után lesködhessenek; egyedül a sérelmekre ügyelő küldöttség emberei futkosának az utczákon keresztül; mivel, ugymond a tanítás, a hazát napfényben és záporban egyiránt szolgálni kell. Ott ülénk a főtábla termében, s a pohárnok, mint elölülő, a sérelmek leendő szerkezete felöl kezde szólani; s az ülés folytában főleg e kérdés fejlett ki: mi nyelven fog a szerkezet készülni? Dezsewffy, az itélő mester, a magyar nyelvet nem bírja; s mivel minden ember örömest ugy igazgatná a világot, a mint neki legtöbb hasznot és kényelmet fogna hozni: ő is nem vala rest, saját individualitásának a nemzet első kivánatát alárendelni; s a latin nyelvért kezde vívni. Hanem a jelen követek s a mágnások közül gróf Fekete megmagyarázták: miképen, most, midőn már maga a főtábla is nem csak válaszait magyarul íratja, hanem a vallás tárgyában a keblebeli küldöttségtől is magyar jelentést fogadott el, a vegyes küldöttség magyar nyelven kivül mással nem élhet. Ennélfogva a magyar nyelv győzedelmeskedvén, az ülés eloszlott, olly határozattal, hogy mihelyt a megyék a magok sérelmeit s kivánatait beadandják, azok diktálás alá fognak bocsáttatni.

* * *

April 15d. 1833.

Kerületi ülésünk a bolt feletti szavazással kezdődött. Hogy az a földesuri haszonvételek közül kitörültessék: tulajdonképen városi indítvány vala. De mivel Bernát, szokása szerint, nem csak annyit írt, a mennyiről szó tétetett, hanem az inditványt a városokra is kiterjesztette; e miatt a negyedik status képviselőji ugy rettentek vissza, mint ki sötét szobában a kedves lyányka után ta-

pogatózik, s helyette az öreg házi urba kap. Ez rontá el a dolgot; ez tevé, hogy az indítványkor tapssal fogadott javaslat később nagy vitátásba, ma pedig szavazatra jövén, elbukott.

Tudnotok kell, hogy midőn valami szabad szellemü indítvány tétetik, igen sokszor nagy többség látszik azt jóvá hagyni. Mert kevés ember van, ki liberalisnak látszani nem szeretne; s így azok is, kiknek utasításaik fanyarok, a nem fanyar inditványt helyben hagyólag látszanak fogadni; s ugy tetszik, örülnének rajta, ha utasításaikon a többség győzedelmeskednék. Illyenkor hoszú vítatás, s azt követő szavazás mindig veszélyt hoz; mert szavazáskor a látszó többség alá senki nem rejtezhetik többé; s kénytelen utasítását szorosan követni.

Igy történt ma is. A kevés nap előtt örömkiáltással fogadott javaslat többséget nem nyert; s köz kaczaj támadott, midőn magok a városok is az indítvány ellen szavaztak.

Megeshetik, e fölebieket lelketek nem nagy vigasztalására fogjátok olvasni; azonban még is meg kell jegyeznetek: miképen embereink, kik liberalisoknak látszani szeretnek, az országgyülés eleje óta szaporodtak. Az ideák röpködnek, és itt is amott is meg-megragadnak; s mi nem lehetne belőlünk, ha a jobb fejek gondolataikat sajtó után szabadon szórhatnák szerte széllyel?

* * *

A pohárnoknál ebédeltem, s estve gróf Teleki Domonkos vala nálam; s mind kettőtöl vett hírek után az Erdélybe küldött királyi biztosságról többé kételkedni nem lehet.

Megvallom uraim, szívem alatt minden csep vér forrásnak indult. Erdély, az én szép Erdélyem! És nem elég vala-e, hogy csaknem két századig, vad kezek dultak keblében? Nem elég vala-e, hogy a béke napjaiban a székelyfiaknak Mátéfalván vérfürdő készítteték? — Nem elég e — — — De mi szükség az emlékezet viperájit felbujtanunk? Az ég terjeszsze ki feletted védő karjait, szép Haza! Ah, mert a te fiaid karjai már gyengék; s lelkeiken a száz év elött elhullottak emléke nehéz boruban feküszik!

April 16—20 1833.

E napokban kerületeink a kilenczed s a konyha- teljesítés kérdésével bajoskodának. Megválthatni a kilenczedet, olly dolog, mi a jobbágynak becsülhetetlen hasznot hozandó; s a mi már gr. Széchenyi által a Hitel czimü könyvben közönségesen ajánltatott. Valának is nem kevés megyék, kik erre nézve kedvező útasítást adtanak; s én azt hiszem, az elölülő hibája, mondhatnám vétke nélkül, a megváltás el is fogott volna határoztatni.

Ime halljátok!

16-dikban a kérdéses tárgy ki nem fejlődhetvén: másnap

szavazásra került. A jelen volt megyék közül négyen többen valának a váltság ellenkezőji; de váltságot akartak a káptalanok, a városok, s a Jász-Kunok és Hajduk is; s e négy szavazat világos többséget alkotott. De az esztergomi elölülő e négy szavat számlálni nem akarván, lárma lőn; s a kérdés az nap fejtetlen marada; midőn pedig 18-dikban újra felveteték, már akkor néhány tegnap jelen nem volt megyék állának fel szavazni; s a kilenczedváltság elbukott. Ez fájt, s mivel némellykor a fájdalom is, mint a szükség, találmányos, eszközekröl gondolkodánk, mellyek a kilenczed természetben vételét lehetetlenné tehessék. Illy eszköz vala a bevétel idejének nagyon szük időre határozása; s ez szavazati többséggel meg is állván: a földesur azon helyzetbe tételék, hogy vagy kilenczedét be ne szedhesse, vagy annak megváltását ohajtani kénytelen legyen.

Megvallom, ha kritikusként kellene szólanom, azt mondanám: ez a cselszövény inkább vígjátékba, mint dramába illő. De minekutána hasonlókat a diplomatia legkomolyabb jelenéseiben is lelünk: miért kárhoztassuk épen ezt?

Hogy a bárányt, méhet, s több illyeket, a csirkét és tojást is ide értve, 19 és 20-dikban a jobbágynak el nem engedtük, de bizonyos árban megválthatóknak határoztuk: ez mind öszve sem elég fontos, figyelmeteket magára vonni; de hogy 17-dikben délután vegyes ülés volt, s hogy abban a felségnek az előadásokat illető felirásunkra adott rescriptuma olvastatott fel — azt tudnotok méltó. Hogy pedig Mérey bennünket elhagyott, s a jubilált Vég helyébe tartományi főbiztosságra emeltetett: ez olly történet, a mi ez országgyülés történetei közé szükségesen tartozik. — Ha e változást a mi tüzeskedéseink okozták, legalább roszat azon urnak nem okoztanak. Mert tüzeskedő férfiaktól megszabadulni, s mellé még nagyobb rangot, s több fizetést nyerni — olly dolgok, mikre, mint szent Pálként, a püspökségre vágyni jó; eljutni pedig még jobb.

April 21d. 1833.

Mozsony és Arad következének elölülni; s ma minekutána a robotról szóváltások történtek volna, azon határozással oszlánk el, hogy holnap a királyi rescriptumot veszszük tanácskozásba.

De az a rescriptum!

Soha oppositio ugy megakadva nem volt, mint ez a mienk. A rescriptum az előadásokban elönkbe szabott sorozás mellett erősen áll; ha talán kiveszed, hogy az úrbéri, törvény-osztályi, s biztossági munkálat után a kereskedésit negyediknek lenni engedi. S e mellett olly kemény s olly parancsoló hangon íratott, millyennel a törvényhozó test egyik felének a másikhoz élni nem kellene. Add hozzá, hogy elöleges sérelmeink s kivánataink felöl hallgat; söt azokba lett ereszkedésünket gáncsolja.

Mit tenni?

Kemény ellenállásba tegyük magunkat? s előbbi felírásunk mellett maradjunk? De ha a kormány hasonlólag keményen tartandja magát; ha ellenállásunk az országgyülés eloszlását vonnandja maga után; s mi úrbéri törvényczikkelyek nélkül megyünk majd haza: mi leszen? Mit fognak mondani megbízóink? Mi érzelmek közt veszi tettünket a jobbágy nép? Elegendők leszünk e a feleletre, mellynek terhét magunkra veendjük?

E kétségekkel tünődének az irgalmasoknál az oppositio emberei; s arra kezdének hajolni, hogy a rescriptumbeli sorozást fogadják el. A tervet így készíték. Pázmándi álljon fel, s utasításánál fogva, az urbéri munkálat után a biztosságit kérje felvételni, s ha ez — mint előre látni — többséget nem nyerend, Kölcsey lépjen elő; s mivel első utasitása a törvényosztályt legelöl kívánta: most annak másod helyre tételét sürgesse. Ebből az a jó következnék, hogy a rescriptum elfogadtatnék ugyan, de nem a kormány emberei tevén az inditványt, az elfogadás mellé adandó felvételek az oppositio hatalmában maradnának. Igy állott a dolog, midőn Péchy jött, s hírt hoza: miképen a papság a rescriptum ellen dolgozik, hogy az országgyülés eloszolván, a vallásügy felírásba ne mehesen. Niczky János s némelly mások e hírre megváltoztaták a tervet, s ugy akarák, hogy Pázmándi hallgasson, s mindjárt a rescriptum felolvasása után Kölcsey keljen fel. De ez mind e végzéseken jelen nem vala; s midőn a tanácskozás után az irgalmasoknál fellépett: Wesselényi csak az első tervet adá tudtára.

Mind ezek kerület előtti történetek; kerület alatt pedig Niczky külön hívá Pázmándyt, és Kölcseyt; s a második tervet elmondá. Elfordultak egymástól, s a szatmári követ Böthyvel találkozván: neki, mint a tanácskozásban részt vettnek, a Niczky jelentését elébe terjeszté.

„Calvinismus!" mond Beöthy.

„Feleded, viszonzá Kölcsey, hogy Niczky nem Calvin fijai közé tartozik.

„És még is Calvinismus!" visszafelelt amaz.

A szatmári követ ment, s nem harag nélkül; s e pillantat a holnapi kerület sorsát meghatározá.

Hogy megértsétek! Tudni való, mikép Magyarországon az evangelicusok sorsa nem nagyon kedvező. Elöljárójik sok ideig nyögni hagyták hitsorsosikat; s csak kegyelem útán igyekeztek a kormánytól enyhülést nyerhetni. Elég roszúl! Mert az evangelicusok jussai a békekötéseken s az 1790: 26-dik törvényczikkelyen alapulnak; s ha még is megsértettek: mi vala egyenesb ut, mint országos sérelemként országgyülésen tanácskozni felettek, s országosan kivánni orvoslást? A római egyház követőji tudták ezt; s gyanura jöttek: ha ezek a kegyelem utát kereső emberek lehetnek-e az oppositionak hű tagjai? s nem hajlandók-e

a kormánynak engedni, hogy a kormány is engedjen nekiek? Az illy gyanukat sok gonosz lelküek akarva táplálgatták; s örültek, ha ez uton a követek közé hasonlást vethettek; és valóban az 1826-ki országgyűlésen a Luther és Calvin fiai iránt e miatt a bizodalmatlanság nagy vala.

Most a vallásügy országgyűlési tárgygyá tétetett; de a szerencsés kimenetel minden esetre a kormánytól függ: tehát ismét előállott a gyanú, ha valjon az evangelicusok nem azért akarnak-e a rescriptumnak engedni, hogy ügyök jövendőjét biztosítsák? Hogy az engedésröl nem csak evangelicusok, hanem catholicusok egyetértve gondolkoznak; hogy nem a vallásügye, de az úrbér forog tekintet előtt: ezeket mind meglehetett volna ugyan gondolni; de az emberek nagy részben egyoldaluak; s a gyanus, mint a féltékeny, szemét csak egy pontra függeszti.

Kölcseyt bántá a gyanu; s fájdalmát elpanaszlá Wesselényinek, azon határozását is jelentvén, hogy már most, történjék bár mi, a rescriptum ellen fog szavazni. Wesselényi osztá a fájdalmat; ő ki éltében számtalan, s napfénynél világosb jeleit adá az oppositio iránti hívségének, nem hallhatta boszuság nélkül, a reá is, mint Calvin hitsorsosára háramló gyanut, s bár Pázmándy, Répás és Eötves a Kölcsey határozását ellenzék is, ő igazságosnak vallotta azt.

Igy állott a dolog, még inkább így kelle állania, midőn hallók, hogy Borsiczky a dunaparti ligetben szokött szeleburdisággal s tele torokkal beszélgeté, hogy az evangelicusok a papság által megcsalatni engedik magokat; s vallási ügyök szerencsés kimenetelét a rescriptum elfogadásától reménylik. S valóban mindenki hitte, hogy másnapi kerületből a rescriptum győzelemmel jövend ki; s gróf Andrásynál estveli tanácskozásban huszonnégy megyét számoltak meg, kik e győzelem bizonyos eszközlőji lesznek.

De meg van irva: lementével dicsérd a napot.

April 22d. 1833.

A gróf Andrásy tegnapi conferentiája felszólítá a kerület elölülőjit tartanánk ma reggeli kilencztől tizenegyig kerületi conferentiát, mellyben a napi rendre jövendő fontos tárgy felől előlegesen hallgatók nélkül tanácskozhassunk. Elölülők kifüggeszték a tudósitást; s íme reggel kilenczkor hallgatók nélkül együtt valánk!

A titkos ülés kezdődik. Hertelendy feláll; s mivel ő Andrásynál nem vala jelen: olly kerületi conferentiáról, mellyet nem az egész kerületi ülés — azaz, magyarra fordítva, nem Hertelendy — kivánt, tudni nem akart. Péchy ugrott fel utána; s nem vevén magának időt meggondolni, hogy a conferentiát nagy részben saját baráti kivánták, s hogy arra a tegnapi összebonyolodás után valóban szükség volt, Hertelendyt kezdé pártolni. Lőn tusa, melly

azzal végződött, hogy a conferentia kerületi üléssé változtatott által, s Fekete a rescsiptumot felolvasá.

Első kérdés történt arról, hogy a kormány az epekórság említését rosz neven vevé; s hogy a rendszeres munkálatokat saját engedelménél fogva nyomtattaknak nyilatkoztatá. S minekutána erre olly felelet határoztaték, melly többé viszonozást maga után ne vonjon: a sorozás nehéz pontja jött vizsgálatba.

Niczky — Vasból — még tegnap megkéré az elölülőket, az e tárgyról beszélők közt írnák fel Kölcseyt legelöl. Szatmár tehát felszólíttatott, s Niczky fülibe suga Színyeinek a szerint szavazzunk, mint K....... Gondolván t. i. hogy ez a tegnapi terv szerint szavazand. De a felállottnak keblét a sérelmes gyanu égette; s ha nektek monda magában, a hazafiuság feltétel nélküli oppositioban áll: ám teljék kedvetek! S kinyilatkoztatá, miképen a kormánynak igaza nincs; s ha a munkálatok illyen vagy ollyan sorozásából veszély következik, attól csak a nemzet retteghet; s következőleg ő az ország által előbb kivánt sorozás mellett áll.

Éljen! kiáltott a hallgató sereg; a követek pedig elálmélkodtak. Hiszen ez máskép szavazott, mint jelentéd, sugá Niczkynek Szinyei. Már semmi, mond amaz; követnünk kell őt! — És ugy történt. Huszonnégy szavazat követé Szatmárt, s a rescriptum nagy kisebségben maradott.

Most a junctimra jött a sor; de ez egykor annyi melegséggel táplált kedves gondolatka, most hidegen fogadtatott; s pártfogóji kevesebben valának, mintsem megtarthassák.

* * *

Csoportoztak az utczán a kerületből kijövők. Nem jót tettél, monda Pázmándy K.... ynek. De ez boszus érzelmeire hívatkozott. S most mi leszen? tünődének a csoportozók. E mai végzés, ha változni nem fog, az országgyülést röpíti széllyel; s urbér nélkül megyünk-e haza? Mit felelünk majd küldőinknek?

Ti lássátok! monda a boszus; de én gyanut magamon nem türök.

April 23d. 1833.

Kigyó nem felejti farkavágását! úgy mondák a régiek; s e régi mondás teljesült ma is.

A junctim barátai fájlalák annak elestét; s azért Balog, a barsi lelkes követ, mindjárt kerület elején felállott, s kérdé: mi okát fogjuk felírásunkban adni, miért a junctimtól elállánk?

A kérdés váratlan vala; s úgy látszott mintha a junctim ellenei elakadtak volna. Előbb az egyik fél a másikra akará tolni az okkeresés kötelességét; majd az ellenfél mondott ugyan okokat, de azok a junctim embereinek nem tetszének. Bajjal állapodtak meg végre abban, a mi a felirásba be is ment.

Tovább menénk a rescriptumba. A kereskedési tárgyban kivánt biztosságról lemondánk. De a rescriptum parancsoló szavai, az időtöltés miatti szemrehányás, s az elölegesek elmellőzése miatt tüzes kikelések történtek; a visszaléphetésről tett óvás pedig továbbra is meghagyatni rendeltetett.

Egyedül a napi bér kérdése volt még hátra. Sokan e tárgyat a politikai munkálatra kivánták halasztani: de a többség felvételét ohajtván: a napi bérnek a nemesség által fizettetése, e jelen országgyűlés esetére, meghatároztatott.

Nem rosz lépés! de ohajtani kellett volna, hogy a fizetést a nemesség ne egészen tegye; s hogy annak egy kis részét az adózó nép is viselje. Mert a nemzet egyesülése nagy czélját nem anynyira az mozdítja elő, ha a nemes is visel terhet; hanem, ha a nemes az adózóval közös terhet visel. Külön teher, még is csak választó fal; s külön teher a napi bér fizetésében annyival választóbb, mert az a képviselőségi jognak egyedül a nemességre szorításán alapul.

Tekintetet érdemel az is, mert a nemesség fizetvén a napi bért, a kormányt az adózók iránt eddig viseltető kímélet hoszu diaeta-tartástól többé vissza nem fogja tartóztatni. Pedig ki nem tudja: a hirtelen lobbanó s hirtelen alvó tüzü, azaz, türelemmel és állhatatossággal nem bíró magyarnak, hoszu diaeta mi ártalmas! Add hozzá, most nem csak a követek, de az otthoniak türelme is próbának van kitéve. Bizony szentségtörés bűne nélkül mondhatnók: a nemesség könnyen megunhatja a fizetést, és a sietséget inkább fogja kivánni, mint talán kellene.

Ez utolsó jegyzést a pozsonymegyei követ is elmondá; bár Péchy nyersen felelt is reá: az még is figyelmet érdemel. Azonban e holdalatti világban a legjobb dolognak is vagynak rosz oldalai; s miért mindig csak a roszat nézni?

April 24. — Majus 3d. 1833.

Az alatt míg a naplós az influenza kínaitól gyötretve pamlagán feküdt, s Wilhelm Meisterrel kezében a szegény Mignon felett keserü könnyeket sírt: a haza atyjai szorgalommal tarták kerületeiket; s az urbéri hatodik czikkely hatodik szakaszáig értenek.

Nagy kérdés adá elő magát. Mert a mint a robotváltságról tételék szó, vitatásba jött: birhat-e a jobbágy sajátsági just a telekre nézve, hol lakik? és birhat-e sajátsági just nemesi javakra nézve, miket pénzen fogna megvenni? Ez a két nevezetes idea, mik a mi barbaricum glossariumunkban p r o p r i e t a s és c a p a c i t a s névvel neveztetnek.

A tusa, ugy mondják, nagy vala, s tovább tartott egy napnál; de százados előitéleteket olly könnyen lerontani nem lehet. Azonban én sok kedvetlen csalatkozás után megtanultam, hogy valamelly szép remény egyszeri vagy kétszeri, sokszor épen

számtalanszori nem teljesedése miatt sem kell kétségbe esni. A magot elvetjük, s ki nem kél; ujra vetünk, s kikél, de fűben eltapodtatik; ismét vetünk, s nem csak kikél, de fejet hány, s már már érik, már már sarló alá dől, midőn felleg támad, s a jég elveri. A kislelkü ember öszveharapja ajkait, kezeit egymásba ölti, kétségbe esik, többet nem vét, s nem is arat soha. De a lankadatlan férfiu kezdeni s százszor újra kezdeni nem fárad el; s ha mégsem boldogult, unokájának is meghagyja, hogy merényt merény után kezdjen; s íme egyszer eljön az idő, a mag kikél, nő, megérik, s gazdag aratással örvendeztet. Való, a kezdő már sírban hever, de mi az? Ha az emberiség egészéért kell munkálni: ez az egész nem halandó.

S miért vesztenénk reményt? Ime most sem volt az igyekezet általán fogva hijában! Mert elvégezteték, hogy a jobbágynak, földesura egyezésével, minden teljesitéseit örökösen megváltani lehessen. Kérdem: ha a telki haszonvétel szabad eladhatása, ennek megvételéből a földesur kirekesztése, s ez az örökös robotváltság, nem magok után vonják-e a sajátsági jogot? vagy inkább nem magokkal hordják-e?

S az urbéri tanácskozások ugyan így folyának; de az alatt a rescriptumra készülő felírással nem kisebb baj vala. Fekete vette fel a tollat; s April 25-dikén egy hosszu üzenetet olvasott a kerület urai előtt. De ezek rosz kedvökben voltak; a munkát diktálás alá sem hagyák menni: s küldöttséget rendelének, kik valami jobbat készítsenek. Az idő jegyzők dolgában szük vala. Siskovics, Bernát és Kölcsey betegen feküdtek; s már 24ikben az úrbéri munkálat mellé a borsodi követ az egyeneslelkü *) Palóczy, állíttaték. Azonban Bernát lábbadozni kezdett; s bár a rescriptum felvételekor jelen nem vala, s bár ezt a küldöttség férfiai elébe terjesztették: még is a Fekete által letett tollat kézbe vevé; és irt, szokásaként, ollyakat, mik nem végeztettek, mikkel a küldöttség meg nem elégedett, s miket ő maga hibátlanoknak tartott. Ebből gyaníthatjátok: miképen közte és a küldöttség közt nem nagy egyetértés lehetett. Egyetértés nélkül pedig munkát együtt késziteni nem lehetvén, mi lőn természetesb, mint az, hogy Bernát veszekedett s elment, a küldöttség pedig más jegyzőt kerese? Ez a más jegyző Palóczy volt, ki az annyi kézből kihullott üzenetet végre elkészíté, s Majus 3-dikán fel is olvasá. Diktáltatni rendeltetett; de Szalabéri Horvát a Fekete minap elvetett készítvényét is kívánná diktáltatni; s e kívánat, bár sikert nem talált, annyit bizonyíta, hogy a Fekete története a párt fijait neheztelésre vonzotta.

Ez észrevétel a holnapi nap szélvészeinek olly forma prognosticona, mint a nagyon veres esti ég.

*) Ki Ragályit barátság színe alatt ugy csalta meg, mint P., azt bajosan illeti illyen nevezet. (Wesselényi kézirata.)

Majus 4d. 1833.

Felgyültek a kerület rendei, és Pest és Temes, kik April 28-dikán kezdék elölülésöket, készen valának a nem irígylett hívatalt egy, minden jelek után meleg nappal végezni be. A temesi elölülő Császár vala; világos fej, de zápor-beszédű nyelv, a kormány pártjából. A pesti pedig Dubraviczky; értelmes, jó kedvü, és ritka egyenességü férfiu; ki a maga nehéz állásában, mint a nádor megyéjének alispánya és követe, s mint az oppositio egyik nevezetes tagja, már két országgyülésen közbizodalomra érdemesült.

Palóczy felkele; s a diktálás alól kijött üzenetet olvasá. Sergestől omolt reá a megtámadás; de sürü megtámadáskor, ha a vizsgálat alatti munka egészen el nem vettetik: akkor rendszerint kevés változtatással megmarad. Mert a támadók és védők hoszútusában kölcsönösen vetik vissza egymás változtatásait; s utoljára az unalomban hallgató rész maradjont kiált, s a jegyző mentve van. Igy történt ma is, s Palóczy sok rázatás után is üzenete lombjaiból nem sokat hullatott el.

Tehát nincs egyéb hátra, mint a magyar üzenetet latin felirássá fordítani.

Majus 5d. 1833.

Mit is gondoltok? Hiszen ha semmi más nem történnék: hanem reggel kerületre mennénk, délben ebédelnénk, aztán sétálnánk, s majd lefeküdnénk: ki fogna ugy híreink után esdekleni? Azért szükség némellykor bizonyos intermezzóknak is feltűnniök; s azok, bizvást hihetitek, a sokaságot jobban is mulatják, mint a constitutio legsarkalatosabb kérdései.

Ha kívánjátok hallani: Debreczenben nem régen vásár vala; s e vásáron jelen valának Tisza a bihari követ, s Bereg képviselője Füzeséry. A haza két atyjai bizonyosháznál találkozának; s Tisza — ugy mondják, én esküt reá nem teszek — hazaárulónak nevezé a másikat. Az, mint vevé a szép czímet, azok, kik jelen valának, bizonyosban megmondhatnák; a dolog veleje csak ebből áll: a két bajnok összeveszett, s megverekedett.

Jól megértsük egymást uraim! verekedés történt az igaz, de nem karddal; hanem — mi tagadás benne? — arczulcsapásokkal!

Már most uraim, előttetek tudva van: miképp karddal, ha mindjárt csak kardlappal is, az o-castiliai inast is meg lehet verni; noha O-Castiliában nincs ember, kinek eleji ha csak viczekirályok is ne lettek volna. De arczul csapatni!! —

Tiszának az alispánnyá létel bizonyosan csinalt Biharban ellenek is; s így nem vala csuda, ha mindjárt találkozott ember, ki e szép hírrel Pozsony felé levelet küldött. Beöthy kapá e levelet; s a lelkes embernek lehetetlen vala e történet hírét hidegen fogadni; s annál inkább, mert őt — követtársát Tiszának — a dolog

közelről illette. Nehány kevesekkel közlé a dolgot; s ezek ugy hívék, arczulcsapkodott emberekkel követszéket ülniek épen ugy nem lehet, mint katonatisztnek arczulcsapott tiszttel együtt szolgálni. Való, az ember pofozva is csak megvan; s ha logikai szorossággal veszszük, a csapás csak csapás, bár aczél vagy kéz, vagy görcsös bot okozza: de az a point d'honneur! Annak születése már olly régi, s való vagy valótlan elvei annyira be vagynak szíva; hogy azt sem hatalomszóval, sem syllogismusokkal olly könnyen meg nem győzitek. Szóval, édes barátim (s minek is a sok okoskodás) azok, kik a dolgot hallották, azt hívék: csapás miatt piros arcczal egy társaságban ülni nem illik.

Tisza otthon vala; de Füzeséri, mintha semmisem történt volna, Debreczenben felüle szekerébe, s érczhomlokkal Pozsonyig hajtatott. Uraim, mondák egymás közt a dolog tudóji, adjuk tudtára az embernek, hogy illy tett után ne hozza a követeket lázadásba; hanem szép csendesen vonja öszve magas kivánatait, s e veres arczaira nézve nagyon kitetsző pályáról lemondván, édes hazájába, feleségecskéje karjaiba térjen meg. De ez ur a maga veres arczaira nem sokat adott; s az öt bölcs tanácscsal intőknek bizonytalan feleleteket osztogatott. Az intők gondja nőttön nőtt; többeket hívtak tanácskozásaikba; s végre ma reggel a tolnai Csapónál, ki e héten Torontállal birja az elölülést, nagyszámu követek gyültek fel, s Wesselényi és Széchenyi társaságokban elvégezék: ma délután a kerületi rendeket közönséges conferentiára gyüjteni, s Füzeséri miatt a teendőket elhatározni.

Igy állott a dolog; s mi kerületbe menénk, az urbéri IV-ik czikkelyben történt változások szerkezetét felolvastattuk; s haza széledénk, tele a délutáni conferentia tárgyával.

És a délután eljőtt; az elölülők elmondák: miképen ők a reggeli tanácskozás következéseül Füzeséri urat a képviselői test gondjairól tudósították; s miképen azon ur e gondok elszélesztésével nem sokat látszik törődni.

S ugy lehet gyanítni, Füzesérinek biztatóji vagynak; s kik talán azt a kétséget is támaszták benne, mintha a követek csak az ő elmozdításán dolgoznának; Tiszát pedig magok közé fogadni készek lennének.

Akárhogy legyen; de a conferentiában sokan valának, kik a szóban forgó beregi férfiunak pártját fogák. Vasi Niczky a magányosan tartott conferentiákért tüzelt; Bernát haragudott, hogy követ felett bíróskodni akarunk; Császár a point d'honneurhöz kötött előitéleteket ostromlá; de mind ezen kathedrai bölcseségek Balogot, Beöthyt, Dubraviczkyt, gr. Andrásit, Pazmándyt s némelly másokkal együtt Kölcseyt a magok lovagvilági nádparipájáról le nem szállithaták. Kimondatott: arczul csapdozott urakkal ülni nem akarunk; s az elölülők megkérettek a nádor fő herczegnek bejelenteni, hogy pofozás történt; s hogy e pofozás után akarmellyik

pofozott fél üléseinkben megjelenend: a történet közvitatás tárgyáva fog válni.

* * *

Leszállott az estve, és a Wesselényi barátai a ligetben együtt ülének, s üríték a bucsupoharat. Mert a szörnyölök fiját Erdély könyülményei haza szólíták, hogy az általa olly sokszor védelmezett hazának lehetséges oltalmat szerezzen. Fenhangzának Beöthy ajkairól az elköszöntések; lelkesedés és ellágyulás érzelmei közt közelgetett az éjfél órája; s íme a szekér a dunaparton áll. Magasan fénylett a hold; sötét árnyaival feküdt hátam megett a liget; előttem halvány világításban emelkedett a várrom puszta tornyaival; — Isten veled! kiálta még egyszer a távozó; véghangjaihoz vegyült a hajókba ütődő hullám nyögése, és a szekér elrohant.

Majus 6d. 1833.

Kerületi ülésünk csak addig tartott, míg Palóczy a latin felírást végig olvasá; s már állott a sokaság, midőn a szatmári követ hallgatást kért; s az egy hónap előtt a főtáblához küldött vallásügyi üzenet mind ez ideig elhalasztott felvételét panaszlá. De a panasz részvét nélkül hangzott el; s mi az országos ülésbe sieténk.

Olvastatott az üzenet; s a szakaszokat „maradjon" kíséré; míg a sorozásra nem jött a rend. Most az alnádor felálla, s a törvényosztály szükséges voltát hoszasan mutogatván: a rescriptumbeli sorozást elfogadtatni kívánta. Sokan állának részére; s a kerületi többség huszonnégyböl tizenkilenczre olvadván, elbukott. Az üzenet egyéb részei megmaradtak; de a sorozás változásával szükségessé lett igazitás, és a napi bérekre nézve készítendő törvényjavaslat miatt ismét kerületi tanácskozás fog tartatni.

Somsich valóban nagy diadalmat nyert; s ezt a Mérey barátai nehezen szívelik. De boszujokat, ugy látszik, legközelebb a Luther és Calvin fijain akarják mutatni; mert, ugymondanak, ezek engedének a rescriptumnak, s csupán azért, hogy a vallásügynek pártfogást szerezzenek.

Ám, legyen, uraim! Én veletek nem perlek. Ámbár meg kell vallanom, hogy azon harminczegy szavazatból, melly a többséget tevé, nem az tetszik ki, a mit velünk elhitetni akartok.

Majus 7. és 8-dikán, 1833.

Mert noha boszúját azon egy nap zárja magába,
Tart azután is epét, eleget míg nem teszen annak,
Ő maga mellyében. — — — — — — —

Homér apánk e sorai jutának eszembe, midőn a 7diki kerületben a sorozáson történt változás forgott fenn.

Azok, kik a rescriptum diadalmát leginkább az abból Somsichra sugárzó szerencseért, vagy csak reményért fájlalák, figyelmesekké lőnek, a mint a követek egy része azon kezdé fejét törni: hogyan kelljen a rescriptum mellé állást a felirásban ugy adni elő, mintha nem a királyi parancsnak engedtünk, hanem saját akaratunk szabadságát követtük volna? Egyik egy, másik más felégondolkozván: Nagy Pál egyszer feláll; s azt állítá, hogy a tegnapi ülés végzésében a törvényosztályi munkálat másod helyre tételéről volt csak szó; és így most harmadiknak nem a rescriptum szerint a biztossági, hanem a kereskedési tárgyat kellene tenni, s azzal bebizonyitani, miképen a rescriptum iránt szolgai engedelemmel nem viseltetünk.

E javaslaton a Somsich ellenei kapva kaptak; s hoszasan és tüzesen kezdék vítatni, hogy tegnap nem a rescriptum egész tartalmáról, hanem egyedül a törvényosztályi tárgyról hozatott végzés. Sokan nem így értettek; s eszökbe juttaták a Rendeknek, miképen a végzést kimondó alnádor a rescriptumbeli sorozásról általánosan szólott; s mivel akkor senki ellene nem monda, most már a dolgot feszegetni időn tul van. De Borsiczky haragosan felelt; ismétlé, a mit a Nagy Pál részén levők állítottak, hogy a tegnapi többség emberei csak a törvényosztályról beszélettek, hogy az alnádor is csak a mellett hozott fel erősségeket, hogy a végzés kimondásakor a törvényosztály köpönyege alá nem kelle vala a biztossági tárgyat is befoglalnia; a tegnapi ellenmondás elmaradását pedig, azon mindnyájunkra dicsőséget árasztó mentséggel fedezé — mert a gyülés délutáni öt óráig tartaték, s mikor az embert kikoplaltatják, akkor stb. —

Nem, édes barátunk Borsiczky! bizony néhány órai koplalás még nem elég ok, hogy miatta jogainkat ellenmondás nélkül hagyjuk tapodtatni.

Nehogy elunjátok magatokat, röviden elmondom. A kerületi rendek egymás közt megegyezni nem tudtak; s az elölülőket megkérték, tennének magának az alnádornak kérdést: tegnapi kimondását mint értette?

De mi vala természetesb, mint az, hogy Somsich a nyert győzedelmet kezeiből kifortélyoztatni nem engedé; s elölülőnknek kereken kimondá: miképen a végzés a rescriptumbeli egész sorozásra van kiterjesztve. Ezt a 8-diki kerületben meghallván az elégedetlenek, most ugyan elhallgattak; de az országos ülésben újolag leendő megszólamlásukat fentartották. Igy a másfél napi tusának vége lett; és az urbéri hatodik czikkely vételék elő; s Pest vármegye indítványára azon nevezetes határozással, hogy a jobbágy mind ősi, mind keresményjavairól, magszakadás esetére is, végintézetet tehessen, befejezteték.

Majus 11d. 1833.

Tudnotok kell, mikép tegnap és tegnap előtt az üzeneten tett változtatás szerkezetét, s a napi bérekről szóló törvényjavaslatot mind két nyelven kerületileg megállapitottuk. S ez megtörténvén, nem vala egyéb hátra, hanem hogy országos ülés tartassék.

Tegnapelőtt az ebédhozó óra közelgetvén a többiek ugyan széllyeloszlottak; a két elölülő pedig szekérbe ült, végzéseinket az alnádornak szokott módon bejelentendők.

Tehát még minden végezve nincs; monda Somsich.

Csekélység van hátra; felelének az elölülők. A törvényjavaslattal van még kis baj, s a deák forditást olvasandjuk fel; — olly dolgok, mik miatt holnapi tizenegykor országos ülést lehet tartani.

Kétlem, szóla Somsich; s azért ohajtanám, uraságtok nézzenek széllyel még jobban. Részemről csak akkor fogok országos ülésre nézve lépést tenni, ha még ma újabb biztosítást veendek.

Elölülő urak menének; és talán széllyel is nézének; s közülök a tolnai még az nap vissza is ment, s alnádort a holnapi országos ülés tarthatása felől biztosítá.

Röviden; a nádor tudósítást kapott, s 10-dikre mind a két teremben gyülést hirdetni parancsolt. De a követek ez által meg valának lepve; s az nap mindjárt a kerület elején sokan zugolódni kezdének, állítván, hogy a törvényjavaslat és latin fordítás vizsgálatával az országos ülés órájaig készen nem lehetnek. Voltak kik ezt ugyan nem tagadák; de lehetőnek mondák, hogy talán az országos ülés más okból van hirdetve, a mit oda mentünkkor fognánk megtudni. Mások másként szólottak; de az egész kérdés e két sarkon forog vala: kelljen-e az országos ülést visszahuzatni? vagy kelljen-e megtartani?

Kik az utóbbi kérdés mellett voltak, azok jól látták, hogy munkánkkal készen lenni nem fogunk; de annál inkább reméllék, hogy a dologtól üres ülésben Somsich ellen a 6-dik végzés miatt kikelni és patvarkodni jó idejök lesz. Kik az első kérdést pártolák; azok az ellenfél fortélyáról tudósítva voltak; s mivel Somsichot, az 1826-ki országgyülésről hazafikeblünek ismerték; s mivel a personalisi polczra valakinek a titkos politzia avatottai közül emeltetését rettegék: örömest megmentették volna Somsichot olly történettől, melly neki az előtte nyiló pályán akadályt vethetne. És ezek győztek, s elölülőink kénytelenek valának a nádor színe előtt pironkodva megjelenni; s hogy a kihirdetett ülést megtartani nem lehet, kijelenteni, a mit véghez is vittek; s e miatt a rendelés visszavétetett; az ülésnek öltözött főrendek szállásaikra visszaszekereztek; a kerületi tagok pedig a törvényjavaslatot, s a latin fordítást általvizsgálván, a mai országos ülést lehetségessé tevék.

Ma tehát az ország rendei külön teremben ülést tartának,

„S már mikoron ezek így fölgyültek s összetolultak,

az altáblánál a sorozási változás miatt újolag készült szakasz felolvastaték. Alig lön az olvasásnak vége, s íme az egyik torontali felkél, s panaszolja, hogy a hatodiki ülésben a végzés kelleténél szélesebbre volt kiterjesztve. Szala, Trencsin (Marczibány tudniillik, mert Borsiczky most az egyszer hallgatott) és a sopronyi második követ felállának, az indítványt pártolni. Láták a Somsich jobb akarója, és nagy sokaságban keltek fel helyeikröl. Somsich igyekezett a keletkező viadalnak elejét venni; s minekutána az ellenfél a pártfogók sokaságát látván vitorláijit befelé vonta: az egész háboru szerencsésen kezdett is csendesedni; s kevesek felszólamlása után a többiek hallgatásban maradtak.

Üzenet, felirás, és törvényjavaslat tehát készen valánk; s az elölülő küldöttséget vala, a főtáblához általvitelre, nevezendő: midőn a szatmári követ szót fogott, s e következőket kivánta.

1.) Hogy a főtábla a vallásügyi üzenet már egy hónaptól tartó mellőzése miatt szólíttassék meg; s annak felvétele előtt más tárgy hozzája által ne küldessék.

2.) Hogy a napkönyv hitelesitőjinek készült utasítás, s a napkönyvi kivonat javaslata már egyszer országosan vétessenek fel.

Az utolsó elfogadtatott; s az irományok közelebbi alkalommal leendő felvétele megengedtetett. Az elsőre Somsich a nádor ismeretes hazafiuságát hozá említésbe, kiről valami ártalmas szándékot feltenni nem lehet; s ugyan azért stb.

Éljen! kiálta a sokaság; és az ülés végződött. A követek oszlának, és suttogának.

Igazad vala, monda egyik.

Hát miért nem pártolál?

Még most! — igen — de — ne vegyék csak még holnap is fel! akkor egész tüzzel — — — —

Miért nem szólál előre? monda a másik, én is felkeltem volna.

Kár volt szólani! mond a harmadik.

De harmincz nap ótai mellőzés! s aztán harmincz napból nem lehet-e háromszáz? s akkor a kezdeményi jog — — — —

Szent igazság! de — — —

Hogy téged a manó — — —

Csendesen, drága követ ur! s nem tetszik egy jó tanács?

Időn tul?

Nem épen! az idő helyben áll, csak az ember jön és megy; s így gyakran történik, hogy ma tul van az időn, s holnap visszalépvén épen benne lesz. A bölcs nem esik könnyen kétségbe, s nem rest ujra kezdeni.

Majus 13d. 1833.

Tegnap Árva és Krassó következének elölülni; de az alnádornak névnapja vala; s őt köszönteni küldöttség rendelteték; és e miatt dolgaink nem folytanak.

Ma a rendek kerületet, a méltóságosak pedig országos ülést tartának. S amazok ugyan a kerületi jegyzők influenzában sínlődésök miatt régóta vizsgálatlan maradt úrbéri szerkezet felett villongának; a méltóságosak pedig a rescriptum tárgyában készült üzenetet vevék vizsgálatba.

Ha e rövid sorokat kevessé kiszélesítve akarjátok olvasni — íme!

Kerületeinkben az urbéri kérdések nagy, s többnyire hosszu viadalmakra szoktak alkalmat adni. Napok telnek, sokszor épen hetek, mig az ellenkező vélemények közűl valamellyik, szavazati többség erejével, győzedelmeskedik. Illyenkor azt hinné az ember, már rendben vagyunk; de a jegyző otthon a meleg napok resultatumát megírja, és sor kerűlvén felolvassa; s a kerület urai hallgatják; s egyik sem arra emlékezvén vissza a mi végeztetett, mindenik pedig arra, a mit maga kivánt és vítatott: ismét fenékkel fordul fel minden. Egy rész öszvezavarodik; más a zavarban halászni akar; s alig lehet azt, a mi már egyszer nagy bajjal előállíttatott, újolag megtalálni. E jelenet tűnt fel ma is, midőn a negyedik, ötödik és hatodik czikkelyeken történt változások felolvastattak; s kivált a hatodik czikkely elején, hol a helységi jegyzőkről tétetik szó, annyira bebonyolodánk, hogy a kifejlést mai napon meg sem érhettük.

Az alatt a főrendek örömtől sugárzó szemekkel ülenek székeiken, hallván, miképen az altábla a rescriptumot minden főpontokban elfogadá; s egyedűl a felirásjavaslatban tévén némelly grammatikai igazításokat, magas megelégedésöket tudtunkra adatni rendelték.

Latjátok uraim, a két tábla közt mi könnyü az egyesület? Arra nem kivántatik egyéb, mint — — — az oppositioról végkép lemondani.

Majus 15d. 1833.

Lappangva élj! tanit Epikur; s bizony, ki e tanitás szellemében élni elég bölcs, vagy, ha ugy tetszik, elég rest, az sok kedvetlen napot eltávoztat magától. Ragyogni ugyan nem fog, de nyugodni igen is; és az élet nyugalma, bizony a koporsó nyugalmánál jóval többet ér.

Illy forma arany regulák jutnak eszembe, valahányszor egy egy kínos nap előkerűl: mint épen ma is!

Akarjátok tudni?

De gyötrelmeim közt szinte feledém, hogy tegnap, minekutána kerületi ülésben a falusi jegyzőkröl szóló czikkely szerkezete felett nagy nehezen megegyeztünk, s a falusi birák hatóságáról javaslatot adó somogyi követet türelemmel meg nem hallgattuk volna: felkelénk, s országos ülésbe menvén a rescriptumot érdekl förendi választ maga utján általvettük.

És ma?

Ma uraim, míg mi kerületeztünk, s a főrendi válasz azon kifejezéseért, hogy a rescriptumban lett megegyezésünk miatt némelly ellenjegyzeteiket visszatartóztatják, neheztelésünket kifejeztük; különben pedig a válasz grammatikai oktatásait nagy részben elfogadtuk: addig ő méltóságaik a vallásügy felett irgalmatlan széket ülének. Mert nem csak hogy engedésre nem hajoltak; de üzenetünket pontonként fel sem vevék; újabb okainkra nem is ügyeltek; s elvégzék kereken megíratni: mikép a második válaszban foglalt pontokon kivül egyebet ne várjunk.

Mondhatom fanyar egy végzés. De mit is lehetett reménylnünk? Wesselényiék a Pesten s Pest mellett lakó mágnások közül mindazokat, kiktől az ügyre nézve pártfogást várhattak, felgyüjték; s a főtáblánál nem megvetendő oppositiót alakitának. De a harmadik üzenet felvétele hétről hétre haladt; magnásaink az üléstelen napokat elunták, s haza széledtenek. Eltűnt Széchenyi is; Wesselényit a másik haza magának kivánná; s ma a lelkes Eszterházy Mihály csak ötöd magával álla pártunkon a táblánál, hol az egyház urai s a zászlósak méltóságuk és sokaságuk egész hatalmában menydörgenek vala.

Hagyján, uraim! Hiszen én jól tudom, hogy nektek fontos okaitok vagynak a protestans ügyet nem szeretni.

Mert ti jól értitek, miképen a Calvin ügyével a nyelvügy kapcsolatban áll.

Jól értitek, miképen a lélekismeret szabadsága temérdek gondolatot hozand forgásba, mik a ti gondolataitokkal ellenkeznek.

Jól értitek, miképen ez által a ti hatalmatok mind extensive mind intensive kevesedik.

Jól értitek, miképen hatalom és tekintet együtt áll, együtt ingadoz, együtt roggyan öszve.

Jól értitek, miképen ez összeroggyanás közben ama nagy jelentésü szavak: regnum meum non est ex hoc mundo, szükségesen emlékezetbe hozatnak.

Jól értitek, miképen ha e tárgy a Felség elébe terjesztetik — legyen a következés bármi — örökre országos végzés fog maradni.

És végre jól értitek, miképen az udvar eddig kegyelemtől függő állapotban tartá a protestansokat; s e kegyelemtől függő állapot az ügy országos felterjesztésével megszűnend, és egy jó fék az oppositio visszatartására szétszakad.

Majus 17d. 1833.

Engedelmet uraim! feledém elmondani, hogy az úrbéri hatodik czikkelyt, a helységek belkormányáról, még 14-dikben elvégzők, tudnillik olly csonkán, s olly parányi terjedségben, mint az országos küldöttségi munkálatban foglaltatik; s tegnap, azaz,

16-dikban a szerkezeten történt változást vizsgálók meg. Mert tudnotok kell, nekünk maga a dolog kevéssel kerül többe, sokszor épen kevesebbe, mint a szavak, mikkel előadjuk.

Már szerencsésen készen valánk, s még valami hasznost kezdeni idő is volt elég: midőn Ugocsa részéröl három indítvány tételék.

1.) Hogy a Curía ez országgyülés alatt polgári pöröket is itéljen.

2.) Hogy követ az országgyülésröl megyéje híre nélkül haza ne menjen.

3.) Hogy a napkönyv kivonata sürgettessék.

A harmadik pont, mond a sokaság, igazságos.

A másodikra az országnak mi gondja? lássa minden megye, mit kezd követével? s minden követ mit kezd megyéjével?

Az elsőre — — de mit is gondol édes collega ur? hiszen mi hozhatnánk — ha ugyan veszedelmes nem volna — a Curiáról törvényt; s e törvény — mivel természetesen országgyülés végével sanctionáltatnék — a jövő országgyülésen gyakorlatba is jöhetne: de most, de erre az országgyülésre fogna-e használni.

Mind ezekből látjátok: e kerületen nem nagy dolgok történtek. A main pedig a rescriptum tárgyában a förendi válaszra irt, s tegnap diktáltatni parancsolt üzenetet tettük helyre, azaz, kritikai pálczacsapásokkal megigazítottuk.

Egyébiránt e napot két történet teszi emlékezetessé.

Egyik, hogy a megye alacsony és napnak fekvő termében a nyári hévség miatt izzadni és aszni megunván, az országos terembe költözésünket elvégeztük.

Másik, hogy a váradi nagyprépost pöre a királyi tábla itélete alá bocsáttatott; de mivel benne a tábla bárój és praelatusi is (kik nem mint királyi tábla tagjai, de részint mint regalisták, részint mint képviselők jelentek meg az országgyülésen) együtt itélni akartak; s ezen akaratban a tábla biráji meg nem egyeztek: a pör felfüggesztetvén, a kérdés a királyi felség elébe terjesztetett; s annálfogva a fő és nagy tiszteletü ur itélet nélkül maradott.

Majus 18d. 1833.

Tíz óra múlt, s az országos ülés kezdődik. Pestmegye részéről Péchy felkél, s küldőjinek a rescriptum ellen tett észrevételeit — mint ünnep után, ugy foganat nélkül — elmondja.

Most Hertelendi emelkedik, s bizonyos, a nemzeti nyelv s e tekintetben némelly megyék ellen írt német könyvecske miatt hoszu threnodiát kezd, s annak vakmerő irója ellen büntetést kér.

De az istenért, drága ur, collega uram! hogyan illenek illy szavak olly boltozat alá, melly Januar 10-dikén a könyvvizsgálat ellen ontott beszédeket hangoztatá vissza? Illy ismeretünk van

nekünk a sajtószabadságtól? S egyébkint is érdemli e a nyomorult író, hogy neve országosan kikiáltatván, celebritást nyerjen? Feledség és megvetés a Herostratusnak! s ennél sem méltóbb, sem érzékenyebb büntetést nem szenvedhet.

Igy gondolkozott a többség; s a patheticus indítvány Torontálmegye nem kis boszujára, következést maga után nem vona.

Csendesedvén a zaj, üzenetünket olvastuk fel, s küldők a Főtábla uraihoz; kik egy felöl teljes megegyezésöket izenék vissza, másfelöl a vallásügyben költ keserves választ adaták kezeinkbe.

Most régi kívánságunk teljesítéséhez fogatott az elölülő, azaz, a napkönyv hitelesitőjinek adott utasitást, s a napkönyv kivonatát illető javaslatot rendelé olvastatni.

Ime tehát, a mit olly sokszor, s olly tűzzel sürgeténk, végre megtörténik! De az ember ritkán érti, mit kíván; s még ritkábban éri örömét annak a mit kíván.

Hogy ez erkölesi maximát megértsétek : hallgassatok figyelemmel.

A hitelesítőknek, azaz, az ugynevezett censoroknak adott utasítás elolvastatván, alnádor beletétetni javaslá: hogy a napkönyvbe írott beszédek fel ne vétessenek. Jó ideje, mikor e kérdés már kerületben fennforgott; s a napkönyv ellen akkor tett nyilatkozások figyelmet gerjesztének bennünk. Most tehát, hogy a napkönyvet, a mennyire lehetséges, a szerkesztők szabadkéjü csonkításaitól megmentsük, az alnádor által ajánlott záradék ellen viadalra szállánk, és nyertesek maradánk. De e nyereséget a napkönyvi kivonat felett támadt harczban kétszeresen vesztettük el. Embereink a Januar 10-diki végzésre, minélfogva a kivonat megállíttaték, nem akartak emlékezni. Azt mondák : nekik s küldőjiknek nem napkönyvi kivonat, hanem ujság kell. Hijában mondá Pázmándi miképen e kivonat nem akar az újság surrogatuma lenni, miképen az újság iránt jogainkat fentartjuk, s most csak egy lépést akarunk a nagyobb publicitás felé stb. Mind ezek nem használtak; a magyarnak vagy a kellett a mit ő akart, vagy semmisem. Alnádor látá a dolog állasát; s ki elébb csak az által akará a dolgot szelidíteni, hogy a kivonat készítése magának a napkönyvnek szerkesztőjére bízassék, most alkalmat látott nyílni az egész kivonattól megszabadulni; s jól tudván, miképen az alkalom elől ugyan üstökös, de hátul kopasz, gyorsan üstökénél ragadá.

Uraim, hátha az egész dolgot abba hagynók?

Hagyjuk abba! hagyjuk abba! sikoltott a sokság.

És íme mi, a tornai első követ igen való mondásaként — cselekvénk a kormány előtt igen kedves dolgot.

Mert uraim, higyjétek el : az országban, hol a nyilvánságnak minden lehetséges gát vettetik, nem figyelemre méltatlan lett volna a kivonat, melly a kevesek vagy senki által sem olvasott napkönyv tartalmát az ország négy szegletére röpítette volna. E te-

kintetnél fogva valamint az ujság, ugy a kivonat a kormány szemeiben szálka vala; s szemszúró szálkától szabadulni meg, semmi esetre sem rosz.

Majus 20d. 1833.

A bácsi Rudics, és abauji Vitéz következtek elölülni, midőn tegnap az országos teremben első kerületet tartottunk. Rudics, Kisfaludy Károly barátja; Vitéz, az egykor néhány országgyűlésen követséget nem minden hir nélkül viselt Vitéznek fija; ez és az a Verbőczy nemzetségéből mind ketten Sionnak hív őrei.

Mai s tegnapi kerületben a főtáblával tett egyezés szerint leírt felírást olvastuk fel, két nyelven; s ez megtörténvén 20-dikban, délelőtt a két tábla külön termekben öszveült, és semmi a miben változást tenni kellett volna nem találtatván: még az nap délután vegyes ülés lőn hirdetve s az aláírás és pecsételés megtörtént. Mind olly dolgok, a mik a dolognak egyedül külformájára, és semmiképen nem velejére tartoznak.

Mert mit írnak alá? mit pecsételnek le? s így alairva és lepecsételve mit küldenek Bécsbe? Felelet: olly felírást, a mit midőn a kerületi jegyző legelőszer felolvasott, nehány óra mulva hűmásolatban Bécsben is olvasnak; s az alatt míg felette a főtáblával hetekig harczoskodunk, minden különös erőltetés nélkül könyv nélkül is megtanulhatnak. Azonban nem szükség a dolgon sem csudálkoznotok, sem kaczagnotok. Az ember egész világa furcsaságokból van öszvealkotva, az aequatoron innen és túl egyformán; s e sok furcsaságot születésünktől fogva annyira megszoktuk, hogy gyakran komolyabb arczot veszünk fel mellettek, mint az élet legfontosb jeleneteinél.

Majus 21d. 1833.

A méltóságosak folyó hó 15-dikén végzett válaszát — a vallástárgyban tudniillik — mai kerületünkben olvastuk fel. A mód, miszerint a főtábla közelebbi üzenetünk erősségeit számba sem vette, s előbbi nyilatkozása mellett megmaradását röviden s hideg makacssággal fejezte ki, bántá a Karokat; kik elvégzék hasonló modorban s általánosan felelni, s egyszersmind a főtáblai bánásmód miatt neheztelésöket kijelenteni. Az ülés érdekes volt; a terem tömve hallgatókkal; a kerületek többsége felmelegedve s elkeseredésre hajlandó. E napon kezdének a protestans követek, kik eddig csak egyenként, s csak ritkábban szólának, sürüen felkelni; s a szatmári követ harmad ízben mondá el inditványát, hogy a harmadik üzenet olly nagyon elhalasztott felvétele a főtáblának szemére vettessék. Ellene senki nem szólott, de nyilvános pártfogókat még most sem talált.

Majus 22d. 1833.

Somsich a somogyi követ az urbér 6-dik czikkelyét a békebirákról egy szakaszkával akará megtoldatni. Milly értelemben vette legyen a szót? nem vala eléggé világos. Mert tudva van, hogy e szóval az angol alkotványban valami egyéb van összekötve, mint a francziában. Azonban ő a nélkül, hogy egyik vagy másik alkotvány szerint látszott volna gondolatait kifejteni, kimondá a nevet, s békebirákat kivánt a falukban rendeltetni. Nem ma emelé szavát először; de kedvező alkalma, hogy inditványát vítatás alá ereszthesse, csak ma adaték. A zalamegyei követ pártolá, s pártolá némelly kevesekkel a szatmári is, ki a békebiróság czíme alatt a falusi biráknak törvényes hatóságot kívánt engedtetni. Azok, kik minden ujnak ellenei, szokott módjok szerint, maga idejére, azaz, ad kalendas graecas ohajták a dolgot halasztatni; s így ezen indítvány is a minden élők útán elköltözött. Mi pedig, mint bajtól szabadult, nyertes fél, a VII-dik czikkely vitatásához fogánk; s a földesuri biróskodást saját jobbágyával való pöreiben eltörlöttük. Tehát mégis végzénk valamit; ha ugyan ezt is, mint sok mást, későbben ismét el nem rontjuk.

* * *

Ebergényi, a vasi követ, egyike vala a követek legerősb lelkűjeinek. Ideáji ugyan a privilegiumos néposztály viszonyairól elég tiszták nem valának: de a vallásügyben, s a kormánnyal küzdésben egyenes és tántoríthatatlan társ vala. E férfiu most betegeskedése miatt követi pályáját elhagyá; s Dubraviczky darab idő óta kéré Kölcseyt: írna bucsut az érdemesnek, több jelesek által aláirandót. A bucsu, melly ma Dubraviczky és Prónay előtt felolvastatott, így vala:

Tiszteletre méltó barátunk! Fájdalmunkat, mellyet közülünk lett eltávozásod miatt közösen érezünk, e rövid sorokban nyilatkoztatjuk ki; s ezek egyszersmind emlékeül fognak szolgálni azon tiszteletnek, mellyet tőlünk olly nagy mértékben érdemlettél meg. Te hajthatatlan egyenességgel jártál a hazafiúság pályáján; te követtársaddal testvéri egyetértésben fáradatlanul munkáltad a közjót; te kőszikla valál, mellynek meg nem rendülésében küzdéseink közt bátran bízhatánk; szóval egyike valál azon keveseknek, kiknek szavaikban, elveikben, s cselekvéseikben a bennek bizó meg nem csalatkozik. Vedd kedvesen baráti érzelmünknek e kiöntését; s el ne feledd, hogy mi most is reád — bár távol levőre — függesztjük pillantatainkat; hivén, hogy megyédben is ügyekezeteinket szokott hüséggel segélleni meg nem szűnsz. Élj szerencsésen, derék férfiu! Ez iromány bizonyságot fog tenni, hogy van még magyar, ki hazafitársa érdemeit becsüli; mi legalább maradandólag hordjuk becsed szép emlékezetét kebleinkben; s boldogok vagyunk

annak tudásában, hogy a hazát illy társsal, mint te együtt szolgálnunk lehetett. Pozsony, majus 21d. 1833.

Elvégzők az olvasást, s a Pálfikert árnyékai közé mentünk sétálni. Mit gondoltok, kezdé a szatmári követ, mi leszen e religioi küzdés vége?

Míg többségünkben bizhatunk, vívjuk a főtáblával kezdett harczot.

S ha a többség ingadozni fog?

Akkor leteszszük inkább az ügyet, mint kívánatainkbol engedjünk.

S nem jó lenne, mond Prónay, ha üzeneteinkben, mindig valami közjusokat érdeklő kérdést vegyítnénk?

Akkor igen is, ellenkezőink közűl megnyernénk némellyeket, kik a vallástárgyban fanyarul sötétek, de az alkotványt a kormánytól féltik.

De nem még sokkal jobb lenne e a Luther és Calvin fijainak egyházi egyesülésén dolgozni: mint e gondolat a reformatio harmadik századának ünnepekor Poroszországban mozgásba jött? kérdé Kölcsey.

Prónay és Dubraviczky e kérdésnek elég figyelmet adni nem látszottak; s a beszéd az evangelicusok mostani állására ment vissza.

Ugyvan, monda Dubraviczky, a superintendentiák inspectorai s főcurátorai okozzák a legnagyobb kárt. Udvari kegyelmet, hívatalokat, s megkülönböztetéseket kerestek; s nem csak hogy a sérelmek országgyülésre vitelét gátolták: de az udvar által, a dolgok mint léte felöl, megszólíttatva, olly tudósításokat adának, millyeket Palóczy szavaként csak a pécsi püspök adhatott volna.

Igy folyt a szó, midőn Rudics (ki V. Ferdinánd koronazásakor egyedül az aranysarkantyuért tevé meg a pozsonyi utat) szembe jött, s beszédünket érdektelen dolgokra fordítá.

Az az aranysarkantyu! Hiszen egy kardcsapás az újonnan koronázott királytól még is csak szép emlék. Igen, de tudjátok-e, miképen nagy a különbség a kardcsapás közt, mit I. Ferencznek Boyard csap, hogy veszélyt és küzdést nem rettegő lovag legyen; Rudicsnak pedig a koronázott király, hogy kegyelemosztogatáshoz egy lépcsővel közelebb juthasson? Azonban ne gondoljátok, mintha minden illy csapás gonoszra szállana. A békési Novák például, azaz, ritka például, mind eddig olly világításban áll, mellyhez gyanu nem férhet.

Még volna holmi fülbe sugni valóm; de Novákot említvén, engedjétek meg, hogy a lelkes férfi említése után füleiteket minden gonosztól — legalább mára — megkiméljem.

Majus 23d. 1833.

Újra, és ismét újra, s mindig és fáradatlan újra, s végre nyersz valamit, a mit talán jövő pillanatban ismét elvesztesz. De

a ki nem tudja, hogy az élet örök küzdés, nyerés és vesztés, az hijában élt; mert az egyetlen egy bizonyos tudományt, mire éltében eljuthatott, sem tanulta meg.

Hogy gnomáimat el ne unjátok, ime elmondom! Mai napon a vallásügyi negyedik üzenet vizsgálata tevé a napirendet. Jegyzőnk, ki Siskovics haza utazta óta a temesi derek követ Dezsewfy vala, néhány szavakkal említé ugyan azon főtáblai halogatást, mi miatt a szatmári követ már háromszor tőn indítványt; de ez nem elégedett meg; s felállott inditványát negyed ízben mozgásba hozni. S most pártolók nélkül nem maradt; mert Prónay elkezdé a sort, s maga Dubraviczky, ki különben a nádorral viszonyban áll, nagy részvétellel szóla; s a többség egy külön, s eléggé kemény szakaszkát készíttetett az üzenetnek toldalékúl.

Ez egész inditvány a nádornak nagyon tetszése ellen vala; s nem ok nélkül. Mert a halasztás, mi a főtáblának szemére hanyaték, sajátképen őtet, mint elölülőt érdeklé. A követek jól érték ezt; de mind hívék, mind kimondák, hogy bár mint tisztelték is a császári herczeg, s az első zászlós személyét és tisztét: de a KK ez uttal veszedelembe hozott kezdeményi jogát mindennél többre becsülik. S ők ugyan illy szempontból nézék a dolgot; de a nádor csak személye bántását látá benne; s mondják, hogy haragja a vele tanácskozó alnádor előtt nagyon kilobbant; s állítá, miképen hoszu szolgálatai által a KKtól s különösen a protestansoktól nem ezt érdemlé.

A szatmári követ épen e napra volt a nádor ebédjéhez meghívá; s érezvén, hogy midőn közügyet védelmez, akkor soha sem személyességből szokott kiindulni: önérzésébe leplezve jelent meg a haragvónak asztalánál. Tartott az ebéd; s az alatt míg a vendégek feszes ruhákban, karddal oldalaikon, s kalpaggal félkezeikben bajjal költék el az étkéket: a fenség komolyan üle székén, és sem tartós, sem hangos beszédbe nem ereszkedék. Felkelénk, s a mellékteremben sorban várók a főherczegi gazdát egyik vendégétöl másikig rövid beszélgetés közben járdalni.

S uraságod társa hol van? kérdé a szatmári követet, reá kerülvén a sor.

Serenissime! ő betegebb, mint sem megjelenhetett volna.

Most a gonosz influenzára jött a beszéd; majd a nagy szárazságra, s a szarvasmarha száj és lábfájására, a Nagy-Károly vidékének millyenségére. Nem fontos dolgok! így szólotok; de legalább nem kedvetlenek; s annál inkább nem olly kedvetlenek, millyeket az alnádor hozott elő, ki a herczeg elfordulta után hozzám vonúla.

Azt a mai záradekot helyben nem hagyhatom.

Valamint a vallásügy nyolcz heti halasztását én sem hagyhatom helyben.

A dolgot még is más oldalról kell vala tekinteni.

Szabad egyenesen szólanom?

Kétségen kivül.

Lehet-e jó oldalról tekinteni a dolgot, midőn készakarva elvárták, mig az oppositiohoz tartozó regalisták, a fenntartóztatást megunván, egymás után haza oszlottanak?

Nem ugy! a regalistáknak kötelességök vala folyvást jelen lenni; s mostani jelen nem létök az elölülésnek hibául nem tulajdonítathatik.

És még is való, hogy hetekig szokatlan számban valának itt; s az akkor hallgatásban tartott ügy széllyeloszlásuk után veteték tanácsba.

Isten és ember látja, hogy az alnádor, s a szatmári követ ma meg nem fognak egymással egyezhetni; azért jól esett, hogy a fenség bevégzé a kört, s magát meghajtván szobájába indult, s vendégei széllyeloszlának.

* * *

A miben a táblák elölülőji meg nem egyeznek, természetes, hogy abban a táblák tagjai közűl is igen sokan nem egyeznek meg. S miért is ne? Az emberségtudás szép dolog; s azok az örök ellenmondók bizonyosan nem tartoznak a társalkodási bon ton emberei közé; s illy udvariságtalan néphez ki kívánjon tartozni? S épen az uralkodó ház gyermekét támadni meg! pih uraim! ez csak olly goromba néphez illik mint az angolok; s olly neveletlen ministerhez mint gróf Grey. Kalapot emelni, fejet hajtani, s igent mondogatni: ez a neveltség! Tedd hozzá: e neveltség viszi az emelkedni akarót magasra.

Mind ezekből könnyü megmagyarázni a zugást, melly a mai záradék ellen támadott. A protestansok megrezzentek, s mostani állásuk nehézvoltát forgatják szemeik előtt. A catholicismus emberei suttognak: miképen az evangelicusok, kik eddig a nádornak szépeket csináltak, most nyakát akarják szegni. E prognosticonok a kerületi többség veszedelmét hirdetik. Hagyján! Nem első történet, s utolsó sem leszen, ha a mai feketére holnap fejéret végezünk.

Majus 25d. 1833.

Tisztelni az érdemest kötelesség; s e tiszteletet nyilván kijelenteni, jól esik a szívnek, melly e kötelességet érzi és szereti. Ez által inditva alolírt megyei követek elvégezték, hogy távozó társok, Benyovszky Péter pozsony vgyei volt követ iránt viseltető érzelmeiket kinyilatkoztassák; s nekie értésére adják: miképen mind katonai, mind polgári pályán szerzett érdemeit, követi hivatalában megbizonyított egyenességét, állhatatosságát nemes bátorságát s hazafiuságát teljes mértékben becsülik. S e tekintetből

valamint vele együtt a közönséges hazát szolgálniok öröm vala: ugy fájdalmat gerjeszt kebleikben annak tudása, hogy soraikból kilépett, s többé kölcsönös tanácsával és segédével élniek nem lehet. De házi csendességébe híven kísérik őtet emlékezetökkel, barátságukkal, s tiszteletökkel teljes szeretetökkel; s azon férfiunak, ki küzdéseiben, minden más tekintetet félre tevén, egyedül a hazát tartotta szemei előtt, ezen emlékezet, ezen barátság és tisztelettel teljes szeretet minden bizonnyal kedvesb leszen, mint akarmi kincs és ragyogás. Pozsony, majus 24d. 1833.

E sorokból megérthetitek, hogy Benyovszky a követek közt már nincs. Ez a néposztályok viszonyait nem tekinté ugyan azon magas szempontból, mellyből azt Széchenyi és Wesselényi tekintik; de híve volt az oppositiónak, s a vallásügyet pártfogoló catholicusok közt Beöthy és Balog után legtüzesb. E miatt érdemlé a kijelelést, melly szerint tegnapi kerületünk kezdete előtt Balog felállott, s tiszteletére a szatmári követ által a felebbi bucsút készíttetni javaslá. Sokan voltak, kik e kijelelést rosz neven vevék; sokan a bucsuk becsét a sokasítás által kisebbedni vélék: de az evangelicusok hálája, mint Ebergényinek, ugy neki is e koszorut megszerzé. Az írás elkészült; s mai napon az ülés kezdete előtt sokaktól, az azt irigylők közül is, aláírva Somsich Miklósnak megadás végett általadaték.

* * *

Az országos ülés kezdődik; a negyedik üzenet olvastatik. A papság csatlósai, az ungi nyelvetlen követ Petrovai, az örmény Gyertyánfi, Szalabéri Horvát, Dobóczky, s az ügyetlen ügyviselő Aczél, s még némelly kevés hasonló gyuratu lovagok ostromolni kezdék azt; s a főtáblai második választ pontonkint ujra felvétetni, s elfogadtatni kívánák. Balog a vallás pártfogóji közt mindig elöl szokván szólani, most is felállott, s a másik tábla urainak érdemlett csapásokat osztogata. Almádor elejét vevé a kezdődni akaró kellemetlenségeknek, s az üzenet pontonként olvasását kezdeté. S lőn az üzenet pontonként olvasva, s helyben hagyva mind az utolsó, vészes záradékig. De a mint ez olvastatott, az elölülő felemelkedik, s azt ostromolja. Deák megszólal, s az erős hangu, lelkes érzelmü s nem közönséges ékesszólásu férfiu elmondja: miért kell a záradéknak helyen maradnia? Almádor, ki ez indítványt már egyszer a főherczeg tekintetével győzte le, akkori szerencséjétől bátorítva, most is elköveté a hibát; s a záradék ellen a nádor személyes fontosságát használá okul; s ezen hibából eredtek, mind azon merész kifejezések, miket az uralkodó ház gyermekéről Szatmár, Trencsin, Nógrád s mások mondottanak. Tizenegy szó volt a záradék teljes kihagyása ellen; tizenöt mellette; de tizenkilencz kívánά a záradékot lágyítani. S így a kerületi több-

ség elolvadt; s az elmaradt záradék helyett, néhány keveset jelentő szavak az üzenet derekába szövettek be.

Láthatjátok: miképen az állandóság nálunk ritka madár. Azért igyekezzetek ugyan nyerni; de nyereségtöknek szüken örvendjetek: mert az első kerületi inditványtól fogva a királyi végső erősítésig végetlen változások alá vetett tér vagyon.

Dicique beatus
Ante obitum nemo, supremaque funera debet.

Majus 27d. 1833.

Ma és tegnap ünnep; s mi pihenünk, azaz, a tegnapelőtti vesztést emésztjük. A szatmári követet Dubraviczky és Pázmándy vigasztalgaták; mert mondák, akárhogyan történt a kimenetel, a történetet az irományok, s a napkönyv lapjai közül senki ki nem törülheti; s az minden esetre olly leczke vala, mi nem könnyen fog feledségbe húllani. És ezek ugyan így szelidítgeték a kedvetlen benyomást; de Deák és Novák nehezen vevék a dolgot, s Kismarton felé tett mulatsági utokban ismételgeték egymásnak a kedvetlen emlékezetet. Szekerök gróf Harrach egyik faluján futott végig; s a német-horvát gyermekek saját földesurokat vélvén látni, kiabálni kezdének: Pan graf Harrach, Pan graf Harrach! Halljad, monda Deák, ezek paragraphot kiabálnak; nem tegnapi vesztésünket hányják e szemünkre; mivel e záradékos paragraphot ki nem vívhattuk?

Majus 28d. 1833.

24-dikben az urbéri VII-dik czikkely 1-ső szakát olly következetlenséggel alkottuk össze, hogy a földes uri biróskodás alól feloldozott adózó urbéri panaszával mégis legelőszer földesurát tartozzék megkeresni. Illy szellemben látni való nem nagyon fogunk a liberalismus útán haladni. Azért megvallom nektek, nem nagy kedvem van úrbért illető tanácskozásainkról bőven szólani; s meg fogtok elégedni, ha mai napra röviden elmondom: Just Turóczból, s Zemplinből Szirmay kezdék a héti elölülést, s mi a VII-dik czikkely 2. és 3-dik szakaival bajlódánk.

* * *

Délután vala; s Pázmándynál Prónay, Dubraviczky, Palóczy és Kölcsey együtt ülének.

A nádor Pázmándyt és Prónayt magához parancsolta, s ezek most e baráti szük körben a Serenissimus gondjairól beszélnek vala.

Mit akarnak a KK. a vallási üggyel? mit engednek? A főtáblától keveset reméllhetni; többet az udvartól, honnan tudósítást vár. Int: ne akarjunk most egyszerre mindent. Az úgy is nem kivihető; következő diaetán többre lehet menni, s igy az atyák szokása szerint lépcsőnkint haladni.

Illy formán szólott a nádor; s az egybegyült barátok felolvasák magok közt a vallási pontokat, vizsgálván, ha nincsen e közöttök, a miben engedni lehetne? Pázmándy a reversalisokra nézve nem látszott az engedékenységtől idegennek; de a többiek semmi engedni valót nem láttak; s elvégzék a herczegnek megmondatni, hogy a protestansok még most hajlatlanok, s be akarják a főtábla újolag teendő határozását várni.

Felszámolók, s ugy találtuk: ez országgyűlésen huszonhat megyéből van protestans követ; ezeket felosztók egymás közt, hogy mai végzésünk elfogadására elkészíttessenek; s egyszersmind megegyezénk, hogy ha a főrendi válasz megkészül, conferentia tartassék.

Majus 29d. 1833.

A KK. kerületeztek s az urbéri VII-dik czikkely negyedik szakát vevék elő, s a földesuri bíróskodás eltörlését ismét egy következetlen végzéssel tevék hijábavalóvá; azt rendelvén, hogy a kötelességét nem teljesítő jobbágy földesuri hatalom által kényszeríttessék.

Ég és föld szemléli: mi az uralkodni vágyás kinaitól megmenekedni nem akarunk. Pedig, uraim, semmit sem kellene inkább várni, mint az időt, mikor a törvényen kivül senki se uralkodjék! De ti nem akarjátok érteni, hogy a bölcs akkor mond le valamiről, midőn azt haszonnal, legalább kár nélkül teheti, s ezért kellett nektek az 1764-diki országgyülés után úrbért fejedelmi kéjtől fogadni el; s ezért fogtok ti még sok mindent más kéjétől nem egyszer elfogadni.

Az alatt még mi így cselekvénk, a főtábla hasonlólag kor, és igazság ellen cselekedett, ülést tartván a vallásügy felett, s ismét nem engedvén semmit is. És ezen semmit nem engedés már annyiszor történt meg, s a nemengedők lelkében olly természetesen gyökerezik: hogy az előttünk váratlan nem lehet. De nekiek sem fognak váratlanok lenni azon kemény nyilatkozások, miket cselekvésök módja az oppositio férjfiaiból kikényszerít. A birtokban ülő urak ugyan azt mondhatják:

Populus me sibilat; ast mihi plaudo
Ipse domi —

azonban emlékezzetek reá, hogy szóból előbb utóbb vélemény leszen, s véleményből egyszer-akkor cselekedet. Ha ezen maximát, a világ történeteiből már régóta nem ismeritek, nem vagytok méltók a bölcseségben előmenni; de méltók, hogy saját károtokon késön tanuljatok.

* * *

Alapot vetni, s ugy épületet emelni reá — olly dolog, minek igaz voltát mindenki általlátja. Hanem uraim, mikor kétszáz fej gondolkozik valamin; mikor kétszáz fej akar valami alkotványhoz fogni: akkor a logikának egyetemi törvényei nem sokat nyomnak. Alap? de az alapnak bizonyos hely kell; s minden későbbi darabnak az alapra kell gonddal alkalmazva lennie. Pedig jól tudjátok: miképen kétszáz ember közt mindég van száz kilenczvenkilencz, ki az alap letevő kétszázadikkal a helyre, s még holmi mindenre nézve különböző értelemben van; s a kezébe akadt követ mindenüvé inkább tenné le, mint az előtte lerakott alapra.

Valami illy forma okból történt, hogy az úrbérhez kezdvén, előre meghatározott elvekhez nem juthattunk; s azok, kik elveket, s legalább az adózó nép személyes és vagyonbeli szabadságát biztosító elveket akartak, az urbéri munkálat végére utasíttattak. Tudtuk ugyan: valahová utasíttatni — a többség szájában annyi, mint indítványától elvettetni; most még is midőn a munkálat vége közelit, szándékozunk még egy merényt tenni; s az úrbérhez, ha csak lehetséges, egy nyolczadik czikkelyt ragasztani.

E kinézésből azon követek, kik vagy utasításaiknál fogva, vagy meggyőződésből e szándékhoz közeledni látszattak, mai nap délutánján gróf Andrásyhoz hivattak. A conferentia összegyűlt; s Bezerédy kettőt javasolt. Egyet, hogy a kilenczedik czím szakai az adozókra is kiterjesztessenek. Másat, hogy a perelhetőség az adózóknak is, s még pedig egész kiterjedésben adassék meg.

A másodikhoz lehet reménység; de az elsőnek igen sok ellenségei lesznek. S kiváltképen lesznek, ha a kilenczedik czím megemlíttetik. Mert, mit? a kilenczedik czím, valamint a nyolczadik czikkely, nem ugy nézetnek-e: mint a nemesi szabadság palladiumi? való, e palladiumok kiterjesztethetnének másokra is; s azért épen ugy nem gyengülnének: mint a nap melege nem gyengül azért, mert a nagyságos ur táblafölde mellett, a jobbágy földecskéjét is süti. Aztán a nemesi szabadság olly dolog, minek palladiumát most kevés karok őrizik; s nem volna-e idvességesebb, ha kevés kar helyett néhány milliom őrizhetné? Mind semmi, édes barátim! Nekünk a nemesi szabadság azért kedves, mert privilegium; következőleg bennünket a sokaság felett megkülönböztet. S e megkülönböztetést a sokaság közé vegyüléssel elveszteni! Szégyen, uraim, mit mondanának az üstökös ösek, ha azt, a mit ők vérrel nyertek, mi ingyen mással közlenénk? Mert hogy az adózó katonáskodik is; terhet is visel, erőt is adhatna, a mi nekünk nincs: az hijában való beszéd. Nem meg van-e mondva? a nemes azért adá jószága egy részét jobbágyának, hogy érette vérét s pénzét s termékét a státusnak adja. Lehetne ugyan mondani: nem! Azért adta, hogy érette robotoljon, fuvarozzék, kilenczedeljen, s magát minden lépten nyomon, mind a huszonnégy körméről lehuzatni engedje. S már most, ha csak ez utolsót is, nem lehet-

ne-e neki azért, a mit földesurán kivül a statusnak szolgál, viszszaengedni? Továbbá —

De mi eretnekhez illő beszéd! Nem tudja uraságod? — —

Mindent tudok uraim; s azt leginkább, hogy ha e részben valami jót akarunk, a kilenczedik czímet távolról se említsük meg; hanem irjunk egy czikkelyt két szakban. Egyikben mondassék el, miképen ezután birói itélet nélkül az adózót sem személyében, sem vagyonában büntetni nem lehet; másikban a perelhetőség jelentessék ki.

Ebben állapodánk meg, s Dezsewfy megkéretett, hogy e végzést foglalná irásba.

Majus 31d. 1833.

Tegnap és ma kerületezénk, s az úrbéri hetedik czikkelyt folytattuk. S tegnap ugyan az úrbéri pörek feljebbvitelét a helytartótanácstól elvettük; ma pedig (minekutána már néhány nap előtt meghatároztuk, hogy az adózó a maga úrbéri pörét ne legyen kénytelen tiszti ügyészre bízni) az úrbéri pörökre nézve minden törvényhatóságban bizonyos ügyviselőket rendeltetni végeztünk. Tehát az adózó csakugyan nem választhat ügyviselőket szabadon? Miért végzők tehát, hogy tiszti ügyészhez folyamodni ne legyen kénytelen?

Azért, édes ur, mert különben a szegény adózó gonosz prokátorok kezébe kerülhetne; kik bizodalmával visszaélnének.

Ugy-e? most tudom! Uraságtok, hogy az adózó megkíméltessék, magok akarnak ügyviselőket nevezni, kik uraságtok ellen az adózó pörét vigyék. S nem keresztyéni gondoskodás-e? Ki nem látja által, hogy az uraságtok által nevezendő ügyviselők, milly természetes részrehajlatlansággal fognak uraságtok ellen dolgozni? Valóban, uraim, híven gondoskodtok a népről; vagy ha ezt valaki tagadná, azt legalább, hogy magatokról ugyanis híven gondoskodtok, tagadni ki merné?

Illy lelkes határozás után elégedett lélekkel mehetének az országos ülésbe, melly délutáni egykor kezdődék; s csak azért, hogy a méltóságosak vallásügyi negyedik válaszát általvegyük. Vevők tehát azt, s felolvastatván eloszlánk.

* * *

Délután vala, s a kerületi elölülők a ligetbe kérék a követeket, megtudni akarván: ha a ma vett főrendi választ holnapi kerületben fel kelljen-e venniek?

A szatmári követ vevé pálczáját, és ment; s a ligetben találkozék Prónayval és Dubraviczkyval, kiknek a főrendek viselete mondhatatlanul fájt; s fájdalmukat a válaszra adandó üzenetben szerették volna kiönteni. E vala, a miért a szatmári követet kü-

lön vevék, s egy, az ő kívánságok szerint készülendő üzenet írására felszólították. A dolog nem volt nehézség nélkül. A vallástárgyban elejétől fogva római egyházhoz tartozó jegyzők dolgoztak, s most Calvin gyermekének adni a tollat, sérelem nélkül, nem eshetett. De a Luther két fia a dolog elintézését magára vállalá; s ama kívánságoknak engedni kész lön. S míg ezek így beszélének, a követek nagy része öszvegyült; és Just egy árnyékos fa alatt megnyitá a tanácskozást, szólánk öszve és vissza; s végre a többség ugy akará: a főrendi válasz még holnap ne vétessék fel.

Junius 1. 1833.

Régen mondom nektek: gondolat és összefüggést csak egyes fejeknél kell keresni. Ha tehát országgyülésnek, azaz, az országgyülést alkotó nehány száz fejnek, most vagy ezután logikátlanságot hánynátok szemére, azt fogom mondani: mikor elég erősek lesztek egyenest görbével, hideget meleggel, sötétet világossal egyformává tenni, akkor jertek, s dolgainkon igazitsatok. Addig pedig hagyjátok a világot ugy mozogni, mint mozoghat.

Édes naplós uram, mire egyszer e bölcselkedés?

Emlékeztek uraim, mult hónap 22-dikén a földes uri biróskodást az ur és jobbágy közti pörekben eltörlők. Ma az urberi vétségekröl esvén szó, kérdésbe jött: mi uton fognak azok büntetést venni? Az országos küldöttség a földes uri bíroskodást meghagyván, természetes, ha az urbéri vétséget is a földesur hatósága alá rendelé. És szintugy temészetes lett volna, ha a földes ur bíroskodását eltörlő kerület, az urbéri vétséget is ennek hatósága alól kivette, s törvényes bíróra bízta volna. De ez így nem történt. Mivel mi a kérdéses pontra nézve a földesurat hatósággal ruháztuk fel, s így minden kétségen tul a tíz nap elött eltörlött uri széket visszaállítottuk.

De hogyan lön az lehetséges? Igen könnyen! 22-dikben az uriszék költségeit egy kicsinyt gondolóra vettük; s azoktól szabadulni, még is egy kis haszon. De az urbéri vétséget költség nélkül meg lehet büntetni. Mert kinek nincs egy hajduja vagy egy széles vállu bérese, minden esetre egy elég vastagocska pálczája? S ezt az urdolgás hátán öszvetörni — mi annál könnyebb? Ime a kulcs, uraim! Meg vagytok e elégedve?

Junius 2d. 1833.

Pozsega és Sáros következének az elölülésre; de bízták a Karok pihenés szeretetébe, s ma vasárnap kerületi ülést nem tartának. Igy azoknak kik a vallás ügyet leginkább sziveiken hordozták, idejek vala Balognál öszvegyülni, s az olly régen fenforgó ügy felett tanácskozni.

Hogy ez ügy a clerusban ellenséget talál, azt minden különös bölcseség nélkül előre tudhattuk; de az udvar akaratáról, s a ná-

dor, sőt a cancellár és Wirkner kézalatti munkálódásiról annyi mindenféle hir szoraték széllyel, hogy az emberek nem vártak kevesebbet, mint 1790 évben: midőn a főtábla praesidialis következésében a vallás tárgyu felírást általbocsátotta; s a clerus erőtlennek nyilatkoztatott ellenmondása mellett is törvény alkottatott. Azonban, minekutána a dolog hónapok óta csak nem halad, a főtábla csak nem enged: az clejétől fogva elszórt hírek kezdének avulni, s embereink sem az udvar akaratáról, sem a nádor és cancellaria munkálkodásiról többé sokat nem tartanak. S illy esetben általlátják, miképen csak saját erőnkben lehetne bizodalmunk; ha tudnillik bennünk rendületlen erő találkozhatnék.

Ugy látszik: még bízunk magunkban; s a vallás-ügyet ugy tekintjük, mint az országgyűlés elején elszakadozott értelmek és érdekek egysítőjét. S való, még mind azon crölködés mellett is, melly a papság részéről elkövetettnek lenni mondatik, előbb három, később kilencz, végre tizenegy szavazatnál több az eredeti üzenet ellen nem vala; s tizenegy szó olly országban, hol a római egyház számmal és kincscsel olly igen felülemelkedve áll, bizony nagyon kevés; s illy helyezetben a Karok tábláján fenálló többség rendkivülinek és rendkivüli moralis erő szüleményének talán mondathatnék.

Ez a t a l á n nem minden ok nélkül áll itt. Mert tudnotok kell, miképen az udvar részéről az egész ügy folyamatába még semmi ellenküzdő avatkozás nem történt; sőt az előre szórt hírek a kormány részvéte felől suttogtak. Vagynak pedig, kik minden inditvány kezdetekor az oppositiohoz csatolják magokat; s csak azt lesik: mint fog a kormány dolgozni? hogy annak czélzásaihoz képest az oppositiót épen a legjobb órában s a legjobb árért hagyhassák el Illy uraknak a római anyaszentegyház, s a papság földi és földfeletti igéretei nem sokat érnek. Mert jól tudják ők, miképen a földfeletti dolgok nem az országgyűlési pályára tartoznak; a földieket pedig legszebb mértékben az uralkodás igazgatja.

De az ember, mig lehet, sőt gyakran mikor már nem is igen lehet, csak jót vár; s igy mi is az eddigi többséget még mindig ingadozatlannak hisszük, s e hitünknél fogva mai conferentiánkon elhatároztuk: keményen felelni a főtáblának. E tábla negyedik üzenetében azon pontok vagynak előszámlálva, mikben már velünk megegyeztek. Való, e megegyezések vagy roszabbá tennék a dolgot, mint eddig vala; vagy minden fontosság nélkül valók. S egyszersmind néminemü csufolást is foglalnak magokban.

Hogy megértsétek! A Karok eredeti üzenetét a Méltóságosak kurtán visszavetették; de a második üzenet kívánságára, az eredetinek vizgálásába beereszkedvén, arra bőv ellenfeleletet adának. A Karok harmadik üzenetében az ellenfelelet hoszasan czáfoltatott meg, s de e czáfolásra a főtábla nyolcz hét mulva, s csak annyit felelt, hogy előbbi, azaz második válasza mellett megmarad. Ez

fájt; s a Karok negyedik üzenetében nyilván kimondatott : mi képen ők okok ellen okokat várnak, s harmadik üzenetöket pontonként felvétetni kivánják. E kivánságra már most a negyedik válasz, mint mondatott, azon pontok előszámlálásával felel, mellyekben a főrendek magokat megegyezteknek lenni állitják. Mély bölcseség nem kell általlátni : hogy a Karok kivánságára így válaszolni vagy hiba, vagy kijátszás; s azt gúny gyanánt venni, nem vala természet ellen.

Gunyt gunnyal : mint szeget szeggel! mondának néhányan. S ennél fogva jövendő üzenetünkben a megegyezett pontok előnkbe számlálását, a meg nem egyezők visszaszámlálásával torlani meg : közönségesen elfogadtatott.

De mind ez mire viszen? Végczetre is nem megtorlás, de dolgaink szerencsés kivitele az a mit az ország általunk vár. Ez fontos ellenvetés vala; s talán fontosabb, mint sem elhárítni lehessen.

Beőthy szólt : készítsük meg a mondottak szerént üzenetünket; s midőn az már országos ülésen is keresztül menni fog, gyűljünk egybe, s menjünk a nádorhoz bejelenteni, hogy ha a főrendeknél továbbá is akadályt találunk, mi a törvényhatóságokat fogjuk felszolítani.

Balog ellenzé e javaslatot. Képviselőknek, ugymond, egyes személynél keresni pártfogást, nem illő.

Felelték : e nem pártfogás-keresés; ez csak kijelentése annak, a mit teendők vagyunk; s hogy így a közvélemény alá fogna az ügy bocsáttatni; s e közvéleményt a nádor tiszteli, s mindent elkövetend inkább, mint sem azt maga ellen ingerelje.

De hiszen még erről fogunk szólani!

* * *

A nádor ma ismét hívatá Pázmándyt, mond délután Dubraviczky, jer s halljuk : miről folyt közöttök a szó? Mentünk, de Pázmándy még nem tért vissza; s mi azon reményben, talán a ligetbe jövend, s ott vele találkozhatunk, a Duna tul partjára sétálánk. A vasárnapi meleg egész Pozsonyt a liget árnyai közé kecsegteté; s az alatt míg egy rész a fövény deszkázata közt a színészeket s a színésznő szépségeket nézellé, más rész az erdőcske ösvényein, s mulatóji körül százféle szín és rangvegyületben bolyongott vagy sereglett. Egy valóságos democratiai nézemény.

Ott egy asztalkánál néhány excellenza nyugalomban szívá az alkonyszél frisitő fuvalmát; két lépésnyire egy kalmár háznép fagylalttal hűvesité kigyaloglástól felhevült tagjait; köröskörül követek, írnokok, kézművesek, katonák, örömleánykák, hangászok, és koldusok, s a népnek minden névvel nevezendő osztályai ültek, és állottak, beszéltek, néztek, leskődtek és sétáltak; és mi-

vel épen semmi jobbat nem tehetének — sétáltunk mi is, várván, hogy Pázmándy jön, s ujságait velünk tudatja.

Azonban sokat vár az ember, a mi megtörténni nem fog; s így mi is hijában vártuk barátunkat; s helyette a pozsegai követtel találkozánk, s tőle azon nyilatkozást hallók, hogy holnapi kerületben a vallásügyet felvétetni nem fogja. E halogatás nem vala kedvünkre; s meghatározók az ügy felvételét holnap sürgetni.

Junius 4d. 1833.

Nincs keservesebb, mint fájdalmat szavakba önteni akkor, midőn a tett hatalmunkban nem áll. Igy vagyunk a vallásüggyel. Ennek felvételét az elölülők tegnap elmellőzték; de voltak, kik ez elmellőzést nyilván kárhoztaták. Azonban mit volt mit tennünk? A kerületet hirdető czédulán az urbéri tárgy volt kitéve; s így a sokaság a főrendi negyedik választ magával nem hozá, és a felvételnek ellene volt. Elvégzők tehát, hogy az máról semmi esetre el ne maradjon; s e végzés után az úrbéri vétségekröl szóló szerkezet vizsgálásával töltöttük a napot.

Felderült a mai reggel; s a vallásügyi negyedik válasz vitatás alá ereztetett. Meleg, de keserü nyilatkozások történtek most is; s a végzés a vasárnapi conferentia következésében azon pontok elszámlálását állapitotta meg, mellyekben a főtábla meg nem egyezett.

Jegyezzétek meg! A főrendek a második válasz óta a vallásügyi pontok vitatásába többé nem ereszkedtek; noha különbféle alakban, de mindig csak általánosan jelentgették, miképen ők tovább nem lépnek. E szerint a második válaszra adott harmadik üzenet megczáfolva soha sem volt; s a Karok ügyök igazságában bízván kettőt kivántak: vagy teljes megegyezést, vagy okokkal folytatandó harczot. Az ellenfél viselete nagyon visszás kezdett lenni. A clerust pártoló megyei követek mindíg azt sürgették: általános válaszokra ne felelnénk általánosan; hanem a második válaszra visszamenvén, minden pontot újra vitassunk meg; természetesen azért, hogy a főtábla módósításait fogadjuk el.

Az eredeti üzenet pártfogóji nagy számmal vagynak; mert noha Trencsin, Marczibányi munkálódásainal fogva, nem kedvező utasítást küldött is; de sok megyék minden pontot sajátaikká tettek, s követeiket azoknak védelmezésére útasították. Az így utasitott követek jól tudják, miképen

1.) Valahányszor catholicismus és protestantismus közt alkudozás volt, az alkunak csak akkor lett a protestansokra tűrhető következése, ha bizonyos körülmények a clerust kerülhetetlen kénytelenségbe szoritották. Illy körülmény vala a békekötésekkor a Bocskai és Bethlen győzedelmes fegyvere; az 1791-diki országgyüléskor pedig II. Leopoldnak a főtáblához intézett parancsa.

2.) A római clerus kénytelenség esetében sem zavarodott meg annyira, hogy magának bizonyos mesterségesen közbeszurt záradékokkal jövendőre; magyarul ugy nevezett egérklyukat ne készített volna. Illy valami volt a békekötésekben az absque tamen praejudicio catholicae ecclesiae: illy valami a 26-dik czikkelyben, a vallásról vallásra térésnek a fejedelemhez feljelentése s több e félék.

3.) E záradékok mindig kedvezőbb jövendőre voltak feltartva; s akkor belőlek olly magyarázatok huzattak ki, mellyek békekötést és törvényczikkelyt minden oldalról semmivé tehettek.

4.) A Bocskai és Bethlen győző sergeik félelmesebb időt hozának elő: mint a millyen 1790-ben következett. Ugyanazért noha a békekötések vétettek alapul: a 26-dik czikkely a békekötéseknél a protestantismusra nézve sokkal kevesbé kedvező vala.

5.) Kilenczvenben a József gondatlan viselete által okozott mozgás, s a királyi örökösödés megszakadásáról közbejött kérdés, II. Leopoldot a nemzet kivánataihoz engedékennyé tehették. Most az uralkodás nagyon biztos lábon látszik állani; legalább a nemzettől semmit sem kér: nincs remény tehát hogy magát közbevesse; s a clerust valamire kényszerítse. Annyival inkább; mert a 26-dik czikkely záradékai alkalmat adtak, a protestánsok ügyét kormányszéki rendeletek által igazgatni: épen ugy, mint az országgyülésen kivül behozatott úrbér az adózó nép dolgainak hasonló uton kormányozását vonta maga után. S három millio protestánst, és nyolcz milliom adózót az alkotvány restül is makacsul is mozgó respublicai formáji alól kikapva, autokratori pálcza alatt tartani, kivánatos dolog.

6.) Illy helyezetben természetes, ha azon test, melly a 26-dik czikkelyt a békekötéseknél roszabbá tette, most a 26-dik czikkelynél ismét roszabb valamit ohajtana alkotni. S e szerint a vallási kedvetlen vitatás rája nézve még kívánatos. Mert mind azon kormányi rendeletek, mellyek a 26-dik czikkely záradékaiból önkényesen magyaráztattak ki, most minden esetre törvénytelenek; s a megyék által országos sérelmeknek mondatnak: egy újabb, de a réginél roszabb törvényczikkel pedig azokat törvényesekké nyilatkoztathatná.

És íme ez a dicsőséges, nagy czél, mire a főrendi második válasz törekszik.

Tudjátok: a 90-diki országgyülésen a reversalisokról szó vala; s a Karok azt nyilván visszavetették. Mi természetesb, mint azt állítni: a reversalisokat a kormány törvénytelenül hozta be? S most mit kezdenek a Főrendek? Jól van, azt mondják, jövendőre ne legyenek reversalisok, de multra nézve tartassanak meg! Mit teszen ez? Minden bizonnyal ezt: jól tevé a kormány, midőn a kilenczvenediki Karok ellenére a reversalisokat behozá; azokat tehát egész e napiglan törvényeseknek kell kijelenteni. Nem lát-

játok, mi szép módja ez az országos sérelmek eltörlésének. S az említett második válasz így tesz a hat héti oktatással, s más ilylyenekkel is; honnan igen természetesen e maxima következik:

a békekötésekben, sőt a 26-dik czikkelyben is a protestantismusra nézve sok jó van; csak hogy azok betü szerint tartassanak meg. Azért bizonyosan hasznosabb azok mellett maradni; azoknak tisztán fentartását a törvényhatóságok után eszközölni: mint új czikkellyel a régibb jót meghomályosítva, a törvénytelent törvényessé tenni.

E maximát tartva szem előtt ugy hisszük: az eredeti üzenetből engednünk egy betüt sem kell; engednünk, az ügy sérelme nélkül egy betűt sem lehet. Mert engedésünk a fenálló jobbat elrontaná; midőn ellenkező esetben, ha talán a megyék a régi czikkelyek tisztaságát feltartani elég erővel nem birnának is, legalább a sérelem sérelem marad, s az erősebb vagy kedvezőbb körülménybe jutandó maradék az orvoslást több szerencsével kezdheti.

Mind ezeken túl, e mondottak a tárgynak csak egyik és kevésbé nevezetes oldalát érdeklik. A fő szempont ez.

Hogy a nemzet a fejedelemmel kölcsönös egyezésre lépvén, együtt törvényt hozhasson, szükség a nemzeti inditványnak a fejedelem elébe terjesztetni. Kérdés: az előterjesztésnek mint kell történnie? A kérdés megfejtése nehezebb is, fontosabb is, nagyobb következésü is: mint első tekintettel látszik.

A magyar polgári alkotvány, következőleg a magyar országgyülés valaha sokkal másképen állott, mint most. Hajdan egész Europában, tehát hazánkban is sajátképen való aristokratia virágzott; azaz, néhány hatalmas nemes tartá nyomásban egy felől a fejedelmi hatalmat, másfelől az apró nemességet s az adózó nép sokaságát. A fejedelemnek katonája és pénze nem volt; a néhány hatalmas nemesnek vala katonája is, pénze is. Az apró nemességnek pénze s értelmi ereje nem volt; a hatalmas nemes körében találtatott mindegyik. Igy nem csuda, ha fejedelem és apró nemesség tőlök függésben tartatának. E függés vonta maga után az akkori országgyülések egész formáját. Megjelent a fejedelem, hogy a néhány hatalmassal alkudjék; s megjelent az apró nemesség, hogy szót halljon, s legfelebb királyválasztáskor (mint most bizonyos osztály tisztválasztáskor) eszköz gyanánt szolgáljon. Hogyan is történhetett volna az másként? Az apró nemesség fejenként mit ért, s mit ér most is? Ennek csak öszveséggel lehetett és lehet fontossága. De mind addig, míg a hatalmasok állottak, az apró nemesség öszvesége, a magyarországi municipalitas, vagy megyei szerkezet, vagy a hogyan nevezni akarjátok, teljes kifejlésre és erőre nem jöhetett. E jegyzéskéből könnyen tudhatjátok következtetni: mi lett legyen egykor a magyar diaeta.

Természetes, miképen ez így nem maradhatott. Olly aristokratia, mint a millyent az aranybulla I. Leopold által eltörlött zá-

radékának szerzőji, a Zsigmond király fogollyá tevőji, s több illyenek alkottanak, soha sem állhatott fenn. Mert egyfelől belső visszavonás, s egymás kölcsönös gyengítése által roskadozott; másfelől a monarchiai hatalomban szünet nélküli ellenküzdőt talált. Buknia kellett azért; s midőn utolsó bajvívását Rákóczy Ferencz zászlóji alatt végkép elveszté, nem csak a monarchiai hatalomnak hagyott tágas mezőt; de egyszersmind a megyei szerkezet kivirulásának akadályait is sírba vitte magával; s ez által a magyar aristokratiai alkotványt a demokratiaihoz sokkal inkább közelítette, mintsem képzelnők.

Rákóczyt említém; de szükség felebb mennünk. Míg az országgyűlésen minden nemes fejenkint jelent meg: addig a gyűlés egyes alkotó részekből állott; s minden egyes rész maga személyében jelenvén meg, municipális érdek senki által nem terjesztetett elő. Akkor elveken épült viszonyokról, sajátképen való indítványi jogról, s több e félékről kifejlett ideák nem valának. Történet jött és ment, mint a szél, nem tudni honan? s nem tudni hová? és v'gbe ment a mi mehetett.

Szükség kényszeríté a szegény nemességet, hogy lassanként otthon maradjon; s képviselőket küldjön maga helyett. Olly dolog, a mi nagy következményeket vont maga után. A képviselők ugyanis megyénként választatván, ez által az eddig egyenként kicsinyfontosságu személyek moraliter egy pontba összevonva mind értelmi, mind polgári tekintetben nagyot emelkedtenek; s egyszersmind a megyék (sajátképen a honnmaradt küldők) az országgyűlésre utasítás és számot vehetésnél fogva hatást nyertenek. Ettől fogva az országgyűlés nem vala többé független test; az országgyűlésnek tudniillik azon része, melly a honnmaradottak képét viselte. S az alkotványra nézve igen hasznosan! Mert alkotványos nép szabadsága két felől retteghet elnyomást: fejedelem és országgyülés despotismusá'ól; s ha a nemesség a maga képviselőji által a fejedelmi önkéjnek korlátot vonni igyekezett, igen szükséges volt vigyázni, nehogy az önkéj a képviselőségre ruháztassék által; vagy, hogy a képviselőség a fejedelem zsoldjába lépvén az alkotványt ennek kéje szerint módosítgassa. E kinézésből elkerülhetlen szükség van az utasításra, s a felelet terhére.

Azonban meg kell jegyezni! Minthogy a képviselést a nemesség szegény volta lassanként hozta be; s a gazdagabbak személyesen megjelenni továbbra sem szűntek meg: itt valami tiszta képviselői rendszerről szó nem lehetett. A magyar diaeta személyes megjelenők és küldöttek zavaréka lőn; s része független, része pedig utasításoktól függő vala. Illy testben a munkálódás, vitatás, s főkép a szavazás ezer kérdésekre fogott volna alkalmat szolgálni; de régen az emberek nem theoriáztak sokat; s egyébként is olly időben, midőn a zempléni követ Szemere Pál országgyülési naplója egyedül a naponként vett vagy adott ebéd hű fel-

jegyzéséből áll vala, a borszesz és ételgőz az elméket fogva tartotta.

A történet, vagy sors mind e mellett a maga járásán szakadatlanul ment. A soproni diaetán egy terem a gyülési sokaságot be nem fogható; s igy az kettőbe oszlott el. Egyet a hivatalbeliek és személyesen megjelent gazdagok, másat a küldöttek foglaltak el. Tehát két ház? vagy két tábla? Nem! Mert az országgyülés eredeti alapja az egész nemesség együtt és személyes megjelenése. Verbőczy szerint a populust az ország zászlósai, a praelatusok, magnások és nemesek együtt és egyformán teszik; ugyan azért két különböző alapu házat vagy táblát nem formálhattak. Egy tábla van; így mondák a főrendek a folyó országgyülésen is. S az országos sérelmek és kivánatok tárgyában rendeltetni szokott vegyes küldöttségek, és a szokásban levő vegyes ülések ezt tettleg is bizonyítják. A két felé ülés mindazáltal lehetetlen, hogy maga után következéseket ne vont légyen. A vitatásoknak kezdődni kellett valahol; s természetesen a képviselőknél kezdődtek; s innen bizonyos inditványi jog veszi eredetét, melly a képviselői testnek mind inkább sajátja lőn. A sérelmek és kivánatok öszveszedésére vegyes küldöttségek rendeltetnek ugyan: mindazáltal sok inditvány tétetik a képviselői test körében; kivált mióta a követi conferentiákból kerületi ülések organizáltattak; s azoknak saját elölülők adatván mostani fontosságukra emelkedtenek. E körülmény a képviselői gyülést bizonyos alsóházi alakba öntötte.

De ez a személyes megjelenők gyülésének ismét bizonyos mértékben valami felsőházi állást látszik kölcsönözni. Mert az írott üzenetek, s azokra adatni szokott főrendi válaszok; s ezek alkalmával a kétfelé ülők, mint két különböző s egymásnak ellensulyt tartó test közt a folyó vitatások; s az inditványnak a főrendek meg nem egyezése által történő megakadása: mind olly dolgok, mik nem ugyan azon egy, hanem két különböző tábla viszonyaira látszanak mutatni? Való, hogy meg nem egyezés esetében vegyes ülések nem egyszer használtatván; s illy ülésekben az egyezés kölcsönös értesítés által nem egyszer megtörténvén: ugy tetszik, mintha a dolgok folyamata a maga eredetére ismét visszamenne.

Hanem gondolóra kell vennünk: miképen illy vegyes ülési egyezkedések mind eddig ugy mentek végbe, hogy szavazásra nem került a tárgy. Az emberek ezelőtt igen emberségtudók valának; születés, rang, kor, jó szó és ebéd miatt holmi apróságot elnéztek; nem is szeretvén fejeiket mély gondolkodással fárasztani, egy két híresnek véleményéhez híven csatlódtanak. De most, minekutána a generatio magát emancipálta; s a régi franczia módosság és kótára szabott élettudomány feledségbe hullott; s kivált minekutána a reform ideáji felébredeztek, s az országgyülés rendszeres elrendeltetése az országos munkálatok sorába tétetett: igen

természetesen következett, hogy a táblák viszonyai felé egy két vizsgáló pillantat vettessék.

Igy történt, hogy midőn ez országgyülés elején a főrendek az előlegeseket tárgyazó inditványt másod ízben visszavetették, a szatmári követ ezeket mondá: Nemesség és nemesség közt, még pedig egy részről 500, más részről 700,000 nemesség közt van kérdés. A szerint, a mint körülállásaink s országgyülésünk mostani rendje állanak; a szerint a mint magok a főrendek a napkönyv iránti válaszban kinyilatkoztatták: e kétfelé ülő nemesség egyetlen egy országgyülési test. Egyetlen egy testnél csak egy többség gondolható. A 700,000 kétszer jelentette ki magát; s kérdem mi jusa van az ötszáznak olly kemény ellenmondást csinálni? Én a mi polgári alkotványunkban csak egy vetot ismerek; s ez a koronához van kötve.

E kimondás nem vala sem több sem kevesebb, mint ama hoszu idők óta sikamlások és kikerülések által eltávoztatott egyszerü kérdés; mi az országgyülés többsége?

Hogy az aristokraták, vagy inkább az oligarchák idejében a tulajdonképen való többségről szó sem lehetett: igen természetes. Ez időből való azon ismeretes két szavacska: sanior pars. Ez a sanior, azaz, sajátképen potentior pars századokig uralkodott; s uralkodása még akkor is fenmaradt, midőn oszlopai, a fejedelmi hatalommal küzdő dynasták, már régen porba hullottanak. A dynasták elhullásával ugyanis a megyei szerkezet hatása, s ebből következő demokratizált alaku oppositio lassanként fejledezett, észrevehető jelenetekben mutatkozott. Ez oppositiónak dolga egyenesen a kormánnyal volt; s e kormány természetesen juthatott a gondolatra: a soproni diaetán külön terembe ment főrendeket füzni magához, s őket sanior parssá alakítani. S a dolog sokáig háboritatlan csendben folyt, mind addig tudniillik, míg az 1825. és 1830-diki országgyülések a képviselői testben bizonyos népszellemet tüntetének fel, melly e mostani országgyülés alatt azon mindig közönségesbé váló ideától, hogy az alkotvány határaiba az adózó milliomokat is be kellene vonni, nagyon tápláltatik. Most már a kérdést többé kikerülni nem lehetett; s mivel reá az országgyülés elrendeltetésekor elébb utóbb meghatározó feleletet is kell adni: a képviselőségnek kötelességök előre vigyázni, hogy az alkotvány eredeti elvei, mellyek minden oligarchiat, minden sanior pars despotismusát kizárnak, homályba ne boríttassanak.

A megyei szerkezet, a képviselőség kifejlésének módja, s a nemesség fejenként egyforma jogai hozzák magokkal:

1.) az utasítások kötelező voltát.

2.) a képviselőség inditványi jogát.

3.) az ország többségének a képviselők többségében állását.

Mert ki személye helyett mást küld valahová, az annak törvényt szabhat elébe.

Ki országgyűlésen képviselője által megjelenhet, ott az által illyen vagy amollyan törvény hozatalát inditványba tételheti.

S még inkább tételheti, ha képviselője olly táblánál ül, mellynek elejétől fogva a tárgyhoz előre szólani szokásában van.

Végre ki maga személyében az országgyűlésen megjelenni felhatalmazva van, az midőn képviselőt küld, azon joggal ruházza azt fel, mellyel maga birt.

Következik, hogy tizezer nemes, kik személyesen ugyan annyi szavazattal birtak, képviselőjöket is annyival ruházhatják föl.

Ha már az országgyűlési test csak egy; s ott minden nemes személyes szavazattal bír: könnyü általlátni, hol a többség? A főrendek az országgyűlési test egységét nem tagadják. Ez azt teszi, hogy ellenmondásokat tehát nem ugy teszik ellenünkbe: mint pairkamarai vetot. Azonban a szavazatok fejenkénti számlálását még is örömest el nem ismernék; mert hiszen ugy minden pillantatban le lehetne őket szavaznunk. S az a néhány zászlós, praelatus, és mágnás a nemesség számához képest mi lenne?

Illy szempontból tekintve a szatmári követ által mozgásba tett kérdés sem az udvar, sem a főrendek előtt kedves nem lehetett. Ezért mondá gróf Cziráky, hogy ennél veszedelmesb szó az országgyűlésen még nem mondatott; ezért hozta fel azt a főtábla egyik ülésében; s azért igyekezett amaz elvvel felelni reá: a többség nem a nemesség sokasága, hanem az ország statusainak száma szerént határoztatik meg. Ez azt teszi. Verbőczy populusnak, azaz, törvényhozó népnek a praelatusokat, zászlósokat, magnásokat és nemeseket nevezi. Tehát a szavazatokat e' külön statusok szerént öszvesen, azaz, a politkusok nyelvén curiatim kellene számlálni. De hol van e curiatim votumoknak törvényeinkben, s történetcinkben nyoma? Minden megye praelatusok, zászlósak és nemesek egyetemének neveztetik: s még is tiszt- és követválasztáskor hogyan számláltatnak a szavazatok? Minden oda vezet: többséget nálunk a fejek száma teszen. Olly elv, melly kisebb és nagyobb nemességre oszlott, s oligarchiai aristokratiából egyfelöl, más felöl pedig demokratizált aristokratiából álló népnél előbb utóbb tisztán demokratiai ideára vezet; s ennél fogva minden főrendi gondolkozású ember előtt veszedelmesnek tetszhetik.

Midőn a köszönetirást s az előlegeseket illető pörben, a' képviselőség győzedelmeskedett, a főrendek boszúsággal tele kérdezték: miért vagyunk mi itt, ha mindenben a' Karok akaratának kell meglenni? Ugyanazért, az első felirások elpecsételtetése után, a vallásügyi inditványt lehetséges keménységgel fogadták.

Az országgyűlési test csak egy: tehát egyik tábla a másik nélkül inditványt nem tehet. Sérelmek és kivánatok eddig is vegyes

küldöttség által szedettek rendbe; s e jelen sérelmek és kívánatok is hasonló utra tartoznak. Igy gondolkoztak a főrendek; de a képviselők érezték, hogy a gyülés két teremben létéből az ő inditványi jogok egyenesen következik. A' Méltóságosak engedtek, hívén, hogy a Karok inditványi viszketegét vetóval fogják megtorolhatni; s e veto előállása természetesen az ország többségéről fenforgott kérdést ismét életbe hozá. E pillantat óta, a vallás ügy — előttem ugyan — mint felekezet ügye, 's mint sérelem kicsiny fontosságu lőn; egyedül az ország többségének elhatározása az, a mi a képviselőség minden figyelmét e tárgyban érdemli.

Ha az ország többsége a megyékben fekszik: az természetesen az utasitásokban jelenti ki magát. Magában következett, hogy a követek utasításaikra hivatkozzanak; s ezzel egyszersmind értésekre adják a főrendeknek: miképen minden követ a maga küldőjitől függésben van. Ismét olly elv, melly a nemzeti többség, s az abból folyó megyei felsőség ideájából folyván ki, minden olígarchiára hajlandónak kedve ellen van. Ezért harczol az országos küldöttségi munkálat a kötelező utasítások ellen; ezért ohajtanák az udvar emberei, hogy a követek egyedül a nádor, mint országgyülési elölülő kormánya alatt álljanak; de egyszersmind innen van, hogy az alkotványi szabadság, s a megyei szerkezet barátai a' magyar képviselőt az angol parlamentbelitől nagyon különböző pontból tekintik; s kötelező utasítást, és megyétől függést kívánnak.

Igy tekintjük a kézalatti tárgyat; s e tekintetből szólottunk ma és a nemzeti többségről, útasításainkról, s több ezekhez tartozókról; s e tekintetből végeztük üzenetünkben e tárgyakat érdekeltetni.

A temesi követ vivé a' jegyzéket; de jegyzett Kölcsey is, s Prónaynak s Dubraviczkynek tett ígérete szerént készített is üzenetet, mivel mit fogunk kezdeni? az ég tudja.

Junius 8d. 1833.

Az urbéri rendbeszedés egyike azon tárgyaknak, mellyekben annyit beszéltünk, annyit akartunk, annyit vítattunk és alkudoztunk, hogy végezetre lábolhatatlan zavarok közé jutottunk. Ötödikben, valamint tegnap és ma kerületi ülésünk tárgya az úrbéri hetedik czikkely nyolczadik szaka volt; azaz, csak e kérdés, az urbéri rendbeszedésre kelljen e megyei küldöttséget rendelni? Igen és nem közt tűzzel folyt a' tusa; 's mindeddig semmi végzéshez nem juthatánk.

Hatodikban urnap vala, s az ünnep miatt pihenés. Prónay és Dubraviczky a Kölcsey üzenetének lábraállítása felöl gondoskodtak. E végre néhány követek Pázmándinál gyültek öszve s közöttök Dezsewfi, ki a vallásügyi ötödik üzenettel már készen volt.

Mind az övé mind a Kölcseyé felolvastattak; s ezékből a meg nem egyezett pontok előszámlálasa Dezsewfinek a magáéba leendő igtatás végett általadatott. Igy kovácsolók öszve az ötödik üzenetet, melly tegnap diktáltatott, ma pedig viszgálatba vételvén megállittatott. Nagy Pál és Császár az utasítások kötelező erejéröl szóló szakaszszal nem voltak megelégedve; de mi többre becsültük a municipalis szabadságot, a képviselőség önkéjü állásánál; s magunkat elcsábíttatni nem hagytuk.

Junius 15d. 1833.

Verőcze és Ung vivék a heti elölülést s 10, 12 és 13-dikban folyvást a' mult héten kezdett 8-dik szakaszszal vesződteték a kerületeket. 14-dikben pedig a 9-dik szakaszt bevégezvén, az országos küldöttség úrbéri hét czikkelyeit berekesztették. Mint készült el a nevezetes munka: azt az irományok közt álló kerületi szerkezetből láthatjátok. A' sokszor emlegetett korszellem minden bizonnyal többet várt; de higyjétek el, mi még illy reformra, mint tőlünk váratik, minden felvilágosodásunk mellett sem értünk meg. Fájdalom, hogy az idő nagyon eljárt; s nehezen fog ránk várakozni, míg a magunk módja szerént lassanként megérünk!

Tizenegyedikben országos ülés tartaték, mellyben Somsich, az uj personalis, a Rendeket köszönté.

Azokból, miket eddig olvastatok, ha ugyan olvasni elég türelmetek volt, könnyen általláthatjátok: miképen Méreinek eltávoztatásán Somsichnak pedig helyébe emelésén ez országgyűlés alatt sokan dolgoznak. Ha kivántok a coulissák megé mélyebben tekinteni: ime teljék kedvetek!

Néhány országgyűlés folytában fenállott már a névtelen árulkodók elleni sérelem. Ezek a névtelen árulkodók nem egyéb az austriai szent nyelven ugy nevezett geheime Polizeynál, mit az országgyűlési irományok már 1825ben igen szerencsésen választott szóval Hydrának neveznek vala. Ezen olly sokszor elátkozott hydrának fejei évenként gyarapodának; s Isten megadta érnünk, hogy minden főhívatalaink, s a nem főknek is nem megvetendő része illy dicséretes gyarapodványokból állanak; s a hívatalokon kivül is uton útfelen a kenyérevő nép sokasága hasonlóktól hemzseg. Ne véljétek pedig, mintha e sokságban rend és lélek nem volna. Mert e számtalanul elágozó hydra, a mint látatlanul terjed, épen ugy látatlanul bizonyos középpontra tekeredik vissza, honnan minden mozgásai igazgattatnak. Nem szükség e középpontról bővebben szólanom; de annyit még is elmondok, hogy ez egyetemi középponton kivül volt még egy más alárendelt is; s ez nem más vala, a personalissá kinevezett Méreynél.

Nem rosz választás! Mert az emberek házi és polgári titkaikat tudni, vagy azokhoz kulcscsal bírni, altáblai elölülőnek hasznos tudomány; olly hasznos tudomány, mellynek gyakorlatba vétele

sok más fontosabb és ritkább tulajdonságokat elmellőzhetőkké tehetne.

Már most voltak az országgyűlés tagjai közül, kik ugy gondolkoztak: ha ezen hydraszellemben való igazgatás szerencsével járja utát, igen természetes, ha a kormány a talentumokat nem, s csak fekete lelküeket kívánó, és így könnyü választással járó módba bele szeret, s mi attol menekedhetni nem fogunk. Semmi sem szükségesb hát, mint e kezdetet megbuktatni, azaz, Méreynek az elölülést a lehetőségig nehézzé tenni.

E gondolkozás szerint munkálni, annyival könnyebb vala, mivel Mérey a világ minden elölülőjinek leggyávábbjai közé tartozott; s minden lépten nyomon maga mutatott módot: mint kellessék ellene legnagyobb sikerrel járni. S ez neki bátorítá az embereket; s mindjárt Januar 10-dike után három különböző érdekü férfiak egyesülének a gyávát megbuktatni. E három különböző érdeküekről illik bővebben szólanom.

Elsők valának, kik Méreyben a hydrauralkodást gyülölék, s Majlátra visszaemlékezvén az altáblának hazafi lelkü elölülőt ohajtottak.

Következtek, kik Mérey elmozdításával Somsichnak akartak helyet csinálni; és azok:

Kik Somsich felemelésével az alnádori hívatalt Somborira szerették volna ruházni.

Somsich hazafiságáról s világos és mélyhatásu értelméröl 1825-ben, mint Somogy akkori követe, dicsérteték. Igy ismerte őt Wesselényi, s ennek ajánlási után a szatmári követ: azért ezek ketten, midőn Mérey ellen harczot forraltak, örömest elfogadák a Somsichot emelni akarók érdekeiket. Ez fűzte őket együvé Somsich sogorával Siskovicscsal és Dubraviczkival a pesti követtel, kik egyébként mind eddig világos fejü, s erős characterü férfiak gyanánt mutatkoztak. Azonban a Sombori miatt keletkező érdek előttök ismeretlen vala; legalább arról tudni nem akartak; hanem Beöthyt és Péchyt és Balogot e miatt magokkal egy uton járni örömmel szemlélték.

Mérey hibát hibára addig halmozott, mig elmozdítása kerülhetetlenné lett. Őt a Januar 10-dikén vesztett harcz után, a Tagent kihajtó ülés tette semmivé, s annál inkább, mennél jobban igyekezett hibáját helyre hozni. A február 25-diki ülésben nem vala elég eszes általlátni, hogy a Tagen kihajtását kárhoztatók közül aránylag igen kevesen valának, kik az elölülői tekintet védelmére szólaltak fel; s nem csak hogy megköszönvén a Karok pártfogását a maga állását biztosítva lenni hitte: hanem merész tervekre is vetemedett; az ifjuságot, azaz, sajátképen az országos ülések nyilvánságát korlátolni akará; tervébe a nádort is belebonyolítá; s megbukván, bátorságot kénytelen vala futásban keresni.

Az alatt míg a megfutamlott Bécsben szívdobogás színe alatt lappang vala, az elölülést hívatalánál fogva Somsich viselé. Itt vala tehát az alkalom érette valamit, azaz, mindent tehetni. De a dolog a könnyük közé nem tartozott. Somsich, ugy mondák, az által, hogy öt a nádor alnádorrá, s Pest vgyei administratorrá tétcté, a főcancellár kegyére számot épen nem tarthatott; s ez talán minden mást előbb ohajtott Mérey helyére, mint öt. Azonban Bartal, kinek a personalisi polczra talán legrövidebb uta lett volna, a veszedelmes vagy legalább nyugtalan helyet elfogadni nem akará; s'az alatt mig a kormány más után nézett körül, Somsich iránt holmi kedvezéseket mutatni, s öt az udvarral, mint a Karok szeretetét bíró, és így sok mindent kivihető férfiat láttatni lehetett. E kinézésböl történt a köszönetirásban némelly főrendi javaslatok elfogadása, s Majus 6-dikán a királyi rescriptumnak engedés hanem egészen, azaz nem minden részröl e kinézésböl történt is: de 'a Somsich elölülésének fontos voltát bizonyította. A másnapi kerületülés ugyan, mint tudjátok, az elölülői kimondást kemény vizsgálatba vette; s ha a 11-diki országos ülésben pártfogók feles számban nem legyenek: a personalisi székböl ma bizonyosan más valaki köszöntötte volna a Rendeket. A készület eleven vala; és Somsich háznépestöl együtt búban ült. Beöthy ajtót nyit, és látja a férfiat halvány színével; látja a nöt, és leanyt kisirt szemekkel. Mi ez? kérdé. S ime panaszló ajkak közül kell hallania, hogy ellenkészület téteték; hogy a 6-diki elölülői kimondás gáncsoltatni fog, s a legközelebbi országos ülés pártfogók nélkül a reménylett personalisságot szappanbuborékként fogja elenyésztetni. Beöthy vigasztaló szókat monda, s ment; és e pillantattol fogva Somsichnak és Somborinak minden barátai mozgásba tétettek; s a szerencsétlenség elháríttaték. Egy két kedvező körülmény még; s az ohajtott czél érve van. Azaz Somsich a personalisi esküt letevé, s maga aranyos ruhájában a királyi felség dicséreteit velünk hallatá.

A beköszöntési szertartásnak vége lön; s a vallástárgyi ötödik üzenet felolvastatván újolag megvitatott, s a főrendeknek általküldetett.

Most halljátok: mi történt az úrbéri nyolczadik czikkellyel.

12-dikben délután Gróf Andrásynál conferentia tartaték, s Dezsewfy az általa minapi határozásunk szerint készült szerkezetet felolvasá. Elvártuk míg a hetedik czikkelynek vége lön; s midön ez a 14-diki kerületben megtörtént a conferentia némelly tagjai felállottak; s említésbe hozák, hogy az urbér kezdetekor az adózók személyes szabadságáról értekezés a munkálat végére halasztatott; elmondák, miképen e személyes szabadságról a temesi követ valamit készitett is: s ezen valaminek felolvastatását s diktáltatását kívánták.

De a parasztok személyes szabadságának sok ellenei valának; s ezek mindent akartak, csak annak szóba hozatását nem. Ez ide

nem tartozik, kiálták; egyébiránt is a temesi követnek valamit szerkeszteni jusa nem vala. Előbb vitatni kell valami tárgyat, s vitatás után leendő állapodásból tudhatja meg a jegyző: mit kelljen szerkesztnie?

Uraim, az istenért! Nem kimondatott e jó előre, hogy e tárgy az úrbér végén fog felvétetni? S ha fel fog vétetni, nem lehet e a vitatást egy már szerencsére kész szerkezeten kezdeni? nem hasznosan fog e így a dolog egész folyamata megrövidülni?

Ezen s illyen előterjesztésekre a szerkezet diktáltatása meghatároztatott ugyan; de midőn 15-dikben a lediktált nyolczadik czikkellyel kerületbe léptünk, iszonyu tusa keletkezék: ha a kérdéses tárgy elfogadható e? s itt e helyen elfogadható e vagy nem? Balog, Bezerédi, Somsich Miklós, Gr. Andrási, Deák, Asztalos, és Dókus pártolák az inditványt; Aczél, Rohónczy, Hertelendi, Busán és a hevesi követ sötét szavakat emelének ellene. Azonban az idő haladt: minden környülmény azt mutatá: e tárgy napokat fog magának kivánni. S így ma széllyeloszlánk jövő héten végzendők.

Junius 16d. 1833.

Tudnotok kell! a tegnapi kerület nem azért oszlott fel olly jókor, mintha még elég vítatni és veszekedni valónk nem lett volna. Mert tizenegy órára országos ülés vala hirdetve; s mivel egyik fél látta, hogy az nap ugy sem végezhet; a másik pedig ohajtá a kedvetlen tárgyat félbeszakasztani: mind két részröl siettek a dolgot régi magyar szokásként elhalasztani. E szerint az országos ülés beállott; a méltóságosak küldöttsége megjelent; s mi a vallástárgyban készült ötödik, de az előbbieknél nem kedvezőbb választ lelkünk neheztelésében általvevők.

Ott ülénk tehát a válaszszal kezeinkben Balognál; s kérdezénk egymástól: mi tevők leszünk? némellyek, s közöttök Pázmandi, hajlani látszottak némelly pontokban engedni; mások pedig veszélyesnek tartának minden engedést, azon okoknál fogva, miket e naplóban, e hónap negyedike alatt — ha ugyan kedvetek tartja — olvashattok. Ez utolsó vélemény birta a conferentia többségét; s az emberek tanácskozni kezdének: mint lehetne az egész képviselői test többségét is e véleményben megtartani?

Az ember, mondának némellyek, becsületvágyból sokat tesz. Tartsunk nagy összejövetelt; s még pedig valamellyiknél azok közül, kik a cotteriához nem tartoznak. Rudics jöve szóba; s az említés köz helybehagyást nyert; Dubraviczky most lép vala be; s el! Rudicshoz! kiálták elébe. S ő röviden megfejteté a dolgot magának; s szekérre ült; s kevés idő mulva azon hírrel tér vissza: Rudics megtiszteltnek vallja magát; s holnap délután a társaságot saját szobájiban elvárja.

Bucsut mondánk egymásnak; s eloszlánk: Pázmándi Kölcsey-

vel együtt mene az utczán; s a dolog folyamatáról sajnálkozva szólott. Látom, ugymond, engedni nem akarnak; s mi lesz belőlünk? Igy felirásunk a thrónus elébe nem juthat; a religioi tárgy országgyülés elismert kívánata nem leend; s ki tudja, ha jövő diaetán nem fognak e roszabb környülmények mutatkozni? A clerus fel van ingerelve; s a legközelebbi követválasztáskor mindent tesz, hogy pártján álló képviselők választassanak; s ha majd protestans követ nem leszen huszonhat megyéből mint most — mi fog akkor reményt adhatni?

Ebből látjátok: miképen Pázmándi, a régiek ugy nevezett bölcs szokásaként, örömest engedne holmit, hogy nyerhetne valamit. Ezt tanácsolgatja a nádor is; ezt predikálja a personalis is. De Prónai és Dubraviczky, és Kölcsey azt vallják: a maxima igen bölcs volna, ha a vallástárgyban most alkotnánk első törvényt. Ez első lépcsőül szolgálhatna egy másodiknak. De most régóta vannak békekötések, van 26-dik czikkely; s ha törvényt alkotunk, ezeknél szoritóbbakat: nem lépcsőnk leszen jövendő magasságra de régi magasságból lefelé szállásra. Ennél fogva csak olly törvény most elfogadható, melly a régieknél legalább roszabb ne legyen; s ellenkező esetben jobb minden ujabb törvényhozástól elállva, a régiek mellett maradni.

Mint tetszik nektek e bölcseség? Lehet, nem nagyon fog tetszeni. De vegyétek észre: e gondolkozás módja nem félénk férfiak számára való. Pedig engedjétek őszintén kimondanom: nektek két iszonyu hibátok van — részvétlenség, és félénkség. Higyjétek el, mig ez eredendő bünöket le nem vetkezitek, isten országába jutni nem fogtok!

Junius 17d. 1833.

Eötvös, a szatmári követ használá a tavasz szép napjait, s néhány hétre haza ment; s épen a napokban ment haza, midőn a kerületi elölülés sor szerint őtet érte volna. Igy társára maradt a kedvetlen hívatal, ki már annak kínait egyszer szenvedé. A kerülhetetlen sorsot legjobb megadással fogadni — e mondást a parányi dalok költője már régen tudá; s a mai kerületben a szeremi követtel együtt helyét a királyi tábla sorompójin belöl elfoglalá.

A napi rend egyike vala a legfontosabbaknak; mert a nyolczadik czikkely vételék ismét vitatásba. Még 15-dikben számosan íraták fel neveiket; s ezek most híven és rendben felszólíttatván, a szerént a mivel elveik vagy előítéleteik valának, ellen és mellett harczoltanak. Hoszu vitatás után az egész kérdés oda tért vissza, honnan legelőszer kiindult: itt vétessek e fel e tárgy vagy nem? azaz elvettessék e, vagy nem? Lőn tehát szavazás; s huszonkilencz szó tizenkilencz ellen a felvételt meghatározá.

* * *

Délután lőn, s Rudics szobájiban, miket a Viczay-gyűjtemény-ből a mult télen drága áron vásárlott képek ékesítnek vala, a követek sokasága felgyülekezék. Zajgás volt, s a dohányfüst sürü ködként emelkedék, midőn a Sombori barátai belépének; s az öreg Justtal közülök indítványt tétetének: Kezdenénk aláírást, s az uton pénzt gyüjtvén vinnénk az estve orájiban az új personalisnak hangászati mulatságot. Voltak, kiknek az inditvány nem nagyon tetszett; de ellentallás még sem vala: s az alatt, míg az aláirás folyt, embereink a vallástárgyról tanácskozni kezdének.

A feladás sajátképen ez: a vallásügyi sérelmek és kivánatok közt, ugy a mint azok az eredeti üzenetben foglaltatnak, van-e pont, miben a főrendi második válasz értelméhez képest engedni lehetne?

Pázmándi a reversalisok pontját tartá illyennek. Mert, ugymond, a főrendek, a reversalisok multra fenmaradó erejét azért pártfogolják, mivel az eddigi reversalisok mellett római hitben neveltеket, azaz, hogy a legfontosabb kinézést érintsem, a Herczeg Koburg gyermekeit a visszalépéstől félték. Kellene tehát valamit nyilatkoztatni, minélfogva kitessék: miképen a protestans félnek semmi reclamatiók szándékában nincsenek.

Más pont, melly szóba jött, a hat héti oktatás vala. A Méltóságosak, ugy látszik, mintha ettől elállani akarnának, ha tudnillik helyette valami elfogadható pótolék találtatnék. Még a Balognál volt tanácskozásban forgott ez fenn; s ott a megyei küldöttség kirendeltetésétől fogva (mi az eredeti üzenetben javasoltaték) annak kimeneteléig nehány napi haladékról vala beszéd; olly tekintetből, hogy a vallásról vallásra menni akaró azon haladékig magát meggondolhassa.

Most tehát ezek mind újra vitatásba jövének. De a tanácskozók száma nagy vala; s mi már az országgyülés előtt tudtuk, legalább tudhattuk a régi közmondást: sok bába közt a gyermek elvész, azaz, sok tanácskozó tanácsot sem nem ád sem nem veszen. Ez igazság ma is megbizonyosodott; s e nevezetes öszvejövetel egész következése csak az lőn, hogy bölcseségünk minden öregbedése nélkül sétálni menénk; s alkonyat után egy rakás hangászszal, legényeink által hordott égő fáklyák közt, a personalis ablakai alá sereglénk; s füleink szép hangokkal, mellyeink pedig szurokfüsttel telve éjfél felé haza széledénk.

Ti itéljétek meg: ha e csekélységért olly tetemes nagyságu harangot kongatni czélirányos vala e?

Junius 12d. 1833.

Ha érzitek, hogy a titulus nonus elveinek az adózókra kiterjesztése mi erkölcsi behatást tehetne a népbe: akkor kétség kivül e tárgy feletti vitatás kimenetelét nyugtalanul várjátok.

Tizenhetedikben tehát, a mint tudjátok, szavazás volt, s az

urbéri nyolczadik czikkely felvétetni meghatároztaték. De az emberek a szerkezettel megelégedve nem valának, s újabbat kívántak készíttetni. Ez elkészült, másnap fel is olvastatván diktáltatni rendeltetett; s mindjárt azután a hetedik czikkely még mult hetén végzésbe ment szakainak szerkezete jött vizsgálat alá. E szakok nagyobb részint az urbéri rendbeszedést foglalják magokban; s olly zavarva, s olly hibásan végeztettek és írattak, hogy valamint a tárgy úgy a szerkezet felett tisztába jőni többé nem lehetett. A hónap 18 és 19d. napjai ezzel telének el; s a dolognak vége lőn ugyan, de bizonyosan nem jó vége; s a nem jó minden esetre roszabb mint a semmi.

Akarhogyan, de megtörtént ez is; s most, azaz, ma a nyolczadik czikkely szerkezetét elkezdők vizsgálni. A bevezetés nem nagy módosítassal elfogadtatván, az első szak jött sorba. Ennek czélja sem nem több, sem nem kevesebb, mint az adózó személyét és vagyonát a hatalmas önkéjü támadásától megoltalmazni. E czél következésében az első szerkezet azt tartá: az adózót mindig bíróilag ki kell hallgatni és megítélni; s e nélkül (kivevén a törvényben meghatározott eseteket) elfogni sem szabad.

A Verbőczy nemzetségének férfiai ez utóbbi záradékra elszörnyüködének; s az elfogást kihagyatni kívánák. Dezsewfy e szerint kihagyá; s a mai vizsgálat alatt fekvő szerkezet értelme ez lőn: az adózót birói kihallgatás és itélet nélkül személyében vagy vagyonában büntetni nem lehet.

A Verbőczy bölcsei felkelének; s e szavakat: kivevén a törvényben meghatározott eseteket, visszatétetni kívánák. A szatmári elölülő azt mondá: Uraim! míg az elfogás a szerkezetben kihallgatás s itélet nélkül tiltatott, addig a kívánt szavak jól állottak. Most az elfogás kimaradván, azon szavaknak is ki kell maradniok; mert elfogásban ugyan illy kivételt tenni lehet, mint a titulus nonus a nemesre nézve is teszen; de büntetésben soha sem. Már pedig ha a mostani szerkezet e szavakat felveendi, azt fognók kijelenteni: vagynak esetek, mikben az adózót kihallgatás és itélet nélkül is lehet büntetni. S illy valamint akarhatnak e a Tekintetes Rendek?

A megakadás nagy lőn. Verbőczyék a gyönyörü kivevén-től olly keservesen menckedhetők valának, mint lélek a testtöl; s hogy tehát még is megmaradhasson, elkezdék a szerkezetet módosítgatni. De az elölülő nem hagyá magát kielégíttetni; s kinyilatkoztatá: vagy az elfogásnak is szerkezetbe kell jőni, vagy a kivétel nagy következetlenséggel fog állani. Az emberek ujra törték magokát; javaslatra javaslat adaték; s már alig volt ember, ki vamicskéjével elő nem állott és hijában vissza nem ült volna. Beniczky a zólyomi követ végre azt javaslá: ez értelemhez, az adózót kihallgatás és itélet nélkül büntetni nem lehet csatolnánk szavakat illy jelentéssel: hogy ö t kihallgatás és

ítélet nélkül elfognise lehessen, kivevén a törvényben meghatározott eseteket.

A nélkül hogy a bölcsek követ megtaláltátok volna, még is könnyen általlátjátok : a zólyomi javaslat semmi nem egyéb az első s visszavetett szerkezet értelménél. Ugyan azért a privilegiumok apostolai felsikoltának; nekik a javaslat nem kell! De felsikoltának az adózó nép barátai is; mert nekik a javaslat nagyon tetszésökre volt. Az elölülő hallá; s megkérdé a Karokat: nem volna e kedvök, a zólyomi javaslatra szavazni?

Mit? szavazni? kiálta Marczibány; s La Motte és Vitéz s az egész compania hiven együttkiáltának. Mi szavazás lenne ez? Minden szavazásnak valami maradó következményt kell maga után húzni; s ha itt a többség nem-mel szavaz : a következmény csak az lehet, hogy újabb javaslat után tapogatózzunk.

Mind való, uraim! De hát ha a többség igennel fog szavazni? Aztán, ha mindig csak javaslatra javaslatot halmozunk : mikor lesz vége vitatásunknak? Tegyünk próbát; a kérdés egyszerü; s igen vagy nem lehet a hasonlólag egyszerü felelet. Ki mer, az nyer!

A liberálisok sürüen kiáltozának; s az ellenfél minden akadékossági mellett, lőn szavazás; s azon többség, melly a nyolczadik czikkely felvételét kivívá, a zólyomi javaslatnak is győzödelmet szerze. S a nyertes fél ugyan örült : de La Motte és Rohonczi átkozódának. Amaz félt : a földesúr többé jobbágyainak hasznokat nem veheti; s azért, úgymond, a szatmári követ lelke számoland. Emez a polgári alkotványt állítá eltemetve lenni. S miért? Mert a privilegiumos néhány ezer a privilegiumtalan néhány milliomot többé tetszése szerént huszonnégyig nem botozhatja. Meg kell vallani : nagy romlás az alkotványnak; ha ugyan az alkotvány a botozhatás jusából áll. Részemröl kénytelen vagyok lelkem együgyüségében kinyilatkoztatni ; én a bot-alkotvány barátja nem vagyok; de nem vagyok a börtön-alkotványé sem.

* * *

Tizennyolczadikban a kerületek magok idején eloszlának; s a két elölülő szokás szerint a personalishoz sétál vala. Szólának a nap történeteiröl, s már bucsuztak, midőn a personalis a szeremi elölülőt megkérdé : a horvát és tótországi törvényhatóságok a latin naplóról mint gondolkoznak?

Hogy világos legyek, el kell mondanom. Az országgyűlési napló mind eddig két nyelven nyomaték; s a római szavak baráti ezt most is ohajták. De tudva van, a római szavak barátai naponként kevesednek; s most épen annyira kevesedtek, hogy a napló latin példányára negyven előfizetőnél több nem találkozott. Illy kevés előfizetőért a nyomtatók olly terhes költséget, mint a nap-

könyv kíván, magokra nem vállalhattak; s így római nyelvü napkönyv mai napig nincs; annyival inkább mivel Dezsewfy az itélőmester, kire a latin fordítás bízva volt, egy bötüt sem dolgozott. Mind ezekkel a magyarországi megyék nem sokat gondolnak; nekik a holt nyelv örökös kimaradása régi ohajtások. De a horvát és tót megyék még szerették volna a római konyha ékes nyelven olvasni az ország dolgait. Innen a personalisi kérdés; mire a szeremi követ felelni nem tudott. Mert vagy a negyven előfizetőnek kellene olly drágán fizetni a példányokat, hogy minden költség kijőjön; vagy az illető megyéknek szükség ohajtásokrul lemondani. A követ azt mondá: meg fogja az illetőket tudakozni; s addig, míg ő ezt teszi, ti következést vonhattok: ha illy országban, s illy körülmények közt még most is latin nyelvről gondolkozni czélirányos-e?

Köszönénk a personalisnak, s haza indulánk; s délutáni ötkor a szatmári követ vevé pálczáját, s ment b. Perényihez, az ugocsai erős lelkü követhez.

Nem fogtátok elfeledni: miképen a Rudicsnál tartott nagy számu összejövetel semmi következményt maga után nem vona. Mert régi igazság, még Homér apánk tanitá: a sokfejüség jóra nem vezet. Osszuk el magunkat apróbb számokra, mondának az emberek; s ma három helyett gyülekezének. Perényinél Prónayt, a két baranyait, Szabót, s a szabolcsi és abauji calvinfiakat lelém; s mi tanácskozánk és vizsgálódánk; s minden tanácskozásunk és vizsgálódásunk oda mene ki: az eredeti üzenetből engedni semmit nem lehet. De a más két összejövetelek másképen gondolkozának. Pázmándy Rohonczynál azt mondá: a protestansok proselitusokat nem akarnak; s így meg lehetne írni a főrendeknek, hogy a reversalisok tekintetében megegyezünk, ha minden személy, ki két évet haladott, azon vallásban marad, miben eddig nevelteték. Deák Ferencz inté Pázmándyt; talán a több conferentiák nem fognak így vélekedni; s a szerint e nyilatkozás ellenkezésre szolgálhat okul. De ez kimondá, hogy az egyetértés már nehányunk közt megtörtént; s mindegyik conferentián van ember, ki az általa mondottakat előadandja.

A derék férfiu csalatkozott. Midőn majus 27-dikén Prónay, Dubraviczky, Palóczy, és Kölcsey nála megjelentek, s a vallástárgyat egész kiterjedésében általtekintették: igen is, hogy akkor a reversalisokrul, s épen a Pázmándy által előadott irányban vala szó. Akkor Prónay is figyelmet fordított a tárgy ez oldalára, mint mondá csak azért, hogy magunk közt levén, minden lehető módot megvizsgáljunk. De a többi három semmi módrul, semmi módositásról tudni nem akart; azt állítván, miképen az országgyülési vitatások folyamatában minden ugy nevezett medius terminus csalhatlanul a fenforgó egész tárgy bukását vonja, legalább vonta még mindig maga után. Mondák ugyan ők: a pro-

testansoknak téritő czéljaik nincsenek, hogy ők reclamálni senkit nem szándékoznak, de e közt, s a Pázmándi által mondottak közt nagy a különbség. Ime lássátok!

Minden reversalis törvénytelen; ez az eredeti üzenetben kimondott, s törvényeink állásából s az 1790-diki országgyűlés történeteiből folyó igazság. Ezért kell a reversalisoknak multra nézve is mulhatlanul eltöröltetniek. Mert meghagyatásuk a felállított elvet egyenesen megrontaná. Már most mondhatjuk : mi reclamálni senkit sem akarunk; de mellé kell értenünk : azért a reversalisok törvénytelenek; s ki azoknak engedni nem akar, annak szabad akaratát meg nem köthetjük. Meg lesz pedig e szabad akarat kötve, mihelyt Pázmandival a hét évet haladottakat eddigi vallásukban maradni törvénnyel kötelezzük.

Nem ugy van-e, hogy Pázmándi módosítása mind az eredeti üzenet elveivel, mind a protestantismus szellemével ellenkezik? Nekünk tehát e módosítás eszünkben soha nem vala, s ha kerületben kimondatik, bizonyos meghasonlást leszen szerzendő.

Junius 22d. 1833.

Alig vehetek lélekzetet! A kerületi elölülésnek ugyan ez egyszer vége van; s ez vigasztaló állapot. Elölülésem alatt a nyolczadik czikkely (minek második szaka is tegnapi kerületben szerencsésen véget ért) tökéletességre hajtatott; ez is lelket emel. Ugyan akkor az urbéri munkálat kerületi szerkezetének magyar forditására s általnézésére titkos szavazatok után küldöttség választatni rendeltetett; ebben is megnyugodhatni. De mind ezek végével a vallásügyben küldött ötödik válasz felvételék; s ez veszélyt hozott magával.

Tegnap ugyan is felolvasók a választ; s rövid vitatás után, ha szakaszonként felvegyük e vagy nem? az átmenetelt s a reversalisokról szóló pontot rostálni elkezdők. Szólának Beöthy, Perényi, Balog s az ügy több hősei; s midőn Prónaira jött a sor, elmondá: a protestánsok reclamálni senkit nem akarnak; következőleg a reversalisok multra nézve eltörléséből nem foly, hogy a reversalis mellett catholicismusban nevelt ember eddigi vallásában tovább is megmaradhasson. Azoknak, kik az ügyet oltalmokba vették, e nyilatkozás ellen nem volt semmi észrevételök; de midőn ma Pázmándira került a szó; s ő a hét évet haladtakat mostani vallásokban törvény által marasztatni kívánta: meghasonlás lőn. Mert azok, kik tanácskozást vele együtt tartottak, értelméhez ragaszkodának; azok pedig, kik a Prónay nyilatkozása és a Pázmándi szavazata közt a különbséget jól látták, ez utolsónak ellene mondottak.

Ime tehát öt ízben ment már keresztűl az ügy, s még ellenkezőink mindig csekély számmal valának; de a magyarra átkul egyenetlenség van mérve; s azért nehogy ez ősi átok alól kimenekedve lenni láttassunk : most hatod izben saját kebelünkből fejlik

ki a visszavonás magva. Gondban valánk; elleneinknek gonosz alkalom nyilt sánczainkba rontani; azért nehogy az alkalmat rögtön használják : menedékről kelle gondolkozni. Vasi Niczky felállott, és intést ada : hagynánk abba a tusát ; s e keletkező meghasonlást igyekeznénk magányos összejövetelben elfojtani. Megfogadók az intést, eloszlánk.

Uraim, egy emlékmondást! Medius terminusok ronták meg a világot. A legelső medius terminus, a mit a legelső asszonynak a paradicsomi kígyó mondott, hozá a legelső roszat a világra. Azért most és ezentúl emlékezzetek meg; s a medius terminust kerűljétek inkább mint a dühös ebet és mérges kígyót!

Junius 23d. 1833.

Niczkynél sereglett a sokaság. Ő maga nem utolsó vala azok közt, kik a vallásért bajnokoskodtanak; nem utolsó vala az 1825 és 830 évi országgyűlés oppositiojának tagjai közűl is; azért ismeretes a nádor előtt; s egyike azoknak, kiket néhány nap óta magához rendelget. Ezt Niczky maga vallá előttünk; vallá, hogy nem csak a nádornál de personalisnál is volt; s hogy általok felhatalmazva fog most szólani. Erre tudtunkra adá, miképen az említett urak állitásaként a vallásügyi üzenetből, ugy a mint most van, soha törvény nem lehet. Azért ha nyerni akarunk, szükség engednünk. Tovább illeté a reversalisok pontját, mellyen tegnap felakadánk; de illeté leginkább a hat héti oktatást, azaz, sajátképen a vallásról vallásra menetel pontját, melly a valóságos sark, min az egész tárgy megfordul.

Értsük meg jól a dolgot. Vallásbeli szabadság csak ott van, hol egy felekezetből másba szabadon mehetni. Ezen szabadságért vívott Bocskay és Bethlen; ezért az 1790-diki Rendek. Miért? Proselitusokat akartak talán? A világért sem, uraim! Csak azt akarták, hogy ki akar nevelés által beszitt elveknél, akár szíve hajlandóságánál fogva Luthert vagy Calvint követni szeretné, a római egyház szertartásaival élni ne kényszeríttessék.

A mint dolgaink jelenben állanak, sok ember van, ki gyermekkorától fogva protestansok templomaiban szokott imádkozni; s kit később a római anyaszentegyház vagy apja által adott reversalis, vagy szép apjának catholicus volta, vagy szülőjinek a halál órájában történt megtérése miatt magának kiván. Illy kívánságot a kormány mindig szent buzgósággal szokott pártolni; s e pártolásból származtak a kényszerités számtalan, és mesterséges nemei, miknek legnagyobb részét a hat heti oktatás nevezet alatt ismeretes intézet bőven magában foglalja.

Ebből jól láthatjátok : miért kivánják a protestansok a hat héti oktatást eltöröltetni; a vallásról vallásra menetelt pedig hoszu alakoskodás nélkül megengedtetni? De jól láthatjátok egyszersmind azt is : mennyire hibáznak, kik az általmenetel szabadságát tulaj-

donképen catholicusok dolgának tartják? Való, protestansnak catholicussá lenni szabad, és nem viszont; de való, hogy protestánsnak (mihelyt a clerus valami rést talál) protestans vallásban nyugodtan maradni nem lehet. És ime ez a vallásbeli sérelmek egyedüli kutfeje, mi csak ugy zárathatik be, ha a szabad általmenetel minden fentartás és alakoskodás nélkül mindenkinek szabadon fog hagyatni.

Ne feledjétek: semmitöl sem irtózik a papság inkább, mint az általmenetel megengedésétöl; és semmit sem akar a kormány is kevesbé megengedtetni, mint ezt. Amaz, mert világi javait félti; emez pedig, mert azon nagy következésü befolyást, mit a protestansokra nézve gyakorol, nem örömest vesztené el. E vala kettös oka a huszonhatodik czikkely tizenharmadik szakának, hol az általmenetel esetei a királyi felségnek bejelentetni rendeltetnek. Mi végre? az kimondva nincs; s a mi kimondva nincs önkéjü magyarázat után hat héti oktatással pótoltassék ki. De a tizenharmadik czikkely minden illy magyarázatot tilt; a panasz azért megtétetett. Mit lehet várni? Hogy a hat héti oktatás eltörültetik? Niczky mondja: ezzel biztat a nádor. Tehát az általmenetel? Nem engedtethetik a szerint mint a Karok kivánják; mert ha megyéken végeztetnék a dolog, akkor a felségnek tartozott feljelentés elesik. S a szerint a nádor kivánsága? Beletenni a törvénybe, hogy azt áltmenetelt, feljelentés után, a felség fogja megengedni.

Ime a titok uraim! Kilenczvenben a feljelentés czikkelybe téteték; de az engedelemadást be nem tudák tétetni; most tehát ki kell pótolnunk a hézagot. Igy a hathéti oktatás alól talán kiszabadulnánk; de a kérdésben forgó protestansok sorsa egyedül az uralkodó kényétöl függesztetnék fel. Szépen fognának a békekötések fentartatni; szépen fogna a sérelem orvosoltatni; legszebben fogna pedig alkotványos országban természet elleni fentartott jus az uralkodónak adatni! Ti lássátok, ha valami illyet ép szemmel és fejjel elfogadhattok e?

Mind ezeket meggondolván, könnyen képzelitek, miképen Niczky velünk alkut nem tehetett. S ez nem kár, de kár, hogy a reversalisokra nézve sem jöhettünk egyességre. Pázmándi azt állítja: ö mindig ugy értette tanácskozásainkat, mint kimondá. Jó! de most midön látja, hogy mi másként értettük és értjük, csak lehetne az egyességért engednie. Nem! ö az engedést tölünk várja; nekünk pedig engedni, s az elvet semmivé tenni egynek látszik.

Szóval: a meghasonlás nagy; s illy környülményben mi könnyü lenne az eddig kevés számban maradtaknak gyözni? De ez minket nem indit; mi nem a közügyet, de saját véleményeinket szeretjük; s ugyan azért azt ezeknek feláldozni soha sem irtózunk.

Többen valánk, kik e gondolatok miatt vérzö szívvel jövénk el a sikeretlen tanácskozásból. Holnapi kerületen eldöl a tárgy;

s ha illy hasonlás közt dől el — isten legyen az ügynek irgalmas. E rettegés miatt még holnap a kerület előtt Csapónál új összejövetelt határozánk. De kik a szent lélek ajándékaival nem bírnak, azokat az egyetértés szelleme örökre futja.

Junius 26d. 1833.

Ne félj, mond egykor Wesselényi, isten a magyart, mint választott népét nem hagyja el.

Meg kell vallani: e választott nép semmivel sem jobb, mint ama másik, mellyet Isten hosszu türelem után végre széllyelszórt. Azonban csakugyan nyilvánvalók rajtunk az isteni pártfogás jelei; mert a nélkül, saját bűneink következésében, már régen el kellett vala sülyednünk. De a hatalmasnak béketűrése még el nem fogyott.

Huszonnegyedikben reggel Csapónál megjelentünk ugyan; de Pázmándi a maga schizmája mellett most is makacsúl állott; s a helyett hogy engedett volna, a csongrádi követ által akart holmi módosítást javaslatba tétetni. E módosítás nem igen vala más az övénél; minden esetre pedig magyarázas, és medius terminus volt az, mi az egész romlását hozandá magával. A szatmári követ felszólalt: Uraim, az ég minden szenteire! saját parányi véleményeinkért akarjuk e a hónapok óta védelmezett ügyet megrontani? Hagyjunk minden magyarázatot, minden módosítást. Ne tudjunk semmit, sem arról a mit Prónai mondott, sem a mit Pázmándi; s maradjunk az eredeti üzenet mellett állhatatosan, és egyszerűleg.

Bár tehetnők azt! mondának Prónai és Deák, s még némelly mások; de e meghasonlás az ellenfélnek kedvező. Az a Pázmándi javaslatát pártolni fogja; s így az üzenet épségét megrontván, a tárgyat hatalmába fogja keríteni; s meghasonlásunkból erőt vévén, a hozandó törvény pontjait maga fogja előnkbe szabni,

Fájdalom! ez könnyen megeshető vala; s annyival inkább, mert Pázmándi mind ezek után sem szállott magába; hanem az elkezdődött kerületben a csongrádival elmondatott módosításhoz csatlá értelmét. Szorongó vigyázattal vártuk az ellenfél hőseit szólani. S itt mutatá magát az égi pártfogás. A clerus, s annak csatlósai nem vevék magokat észre, s még a Pázmándi medius terminusát is ostromlák; s így midőn magunkat szorosan az eredeti üzenet mellett kezdők kinyilatkoztatni: szembetűnő többséget vontunk magunk után.

S e bajtól ugyan ez uttal megszabadulánk; de tegnap és ma a hat héti oktatást kipótolható intézet jött kérdésbe. A szerint, a mint előbbi conferentiákon e tárgyról szó vala, bizonyos időhaladék javasoltaték, mellyet áltmenetel esetére a megyétől rendelendő küldöttség neveztetésétől annak kijöveteleig az átmenni akaró meggondolásra használhasson. Niczky harmincz napot javaslott, Balog tizenötöt; s tegnapi vitatás, s mai szavazás után ez utolsó győzödelmeskedett. Niczky roszul veszi a kimenetelt; ő a pro-

testans ügyet, mond, melegen védte, s most pártoltatást érdemlett volna. — De valjon, ki valamit szive meggyőződéséből véd, az illy környülmény miatt meghidegülhet e?

Legyen, mi akar. Elég a vallásügynek ma egyszer vége van; s az eredeti nuncium, minden veszély mellett is, nagy többséggel maradt. Ez megtörténvén, Dubraviczky feláll; s megyéje nevében a budapesti híd iránt inditványt tesz. Ismeritek a budapesti hidegyesületet s annak munkálódásit; nem kell tehát hoszasan mondanom: Pestmegye kéri a Karokat, irott üzenettel szólítanák fel a főrendeket, hogy velök kezet fogva a nevezett hidegyesület kihallgatására vegyes küldöttséget nevezzenek. Az inditvány elfogadtaték, s a kerületek oszlóban valának, midőn az urbéri czikkelyek magyar fordítására rendelt küldöttek kérdést támasztának.

Feledém mondani: a Karok még 24-dikben beadák titkos választásaikat; s a kinevézett küldöttségnek ma már ülni kellett vala. De a sérelmekre kirendelt küldöttség is tizenkilenczedikben elkezdé üléseit, s az elölülő mára ismét ülést hirdetett. Mind a két küldöttségre csak nem ugyan azok voltak nevezve; s a közmondásként két urnak egyszerre szolgálni nehéz levén: a küldöttek kérék a Karokat, az ülések illy összejötte miatt, az urbéri fordítást biznák másokra. A többség azt mondá; az urbér fordítása nem tarthat soká; azért a sérelmi küldöttség a maga üléseit halaszthatja, míg a fordítás megtörténik, s az urbér országos ülésbe vitethetik. Most tehát a választás maradjon, mint tételék! de a főpohárnok kérettessék meg a sérelmeket nehány napig halasztani. Ugy látszik, e kívánat nem czéliránytalan. Most az országos munkálatok végződése évekig fog tartani; következőleg a sérelmek felvételére még idő elég van. Azonban a főpohárnok így nem gondolkozott; s azt izené: a serenissimus nem enged halasztást; a sérelmi küldöttségnek tehát okvetetlen ülni kell; s kivánja, hogy a küldöttség tagjai közül Palóczy és Kölcsey minden esetre jelenjenek meg. Miért? Azt kitalálni hirtelen nem lehetett; s e rejtélyes cselekvésmód következésében meghatároztaték: az urbéri küldöttség üljön most kerület után mindjárt; a sérelmi pedig délután.

A kerületek jókor eloszlának, s mi az urbér fordításához fogánk. A czikkelyeket Berthanak, a kerületi napkönyv szerkesztőjének segédével Dezsewfy fordítá. Bertha érti a nyelvet; s a literatura haladásával együtt járván, tudta: törvénytárgyu munkát magyarul új szók nélkül irni nem lehet; de tudta azt is, új szavat csinálni, mint illik? Természetes azért, ha fordítása uj szó hijával sem volt; s minekutána ez országgyűlés alatt mind irásban mind beszédben újítást látni és hallani ritkaság nem vala, az illy fordítás vakmerő próbának nem is tartathaték.

Azonban sokan találkoztak, kik a szatmári követhez járulának, s intve kérék: ugy legyen az urbér fordítva, hogy azt az

adózó nép érthesse. Az említett követ kettőt gondolt: egyet, hogy olly nyelvben, melly törvénytudományi terminologiával még nem bírt, szokásban levő szókkal mindent kifejezni nem lehetséges. Másat, hogy az ember mindent megtanulhat, tehát az uj szót is; s minden esetre a magyar új szó a római régi szónál az adózó nép előtt értelmesebb leend. E gondolatoktol kisérve helyet fogott a küldöttségben, s ott Pázmánditól, Palóczytól s meg némelly másoktól gáncsolva; Lonovicstól, és Majertöl, és Rudicstól s az ezekhez tartozóktól pedig védve, nehány ujítást szerencsésen is megállapított. Nem vitatás nélkül ugyan; de azon bizonyos hittel; az ember jót és roszat könnyen megszokó állat; s ha valamitöl ma visszadöbben, azt holnap, mint ismerös alakot, megütközés nélkül tekinti.

És délelött ugyan ezek történtek; délután pedig a sérelmi küldöttség ülését tartók. S itt kezdök sejdítni a sürgetés okát; miszerint az ülést sem halasztani, sem a borsodi és szatmári követ nélkül tartani nem akarák.

A lengyel népért, mint igen jól tudjátok, sok megye szolt a thrónushoz; sok megye adott követeinek utasítást; s a lengyelügy már egyszer szóra is jött vala. Mi történt akkor? Mi történt késöbben a Borsiczkyhez küldött lengyel levéllel? jól fogtok emlékezni. Hogy Borsiczki a keze közt volt levelet a nádornak, visszaadás igérete mellett általnyújtá, azt is tudjátok. Hogy pedig ő az igéret szerint azt visszakérte, de vissza nem nyerte; azt ha még nem tudnátok, ime halljátok! Tudva van: a levél kettő volt. Egy, melly az országgyüléshez pártfogást kérve szólott; más melly Borsiczkyhoz szólván, amannak kisérőül szolgált. Serenissimus ezt adá vissza; amazt mint országgyüléshez szólót elölülöi kezekben megtartá, azaz, az országgyülés szemei elöl elrejté. De ezzel a felsöség nyugalma még nem biztosíttaték. Minden órán féltek hogy Balog vagy valaki más az ügyet ismét szóra hozza, s nyugtalan napokat készít általa. S válóban Balog készüle is ezt tenni; annyival inkább, mivel e hetekben ő is vett bizonyos lengyelektöl levelet. Voltak ugyan, s az oppositió tüzesb tagjai közt is, kik saját, sok bajaink tekintetéböl, ez idegen bajjal küzdést továbbra hárítani javaslák; azonban minden esetre az ügynek elöbb vagy utóbb leendő felvétele kerülhetetlen. Nem vala azért czél ellen gondoskodni: e felvételt mi uton lehetne legkevesebbet alkalmatlankodóvá csinálni? Kerületben tétetik uj indítvány? Természetesen tüzes kiömléseket várhatni; s a végzés millyenségéröl, és a hatás mekkoraságáról előre ki felel? A megyei sérelmek és kivánatok közt előfordul a dolog; s nem jó lenne e azt, minél hamarább a küldöttség csendes üléseiben elövenni; s ez által minden kerületben vagy országos ülésben történhető inditványt megelözni? Igy kellett az illető fejeknek gondolkozniok; mert íme ma midön az elrongyollott bankczédulákat illető sérelmet elvégzök : a királyi tábla embere

egyszerre sok levelet fordít; s véletlenül a lengyel népet érdeklő kívánatokat olvassa.

A követek megütközének; s kérdék : e rendbontás mire való? A főtáblai küldöttek pedig a szerencsétlen nemzet ellen szólani kezdettek. Tusa lőn; mellynek vége röviden erre ment ki : a lengyel ügynek fel kell terjesztetnie; de nem a rongyos bankoczédulák után; nem is e száz meg száz sérelmek elnyelő örvényében: hanem külön, s a tárgyhoz illő szerkezettel. E szerint az uj szerkezet jövő ülésre készen lesz; s egyszersmind a lármásabb indítványnak eleje vétetik. A borsodi és szatmári követek pedig thermometromul szolgáltak: ha valjon illy cselekvésmód a demagogusi forró láz elcsendesítésére hasznosan fordíttatott e? Jól választattak e a mérleg gyanánt szolgálók? Az ég tudja : megmutatja pedig a következés.

Junius 30d. 1833.

Az ember jár és kél, küzd és munkál, jelenböl jövőre következést húz; s alig tudja, hogy feje felett a magosság lényei szeszélyből vagy gonoszságból minden tetteinek akadályt készítnek.

Az alatt míg 27-dikben délelőtt és után, 28-dikban pedig a reggeli órákon az úrbér fordításával bajlódtunk; ez utóbbi nap estvején pedig sérelmi küldöttségben ülvén, többek közt, az árva lengyelnép dolgában készült uj szerkezetet meghallgatók, s diktáltatni rendeltük : a nádor és personalis a követeket egymás után magokhoz rendelgetni meg nem szüntek; s a vallástárgyban a királyi felség számára fentartott jogot akarának kimunkálni.

Jusson eszetekbe, a mi e hónap 23adika alatt e napkönyvbe az áltmenetel feljelentéséröl irva van. Azt kivinni, hogy e feljelentés királyi engedelem végett történjék : volt most a két elölülő legforróbb mind ohajtása, mind igyekezete. Ugyan azért munkálnak közvetlen is, közvetve is; s ez utolsó módhoz tartoznak a mai, tegnapi s mai conferentiának történetei.

Tegnap ismét a Niczky szobájiban gyűlénk össze és nagy számmal : Hallók azokat, mik 23-dikban mondattak; s nem csak hallók, de meg is vitatók. Niczky és Rohonczy, ugy mondják, az alnádorság reményének sugáraitól vonzatnak; én nem tudom, tudni nem is akarom; elég, hogy mindegyik az elölülők ohajtása mellett harczola. De a tanácskozók többsége makacsul az eredeti üzenetnél maradván, egész harczok sükeretlen vala. Ugy hivém, ezzel maradunk; de mai nap reggelén ujra fel valék szólítva; s mennem kelle Perényihez. Pázmándit, Prónait, Dubraviczkyt, Siskovicsot, Bernátot, és Rohonczyt találtam ott, kikhez még némelly másokkal Balog és Beöthy, s később Sombory léptenek be. Ez vallá, ő követi tanácskozásba nem tartozik ugyan : de a vallásügy közös; s neki holmit közölnie kell. Dolgunk, ugymond, veszélyes állásban vagyon, a personalisnak huszonhárom megye tett fogadást, hogy

az engedelem végetti feljelentésre reá állanak; nincs bizonyosabb, mint az, hogy az eredeti üzenet meg nem áll; s e környülményben valamit kellene gondolnunk, a mi a hathéti oktatást kielégitőleg pótolja ki. Nem-jó lenne e a megyei küldöttség helyett, a cancellaria és helytartó tanács tagjaiból vegyes küldöttséget javaslani? s több'e félék.

Képtelennek nézők az indítványt; s neheztelénk érte, hogy kerületben tett végzés után hozatnak mind ezek szóba; s végzéseinket az országgyülési elölülő tekintetétől akarjuk felfüggeszteni. Egyébiránt is bizonyosnak hivők, hogy eddigi többségünket ez uttal el nem veszítjük; s így sem a huszonhárom vármegye elpártolásával rettentés; sem azon ígéret, hogy engedésünk esetére az ügy minden más pontjait, s a hozandó törvényczikkely egész szerkezetét tetszésünk alá bocsatják, bennünket meg nem hajthattak.

És nem százados tapasztalás tanitja e: kormány részéről mi könnyen áll igérni, s igéretet szegni? Vigyázzunk uraim! Kit illy vastag hálóban fognak meg, az érdemlé hogy hálóban van.

Julius 1-ső 1833.

Kerületi ülésünket Nyitra és Szepes nyitak meg; s a vallasügyi hatodik üzenet vizsgálata kezdeték. Értitek, mikép itt nem többé a végzésről, csak a Dezsewfy írásáról van a szó, s a kritikázás bővebben folyt mintsem ma készen lehettünk volna. Egyébiránt a napok a Naplósra s társáira nézve terhesek. Úrbéri fordítás, sérelmi küldöttség, és kerületezés, s igen gyakran közbe jövő conferentiák foglalják el az üdőt. S mind tűrhető volna, ha tudniillik a nyugtalan munkát nyugtató kimenetel koronázná meg: de ez a vallástárgyra nézve hiu remény.

Kinos érzemény! mert félévig vivni valamiért; s olly reménynyel és czéllal vivni, mint itt; bírni a nemzet többségét: bizni korban, s az igazság erejében: s utójára is vesztést látni maga előtt: mondjátok meg: érdemli e ez, hogy az ember maga elébe nemes czélt tűzzön, s annak eléréseért keble minden erejét mozgásba tegye?

Tudjátok meg! ma délutáni ötkor a főrendi teremben a pohárnok és küldöttsége öszveült. S minekutána a lengyel ügyet illető czifra iromány megvizsgáltatott; s Győrmegye kívánata felett a nyelv iránt Horvát püspök (az egykori magyar író), a horvát követek és báró Pongrácz ellen győzelmes csata csatáztatott: öszveszedők írásainkat, s az elölülő marasztgatásai közt kifelé indulánk. A pohárnok, egyike az 1825-diki országgyülésen elátkozott királyi biztosoknak, már öreg, s apróságos fecsegésekre hajlandó ur, természetesen elölülői tekintetet fertartani sem erővel, sem komolysággal, sem érdemmel nem bir. Aztán az emberek e gonosz világban vagy makacsok, vagy legalább pajkosak; de

semmi esetre kalap véve, és hátgörbítve tisztelettel állani nem tudók. Vannak ugyan, mint mindig voltak és lesznek, kik örömest csusznak, csak valamicskét nyerhessenek; de ti jól tudjátok, miképp a csuszás módjai is a divatnak alája vettettek; s most már a férgek is elevenebb és bátrabb mozgást tanultak. Annyit mondhatok : a hosszu életü báró Eötves, ki már sok országgyülésen viselt illy küldöttségben elölülést, nehezen tapasztalt valaha a megyei küldöttekben illy keresetlen viseletet, illy kíméletlen ellenmondást, illy bizonyos győzelmeskedést, s illy figyelmetlenséget a félszázados türéssel és bókolással, és homály útain járással kínosan keresett czimek iránt. Ne véljétek azonban : e jelenségek ez embernyom lelki erejét hirdetnék; mert soknak, kin e jelenségek mind láthatók, czímért könyörgő levele Bécsben a cancellár asztalán vagy asztala alatt hever. Némelly embert a czimek iránt tapasztalt tiszteletlenség sem tántorit meg; ő a czímet magáért a czímért szereti : mint a nagy ember a rényt.

Engedelmet uraim! Már régen várjátok: e kicsapongó jegyzetek mit akarnak? Ime tehát!

A küldöttség eloszlott; s mi, azaz, Dubraviczky, Pázmándi, és én a ligetbe indulánk mozgást tenni. Pázmándi a vállásügyi titkos munkálódásról tudósítást vőn; s tőle hallánk, a mi következik.

Hogy zavarba ne jőjjetek, előbb el kell mondanom: miképen nehányunknál régi feltétel, a kérdéses ügyet, ki nem vihetés esetére, ugy, a mint az eredeti üzenet fekszik, letenni; s kedvezőbb idő embereinek sértetlen meghagyni. Most, miután a méltóságosak illy hosszu, s illy állandó ellenmondást tevének; s a kormány embereinek törekedése az eredeti üzenet megváltoztatását eszközleni: itt látszik lenni az idő, hogy e régi feltételt munkába vegyük. Voltak, kik ezt már a most vizsgálatban levő üzenet alkalmával akarták: s nem ok nélkül: mert az ügy a maga tisztaságában csak addig tétethetik le, mig a többséget pártfogói birják; s mikor e többség ingadozni fog, vagy épen az ellenfélre megy által: akkor a győztes ellenfél a letételt engedni bizonyosan nem fogja; hanem saját tetszéseként siralmas czikkelyeket fog alkotni.

De semmi sincs nehezebb, mint kecsegtető reménytől megválni. Azért a letétel ez uttal elmaradt; s az ég adja, ez elmaradás vesztünkre ne váljék. S épen e felsohajtást sajtolá ki belőlünk Pázmándi a maga hireivel.

Való, így állítá, hogy a nádor és personális huszonhárom megyét megnyertek; hogy czélban van, bennünket a letétel esetében megakadályoztatni; mert az udvar törvényt akar, félvén: ha az országgyülés vallási czikkely nélkül oszlik el, a népbolygatók a törvényhatóságokban lázítgatni fognak. Majtényiak, Niczky, (ki reánk a 30 napi haladék elnemfogadasáért haragszik) s némelly mások dolgoznak ellenünk. Mit? ezt mondogatják: négy

protestans által hagyjuk e magunkat igazgattatni? Nékünk Prónai és Dubraviczky, Palóczy és Kölcsey szabjanak mértéket? hiszen ezek makacsságok által az egész ügyet elrontják. S több e félék. Meg kell vallani, gyönyörü mód a haza dolgait folytatni! de midőn kormány részére kell ember: mi könnyebb, mint azt nyerni? Pénz, czím, hívatal, pántlika, és rojt: mind olly portékák, mi után a nép sóvárog, mint holló a csillogó ércz után. A kormány mind ezekkel bir, mind ezeket osztogathatja; de a nemzet a maga érdekeit, mi által teheti kivánatosokká? Legfelebb az által, hogy portékájit a legközelebbi követ vagy tisztválasztáskor hosszu orral bocsátja, vagy épen űzi el. S így levén a dolog, csudálkozhattok e, ha az udvarnak olly szép sereg csatlósai találkoznak? Annyivalinkább, mert őseink áldott szokásaként már az is elég valamelly ügyet elhagyni, mivel azt A. vagy B. pártolta. Uraim, isten segéljen benneteket minden szándékaitokban. A legegynesb uton vagytok magatokat, és társaitokat, s az egész hazát a legelsőnek, ki útatokba akad, árúba bocsátni.

A kormány emberei örülnek; de a papság, ugy beszélik, fájlalja, hogy nem az ő ügyök, hanem a királyi jog miatt tétetnek készületek. Ha így: gondokozásokat megfogni nem tudom. Hiszen a jog, mit a felség számára nyerni akarnak, hasznait a papságra épen ugy fogja kiterjeszteni: mint a 13k. szak mostani záradéka. Ne féljetek, uraim! mig a dolog mostani állása fenmarad: addig királyi szék és pásztorbot egymás ellen nem lesznek. Adjatok hálát a sorsnak, melly elobb a jézsuitákat, később a ligurianusokat teremni engedé.

Julius 3d. 1833.

Tegnap és ma, a 6-dik üzenet vizsgálatát kerületileg végrehajtók. S ma az úrbér első czikkelyének magyar fordítását is, mellyen a küldöttség már dolgozott, időnk vala felolvasni. A küldöttség emberei az új szók miatt veszekedének; s e veszekedés lőn első tünemény a kerületben is. Bernát és Vay, s mind azok, kik az apai ház küszöbein belöl a házi cselédtöl tanultak magyarul; s annál fogva később a nyelvtanulásra leereszkedni, rang ellen valónak hitték; s magokat a nélkül is, mint született táblabiráknak, ugy született nyelvtudósoknak tartják, fenakadozának minden szón, a mit a falusi biró szájából nem épen ugy, vagy épen nem is hallottak. Deák, ki a nyelvet tanulá, s a felső megyeiek, kik örömest tanulnák, védelmére keltek a forditásnak: s a két fél harczra szállván, az országgyülés, hallatlan példával, philologi versenynyé változott. E versenyben örök emlékre méltók Vaynak szavai, ki, midőn bizonyos uj szó felett vitatás folyt, önérzési komolysággal mondá: én ugyan Tek. KK. a nyelv grammatikáját nem tanultam, de azért a kérdesés szót nem értem.

Megvallom, a logikának illy törvényét, mint a millyén szerint a szavak mondattak, nem ismerem; s azonnal általlátám: illy törvény szerint beszélő urral feleselni, hálátlan fáradozás. Azért hallgaték; s itt is, mint a küldöttségben, az időre, s a megszokás által leendő szelidülesre várni, jónak találtam. Higyétek el, e várakozás soha nem csal.

* * *

Gróf Széchenyi Bécsben járt; s megjötte óta ébresztgeté az embereket: felirásukat a pesti országgyűlés iránt újítnák meg; ő reméllí, az most nem leend sikeretlen. De emlékezetbe hozá egyszersmind, hogy a pozsonyi polgárok már kétszer folyámodtak a felséghez az országgyűlés szállásolásától megszabadulni kívánván. S é két rendbeli folyamodás oka ugy mond az, mert a szállások ingyen adatnak; s következőleg ha Pesten is ingyen ohajtanánk szállást; azon város polgárainak is természetes leszen, mindent tenni, hogy illy kárthozó szállóktól megszabadulhassanak. Annyival inkább; mert Pozsonyban a házakat százak óta nyomja e teher; s ez minden eladáskor és osztálykor illő figyelembe vétetik: de Pesten ez szokatlan, s a házbirtokosokat, kik temérdek pénzsummákat költének épületeikre, pótolhatlan kárba vezetné. Jó lenne tehát, ha magunk közt a szállásfizetésre saját erszényeinkből reá állanánk; miért Pest részéről igéret tétetik, hogy minden szállás ára méltányos áron fog meghatároztatni.

E javaslat már régen forog embereink közt; de még tanácskozás tárgyává nem tételék. Ma tehát, midőn a vállasügy miatt Pázmándinál különben is összejövetel tartaték, e tárgyról is szólánk.

A vallásügyet a mi nézi, holnap országos ülés fog lenni, s a hatodik üzenet felolvastatván, az engedelem végetti feljelentés inditványba tétetik, s tüzesen védelmeztetik. Mind azok szerént, a mik eddig kéz alatt tétettek, s kihirdettetének, a dolog kimenetele nagyon kétséges. A kormány pártja nyerhet; s ez által a polgári alkotvány szívébe lesz döfve a kés; mert a lélekismeret fontos kérdésében az eldöntő szót nem a törvény, hanem a fejedelmi önkéj fogná kimondani. Azért huszonhét megyét, néhány városokat s a jász és hajdu kerületeket felgyűjtők; s kérők az embereket: nyilatkoznának ki őszintén, hogy tudhassuk előre, mint állunk? A nyilatkozás megnyugtató lőn; a felgyűlt követek a kormány akarata ellen mondák véleményeiket; s azonnal a Pestre menetel módjairól kezdének szólani. Beöthy és Széchenyi a felebb mondottakat előadák; s voltak, kik az előadást igazságosnak találták; de voltak vállvonítva hallgatók is. Mert tudnotok kell: a magyar nemes szemedben semmit sem tagad meg örömest, csak fizetésről szót ne tégy. De fizetni! Ez, uraim a titulus nonus ellen van;

11 *

s mi azt is alkalmasint alkotvány elleni dolognak hisszük, ha szakácsunk a pozsonyi piaczon petrezselymet pénzért veszen. Ezért a szállásfizetés gondolatja ma is sokakban kedvetlen érzést gerjesztett. Szóval, mi magunkat semmire nem határoztuk meg; hanem szokás szerint bővebb tánácskozást vagyunk jövendőben tartandók.

Julius 4d. 1833.

Lefolyt e nevezetes nap is; s nem zuzott ugyan össze bennünket; de érezhetőleg megintett: máskor dolgainkat, ha csak lehetséges, bizonytalan kimenetelre ne eresszük.

Országos ülés hirdették: s a personalis elfoglalá székét, teljes reménnyel, hogy néhány napi fáradatlan hódítgatásai következéseül, fénylő győzelmet aratand; s a fejedelmi hatalmat uj szerzeménnyel öregbítendi.

Híven szolgálni fejedelmét: dicséretes dolog; de szolgálat, melly az alkotvány sérelmével történik, sem a fejedelemnek nem hoz nyugalmat, sem a szolgálattevőnek hazafi nevet. Somogyi ugyan azt vallá, hogy ő hívebben szolgálta királyát, mint istenét; s e gyönyörü vallomás után, miért ne szolgálhatna egy personalis hívebben a fejedelemnek mint hazájának? Ezt már tették többen is; ez uttal sem látszanék különösnek, ha Somsich épen hazafiság s felvilágosodás hírében nem állott volna; s ha őt az oppositio szinte erővel nem emeltette volna a helyre, mire a kormány más akárkit örömestebb emelt volna. De hijában! Isten az embert minden sors, minden éghajlat, minden életmód elfogadhatására alkotta. Az oroszlán mindig csak oroszlán; a ferég mindig féreg; de az ember felsősége abban áll, hogy alakját is változtatni tudja. Ki tegnap oroszláni büszkeséggel járt; ma féreghez illő alázatossággal bujkál. Ki tegnap sasfellengéssel emelkedett; ma féreg gyanánt porban csusz. Nem csudálatra méltó tökéletesség-e?

Olvastaték az üzenet; s a reversalisokról, s az atya vallásának követéséről szóló pontok, kevés ellenállás mellett, szerencsésen keresztülmenének. De a vallásról vallásra szabad átmenetel jött sorba; s personalis feláll, s a 26-dik czikkely 13d. szakának értelmében a fejedelemnek leendő feljelentést, még pedig (mint gondolhatjátok) engedelemadás végett, javaslatba teszi. Az országgyülési napkönyv, minden hibás szerkezetével is, örök bizonyságot fog tenni, hogy voltak, kik az alkotványi jusokat, s a természeti törvény szentségét merészen védelmezték; de bizonyságul szolgáland arra is, hogy sokan, kik mind eddig az eredeti üzenetet híven oltalmazni látszottak, most a madárfogó síp hangjait édesden hallgatták; s personalis javaslatának erőt és győzelmet szerezni, kézzel lábbal iparkodának. S ki tudja, mi fogott volna történni? Az ostromló és védő két fél sok ideig egyformán állnak vala; personális tüzzel ugorgatott fel, s ez meg azaz me-

rész szóló ellen czáfoló szavakat mondogatott, s már a megyék nagyobb része kimondá magát, s nehány kevés hátramaradottaktól függött a minden esetre csekély többség: midőn personalis ismét feláll, s hogy javaslatának kedvesb szint adjon, azt ugy állítja elő, mint a hathéti oktatás pótolékát; nyilván kijelentvén, hogy e gyűlölt hat hétről többé szó sem leend.

E kijelentés vala a Dávid királytól megátkozott akhitófeli tanács. Marczibányi sötét fej, de alkotványt szerető ember; kívánta a hat hetet, de fejedelmi önkényt nem ohajtott; s most a hat hét mulandóságát hallván, gyors mozdulattal álla fel, s a dolog illy állásában, inkább az eredeti üzenet mellé nyilatkoztatja magát. A nyilatkozás reménytelen vala; a personalis fele, melly Marczibányira, mint oszlopra, számolt, megzavarodék; s e rendes történet az addig kétségesen álló mérleget egyszerre leveré. Többséget nyerénk tehát; de győzödelmünknek nem örülhetünk. A kormánynak ellenünk huszonegy szavazata volt; s ha ez első harczban mindjárt ennyit vesztének: mi fog egy másodikban, vagy harmadikban történhetni? Somsich nagyon komoran hagyá el az ülést, az való; de aggodalmunk a jövőre nézve nekünk nagyobb lehet. Azért vigyázzunk, uraim! Az ügy letételének órája eljött; tizenegy ellenszavazóból ime huszonegy nött; s ha tovább vakmerőkösködtök, még társaitok fele Judássá válik.

Julius 6d. 1833.

A harmadik pont sorsa maga után voná a többiét; s tegnap az egész üzenet az ország többségét, s a két tábla viszonyait érdeklő berekesztéssel együtt megállapítva a főrendekhez általküldeték. S mai napon, míg a kerületek az úrberi második czikkelyt magyarúl és latinul helybenhagyák, s a budapesti hid iránt az elkészült üzenetet meghallgaták, s diktáltatni rendelék: a méltóságosák üzenetünket rendre is vevék, s a három első pontban régi értelmöknél hiven maradván, a többit jövő ülésre hagyák, hasonlót végzendők.

S ti mit tesztek? Mi édes barátim, tanácskozunk! Bernátnál volt összejövetel; s Pázmandy, Prónai, Beöthy, Balog, Péchi, Dubraviczki, Bezerédi, Palóczi és Kölcsey kérdezék egymást: le kell e az ügyet tenni? Vagy az engedelemadást elfogadni? Mert látni való, mostani környülménycikben e két kérdésnél több nem lehet. A kormányhoz pártolt huszonegy megye gonosz példával bizonyította meg, hogy a sokságban bízni többé nem lehet; s így a tanácskozók többsége előtt már nem vala kétség, ha le kell e az ügyet tennünk? Csak a letétel módja felett bizonytalankodtak. Bezéredi, és Pázmándy a többekkel nem értének egyet. Amaz nem hitetheté el magával, hogy dolgaink olly veszélyes lábon álljanak, mint hinni látszunk; emez pedig az engedelemadás elfogadására vala hajlandó. A fejelentés, ugymond, a 26-dik czikkelyben már

áll; azt onnan kitörülni, tehetségünkben nincs. A mostani javaslat nem fog több roszat okozni, mint a fenálló törvény; s azért azt elfogadni, hogy általa többi kívánatainkat megnyerjük, káros nem lehet. De mi nem igy hittük; itt alkotványi kérdés forog fenn, s azt semmi kinézésnek fel nem áldozhatjuk. Aztán ki tesz bizonyossá, hogy e pontban engedvén, a többit megnyerjük? Inkább félő: ezt most igéretek által kicsikarják kezeinkből, s következni fog, hogy erről magunk mondottunk le, a többiből pedig ki fogunk ültetni.

Látjátok: mi még egyet nem értünk; s tagadhatatlan, a tárgy nehéz is; és így nem lesz felesleg, holnap Péchynél újabb tanácskozásra összegyűlnünk.

Julius 7d. 1833.

Míg minket a vallásügy kimenetele nyugtalanított, az alatt gróf Andrásy, ki ez ügynek szívében nem vala barátja, az országgyűlés Pestre viheteséről gondolkozott; s ma délelőtt számos megyét hívott magához, tudni vágyván: ki fogja magát a szállásfizetésre ajánlani? ugy látszott, csak két érdek fog mutatkozni. Egyik azoké, kik inkább szeretik a Pesten lételt, mint erszényeiket; másik azoké, kik az aristokratia örök elvei szerint, kívánnak adatni és venni mindig és mindenhol, de adni és vetetni soha sem és sehol. Ezen urak ugy akarnának tenni az országgyűlés helyén is mint saját falujokban, hol ha egy végen lakni eluntak, a más végen lakó földmívest kikergetik, s ingyen mennek helyére. Azonban e két érdekhez még harmadik is támada; azoké tudnillik, kik Pozsonyban maradni szeretvén, a szállásbért a pozsonyi lakosoknak ohajtják fizetni. Ez utolsók azt mondák: ha igazság Pesten fizetnünk; miért nem teszszük ez igazságot Posonyban? Ezeknek felelni könnyü vala. Mert először, a pozsonyi lakos, akár vétel akár osztály után, de minden esetre a teherrel vette által házát. Másodszor pedig, czélunk az, hogy Pestre mehessünk; s e czélt a szállásbér-igérés eszközli, melly igéretet ha Pozsonynak adnánk, az innen elköltözhetés akadályai még inkább nőnének. Mert fogna e akkor a pozsonyi polgár tőlünk szabadúlásért folyamodni? S egy okkal nem több lenne-e a kormánynak, hogy kérésünkre ne hajoljon.

Hogy sok szóval unalmatokra ne legyek; mi, mint minden összejövetelkor, ugy most is beszédeket tartánk; s a sok beszéd után utoljára sem tudjuk, hanyadán vagyunk? A végzés tehát ez: indittassék aláírás; s a ki Pesten, bérfizetés mellett, lakni ohajt, nevének bötüjivel bizonyítsa be.

Ott hagyók a conferentiát; s minekutána az úrbért fordító küldöttségben darab ideig ültünk, s az ebéd óráját is eltöltöttük volna, kik tegnap Bernátnál gyülekezénk, ma Péchinél találkozánk. Ugyan azon nézetek, és kétségek mint tegnap. A többség a letétel mulhatlan szükségét látja; de még is szeretné, ha e szükség nem

lenne mulhatlan; s ha a követek többségével az eredeti üzenetet a förendekhez még többszer is általküldhetnénk. Ez okból holnap délután Csapónál azon huszonhét megye, mellynek vagy követeiben vagy utasitásában legtöbb bizodalmat lehet vetni, öszvehivatik; s abból a mit ezek nyilatkoztatni fognak, itéljük meg: letegyük e az ügyet, vagy még több szerencsét próbáljunk?

A méltóságosak holnap a hatodik üzenet feletti vitatást bevégzik; s válaszukat mindjárt az ülésből fogják megküldeni. Minő gyorsaság! Söt, ugy mondják, a válasz már elöre készen van; s ez, mit jelent? Azt e, hogy elölülö és itélömester jósló tehetséggel birnak elöre ellátni a végzendöt? Azt e, hogy a méltóságosak elökelöji titkon elvégzik elöbb, a mit az ülés jóvá hagyand? Legyen, mint akar; elég, hogy holnap délutáni egykor a Karok termében is ülés lesz; következöleg mi választ nyerendünk.

Julius 10d. 1833.

Röviden! tegnapelött elöbb a küldöttség az úrbéri czikkelyek forditásával folytatólag bajlódott; azután kerületi ülés tartaték, s ott a küldöttségi fordítás elkészült része, és a hid-üzenet megvizsgáltatának; végre egy órakor a királyi tábla begyülekezvén, a kerület országos üléssé alakult. Itt a hidüzenet szerencsésen keresztül ment, s a förendekhez általküldetett; ö méltóságaik pedig a vallásügyi hatodik választ adaták kezünkbe.

Elöre tudók, hogy ez így fog történni. A méltóságosak ma végzék be hatodik üzenetünk felett vitatásaikat; de hogy semmire állani nem fognak, azt a nádor conferentiájin régen elvégezték. Nem is egyébre való volt nyilvános ülésök, hanem a képviselö táblának akarák visszamondani azon kemény szavakat, miket a követek régóta ömlesztenek a rangosak ellen; s egyszersmind hallatni akarták meg nem elégedésöket a hatodik üzenet végszakaszával, hol a két tábla viszonyairól, s az ország szavazati többségéröl, s több illyekröl, az alkotvány szellemében, s az oligarchia elvei ellen tételék szó. Ez utóbbi tárgy foglalatoskodtatá föképp Czirákyt, Pálfit a tárnokot s más hasonló gyúratuakat; de Szepesi, mint egyház föpapjához illett, most is vallási tárgygyaltöré fejét; s azon szellemben, mitöl félvén az angolok olly nehezen emancipálták a római szertartás embereit, lelke együgyüségével nyilvánítá, miképen ö az altábla vallásügyi kivánatainak még akkor sem fogna engedni, ha azok törvénnyé válnának.

Uraim, mit mondotok erre? s mit mondotok ismét arra, hogy a nádor e szavakat hallá, s minden észrevétel nélkül elhallgatá. Nem csak, de a lelkes Károlyi Györgyöt, midön az alkotvány elleni nyilatkozásra felelni kezdett, elhallgattatá. E viselet, ugy hiszem, glossák nélkül nem szükölködik.

Illy förendi ülésböl minö förendi választ nyerhettünk, még akkor is jól tudhatnátok, ha azt az országgyülési irományok közt

olvasnotok nem lehetne? S mondjátok meg: illy ellenféllel, mint ezek, s olly társakkal, mint a negyediki ülésben elpártoltak, mit lehessen kezdenünk?

Tudjátok e, hogy kilenczvenben, midőn a 26-dik, sokban rosz, czikkely kivivaték mind környülmény, mind ember erősbek valának? Tudjátok e, hogy hosszú, sikeretlen vitatás után az altábla protestans tagjai szekereiket felrakaták, s utra indulának? Adjátok vissza nekem a büszkén makacs követeket; adjátok vissza a József gondatlanságai miatt felzudult népet; s a franczia mozgások véletlen kezdetét: s úgy félni nem fogok. De most? Ha embert adtok is, adhattok e környülményt, mint akkor volt? De ki mer a negyediki történet után emberről is gondolkozni? Vegyes ülésbe menjünk? Ki fog ott a szavazás rende felett bennünket tisztába hozni? Ki tesz, minden esetre, biztossá, hogy társaink legnagyobb része, a rangosak mellyeiken fénylő csillagok által, szemfényét el nem veszti? vagy talán a felséghez külön felirást küldjünk? De elfogadja e azt mint országos tettet? S ha nem fogadja: mi következik más mint az, hogy külön felirásunk a felséget köztünk s a Méltóságosak közt mintegy bíróvá teendi? S ezt alkotványos országban tenni kell e?

Ezen, tanácskozásainkban már nem egyszer fenforgott gondolatok, az ülést követő délután Csapónál sokféle alakban terjesztettek elő. A meghivott huszonkét megyéből néhány elmaradt; az összvegyűltek száma még is nagy vala; s ezek hoszu dívánkozás után elvégzék: nincs más mód, mint a vallásügyet, a maga sértetlen állapotában nem letenni, hanem szerencsésb környülményekig felfüggeszteni; s ezt a főrendeknek rövid, de erős üzenetben tudtokra adván, egyszersmind kijelenteni, hogy a békekötések, s a 26-dik czikkely ellenere költ minden kormányi rendeleteket, az 1790: 12 czikkely értelme szerint, törvénytelenenek és foganatlanoknak tartunk.

E végzéssel széledénk el, s a gömöri követet Szilasit, ki a kerületi elölülést a héten a sopronyi híres követtel tartja, megkérők másnap: tartana kerületet, hogy végzésünket minél hamarabb, s még minekelőtte az közhirré lenne, teljesítésbe vehessük.

De Nagy Pál, a personalissal egyet értve, azon más nap, tudnillik tegnap kerületet gyűjtetni nem engedett. Mert, lelketek fajdalmában fogjátok tudni hogy a 825-diki országgyűlés oppositiójának vezére már régóta a kormány kenyerét emészti. Saját javait, lakházán kivül, elköltvén, s szegénységet Epaminondas és Phocionként méltósággal tűrni nem tanulván: pénzért a forráshoz folyamodott. Folyamodása nem lőn hiában; s ő már most, mint sok mások, a nép füttyeivel nem gondol; de mind e mellett is lelkének szabad volta, ha nem pépért is mint egykor az első szülöttségi jog, de még is csak — eladva van. Ez okozá, hogy ő, ki

825-ben a reversalis-adókat országos ülésben semmirekellőknek nevezte; ki az angol catholicusok emancipatiójakor, magát a magyarországi protestansok emancipatiójára önként ajánlá: most a vallásügyi vitatások alatt sem kerületi sem országos ülésben egész Junius 21-dikeig meg nem jelent; először pedig azon hó 22-dikén szólalt meg, s mindenben ellenkezőleg azokkal, a mikét 825-ben a hallgató sokaság tapsolásai közt mondott vala. Borsicky ugyan azt vallja: ő Nagy Pált kormány emberének lenni nem hiszi; de e híres embernek, ugymond, egész éltében szokása vala, huszonnégy óraig egy végben ugyan azon véleménynek híve nem maradni. Borsiczkinek igaza van e? azok itélhetnék meg, kik az embert, kiről szó van, közelebbről ismerik. Hogy véleményekkel játszani szeret, hogy az altábla dolgai közé zavart hozni örömest igyekszik: azt mind ezen országgyűlésen megbizonyitotta; mind már 1825-ben, mint az akkoriak állíják, magán nem egyszer észrevetette.

Akarhogyan, elég, hogy kerület tegnap nem tartaték. Personalis gúnyolva szólt Szilasival, midőn ez a kerülettartást sürgette. Hiszen elég ideje lesz még Uraságtoknak a letételre! vagy azt vélik talán, hogy a Csapónál történt dolgok előttem titokban vagynak? Elmondjam e uraságod előtt: ki mint fejezé ki magát?

Lehetett volna felelni; vagy azt véli talán Méltóságod, mi nem tudjuk, hogy minden rangu és osztályu emberek közt hűséges fülbesugók találkoznak? S elmondjuk e, hogy mi sem ezen fülbesugók bérét és önerzését, sem az illy fülbesúgásokon alapuló elölülői bölcseséget nem irigyeljük? Egyébiránt, mi jól érezzük, mennyire nem kedvére van méltóságtoknak ez a mi kikényszerített végzésünk. Másként, miért szóratnak hamis hirek az emberek közt? Miért terjengetné maga méltóságod a hírt: Wesselényi ez s ez estve itt leszen, s a Karoknak a letételt akarja tanácsolni. A tanácsot akarja e a név által gyülöletessé tenni? S méltóságod nem tudná, maga saját személyére nézve ezen Wesselényinek mivel tartozik?

De mire mind ezek? Ki bőrét, mint a kígyó, változtatni tudja, annak a bőrön belől is kell változni.

A dolog veleje csak ez: a mai nap felviradott; kerületbe menénk; a hatodik válasz felolvastatott; előre tett határozásként kevesen szólának; s mivel Hertelendi a felfüggesztés ellen volt, a dolog szavazásra ereszteték. Harmincznyolcz szavazat állott a Csapónál tett végzés mellé; s a keserü győzelem nyerve van.

Jegyezzétek meg!

Kik a vallásügynek mindig ellene voltak, azok most a felfüggesztés ellen szavaztak. Tehát látjátok: örömest írnának nekünk törvényt, de millyent?

Personalis a végzés iránti idegenségét sokak előtt nyilvánítá.

Wirkner, a cancellariának minden névvel nevezendő ülésünkben jelenlevő titoknoka, mindjárt a kerület után postára ült s Bécsbe ment.

Julius 12d. 1833.

A neheztelés bő szóforrás; de neheztelésem kinos fájdalomba ment által, s ez szavaknak nem barátja. Hogy dolgainkhoz erőnk nincs, azt látjátok; s miért komoritsalak benneteket mind inkább? Ime egyedül a mik történtek.

A hetédik üzenetet a szatmári követ még tizedikben megkészíté; s az nap délután Pázmándynál, Prónay, Perényi és Bezerédy jelenlétökben, Dezsewfynek általadá; ki azt tegnap diktáltatta, ma pedig kerületi vizsgálat alá eresztette. Elfogadtatott nagy többséggel. Egyébiránt ma és tegnap reggeli órákban az úrbéri küldöttség folyvást dolgozott; a vallásügy ellenségei pedig mind a két nap délutánján öszvejövetelt tartának — Rudicsnál.

Uraim, hagyjátok abban! Nem tanultátok-e meg Hunyady János jámbor vezérünk ama mondását: futó (tehát visszavonuló) ellenségnek arany híd? Mi most reátok nézve visszavonuló ellenség vagyunk; meg akartok e bennünket akadályozni?

Julius 13d. 1833.

Országos ülésünk vala, hol a vallásügyi nevezetes drámának a coulissák megett már előre elkészített utolsó scenáját eljátszók. Nagy Pál, Andrásy, az esztergomi, Hertelendi, s a Benyovszky helyére olly szerencsétlenül választott Német ellent akarának állani; de pártjok erőtlen is gyűlölt is vala. A felfüggesztés a personalis minden erőködései ellen meghatároztatott; nem csak, hanem az üzenet egész szerkezete is változás nélkül álla meg. Olvasátok a napkönyvet; s ha olvasni restek vagytok, nem érdemlitek megtudni: miket mondottak a pályáról nem meggyőzetve, de még is győzelem nélkül leszállott küzdők.

A mi engem illet; a mult napok hánykódásai megráztak; s forró láz jelenségei közt zengém el a hattyúi éneket.

De mit? hiszen a lengyel nép hőseivel nem illyen, s nem ennyi történt!

S ez vigasztalás? Vagy nektek a lengyel nép feltámadásához még reménységtök van? Akkor igen, a mi ügyünk is érhet feltámadást. Jól van, édes barátaim! A ki rémenyl, a hiszen is; a ki pedig hiszen, az üdvezül! Legalább az írás így tartja.

Julius 28d. 1833.

Nem fogjátok hinni, hogy olly jelenetek után, mint a hónap elején történtek, a Napkönyvírónak ezt és azt, és mindent öszveregélgetni kedve maradott legyen. Azért elégedjetek meg, ha lehető hidegséggel előtekbe laistromozom azokat, mik kerületi és országos üléseinkben világ láttára és hallottára történtenek.

Tizenhatodikban tehát országos ülés lőn, hol a budapesti hid iránt küldöttség nevezteték Ez ülést nevezetessé teszi, hogy Marczibányi és Palóczy, mint kerületi elölülők, az urbéri munkálatot

készen benyujták. Kivánságuk szerint, a magyar czikkelyek, mint eredetiek, valának előszer olvasni valók; personalis azonban az országos munkálatot ohajtá előbb, mint alapot, olvastatni; s ugy a kerületit előbb magyarul, azután latínúl. Igy történt. Minden esetre meg kell jegyeznetek : a kerületi munkálat magyarja hijában állítatik eredetinek. Mert ki nem tudja? A kerületi jegyzők mindig latinul dolgoztak, s dolgozásuk magyarra valósággal csak fordítva lőn. Vagy nekünk itt is elég a csupa szín? De mi könnyü volna az eredetinek nevezett magyar szerkezetet, nem csak nevezni, de késziteni azzá. Uraim, istenre kérlek beneteket : szokjatok el szavakban keresni pánczélt, és védelmet. Tenni! ez a jelszó, melly férfiat bélyegez.

Ez nap határoztaték meg az elölegesekre, országgyülés Pestre vitelére, s több már régen elküldött felirásainkra a még mindig késő királyi választ ujolag sürgetni. S hogy semmit ne feledjek, ma vettük a főtábla hetedik válaszát is, a vallásügyben. E válasz a felfüggesztő üzenettel megelégedve nincs; azonban az ügy folytatását nem kívánja; s egyedül abban határozza magát, hogy a pontoknak, mikre nézve megegyezés történt, fel kell terjesztetniök.

De a 17-diki kerület, pontokat mikre nézve felterjesztésre méltó megegyezés történt volna, még nem ismert; s mind a mellett is, hogy Nagy Pál ünnep után énekelve a felfüggesztés ellen hallatá gonosz bölcseséget, a hetedik üzenet tartalmához szoros ragaszkodását a méltóságosoknak tudtokra adatni rendelé.

Következő napokon, a közbeesett vasárnapot kivevén, egész 26-dikig naponként előbb kerületeztünk, azután országosan ülénk; országosan az úrbért vizsgáltatván, kerületben pedig a királyi választ sürgető felírást, a vallásügyi nyolczadik üzenetet, s némelly urbéri szerkezethez tartozó változásokat készítetvén. Mind ezeket az országos napkönyvből tudni fogjátok; valamint azt is : miképen a sürgető felirást és nyolczadik, s ezuttal utolsó valaszt 26-dikban a méltóságosakhoz általküldők; s másnap vegyes ülésben amaz elsőt meg pecsételtetni is szemlélők.

Ime, uraim, az igért laistrom! Mi ez? fogjátok kérdezni. Hiszen illy firkálás művészileg figyelmet nem érdemel; tudományul pedig nem sokat szolgálhat.

Bölcsen! édes barátaim, és igazan! De ki adott nektek jogot: itt akar művészetet, akar tudományt keresni? Bár keresnétek mind kettőt ott, hol kellene! s bár ha keresve, vagy ha nem épen keresve is, valahol lelitek, tudnátok tisztelni mind kettőt!

Ismét sértés? Naplós uram!

Nem édes jó uraim! Csak intés; még pedig azok közül, miket az ungi követ p a t e r n a m o n i t a névvel szokott megtisztelni. Azaz, olly intés, a mi jó volna ugyan, következőleg hasznos is, de azt mástól elfogadni büszkeségünkhöz nem fér.

Aug. 19d. 1833.

El! Vissza! Pihenést és vigasztalást keresni az elhagyott háznép körében; pihenést és vigasztalást, annyi fájdalom, annyi sikeretlen küzdés után.

Mert tudnotok kell: a mi kinézéseink el vagynak homályosítva, a mi reményeink feldulva, s keblünkben minden gond, minden aggodalom az ország jövendője miatt felriasztva. Nem fogtátok figyelem nélkül hagyni miképen ez utóbbi hónapok alatt a liberalismus kerületeinkben észrevehetőleg nevekedett; miképen nehányan, kik nem legkedvezőbb utasításokkal jövének, még is elég enyhitőleg kezdének szólani; s vegyétek hozzá, hogy a világos fejnek s hazafiúi keblűnek hitt Somsichot a personalisságra felvivtuk; s lehetséges volt-e remény nélkül maradni, miszerint az országos ülésekben az urbéren még némi jobbítást véghez vihetünk, s legroszabb esetre, legalább a kiküzdött kevés jóból elveszteni semmit nem fogunk?

Hiu képzemény! Somsich vagy megtagadta magát, vagy soha sem volt az, a minek lenni őt hittük; s az ő ajkai közül liberalitást éreztető, vagy éreztetni akaró hangok jőni nem szoktak. Ez jel vala; s azok kik a kormány szelecskéji után vitorlácskájikat örömest eresztik, teljes erővel elkezdének minden ellen, a mi az urbérben az adózóra nézve engedmény lehetne, harczolni. Most már a legelhatározottabb liberalisok, legalább, kik kerületekben ollyaknak mutatkoztanak, magokra hagyva láták magokat; s még inkább magokra, midőn saját körükből is némellyek veszedelmes különböztetésekre fakadnak vala.

Siskovics egyike vala a legnyilvánosabb liberalisoknak; s e miatt őt Wesselényi és a szatmári követ megkülönböztetve szerették; Széchenyi is figyelmet fordíta reája. Őt a barsi Balog egyiknek vallá azon három közül, kiket az aristokratia előítéleteitől legtisztábbaknak hitt: s hogy emlék okáért azt is említsem, őt az abaúji Komáromi, Baloggal és Kölcseyvel, mint a szent aristokratismus dühös ellenét, egybekapcsolá. De jól mondák a régiek; elválasztja hét tél, hét nyár. A mi Siskovicsunk sogorához a personalisságra emelthez hivebb akart lenni, mint hozzánk és szavához; s én, ugymond, a sajátsági jogokat szentnek tartom, azért az adózónak moralis engedményt adni kész vagyok, de materialist, azaz, ollyat a mi a földesuri birtokot csonkítsa, nem. Minő szines ok! Ebből folyának ki mind azon gyönyörü végzetek, mik az adózótól sok ollyat vesznek el, mit a Thereziai urbér adott vala. Mit fog a nép mondani? ki fogja az illy végzéseket fegyver és vér nélkül végrehajthatni? mi lesz az országból mellynek lakosait öszveforrasztás s békéltetes helyett, ez uton széllyel vonjuk s kölcsönös gyülöletre ujolag gerjesztjük? Illyeket kérdünk naponként; de hijában! A kormány mondva készítteté az országos munkálatokat, hogy azokat országgyülésen saját eszközei által megerősíttesse.

Errc dolgozik Somsich; erre a kegyelemkeresők; s erre találtatott ki a moralis és materialis engedmények közé hozott jézuitai különböztetés, mellyet Siskovics, s az ungi Bernát ellenünk forgatnak. Igy látnátok, hogy küzdünk, hogy okainkat vesztegetve szórjuk, az alatt mig az általunk megkoronázott elölülő a maga fenségéből gunyolva néz reánk; s ha bennünket, s félreértett mondásainkat megvetőleg ostromolta, akkor a maga vitorlásaihoz győzelemmel fordul, az országos szerkezetet ajkaikról híven lelesi, s gyakran önkényesen többségnek mondja azt, mit a mi jegyzeteink annak lenni nem mutatnak.

Ezek s illyenek bizonyságát a napkönyvben bőven feltaláljátok. Mert mi naponkint országosan ülünk; s így minden szavaink — ha csak igen hibás kivonatban is — nyomtatás alá kerülnek. Magányos összejövetelekről szó sincs; semmi egyetértés, semmi pontra vonulás, semmi öszvehasonlítása s egyeztetése a különbözéseknek. Wesselényi, s az ő öszvefűző lelke nincs! Az országgyűlés elején emlegetett két párt, az elölülő változásával, sarkából kiütteték; s így a kilenczed tárgya miatt gróf Andrásynál történt egyetlen öszvejövetel is egészen foganat nélkül oszlott el. Illy körülmények közt, mi könnyü az elölülőnek mindent, a mi szándékában van, kivinnie!

Mit panaszolsz, agg legény? Hiszen ti akarátok, hogy Somsich dicsőségre lépjen; s azt ugy vivétek véghez, hogy szándékai kivitelére segédkarokat nyujtátok! Ki tette őt hatalmassá, ha nem ti magatok? Azon nyomó erő ellen siránkoztok e, mellyet csak általatok tehetett magáévá? Mit felelhetsz mind ezekre?

Uram, a szentekre! Én semmit sem felelek; én hallgatok mint rajta kapott bünös, lesütött fővel. . . . .

* * *

Ára 1 ft. 20 kr. p.pénzben.

